

İlyas Əfəndiyev

Ильяс Эфендиев

SƏN HƏMİŞƏ MƏNİMLƏSƏN
UNUDA BİLMİRƏM

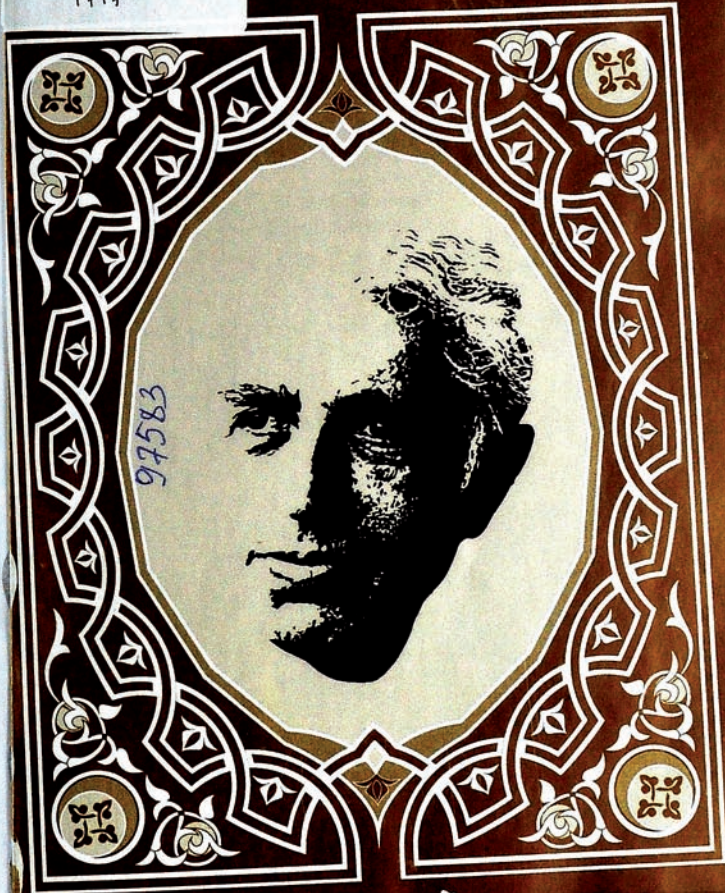
ТЫ ВСЕГДА СО МНОЙ
НЕ МОГУ ЗАБЫТЬ

ИЗБРАННОЕ
SEÇİLMİŞ ƏSƏRLƏR

III 6 (2 = A) 7-6

Az 2013
1717

Elyas Əjəndiyev

97583

100

Handwritten text in a blue stamp, partially illegible.

Handwritten number '1717' in red ink.

Handwritten text in a blue stamp, partially illegible.

Ш 6(2 = A3) 4-6

Tərtib edən: Tural Əfəndiyev
Sənətsünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru

Redaktor: Vəfa Xanoğlu
Sənətsünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru

Rəssam: Xanım Məmmədova
Azərbaycan Rəssamlar İttifaqının üzvü

İlyas Əfəndiyev "Seçilmiş əsərlər", Bakı, 2013

ISBN 978-9952-485-06-6

*İlyas Əfəndiyev Beynəlxalq Fondu tərəfindən
yazığının 100 illik yubileyi münasibətilə
nəşr edilir*

Milli Məclis
Azərbaycan Milli
Kitabxanası

Sən həmişə mənimləsən

İŞTİRAK EDİRLƏR

Həsənzadə – zavod direktoru
Xurşid – onun arvadı
Aydın – onun oğlu
Nargilə – cavan qız, orta məktəbi bitirib
Nəzakət – onun anası
Fərəc – Nəzakətin ikinci əri
Fərəcov – zavodda kadrlar şöbəsinin müdiri
Sarışağ qız – Nargilənin rəfiqəsi
Yaşlı kişi
Birinci oğlan
İkinci oğlan
İşçilər

M.F.Axundov adına
Azərbaycan Milli
Kitabxanası

ARXIV

Vəğzal. Mələm olur ki, hər kəs öz adamını yola salır. Ön planda dayanmış Həsənzadə kimasə baxıb gülümsəyir. Lakin o çox həyəcanlıdır. O, bütün xarici aləmdən təcrid olunaraq, yalnız gözlərini zillədiyi adamlarla məşğuldur. Qarşıdan gələn Nargilə

onu görüb dayanır. Həsənzadə bunu hiss etmir.

Aydının səsi. Daha durma, ata, istidir.

Həsənzadə. Yatanda pəncərəni ört.

Aydının səsi. Arxayın ol.

Həsənzadə. Soyuq su içmə. Anginan təzə sağalıb.

Aydının səsi (*səbri tükənmiş halda*). Dedim ki, arxayın ol.

Nargilə sürətlə gözünü səs gələn tərəfdən çəkib, Həsənzadəyə baxır.

Lakin Həsənzadə oğlunun sərt cavabından inciməmişdir.

Həsənzadə. Yolda konserv yemə.

Aydının səsi. Yaxşı, ata, get. (*Axırıncı zəng. Qatar tərpənir.*) Salamət qal, ata. Çatan kimi teleqram vuracağam. Məndən arxayın ol.

Həsənzadə daha dinmir. O, çox müəssirdir. Əlini havada zəif-zəif tərpədə-rək oğlu ilə səssizcə vidalaşır. Qatarın səsi getdikcə uzaqlaşır. Həsənzadə dorin-dən nəfəs alaraq, başını aşağı salır və geri dönmür. Bütün bu müddətdə gözləri Həsənzadədə olan Nargilə sanki bu saat ona, nə isə, həyəcanlı bir söz deyəcək. Lakin Həsənzadə onun varlığını hiss etməyərək, yanından keçib gedir. Qız onu eyni həyəcanlı, pərişan nəzərlərlə müşayiət edir... Səhnə hərlənir... Həsənzadə eyvana çıxıb papiros yandırır. O, tez-tez papiros çəkir və budaqları eyvana əyl-miş süyüd ağacına baxır... Qarşıdakı binanın artırımında isə, Nargilə dayan-mışdır. Onun gözləri Həsənzadəyə zillənmişdir. Elə bil ki, qız onun baxışlarını tutub öz üzərində saxlamaq istəyir. Lakin Həsənzadə onu görmür... Həsənzadə öz dardı ilə məşğuldur. Bu vaxt uzaq musiqi eşidilir... və ətrafın səssizliyi içində adama elə gəlir ki, bu musiqi naməlum zamanlardan indiyə qədər davam edib gəlir və bundan sonra da əbədi olaraq davam edəcəkdir... Səhnə tədriclə qaran-lıqlaşır və qaranlıqlaşdıqca həmin musiqi də uzaqlaşır...

Sonra mavi işıq içindən Xurşid çıxır.

Xurşid. Niyə bu qədər bəfəsən? Aydın indi böyük oğlandır. Nə olacaq?..

Həsənzadə. Bu iyirmi iki ildə birinci dəfədir ki, mən ondan belə uzun müddətə ayrılıram.

Xurşid. Hansı ata-ana həmişə öz evlədi ilə bir yerdə olub?

Həsənzadə. Elədir.

Xurşid. Bilirəm... təklik sənin üçün çətin olacaq.

Həsənzadə. Nə etməli... Təki canı sağ olsun. (*Pauza. Mu-siqi davam edir.*)

Xurşid. Görək evlənəydim.

Həsənzadə. O dəhşətli gecədə sən özün dedin ki, evlənmə.

Xurşid (*təqsirkar kimi*). Mən səhv etmişdim...

Həsənzadə. Fərqi yoxdur... O zaman sən «Evlən!» desəy-din də, mən bunu bacarmazdım...

Xurşid. Görək evlənəydim... (*Qısa pauza. Musiqi davam edir.*) Aydın səni çox incidirdi. Axı, o, elə körpəlikdən nadinc idi...

Həsənzadə. O tez-tez xəstələnirdi.

Xurşid. Mən sənin bir gecə yuxusuz qalmağına dözmür-düm... Amma o səni aylarla yuxusuz qoyurdu...

Həsənzadə. Başqa cür mümkündür deyildi. Onu soyuqdan göz-ləmək lazım idi.

Xurşid. O, körpəlikdə də həmişə narahət yatırdı.

Həsənzadə (*düşüncə içində*). Sonra da məktəb həyatı. (*Gü-lümsəyir.*) Bir gün olmurdu ki, direktor zəng vurub ondan şikayət eləməsin... Nə isə... bunlar artıq keçmişdə qalıb. O bizim zəhməti-mizi itirmədi.

Xurşid. «Bizim» yox, sənin! Mən vəfat edəndə onun iki yaşı var idi.

Həsənzadə. Elədir. Ancaq mən sənin yerini verə bilmirdim. Tez-tez əsəbiləşirdim. Səhvlər edirdim. (*Qısa pauza. Musiqi davam edir.*) Sənin vəfatından üç-dörd ay sonra biz təzə binaya köçmüş-dük. Bir gün o mənə, səni aşağıda, darvazanın yanında görmüş ol-duğunu söylədi. Deyir, «namə dedim ki, bax, burada oluruq, niyə gəlmirsiniz?»

Xurşid. Mən həmişə sənin güclü təbiətinlə fəxr edərdim. Ni-yə belə şeyləri yadında saxlamısan?

Həsənzadə. Görünür, insan həmişə bir cür qalır...

Xurşid. Evlən!

Həsənzadə. Gedir.

Xurşid. Qırx altı yaş hələ qocalıq demək deyil.

Qısa pauza.

H ə s ə n z a d ə. Sən mənim üçün həddindən artıq yaxşı olmusan...

X u r ş i d. Deyirlər, məhəbbət də canlı orqanizm kimi qocalır və nəhayət, ölür...

H ə s ə n z a d ə. Bəlkə də... Ancaq yəqin ki, bunun üçün iyirmi il azdır...

X u r ş i d. Evlənilib özünə təzə həyat qurmağa sənin çoxdan haqqın var idi. Saçların ağaranda, iyirmi səkkiz yaşın hələ tamam deyildi...

H ə s ə n z a d ə. Bunun üçün mən kimsəyə minnət qoymuram. Çünki heç bir zaman ürəyimin ziddinə hərəkət etməmişəm... Özümü heç bir səadətdən məhrum etmək fikrində olmamışam. Demək istəyirəm ki, mən, sadəcə olaraq, öz vəzifəmi yerinə yetirmişəm... Burada təəccüblü və ya fəvqəladə nə var ki...

X u r ş i d. Elə demə... sən gənc idin... gözəl idin... Biz evlənəndən sonra da qızların telefon zəngləri kəsiləcək bilmirdi...

H ə s ə n z a d ə. Bəlkə də, mənim yerimə bir başqası olsaydı, səninin vəfatından bir-iki il sonra evlənərdi... Sən deyən kimi, özünə təzə həyat qurardı... Bəlkə bu, Aydın üçün yaxşı olardı... Ancaq... Mən bunu bacarmadım. Hər dəfə bu barədə düşünəndə... Yox, bu mümkün deyildi və mən bu cür hərəkət etmədiyim üçün özümü məzəmmət olmürəm!.. Mən çəkdiyim əziyyətlərdən, məhrumiyətlərdən narazı deyiləm...

Qapının zəngi çalır. Musiqi tamam susur. Xurşidin üzərinə düşən işıq sönür. Həsənzadə qapını açır. Nargilə, əlində bir yığın qəzet və jurnal daxil olur.

N a r g i l ə (*həyəcanını boğaraq*). Bunları qapıda poçtalyon verdi... Özü sancılanmışdı. Ona görə də, mən alıb gətirdim...

H ə s ə n z a d ə. Çox sağ olun. (*Qəzet və jurnalları ondan alıb, dəyirmi həsir stolun üstünə qoyur.*) Siz bizim bu qonşudakı mühasibin qızı deyilsiniz?

N a r g i l ə. Xeyr... O mənim atalıgımdır.

H ə s ə n z a d ə. Oxuyursunuz?

N a r g i l ə. Bu il onilliyi qurtardım. Ancaq ali məktəbə girə bilmədim.

H ə s ə n z a d ə. Nə üçün?

N a r g i l ə. Bir balım çatmadı... (*Birdən qızıqıb özündən çıxar*

raq) Dil müəllimi kifir bir qız idi, «dörd» əvəzinə götürüb «üç» verdi.

H ə s ə n z a d ə (*gülümsəyərək*). Məncə, müəllimə haqqında belə danışmaq yaxşı deyil.

N a r g i l ə (*tutularaq*). Bağışlayın...

H ə s ə n z a d ə. Eybi yoxdur, yaxşı hazırlaşib gələnlərin girərsiniz.

N a r g i l ə. Yaman da girərəm...

H ə s ə n z a d ə. Hər halda, ruhdan düşmək lazım deyil. Bəs, indi nə edirsiniz?

N a r g i l ə. Heç nə.

H ə s ə n z a d ə. İşləmək istəmirsiniz?

N a r g i l ə. İş yoxdur. Anamla sizin zavodun kadrlar şöbəsinə getdik. Bir şey çıxmadı.

Qısa pauza.

H ə s ə n z a d ə. Naryadçı vəzifəsində işləyirsiniz?

N a r g i l ə. Siz deyəndən sonra niyə işləmirəm...

H ə s ə n z a d ə. Mənim deməyim başqa, sizin ürəyinizdən olmağı başqa.

N a r g i l ə. İşləyərəm.

H ə s ə n z a d ə (*zəng edir*). Allo, Fərəcov.

İşiq eyni zamanda telefon xəttinin o biri ucunda olan Fərəcovu işıqlandırır.

H ə s ə n z a d ə. Ora bir qız gələcək, adı... (*Nargiləyə*) Adınız nədir?

N a r g i l ə. Nargilə.

H ə s ə n z a d ə (*telefonla*). Adı Nargilə xanımdır. Onu srağagün orduya gedən oğlanın yerinə naryadçı təyin edərsiniz.

F ə r ə c o v (*narazılığını gizlədərək*). Ba-ba-baş üstə, yoldaş direktor.

Həsənzadə dəstəyi asır. Fərəcovun üzərinə düşən işıq sönür.

N a r g i l ə. Görürsünüz... Amma dünən bizə deyirdi oğlanın yerinə adam götürmüşük.

H ə s ə n z a d ə. Səhərdən gedərsiniz, əlli manat da maaşıdır...

N a r g i l ə (*qıurula*). Onun əhəmiyyəti yoxdur.

Həsən zadə (zarafatyana). Yəni o qədər dövlətlisiniz?
Nargilə. Altmış manat da atamın təqaüdünü alıram.
Həsən zadə. Atanız vəfat eləyib?
Nargilə. Bəli... Mən bir yaşında olanda... Mühəribədə vurulub. Baş leytenant imiş. (Həsən zadə papiros yandırır.) Oğlunuzu hara yola sahrdınız?

Həsən zadə. Başqırdıstana.
Nargilə. Orda işləyəcək? (Həsən zadə başı ilə təsdiq edir.) Həmişə?

Həsən zadə. Kim bilir... Hələlik üçünlük vaxta gedib.

Nargilə. Görək ki, mühəndisdir...

Həsən zadə. Bəli. Neft institutunu qurtarıb.

Nargilə. Darıxırsınız?

Həsən zadə. Darıxdım nə olacaq...

Qısa pauza.

Nargilə (mütəəssir halda). Bəlkə sizin üçün bir iş görmək lazımdır?

Həsən zadə. Sağ olun. Lazım olan işləri özüm görməyə adət etmişəm.

Nargilə. Bilirəm... oğlunuz kanikula gələndə hər səhər ondan əvvəl durub çay qoyurdunuz. Qəlyanaltı hazırlayırdınız...

Həsən zadə. Elədir...

Nargilə. Mən saatlarla o tək pəncərənin qabağında oturub, sizə tamaşa edirdim... Sizin işə, bundan xəbəriniz yox idi.

Həsən zadə. Xəbərim var idi.

Nargilə (sevinclə). Doğrudan?.. Amma elə bildirdim siz bir dəfə də olsun məni görməmişiniz...

Həsən zadə. Nə üçün... Qonşu deyilik...

Nargilə (məyus halda). Elədir... qonşuyuq... (Qısa pauza.) Həmişə sizin oğlunuz gələndə mən sevinirdim.

Həsən zadə (zarafatyana). Doğrudanmı?

Nargilə (Həsən zadənin ahəngindəki mənanı duyaraq). Mən sizə görə sevinirdim!

Həsən zadə. Mənə görə?

Nargilə. Bəli. O gələndə sizin kefiniz yaxşı olurdu. Danışırıdınız, gülürdünüz... O olmayanda işə, saatlarla bu həsir kreslodə oturub elə hey papiros çəkirdiniz. Hey düşünürdünüz...

Həsən zadə (gülümsəyir). Qocalara başqa daha nə qalır ki...

Nargilə. Siz qocasınız?

Həsən zadə. Əlbəttə.

Nargilə (acıqlamır). Yoxsa, siz məni yüngülbeyin bir qız hesab edirsiniz?

Həsən zadə. Qətiyyətlə!

Nargilə. Onda nə üçün heylə deyirsiniz?

Həsən zadə. Mənim özüm haqqımda elə deməyim sizə nə dəxli ola bilər?

Nargilə. Çox sağ olun. Mən sizdən belə kobud sözlər gözləməzdim.

Həsən zadə. Bağışlayın.

Nargilə. Yox, siz məndən üzr istəməyin... lap ürəyimi parça parça eləsəniz də mən sizin üzr istəməyinizə razı olمام.

Həsən zadə. Təşəkkür edirəm. (Qısa pauza.) Siz çox roman oxuyursunuz?

Nargilə. Nə üçün soruşursunuz?

Həsən zadə. Elə-belə...

Nargilə. Xeyr, mən Robinzon Kruzodan başqa heç bir roman-zad oxumamışam. (Təşəxxüslə) Mən riyaziyyatçıyam. Fizika, riyaziyyata aid olımə nə keçdi, buraxmaram.

Həsən zadə. A... belə deyin.

Nargilə. Nə qədər çalışdım, o kifir qızı başa sala bilmədim ki, riyaziyyatçı olmaq istəyirəm. Qrammatikadan üç alsam da, yola gedərəm.

Həsən zadə. Bəs, axı, dedik müəllim haqqında belə hörmət-siz danışmaq yaxşı deyil...

Nargilə. Bağışlayın... Yadımdan çıxdı. Söz verirəm. (Pauza. Həsən zadə papiros çəkir, qız baxır.) Təbiətin qərribə sirləri var...

Həsən zadə. Necə bəyəm?

Nargilə. Oğlunuz sizə o qədər oxşayır ki...

Həsən zadə. Hə... bir az oxşayır.

Nargilə. Bir az yox, lap çox!.. Gözləri, yerişi, duruşu, hətta, papiros çəkməyi...

Həsən zadə (təəccüblə). Məgər, o, papiros çəkir?

Nargilə (özünü itirərək). Yox... Bəlkə... elə-belə məşğuliyyət eləyirmiş. Mən bir-cə dəfə görmüşdüm. Bir-iki ağır çəkəndən sonra üz-gözünü bürüsdürüb tulladı. Doğru deyirəm.

Həsən zadə. Yəqin ki, doğru deyirsiniz...

Nargilə (ona diqqətlə baxaraq). Yox! Yalan deyirəm! Papirosu axıra qədər çəkdi!

Həsən zadə (zarafatyana). Üz-gözünü də bürüsdürmədi.

Nargilə. Yox! (Üsyankar) Axı, çəkəndə nə olar... Maşallah,

pəhləvan kimi oğlandır. Papiros ona neyləyəcək?! (*Yavaş və mütləssir səslə.*) Mən istəyirəm ki, siz heç bir şeyin fikrini eləməyəsiz...
H ə s ə n z a d ə. Başa düşürəm... Sağ olun...

N a r g i l ə. Xoşbəxtlik gün kimi onun başı üzərində hərlənir.
H ə s ə n z a d ə (*birdən canlanaraq*). Siz eləmi güman edirsiniz?
N a r g i l ə. Əlbəttə. Ali təhsilli, ağıllı, gözəl... sağlam... Sizin kimi də atası!.. Xoşbəxtlik üçün daha ayrı nə lazımdır ki?!

H ə s ə n z a d ə (*dərindən nəfəs alaraq*). Yox... Həqiqi xoşbəxtlik üçün sizin dedikləriniz hələ çox azdır. Əsl məsələ bu sifətlərdən necə istifadə eləməkdə, insanlar üçün, özün üçün nə kimi xeyirli işlər görməkdədir.

N a r g i l ə (*pərişan halda*). İnsanlar üçün...

H ə s ə n z a d ə. Doğru deyilməyi?

N a r g i l ə (*birdən*). Yox!

H ə s ə n z a d ə. Bəlkə siz hamıya kin bəsləyirsiniz?

N a r g i l ə. Sizdən və yazıqlardan başqa!

H ə s ə n z a d ə. Yazıq kimlərdə deyirsiniz?

N a r g i l ə (*xəyal içində*). Surikə, anama...

H ə s ə n z a d ə. Surik kimdir?

N a r g i l ə. Yoldaşımdır... Onilliyi bir yerdə qurtarmışım. Doğrudur, bir az yüngülbeyinliyi var... ancaq yazıqdır. Anam da yazıqdır, çünki iradəsizdir, qorxaqdır. Rica edirəm, gəlin bu barədə danışmayaq... Mən sizin ürəyinizin qisılmasını istəmirəm.

H ə s ə n z a d ə. Eybi yoxdur. Mənim ürəyim o qədər də nər-mənəzik deyil.

N a r g i l ə (*riqqətlə*). Mən, oğlunuzdan ayrıldığınızı bu ağır dəqiqələrinizdə sizə, nə isə, ürəkaçan bir şey danışmaq istərdim.

H ə s ə n z a d ə. Təşəkkür edirəm. Şey bir az öz həyatınız haqqında söhbət eləşəydiniz...

N a r g i l ə. Mənim həyatımın bir qiyməti olsaydı, onu sizə yüz dəfə danışardım.

H ə s ə n z a d ə. Kim deyir ki, sizin həyatınızın qiyməti yoxdur?

N a r g i l ə (*birdən əsəbiləşərək*). Kim! Anam! Atamın yerini tutan o köstəbə! Üzümə baxıb şit-şit gülümsəyən, məni tovlayıb yoldan çıxarmağa can atan fərsiz oğlanlar! Qrammatikadan «üç» verib mənim ali məktəbə girməyimə mane olan o qız! Hamı... hamı!..

Birdən kresloya yıxılaraq, hönkürüb əlləri ilə üzünü tutur.

H ə s ə n z a d ə. Sakit olun... ağlamaq nədir...

Paıza. Bayağı musiqi yenidən başlayır. Yenidən adama elə gəlir ki, bu musiqi min illərdir elə-belə davam edir...

N a r g i l ə (*birdən əlini üzündən çəkərək*). Doğrudanmı, siz mənim həyatım haqqında eşitmək istəyirdiniz?!

H ə s ə n z a d ə. Bəli. Danışın.

Nargilənin gözləri sanki yol çəkir... Həmin musiqi yenidən başlayır və musiqinin ahənginə uyğun olaraq, səhnə yavaş-yavaş qaranlıqlaşır.

N a r g i l ə. Anamın ikinci dəfə ərə getməyi yadıma gəlmişdir. Deyirlər onda mən kök, sağlam, güləyən bir uşaq imişəm. Lakin illər keçir, mən böyüdükcə, bu şənlik də silinib gedirdi. (*Musiqi susur. Səhnə tamam qaranlıqlaşır... və qaranlıqda Nargilənin bu sözləri eşidilir.*) Mənim həyatımda fərsəzsiz, sıxıntılı günlər başlamırdı...

Səhnə yenidən işıqlananda Nargilənin ata evində yemək otağı görünür, artıq yetkin bir qız olan Nargilə tez-tez mətbəxdən qab-qacaq götürür. Lakin bu işin onun üçün son darəcə xoşagəlməz bir hal olduğu hiss edilir. Nəzakət xanım yemək stolunun üstünə düzəldir. Nargilə qrafini götürüb qoyanda su süfrənin üstünə tökülür.

N ə z a k ə t. Niyə üsullu hərəkət eləmirsən... İndi bir də süfrəni dəyişim?

N a r g i l ə. Lazım deyil. Bir damcı tökülüb.

N ə z a k ə t. Sən onun xasiyyətini bilirsən. Şoraba da yadımdan çıxıb. (*Tələsik mətbəxə gedir. Qız, anasının ardınca tənqə gəlmiş adam kimi nəzər salır. Sonra dərindən nəfəs alaraq, yaxınlaşıb radi onu açır. Otağa zərif bir musiqi dolur. Nəzakət həyəcanla daxil olub, şorabamı stolun üzərinə qoyaraq radi onu bağlayır.*) Nə qayırsan?.. Bilmirsən o, ac olanda belə şeylərə dözmür?! (*Bayırdan ayaq səsləri eşidilir.*) Gəlir...

Və yalvarıcı bir ifadə ilə qızına baxır. Nargilə onun nə demək istədiyini başa düşərək, səhnənin ikinci otağı əvəz edən hissəsinə keçir. Fərəc ağır addımlarla daxil olur. Nəzakət xanımın ona dikilən nəzərlərində bir vahimə vardır. Fərəc hasır şlyapasını çıxarıb Nəzakətə verir və mətbəxə yönəlir... Nəzakət də onun ardınca gedir. Sonra Fərəcin finxıra-finxıra, suyu üzünə şappıldada-şappıldada necə yuyduğu eşidilir və bütün bu səslərin Nargiləyə olduqca xoşagəlməz bir təsir bağışladığı, onu əsəbiləşdirdiyi duyulur. Nəzakət yeməklə dolu boşqabı çox ehtiyatla götürüb

üstünə qoyur. Fərəc yaş əllərini havada tutaraq gəlir.

F ə r ə c. Məhraba! (*Nəzakət yüyürüb məhraba gətirir, Fərəc məhrabamı alıb qurulararaq yenə də arvadına qaytarır. Sonra təntənə ilə irəliləyib yemək stolunun arxasına keçir. Nəzakət məhrabamı qoyub qayıdır, ayaq üstündə dayanıb ərinə tamaşa edir. Onun baxışlarında mütilik və qorxu hiss olunur.*) İstiot!

N ə z a k ə t. Görürsən... Yenə də yaddan çıxıb...

Gedib gətirir. Pauza. Bütün bu müddətdə Nargilə o biri otaqda əvvəlcə kitab götürüb oxumaq istəyir, lakin oxuya bilmir. Sonra kitabı yenə qoyaraq, yarımçıq qalmış əl işini götürüb tikmək istəyir. Lakin tikə bilmir və onu da kanara atır.
Hiss olunur

ki, o biri otaqdan gələn çəngəl-bıçaq səsləri onu əsəbiləşdirir.

F ə r ə c. Kompot! (*Nəzakət bir stakan kompot gətirir. Fərəc bir qurtum alıb arvadına baxır.*) İstidir.

N ə z a k ə t (*təqsirkarcasına*). Bu gün işdən gec çıxdıq...

F ə r ə c (*Nargilə olan otağa işarə ilə*). Bəs, o neyləyirdi?

N ə z a k ə t. O da yoldaşığıla getmişdi...

F ə r ə c. Demək bura mehmanxanadır...

Nargilə acığından barmağını dişləyir.

N ə z a k ə t (*kompotu götürür*). Qoyum soyuducuda bir az qalsın.

F ə r ə c. Çay!..

N ə z a k ə t. İki dəqiqəyə qaynayar.

F ə r ə c (*qəzəblə*). Qaynayar!.. (*Qalxıb əsəbi halda başdakı qapırıya tərəf yönəlir və birdən geri dönmür. Nargilə olan otağa işarə ilə.*) Sən onunla danışdın?

N ə z a k ə t (*müqəssir kimi*). Hələ yox.

F ə r ə c. Damış! (*Baş tərəfdəki qapıdan çıxır. Nəzakət onun arxınca baxır, üzü yazıq, köməksiz bir ifadə alır. Nargilə o biri otaqdan gəlir.*)

N a r g i l ə. Nə olub?

N ə z a k ə t (*tərəddüd içində*). Heç bir şey.

N a r g i l ə. Axı, o mənim haqqımda nə isə deyirdi. (*Qısa pauza.*) Niyə susursan? Niyə dinmirsən?

N ə z a k ə t. Bir az yavaş...

N a r g i l ə. Yavaş danışmıram! Bura mənim atamın evidir.

N ə z a k ə t. Nargilə... qızım...

N a r g i l ə (*indi yavaş səslə*). Ah!.. Birca başa düşsəydim ki, sən... vaxtilə gözəl-göyçək bir gəlin olan sən, onun nəyinə aşıq olmusan?

N ə z a k ə t. Mən indiyə qədər bu sirri heç kəsə açmamışam, amma indi böyük qızsan, sənə deyirəm, mən onu sevmirəm. Heç bir zaman da sevməmişəm!..

N a r g i l ə. Elə isə... Bəs, neçə ildir o, burada nə gəzir?

N ə z a k ə t. Atandan sonra mən bu damın altında tək qaldım... Sən isə körpəydin...

N a r g i l ə . Tək niyə olurdun? Sən ki, işləyirdin...

N ə z a k ə t . Gündüzlər işləyirdim... gecələr isə... dünya gözümə qaralırdı. Elə bil ki, bu evdə hər şey... divarlar da, stullar da dil açıb mənə deyirdi: «O daha yoxdur... O daha heç bir zaman gəlməyəcək».

Yenə də birinci səhnədəki musiqi eşidilir. Yenə də adama elə gəlir ki, bu musiqi dünya bina olunandan indiyə qədər davam edir.

Mən hər yerdə... Hər yerdə onun yoxluğunu hiss edirdim. Mənə elə gəlirdi ki, onunla birlikdə bütün həyat məni tərək edib getmişdir. Sən isə, dilbilməz bir körpə idin. Sən dünyadan xəbərsiz gözlərini mənə zilləyib gülümsədikcə, vahimə məni basırdı. Mənə elə gəlirdi ki, müharibə indicə səni də aparıb udacaqdır. Elə bil ki, soyuq əsgər süngüsünün ucu sənin dodaqlarına dirənmişdi. Sən isə, onu əmzik bilib sorursan... Mən hər gecə dəhşətli yuxular görürdüm. Mən hər gecə sənin hansı uzaq, yiyəsiz səhrada düşüb qalmış yaralı atanın çağırışını eşidirdim. (*Musiqi davam edir.*) Təklük dəhşət idi. (*Ağlayır.*) Mən yaşaya bilmirdim. Başa düş...

N a r g i l ə (*mülayim*). Yaxşı, sakit ol.

N ə z a k ə t (*daha yanıqlı şəkildə ağlayır*). Yoxsa... Mən sənin atanın xatirəsini bu dünyada heç bir səadətlə əvəz etməzdim.

Pausa. Musiqi davam edir. Musiqi susur. Səhnə qaranlıqlaşır. İşıqlananda Həsənzadə papiros çəkərək dinləyir. Nargilə həyəcanla söhbətinə davam edir.

N a r g i l ə (*aramla*). Mən anama inanırdım... Bir dəfə mən onun xəlvətcə atanın şəklinə baxıb ağladığını görmüşdüm. Mən onun halına yanırıdım. Lakin onun zəifliyi, iradəsizliyi məni dölə edirdi.

H ə s ə n z a d ə . Bəs, sonra nə oldu?

N a r g i l ə . Sonra da belə oldu ki...

Səhnə yenidən qaranlıqlaşır. İşıqlananda axşamçağıdır. Fərəc arvadının qabağında dayanmışdır. Nargilə isə, o biri otaqda çarpayısının üstündə yarızanmış halda yuxulmuşdur. Oxuduğu kitab sinəsi üzərinə düşüb qalmışdır. Onun üzündə

həyəcanlı

bir ifadə var.

F ə r ə c (*arvadına*). Nə oldu, danışdın?

N ə z a k ə t . Axı, bu evlər onun atasınınkıdır. Mən necə deyim ki, sən get ayrı yerdə ol!!

Fərəc. Xalası tək arvaddır. Getsin onun yanında qalsın.
Nəzakət (*təqsirkarcasına*). Deyə bilmərəm... Ürəyim gəl-
mir...

Fərəc. Demək o sənin üçün doğmadır, amma, bu biriləri
ögey?

Nəzakət. Ögey nə üçün?

Fərəc. Bəs, niyə onların da qayğısına qalmırsan? Tək qız bir
otağı tutub... Amma biz beş baş külfət iki balacasına sığmışıq...
Uşaqların dərs oxumağa da yerləri yoxdur. (*Hırlənir.*) Bu isə, sə-
nin vecinə deyil.

Nəzakət. Qız heç vaxt uşaqların onun otağında dərs hazı-
lamalarına mane olmur... Əksinə... özü həmişə onlara kömək eləyir.

Fərəc. Bu nağılları qoy dursun. (*Birdən*) Mən onun burada
olmasını istəmirəm, vəssalam, ya o, ya mən!

Fərəc otaqdan çıxır. Nəzakət onun ardınca uzun bir nəzər salır. Sonra Nargilə
olan otağa girərək, gəlib onun yanında oturur. Gözü qızına zillənib qalmışdır.
Yenə də həmin musiqi səslənir. Yenə də zaman dayanır... Nargilə ayılır. Anasına
baxaraq, san-

ki xəyalını uzaqlardan qaytarmağa çalışır.

Nargilə (*dikalir*). Elə qəribə yuxu görürdüm ki...

Nəzakət. Nə yuxu idi?

Nargilə. Görürəm mən yaşıl bir meşə ilə harasa tələsirəm.
Birdən qarşına saçları ağarmış qədd-qamətli bir zabıt çıxır. İkimiz
də dayanırıq. Sən də gəlib çıxırsan... Zabıt kədərli gözləri ilə hey
mənə baxıb susur... Mən özümü itirirəm. Sən mənə deyirsən: bunu
tanımırsan? Sənin atandır da... Mən də ürəyimdə deyirəm: bir gör
mənim atam necə yaraşıqlıdır...

Nəzakət. O, müharibəyə gedəndə iyirmi üç yaşında saçları
qapqara bir oğlan idi.

Nargilə (*qalxıb güzgüdə özünə uzun bir nəzər salır. Gözləri
güzgüdə olduğu halda oxuyur*).

Sən şahin kimi cəsür, mələk kimi gözəl idin.
Sən igidlər içində bir igid idin.
Səni uzaq bir səhrada sinəndən vurdular...
Dağlardan bir qartal uçub sənin yanına gəldi.
Başın üzərində hər lənən qarğalar
Onu görüb qaçdılar.
Düşməni məhv edib qayıdan yoldaşların səni
Bir pəlid altında dəfn eləyib getdilər.
O vaxtdan həmin qartal hər axşam, səhər

Sənin qərib məzarın üzərində dövrə vuraraq
Göylərin dərinliklərində gözəndən itir.

Fərəc gəlib o biri otağa keçir. Hiss olunur ki, qızın məhnisi onu daxilən
özündən çıxarır. O, acığından stulları bir-birinə vurur.

Fərəc (*yemək otağında stula oturaraq qışqırır*). Borjom!..
(*Nəzakət diksinərək, qalxıb mətbəxdən ona bir şüşə borjom aparır.*)
Nə oldu, danışdın?

Nəzakət. Yox.

Fərəc. Niyə?

Nəzakət. Mən danışa bilmirəm!

Pauza. Fərəc sakit halda borjomu töküb içir.
Sonra qalxıb, arvadının qabağında dayanır.

Fərəc. Ya mən, ya o! Bu gecə evə gəlməyəcəyəm. Soruşsalar,
əmiöglügdəyəm. Səhər zəng edib qərarını mənə bildirərsən.

Həsir şlyapasını götürüb tənənəli şəkildə çıxır.
Nəzakət yerində donub qalmışdır.

Nargilə (*gəlir*). Yenə niyə stulları bir-birinə çırpırdı?

Nəzakət. Nargilə! Qızım! Sən köç xalanla ol. Tək arvaddır.

Nargilə. Aha... demək belə...

Nəzakət. Yenə də əvvəlki kimi gözüm üstündə olacaq.

Nargilə. Yox, mən heç yerə getməyəcəm. Bura mənim ata-
mın evidir. Zəhmət çəkib siz getsəniz, mən özümü çox yaxşı hiss
edərəm.

Nəzakət (*acıqlı halda*). Sən bir adamsan, amma biz beş nə-
fər!

Nargilə (*onun sözünü təkrar edir*). Biz! Bəs, sən deyirdin onu
istəmirsən?

Nəzakət (*qışqırır*). Mənim uşaqlarım var!

Nargilə. Uşaqlar.

Nəzakət. Bu nə hərəkətdir?! Sən ananla danışırısan!..

Nargilə. Yox. Mən Fərəcin arvadı ilə danışırım.

Nəzakət (*mülayim tərzdə*). Axı, sən indi böyük qızsan... Hər
şeyi başa düşürsən. Mən ki, sənə izah elədim.

Nargilə. Mən səni erə getməkdə təqsirləndirmirəm.

Nəzakət. Yoxsa, mənim səni istəməyimə şübhə edirsən?

Nargilə. Mən buna da şübhə etmirəm.

N ə z a k ə t. Bəs, onda sən məni nədə təqsirləndirirsən?
 N a r g i l ə. Kələlikdə!
 N ə z a k ə t. Mən kimin köləsiyəm?
 N a r g i l ə (qışqırır). Bir köstəbəyin! İnsanlıqda haqqı olma-
 yan bir rozilin. Sən bu neçə ildə onun yanında mənimlə bir kəlmə
 danışmısan! Qorxursan ki, köstəbək hirsələnib səni atar.
 N ə z a k ə t (sarsılmış halda). Sən ananın bədbəxtliyinə acımaq
 əvəzinə, gör ona nələr deyirsən!
 N a r g i l ə. Mən bütün üzvləri sağlam olduğu halda, özlərini
 yalnız acımağa layiq bilənlərə...
 N ə z a k ə t. Nifrət edirsən, eləmi?
 N a r g i l ə. Bağışla, sən məni o qədər yandırıb-tökürsən ki...
 N ə z a k ə t. Bəlkə də lənəyə gəlmiş müharibə olmasaydı bizim
 aramızda bu sözlər olmazdı...
 N a r g i l ə. Nə isə... Bu söhbətlər artıq gecdir. Demək sən də,
 ərin də mənim bu evdən çıxıb getməyimi istəyirsiniz.
 N ə z a k ə t. Mən yox... başa düş...
 N a r g i l ə. Başa düşürəm... Heç sən özüən də təsəvvür eləyə bil-
 məzsən ki, nə qədər aydın başa düşürəm.
 N ə z a k ə t. O getdi. Əgər, sən burada qalsan, bir də qayıtma-
 yacaq. Mənim isə, ondan üç uşağım var...
 N a r g i l ə. Sən uşaqların adını az çək. Dünyada heç nədən xə-
 bərləri olmayan körpələri bir ehtikar alətinə çevirmək yaxşı deyil.
 Bunu o eləyir, heç olmazsa, sən eləmə.
 N ə z a k ə t. Mən sənin qarşında təqsirkaram.
 N a r g i l ə. Xahiş edirəm, yalvarıram, belə sözləri qoy bir kə-
 nara. Get deyirsən, gedirəm. (*Çamadanını yığışdırir.*)
 N ə z a k ə t (göz yaşları içində). Allah bilir ki, mən səni nə qə-
 dər çox istəyirəm... Sən mənim ilkimən. Sən onun yadigarısan...
 N a r g i l ə (qışqırır). Sənə dedim ki, bu sözləri qoy bir kənara!
 Yoxsa, bax, getməyəm. O köstəbək bilir ki, hökumətə düşsə, bu
 otaqların heç olmasa, biri qanuni surətdə mənə çatır.
 N ə z a k ə t (qorxmıuş halda). Əlbəttə... (*Pausa. Birinci səhnə-
 dəki musiqi yenə də eşidilir. Yenə də adama elə gəlir ki, bu musiqi
 dünya bina olandan indiyə qədər davam edir. Nargilə atasının şəklini
 divardan alıb çamadanına qoyur. Sonra şifonerdən bir neçə kişi
 qalstukunu çıxarır, havada silkələyərək tozunu çirpır...*) Qoy onun
 qalstukunun biri mənə qalsın...
 N a r g i l ə (qalstukları çamadanına qoyaraq). Onun bu boyda evi
 sənə qalır, bir qalstuk nəyinə lazımdır ki...
 N ə z a k ə t. Niyə sən mənə qarşı bu qədər amansızsan? (*Lakin*

Nargilə daha onu dinləmir. Çamadanını götürür, musiqi davam edir.)
 Mən hər gün sənin yanına gələcəyəm.

N a r g i l ə (onu dinləməyəyərk divarları nəzərdən keçirir. Öz-
 öztinə danışmış kimi). Gövhər nəmən deyərdi ki, mənim atam bu
 otaqda doğulub, sonralar da bura onun iş otağı olub...

N ə z a k ə t. Elədir...

Musiqi susur.

N a r g i l ə (təhdidlə). Əgər, siz buranı yataq otağı eləsəniz, mən
 hökumətin əli ilə bunu təkrar sizdən alacağam. İndi isə xudahafiz.

Çıxır. Nəzakət qızın ardınca uzun bir nəzər salır. İşıq təcridən tutunlaşır. Nə-
 zakət vəhimə içərisində otağı nəzərdən keçirir. Elə bil ki, divar yerindən tərpənə-
 rək ona tərəf hərəkət edir. Yarıqaranlıq içində hər tərəfdən sıxlıqla divarlarla
 birlikdə Fərəc də irəliləyib Nəzakətin qarşısında dayanır. Nəzakət alacalanmış
 gözələri ilə

ərinə baxaraq, dəhşət içində piçıldayır.

N ə z a k ə t. Getdi!

Fərəcin Nəzakətə zillənmiş nəzərləri altında səhnə qaranlıqlaşır. İşıq yananda
 Nargilənin yeni mənzili görünür. Bu, balaca, dar, yarıqaranlıq bir otaqdır. Bir tə-
 rəfdə üzərinə ucuz, lakin çox təmiz adyal çəkilmiş dəmir çarpayı, köhnə divan qo-
 yulmuşdur. Çarpayının yanındakı divara Nargilənin gənc atasının şəkli vurul-
 muşdur. Ortada təmiz, ağ örtüklü stol və iki köhnə stul vardır. Nargilə, əyindən
 xalat, evini səliqəyə salır. Telefon zəng vurur. Nargilə irəliləyib dəstəyi götürür və
 bu zaman işıq yalnız onun, bir də telefon xəttinin o biri tərəfindəki avtomat köş-
 künün üzərinə düşür. Köşkdə ultramoda ilə geyinmiş sarısaç bir qız telefon dəstə-
 yini qulağına tutmuşdur. Onun yanında yenə də ultramodada geyinmiş iki gənc
 oğlan dayanmışdır,

oğlanlardan biri qızın əlindən tutmuşdur.

S a r ı s a ç q ı z. Nana, səni təzə mənzildə təbrik edirik.

N a r g i l ə. Çox sağ olun. Ancaq mənim təzə mənzilim bu təb-
 rikə dəyməz.

S a r ı s a ç q ı z. Nə danışsın, Nana. Sən indi azad quşsan...
 Heç kəs səndən soruşmayacaq, niyə tez getdin, niyə gec gəldin? Bu
 ki, dünyaya dəyərsən... Mən sənə həsəd aparıram.

N a r g i l ə (gülümsəyir). Doğrudanmı?

S a r ı s a ç q ı z. Vəcdən haqqı. (*İkinci oğlana baxaraq gülüm-
 səyir.*) Nana!

N a r g i l ə. Nədi?

Sarısaç qız. Tez geyin gəl, «Nərgiz» kafesinin yanında gözləyirik.

Nərgilə. Kiminlə?

Sarısaç qız. Gələrsən, görərsən. (İkinci oğlana baxaraq gülümsəyir.) Sənin üçün sürpriz var. (İkinci oğlan gülümsəyir.)

Nərgilə. Nə sürpriz?

Sarısaç qız. Dedim ki, gələrsən, görərsən.

Nərgilə. Sən kiminləsən?

Sarısaç qız. Mən Dodiklə.

Nərgilə. Hansı Dodiklə?

Sarısaç qız. Çapıq Davudu tanıdırsan?

Nərgilə (bərkdən gülərək). Nə üçün oğlanın üzünə heylə söz deyirsən?

Sarısaç qız. Sən də... oğlanın... (Davud onun əlini bərk sıxır, qız qışqırır.) Oy...

Nərgilə. Nə oldu?

Sarısaç qız. Sən ki, bunun vəhşiliyini bilirsən... (Davud vəhşi bir görünüş alaraq, dişlərinin bir-birinə sürüb qıvcırdadır.) Oy, Dod... bəsdır... (Telefona) Qurtar! Sürprizin bağı çatladı.

İkinci oğlan (ağzını telefon dəstəyinə yapışdıraraq oxuyur).

Zaman keçir... günlər quş kimi uçur.

Həyat bir stəkan sudur,

Tələs tez iç.

Yoxsa, bizim bu fərsiz planetimiz

Hər bir an bir ovuc kül ola bilər.

Həyat bir stəkan sudur,

Tələs tez iç...

Sarısaç qız (oxuyur).

Taleyindən narazı eybəcər bir qız

Bizi kəsdı, «üç» verdi,

Ali məktəbə girməyə qoymadı,

Biz həyatdan və eybəcər qızdan

İntiqam alacağıq.

Biz eşq bədəsini sona qədər içib,

Dünyanın bütün zövq-səfasını dadacağıq...

Biz həyatdan və eybəcər qızdan

İntiqam alacağıq.

Hər üçü (oxuyur).

Biz həyatdan və eybəcər qızdan
İntiqam alacağıq.

Sarısaç qız. Nana, tez ol, gözləyirik.

Köşk qarantılıdır. İndi yalnız Nərgilənin otağı görünür. O, yavaş-yavaş xalalarını çıxarıb, təza paltarını geyir. Üzü ciddi və fikirlidir. Əvvəl dodaqlarına pomada, üzünə pudra vurur. Sonra nə fikirlərsə, əsəbi hərəkətlə hamısını silir. Yalnız saçlarını darayib otaqdan çıxır. Səhnə qarantılıdır, işıq yanında ikinci şəkilin ardı davam edir. Həsənzadənin evyanı, qapıdakı süyüd ağacının yuxarısı günəş şüaları ilə işıqlanmaqdadır. Həsənzadə ayaq üstə papiros çəkir. Nərgilə onun qarşısında dayanaraq, bir əli ilə süyüd ağacının yarpaqlarını oynadır. O, həyəcanlıdır.

Həsənzadə. Demək, siz rəfiqənin çağırışına getmədiniz?
Nərgilə (onun üzünə baxmadan). Mən bura gəldim.

Pauza.

Nərgilə (cöyüdün budağını buraxır). Nə üçün səbəbini soruşmursunuz?

Həsənzadə (gülümsəyir). Məgər, sizlərdə adamdan qonaq gəlməyinin səbəbini soruşurlar?

Nərgilə. Mən qonaq gəlməmişəm. Mən sizi yaxından görmək, səsinizi eşitmək üçün gəlmişəm. Dünyadakı adamların hamısından çox mənim xoşuma siz gəlirsiniz!

Həsənzadə. Təşəkkür edirəm. Ancaq siz dünyada hələ o qədər az adam görmüsünüz ki...

Nərgilə. Hər halda, görmüşəm. (Birdən acıqlanır.) Mən hər şeyi, hətta, Surikin öz çuvakları ilə məni çağırıldığını belə sizə danışdımsa, bu, heç də o demək deyil ki, mən axmaq və sadələvh bir qızam.

Həsənzadə. Əksinə... Mən sizi çox ağıllı qız hesab edirəm. Nərgilə (ona dərin və sınağıcı bir nəzər salaraq). Mən sizdən ancaq səmimi söz gözləyirəm...

Həsənzadə. Mən səmimi deyirəm.

Nərgilə. Uşaqlıqda bir dəfə rəhmətlik Gövhər nənəm də bu sözü mənə demişdi.

Həsənzadə. Yəqin ki, yeri düşməyib. Yoxsa, bu sözü sizə çox adam deyirdi.

Nərgilə. Ancaq mən çox zaman bu sözün əksini eşitmişəm.

Həsənzadə. Məsələn, kimdən?

Nərgilə. Məsələn, atalığımdan... O həmişə mənim yüngülbe-yin, axmaq bir qız olduğumu söyləyirdi... Sonralar... Mən on altı-

on yeddi yaşına çatanda isə, anamı inandırmağa çalışırdı ki, mənim evdə qız qalmağım təhlükəlidir. Mümkün qədər tez bir adam tapıb, mənə başdan eləmək lazımdır.

Qısa pauza. Həsənzadə papiros yandırır.

H ə s ə n z a d ə. O, bu sözləri sizin yanınızda deyirdi?
N a r g i l ə. Bəzilərinə mənim lap gözümün içinə deyirdi, bəzilərinə isə, mən öz otağımdan eşidirdim.
H ə s ə n z a d ə. Bəs, ananız nə cavab verirdi?
N a r g i l ə. Mən sizə nağıl elədim ki, anam ondan necə qorxurdu.

H ə s ə n z a d ə (*qısa pauzadan sonra*). Həyatda belə şeylər çox olub... Siz ananızdan inciməyin.

N a r g i l ə. Əgər, onun əri adam olsaydı, mən anamdan inciməzdim. Üzünə baxırsan, qusmağın gəlir. (*Getdikcə qızışır*). Xəsis, xırdaçı, qeybətçil, qorxaq, alçaq... razil... hər nə desəniz, ondan!..

H ə s ə n z a d ə. Sakit... axı, siz söz verdiniz ki, daha əsəbiləşməyəcəksiniz.

N a r g i l ə. Bağışlayın... (*Ağlansınur*). O məni o qədər yandırtıb ki...

H ə s ə n z a d ə. Hər şey olub keçib. Siz indi ayrı yaşayırsınız.

N a r g i l ə. Ayrı yaşasam da, onun bərəlməmiş qoyun gözlərinə hər yerdə görürəm...

H ə s ə n z a d ə. İşləyirsiniz... Başınız qarışar... Hamısını unudarsınız.

N a r g i l ə. Məgər, mən anamgildə olanda işləmədim? Məgər, o üç otağın döşəməsinə, altı adamın bütün pal-paltarını mən yuyub təmizləmədim?!

H ə s ə n z a d ə. Mən sizin hər gün nə qədər paltar yuduğunuzu, nə qədər zibil atdığınızı görürdüm.

N a r g i l ə. Ah, heç olmasa, bunu bir nəfərdən eşitdim...

H ə s ə n z a d ə. Ancaq, bilirsinizmi, heylə işləmək başqa, cəmiyyət içində başqa... Zavodda siz təzə adamlar görəcəksiniz. Təzə sözlər eşidəcəksiniz...

N a r g i l ə. Mən sizdən başqa heç kəsi görmək də istəmirəm, eşitmək də!

H ə s ə n z a d ə. Nə üçün?

N a r g i l ə. Çünki heç kəsə inanmıram!

H ə s ə n z a d ə. Bəs, nəyə görə məhz mənə inanırsınız?

N a r g i l ə. Bilmirəm. (*Qısa pauza*.) Ancaq bu belədir. Əgər, bu iki ildə hər gün mən o pəncərədən sizi görməseydim, heç bilmi-

rəm nə edərdim. Bayaq mən sizə yalan dedim... Poçtalyon kefsiz deyildi... Mən özüm küçədə dayanıb onu gözləyirdim. Gəlib çıxanda aldatdım ki, Həsənzadəgilə gediram, verin qəzetləri mən aparım...

H ə s ə n z a d ə. Nə olar ki... Tanış olmağıma çox şadam.

N a r g i l ə. Təşəkkür edirəm.

H ə s ə n z a d ə. Təşəkkür nə üçün...

N a r g i l ə. Sizin kimi bir adam, əgər, mənimlə tanış olduğuna da şadırsa...

H ə s ə n z a d ə. Məgər, siz pissiniz?

N a r g i l ə. Bilmirəm... hər halda, tale mənim haqqımda bir az insafsızlıq eləyib...

H ə s ə n z a d ə. Səhv edirsiniz... Əgər, «tale» deyilən bir şey varsa, sizin ondan inciməyə haqqınız yoxdur. O, xoşbəxt olmaq üçün sizə hər şeyi vermişdir... Ağıl, gözəllik, sağlamlıq... daha nə istəyirsiniz... Bayaq siz özünüzü bu sözləri mənim oğlum haqqında deyirdiniz.

N a r g i l ə. O başqa... mən başqa! O sizin oğlunuzdur.

H ə s ə n z a d ə. Bunun daxli yoxdur... Oğul, qız, ömrü axıra qədər ata-ana ilə bir başa vurmur...

N a r g i l ə. Ah, siz nə yaxşısınız... Mən sizi elə belə də təsəvvür edirdim...

H ə s ə n z a d ə. Siz də yaxşısınız... Axı, biz nə üçün pis olmalıyıq? Pisləkdə nə var ki...

N a r g i l ə. Elədir... (*Qısa pauza*.) İcazə verin evinizi təmizləyim...

H ə s ə n z a d ə (*zarafatyana*). Mən sizə zəhmət vermək istəmirəm.

N a r g i l ə. Mən gözümü açandan bəri həmişə pis adam üçün zəhmət çəkmişəm. İndi isə... dünyada hamıdan çox istədiyim, hamıdan yaxşı sandığım bir adam üçün zəhmət çəkmək istəyirəm. Sizin məni məhrum etməyə haqqınız yoxdur.

H ə s ə n z a d ə (*zarafatyana*). Elə isə, mənim bu kitab şəkafımı səliqəyə salın. Aydın töküb-dağıdıb. Mən də işə dəyim... Getmək istəməmişəm, qapını bərk çəkin, özü bağlanacaq.

N a r g i l ə. Baş üstə. (*Həsənzadə evə girir. Nargilə şəkafə yaxınlaşaraq, səliqəsiz halda üst-üstə qalaqlanmış kitablardan ilk əlinə keçənin əvvəl üstünü oxuyur, sonra açılıb baxmaq istərkən kitabın arasından qurumuş bir çiçək düşür. Qız ayılıb çiçəyi yerdən götürür, burnuna tutub qoxlayır, bu zaman Həsənzadə, əlində iri qovluq, içəridən çıxır.*) Bu nə çiçəyidir?

H ə s ə n z a d ə. Ona «Boy çiçəyi» deyirlər. Yuxarı dağlarda bitir.

N a r g i l ə. Nə qərribə çiçəkdir... qurquru quruyub, amma ələ gözəl ətri var ki, ələ bil indicə dərilib.

H ə s ə n z a d ə (*dərindən nəfəs alaraq*). «Boy çiçəyi» elədir... Quruyub xəzan olsa da, ətri həmişəkitək qalır. Hələlik.

Gedir. Nargilə yenə çiçəyi kitabın arasına qoyur. Şeylərin tozunu alır. Çaydan doldurub qazın üstünə qoyur.

N a r g i l ə (*oxuyur*).

Onun saçları gümüş kimi ağdır...
Onun gözlərində daima bir kədər vardır...
Mən onun nəcib əllərinə baxaraq soruşdum:
Əzizim, nə üçün həmişə pərişansan...
O gülümsəyib cavab verdi:
«Məgər, ürəkdə hər nə ki var...
Açıb deməkmi olar...»

Qapının zəngi çalınır. Nargilə qapını açır. Nəzakət daxil olur.
Gərgin pauza.

N ə z a k ə t (*acılıq*). Burada nə edirsən?

N a r g i l ə. Elə-bələ gəlmişəm.

N ə z a k ə t. Qız uşağının subay kişinin evində nə işi var?

N a r g i l ə (*sakit halda*). O məni işə düzəldir.

N ə z a k ə t. Nə münasibətlə? O səni hardan tanıyır?

N a r g i l ə. Mən özüm onunla tanış olmuşam.

N ə z a k ə t. Qələt eləmişən. Onun sən boyda oğlu var.

N a r g i l ə (*sakit halda*). Səhv edirsən, onun oğlu məndən üç yaş böyükdür.

N ə z a k ə t (*qorxu içində*). Sən onunla çoxdan tanışsan?

N a r g i l ə. Yox... bir saat bundan qabaq.

N ə z a k ə t (*təkrar qəzəblənir*). Bu dəqiqə buradan çıx, cəhənnəm ol!

N a r g i l ə (*gülümsəyir*). Cəhənnəmdə çox olmuşam, indi də cənnətə köçmək istəyirəm.

N ə z a k ə t. Demək, sən öz doğma ananı ələ salırsan?

N a r g i l ə (*sakit halda*). Yox, ələ salmıram.

N ə z a k ə t (*mülayim tərzdə*). Heç fikirləşmişirən ki, camaat nə deyər? Yoxsa, səni Həsənzadə qulluqçu tutub?

N a r g i l ə. Qulluqçuluğun daşını daha atmışam. Onun evini yığıb-yığdıрмаğımı mən özüm xahiş etdim.

N ə z a k ə t. Sənin dəli olduğunu deyirdilər, inanmırdım.

N a r g i l ə. Eh... inanmamağının nəticəsi nə oldu ki...

N ə z a k ə t. Əgər, sən bu saat burdan çıxıb getməsən, mən mülki idarəsinə zəng edəcəyəm!

N a r g i l ə (*bərkədən gülmür*). Mən on yeddi yaşından başlayaraq, düz doqquz il atamın təqəüdü ilə dolamıb. Fərəc Sərdarova qulluqçuluq elədim. Axırda da məni öz atamın evindən qovdu, bəs, niyə onda mülisə zəng eləmədin?

N ə z a k ə t. Sənin kimi cavan qızın, təkcə, yad kişinin evinə getməyi əxlaqsızlıqdır.

N a r g i l ə. Bəs, əzab... işgəncə... ədalətsizlik necə?!

N ə z a k ə t (*kövralir*). Niyə heylə deyirsən... Məgər, səni döyüb-söyürdülər?!

N a r g i l ə. Elə zülm var ki, döymək onun yanında mustuluqdur. Bir cüt ağarmış göz buz kimi soyuq, iyrenc baxışları ilə məni gündə yüz dəfə təhqir edirdi. Mən, on üç-on dörd yaşında qız, onun kirli tuman-köynəyini yuyurdum. Uşaqlarına dayəlik edirdim... Səhərdən axşamədən ilan kimi qabıqdan çıxırdım. Bütün bunların müqabilində isə, qulağım nələrlə eşitirdi! Eh... nahaq gəlmisən, ana...

N ə z a k ə t (*ağlayır*). Nar... qızım... ağılı başına yığ. Məni ikinci dəfə bədbəxt eləmə.

N a r g i l ə. Mən səni bağışlayıram, ana, sən də məni yaddan çıxar. Üç uşağım var... Onlar sənə bəsdir.

N ə z a k ə t. Nargilə, qızım!..

N a r g i l ə. Get, ana.

N ə z a k ə t. Söz ver ki, sənin ayağın bir də bu evə dəyməyəcək.

N a r g i l ə. O barədə fikirləşərim.

N ə z a k ə t (*təhdidlə*). Söz ver!

N a r g i l ə. Dedim ki, fikirləşərim.

N ə z a k ə t. Onu bil ki, ana üzünə ağ olanın qəbirdə də sümüyü od tutub yanar.

Nəzakət çıxır. Pauza. Həsənzadə gəlir.

H ə s ə n z a d ə. Siz hələ burdaymışsınız. Nə olub? Niyə belə qəmginsiniz?

N a r g i l ə. Görəsən, elə bir vaxt olacaqmı ki, köləlik deyilən

şey Yer üzündən silinəcək? Yoxsa, bu, həyatın qanunlarından biridir?

H ə s ə n z a d ə (*zarafatyana*). Nə danışırsınız... Biz ki, köləliyi çoxdan ləğv etmişik...

N a r g i l ə. Mən ürək, xarakter köləliyini deyirəm. Lənətə gəlmiş qorxu hissini deyirəm.

H ə s ə n z a d ə (*ciddi*). Əlbəttə, min illərdən bəri insanların qanına, iliyinə işləmiş pisliklərin hamısını birdən çıxarıb atmaq mümkün deyil... Lakin...

N a r g i l ə (*həyəcanla onun sözünü kəsərək*). Ah... Birə bilsəydiniz ki, mən, birinin o birdən qorxmağına, ona yaltaqlanmasına nə qədər nifrət edirəm...

H ə s ə n z a d ə. Başa düşürəm... Lakin təkcə nifrət etməkdən nə çıxar... (*Kəskin şəkildə*) Adamları qorxaqlığa, yaltaqlığa öyrədən səbəbləri tapıb məhv etmək lazımdır! (*İlhamla*) Siz bizim zavodda kimsədən qorxmayan, kimsəyə yaltaqlanmayan, öz namuslu zəhmətləri ilə hər şeyə qalib gələn oğlanlar, qızlar görəcəksiniz və o zaman inanacaqınız ki, qorxaqlıq heç də həyatın qanunlarından biri deyil!

N a r g i l ə. Çünki onların rəisi sizsiniz!..

H ə s ə n z a d ə. Bunun əhəmiyyəti yoxdur, ya mən, yaxud da...

N a r g i l ə (*onun sözünü kəsir*). Əhəmiyyəti çoxdur. Mən oradan, o pəncərədən sizə, sizin iri və gözəl əllərinizə tamaşa elədikcə öz-özümü deyirdim; görəsən, bu adam həyatında bir kəsdən, bir çətinlikdən qorxmuşdurmu? Sizin bu əlləriniz mənə əsl kişiliyin, cəsarətin, mərdliyin, iradənin, alicənablığın canlı bir timsah kimi görünür.

Qısa pauza.

H ə s ə n z a d ə (*sözü dəyişir*). Buraları nə yaxşı yığışdırmısınız?

N a r g i l ə (*fərəhlə*). Xoşunuza gəlirmi?

H ə s ə n z a d ə. Əlbəttə... belə səliqə kimin xoşuna gəlməz...

N a r g i l ə. Divanın yerini dəyişdirdim. Etiraz eləmirsiniz ki?

H ə s ə n z a d ə. Əksinə... onun əsl yeri buraymış (*Zarafatyana*), uzan, söyüd budaqları arasından səmaya tamaşa edə.

N a r g i l ə. Aha! Xüsusən aydınlıq gecələrdə.

H ə s ə n z a d ə. Siz nə şairinə qız imişsiniz...

N a r g i l ə (*tutularaq*). Doğru deyirsiniz... yoxsa...

H ə s ə n z a d ə. Doğru deyirəm...

N a r g i l ə. Sağ olun, mən indiyəcən kimsədən özüm haqqında belə yaxşı söz eşitməmişəm.

H ə s ə n z a d ə (*zarafatyana*). Bəs kavalərinizdən necə?

N a r g i l ə. Kavalərim nə gəzir?!

H ə s ə n z a d ə. Necə nə gəzir? Belə gözəl qız...

N a r g i l ə. Biri var idi, dalından dəydim, getdi...

H ə s ə n z a d ə. Niyə?

N a r g i l ə. Sifəti qız üzünə oxşayırdı. Özü də elə şit gülümsəyirdi ki, elə bil, bu saat axıb töküləcək...

H ə s ə n z a d ə (*gülümsəyir*). Ağıl-zadı necəydi?

N a r g i l ə. Ağıl... (*Ovcunun içini üfürür.*) Saman tozu! Özünü də müasir Don Juan hesab eləyirdi.

H ə s ə n z a d ə. Bəs, necə olmuşdu ki, siz əvvəllər onu xoşlaşmışdınız?

N a r g i l ə. Gördüm ki, bəzi qızların xoşuna gəlir, mən də maraqlandım. İndiki ağılim olsaydı, heç onun üzünə də tü... (*«Tüpürməzdim» demək istəyir, lakin sözünü dəyişir.*) belə baxmazdım. Siz bura köçəndən qabaqkı əhvalatdır... Onda mənim on altı yaşım var idi.

H ə s ə n z a d ə. Bəs, rəfiqənizin sürprizi?

N a r g i l ə. Boşlayın. Mən sizə dedim ki, getmədim... Nə üçün bir də soruşursunuz? Yoxsa, mənə inanmırsınız?

H ə s ə n z a d ə. İnanıram. Tamamilə inanıram.

N a r g i l ə (*qürurla*). Mən sizə heç bir zaman yalan söyləməyəm. Ümumiyyətlə, mənim yalandan acığım gəlir. O da qorxaqlıq kimi bir şeydir. Elə deyilmi?

H ə s ə n z a d ə. Elədir.

N a r g i l ə. Mən sizin üçün çay dəmləmişəm.

H ə s ə n z a d ə. Nə danışırsınız!.. Siz hardan bildiniz ki, mənim ürəyim bu saat yaman çay istəyir?

N a r g i l ə (*sevincə*). Gətirim?

H ə s ə n z a d ə. Gətirin.

Nargilə mətbəxdən bir stakan çay, qənd, peçenye və başqa şeylər gətirir.

N a r g i l ə. Yaxşı dəm alıb?

H ə s ə n z a d ə. Əla. Bəs özünü nə niyə gətirmirsiniz?

N a r g i l ə (*tutularaq*). Özüm sizin yanınızda çay içəcəyəm?

H ə s ə n z a d ə. İçəndə nə olar? (*Nargilə tərəddüd içində susur.*) Xahiş edirəm, özünüz üçün də gətirin.

Nargilə gedib özünə çay götürür və stol çəkib Həsənzadə ilə qabaq-qabağa oturur. Gah gülümsəyir, gah ciddi görkəm alır. Özünü nə cür aparmağını bilir. Həsənzadə bunu hiss edir.

N a r g i l ə. Siz atalığımla anamın mənim başıma açıdıqları oyuna baxmayın, ümumiyyətlə, mənimki həyatda götürür.

H ə s ə n z a d ə. Doğrudanmı?

N a r g i l ə. Doğrudan. (*Qısa pauza. Cəsarətlə*) Məsələn, bu evdə, bu söyüd ağacı altında sizinlə belə qabaq-qabağa oturmaq, sizə qulaq asmaq, sizin üçün bir iş görmək mənim ən böyük arzumdur idi. (*Göz qapaqlarını endirərək, yavaş səslə*) Bu iki ildə elə bir gecə olmayıb ki, mən sizdən qabaq yatım.

H ə s ə n z a d ə. Sizin kimi ağıllı bir qızdan belə sözlər eşitmək mənim üçün xoşdur. (*Qısa pauza.*) Bilirsinizmi, biz insanlar qəribəyik. Nə qədər böyük iradə sahibi olursan ol, həyatın hansı əziz xatirələrlə bağlı olursa-olsun, yenə də kiminsə sənin haqqında düşüncəsini, az da olsa, sənin taleyinlə maraqlanmasını istəyir sən.

N a r g i l ə. Bəs necə... İnsanlarla əhatə olunduğun halda, Robinson Kruzo kimi yaşamaq olmaz ki...

H ə s ə n z a d ə (*papiros yandırır*). Doğrudur.

N a r g i l ə. Təklük dəhşətdir. Anamgildə olanda da mən həmişə özümü yalnız hiss edirdim...

H ə s ə n z a d ə. Başa düşürəm...

Telefon zəngi. Nargilə sıçrayıb dəstəyi götürür.

N a r g i l ə. Kimi istəyirsiniz? Həsənzadəni? Bu saat.

Həsənzadə qalxıb aparata yaxınlaşır. Nargilə dəstəyi elə bir sevinclə ona uzadır ki, elə bil, bu, qız üçün tam bir səadətdir.

H ə s ə n z a d ə (*telefona*). Yaxşı, qoyun boşaltsınlar, mən də yarım saata gəlirəm. (*Dəstəyi asır.*)

N a r g i l ə. İşdəndir?

H ə s ə n z a d ə. Bəli. Təzə maşınlar gəlib, təhvil almaq lazımdır.

N a r g i l ə (*tərəddüdlə*). Onda... mən gedim...

H ə s ə n z a d ə. Demək, səhərdən işə başlayırınsız... Əlbəttə, sement zavodunda işləmək o qədər də asan deyil.

N a r g i l ə. Nə olsun çətindir... Siz ki, orda işləyirsiniz.

H ə s ə n z a d ə (*gülümsəyir*). Mən ayrı... bizim ciyərlərimiz sementin tozuna öyrəşib.

N a r g i l ə (*jaketini geyərək*). Hərdən bura gəlməyimə icazə və-rərsiniz?

H ə s ə n z a d ə. Əlbəttə...

N a r g i l ə. Hərdən yox, tez-tez! Hər gün!

H ə s ə n z a d ə. Gəlin.

N a r g i l ə. Mənim haqqımda pis düşünməyin ha!..

H ə s ə n z a d ə. Bəyəm, siz pis qızsınız?

N a r g i l ə (*qəti şəkildə*). Yox, pis qız deyiləm!

H ə s ə n z a d ə. Onda nə üçün mən sizin haqqınızda elə düşün-məliyəm?

N a r g i l ə (*öz-özünə danışmış kimi*). Doğrudan da... (*Qısa pauza.*) Siz mənim indiyə qədər bir yad kişi ilə tək otaqda qalmadı-ğımıza inanırsınızmı?

H ə s ə n z a d ə. İnanıram. Bir də ki, qalanda nə olar?.. Kişilər adamyeyən deyillər ki?

N a r g i l ə. Yox... Bu, qeyri-səmimi söz oldu.

H ə s ə n z a d ə. Nə üçün?

N a r g i l ə (*acıqlı*). Çünki adamyeyənləri var!

H ə s ə n z a d ə. Biz həmişə yaxşını əsas götürməliyik... Pisin ömrü az olur.

N a r g i l ə. Əksinə, pislərin ömrü acı bağırsağ kimi hey uza-nır... (*Qısa pauza.*) Deyirlər mənim atam ağılda, yaraşıqda, qana-caqda iki oğlanın biriymiş. Amma müharibədən qayıtmadı. Fərəc isə qayıtdı. Özünün də hələ yüz il bundan sonra ölmək fikri yoxdur.

H ə s ə n z a d ə. Məsələ tez və ya gec ölməkdə deyil. Ömür, on-suz da, nisbi şeydir. Ancaq... Boy çiçəyini yadınıza salın. Özü neçə vaxtdır ki, xəzan olub gedib, amma ətri indi də bizi heyran edir... Yaxşı insanlar da belədir... Özləri məhvi olsalar da, xatirələri həmişə bizim layəqətlə yaşamağımıza kömək edir. Bizim üçün təsəlli olur.

N a r g i l ə (*piçilti ilə*). Doğrudur... Əgər atamın əziz xatirəsi olmasaydı... (*Ağlayır.*) Allaha şükür ki, mən hələ indiyə qədər onun adına layiq olmayan bir iş tutmamışam. Heç bir fırıldaqçı oğ-lanın hop-gopuna aldanmamışam. Buna birinci səbəb yad yerlərdə həlak olmuş cavan atamın adıdırsa, ikinci səbəb bilirsinizmi kim-dir? (*Həsənzadə sual ifadəsilə ona baxır.*) Siz! (*Qısa pauza.*) Mən oradan siza tamaşa elədikcə, həyatımda tez-tez təsadüf elədüyün pis-liklər mənə o qədər kiçik görünürdü ki, bir az qabaq onların məni incidə bildiklərinə təəccüb edirdim. Elə bil ki, mən onların hamısı-na – bütün o Fərəclərə, Dodiklərə ulduzların yanından baxırdım! Elə bil ki, mənim bu balaca sinmə dünyə sığmırdı. Mən zavodda,

qəsəbədə sizin haqqınızda eyzən yaxşı sözlər eşidirdim. Və bunlar məni xoşbəxt edirdi. Mən sizin bizə qonşu olduğunuzu hamıya ifti-xarla söyləyirdim...

Telefon zəngi. Dəstəyi Həsənzadə götürür.

H ə s ə n z a d ə. Eşidirəm. Gəlirəm, gəlirəm. (*Dəstəyi yerinə qoyur.*)

N a r g i l ə. Oy... mən sizi ləngitdim. Başılayın...

H ə s ə n z a d ə. Eybi yoxdur.

N a r g i l ə (*riqqətlə*). Sağ olun. Çox sağ olun...

H ə s ə n z a d ə. Siz də sağ olun.

N a r g i l ə. Hələlik.

H ə s ə n z a d ə. Hələlik.

Nargilə gedir. Həsənzadə onun ardınca uzun bir nəzər salır. Səhnə qarantlaşır və bu qarantlaşmada Nargilənin acıqlı səsi eşidilir.

N a r g i l ə n i n s ə s i. Mən elə bildirdim Fərəc bizim evdədir...

İşıq Nargilə və onun qarşısında dayanmış Fərəcovun üzünə düşür.

N a r g i l ə. Məni direktor Həsənzadə göndərib, başa düşürsü-nüzmü?

F ə r ə c o v. Ba...ba... başa düşürəm... A... ancaq gecikmişiniz, siz dünən gəlməli idiniz... gö... gözlədim, gəlmədiniz.

N a r g i l ə (*onu yamsılayır*). D...de...dedim ki, xəstələnmişdim.

F ə r ə c o v. O öz işinizdir.

N a r g i l ə. Xəstələnmək öz işimdir?

F ə r ə c o v. Ə...əlbəttə. Sizi mən xəstələndirməmişəm ki.

N a r g i l ə. Siz xəstələndirmişsiniz! Mənim əsəblərimi siz Fərəc-lər çeynəyib əldən salmışınız. Mən sizlərlə vuruşmaqdan (*Boğazını göstərir.*) bura gəlmişəm.

F ə r ə c o v. Mə...mə...mənim adım Fərəc deyil, Bədəldir.

N a r g i l ə. Xeyr! Sən Fərəcsən!..

Nargilə yaxındakı telefonun dəstəyini götürür. Fərəcov mane olmağa istəyir.

F ə r ə c o v. Telefona to...toxinmayın, gedin ayrı yerdən zəng eləyin.

N a r g i l ə. Əlinizi çəkin! Bura sizin eviniz deyil. Mən direktor-a zəng eləyirəm!

Fərəcov əlini çəkir. Nargilə zəng edir.

N a r g i l ə. Bağışlayın... narahat edirəm... Burda da bir Fərəcov var... Məni işə götürmür, deyir yer tutulub...

Nargilə dəstəyi verir Fərəcova.

F ə r ə c o v. E...e...əşidirəm yoldaş di...rektor. Siz bunun dünən gələcəyini söyləmişdiniz... Ö...ö...özü də bi... birtəhər qızdır... Bi... bir az dəlisoydur.

N a r g i l ə (özündən çıxır). Dəli, gic, nenormalnı hamısı sizsiniz! (Fərəcov dəstəyi dərhal onun ağzına tərəf tutur ki, sözlərini Həsənzadə əşitsin.) Siz Fərəcovlər adamyeyənsiniz!

F ə r ə c o v. Bacı, mənim adım Bədəldir.

N a r g i l ə. Xeyr, sizin hamımızın bir adınız var!

F ə r ə c o v (telefonda). Yo...yoldaş direktor, əşirdirsiniz? Nəçə? Ə...əmrini verim? Ba...baş üstə...

Dəstəyi qulağından aralayır, lakin hələ asılır.

N a r g i l ə. Hə... Necədir? Siz Fərəcovlərlə hələ mənim işim çoxdur.

F ə r ə c o v (özündən çıxaraq). Lənət sənə şeytan...de... dedim ki, mənim adım Bədəldir.

N a r g i l ə. Keçməz! Fərəcovsınız!

Fərəcov əsəbi halda dəstəyi yerinə çırpır. İşiq sönlür. İşiq yananda Həsənzadənin otağı görünür. Birinci şəkildəki musiqi davam edir. Həsənzadə, əlində papiros, pəncərə qarşısında dayanıb uzaqlara baxır. Sonra dərindən nəfəs alaraq geri çəvrilir.

Xurşid gəlir.

H ə s ə n z a d ə. Aydın gedəndən ancaq bir teleqram vurub ki, sağ-salamat gəlib çıxdım. İndi on səkkiz gündür ondan heç bir xəbər yoxdur.

X u r ş i d. Darıxma. Yəqin hələ yerini-yurduunu əməlli müəyyən etməyib.

H ə s ə n z a d ə. Darıxmaya bilmirəm, adamın başına yüz çür fikir gəlir. (Qısa pauza.) Bəlkə də bu ondadır ki, sən bizi çox tez tərkləyib getdin. Sən sağ olsaydın, yəqin ki, mən ona bu qədər bağlanmazdım.

X u r ş i d. Sən öz borcunu yerinə yetirmisən... İndi Aydın sənə haqqında düşünməlidir.

H ə s ə n z a d ə. Yox... Mən heç kəsin mənim haqqımda narahat olmasını arzu etmirəm. Mən bunları elə-belə ürəyimdə düşünürəm. Kimsənin eşitməsini də istəmirəm.

X u r ş i d. Mən sənənin bu tək vaxtında sağ olmağımı hər zamanından çox istərdim.

H ə s ə n z a d ə. Sən məni zəiflikdə təqsirləndirmə. Doğrudur, mən tək deyiləm. İşləyirəm, özü də pis işləmirəm. Zavodda məni istəyirlər. Xalq, hökumət mənim əməyimi qiymətləndirib. Lakin mən... bunların hamısını sənənin, mənə ən yaxın bir adam olan sənənin görüb eşitməyini istərdim...

X u r ş i d. Mən səni elə belə də tanımışdım.

Birinci şəkildəki musiqi davam edir. Həsənzadə yorğun halda divanda oturur.

H ə s ə n z a d ə. Bu gün zavoddakı şənlik məni yaman yorub. (Gülümsəyir.) Axı, biz bu il keçən ilkindən xeyli artıq sement istehsal etmişik...

X u r ş i d. Sənənin zavoddakı hər qələbən mənim üçün bir bayrama çevrilirdi. Belə vaxtlarda sənənin üzündə elə xoşbəxt, elə mehriban ifadə olurdu ki...

H ə s ə n z a d ə. O zamanlar mənim iki qanadım var idi... biri sən, biri də işim. (Qısa pauza.) Lakin sonralar da mən ruhdan düşmədim. Mənə elə gəlirdi ki, sən mənim hər bir müvəffəqiyyətimi görüb sevinir-sən... (Yavaş-yavaş mürgüləyir. Musiqi davam edir.) Ya dındadırmı... sən bəzən bu mahnını oxuyardın...

İşiq azalır və azaldıqca musiqi, cavab Xurşidin oxuduğu mahnıya çevrilir. Və sanki bu mahnı uzaqlardan, tamam başqa aləmdən gəlir. İşiq gücləndikcə biz Həsənzadəni divanda yatmış görürük. Onun üzündə xoşbəxt bir ifadə var. Xurşid yoxdur. Eyvanın qapısı açılır. Nargilə, əlində bükülü bir kağız daxil olur. Dayanıb uzun müddət Həsənzadəyə baxır, sonra böyük ehtiyatla ona yaxınlaşaraq, əylib doqdaqları ilə onun üzünə toxunmaq istəyir. Həsənzadə yuxuda tərponir. Qız sıçrayıb kənardə dayanır... Həsənzadə hələ də yatır. Nargilə içəridən adyal gətirib üsulucca onun üstünə salır. Sonra stolun üstündə çayı yarımçiq qalmış stəkani aparıb mətbəxə qoyur. Süfrini götürüb çırpır və yenidən salır. Sonra ehtiyatla gəlib divanda Həsənzadənin yanında oturur. Bayaqqı bükülü kağızı jaketinin cibindən çıxarıb baxır. Sonra səliqə ilə qatlayıb əlində saxlayır. Nəzərləri təkrar Həsənzadənin üzərində dayanır. O biri əli ilə onun saçlarına toxunur. Birinci şəkildəki musiqi davam edir. İşiq təkrar azlır. Sanki hava qaralır. Bayırda tez-tez şimşək çaxdığı görünür. Nəhayət, tamam qaralıq olur və birdən gur işiq, qucağında bələkli bir uşaq içəri otaqdan çıxan Nargilənin üzərinə düşür. Həsənzadə

qaranlıqdan çıxaraq, ayılıb körpəyə baxır və gülümsəyərək barmağı ilə ona toxunmaq istəyir. Lakin Nargilə uşağı geri çəkir. Barmağı ilə Həsənzadəni hədələyir, yəni ki, «olmaz» Sonra əlini üzünə qoyub, körpənin yatdığını başa salır və onu beşiyə qoyur... Sonra başını qaldırıb təkrar Həsənzadəyə baxır. Gözlərini yumaraq, üzünü onun üzünə yaxınlaşdırır. Şiddətli göy gurultusu eşidilir. Işıq qaralır, gücləndə Nargilə sıçrayıb divandan qalxır. Həsənzadə diksiniib gözlərini açır. Ayaq üstündə dayanmış Nargiləni görəndə əvvəl sanki heç nə başa düşür... Sonra özüne gələrək, təkrar Nargiləyə baxıb gülümsəyir. Adyalı kənar edərək, qalxıb oturur.

Həsənzadə. Bəzən adam elə xoşbəxt yuxular görür ki...

Nargilə. Nə görürdünü?

Həsənzadə (zarafatlı). Yuxunu danışsan, kəsərdən düşər... Yaxşısı budur siz deyən görün haradan gəliirsiniz?

Nargilə (məyus halda). Nə üçün yuxunuzu danışmaq istəmirsiniz?

Həsənzadə papiros yandırır. Göy bir də şiddətlə gurlayır.

Külək söyüd yarpaqlarını tərpadərək uğuldayır.

Həsənzadə. Bərk yağacaq. O əlinizdəki nədir?

Nargilə (daldığı mükəddər xayıldan ayrılaraq, sevinclə). Məktubdur. Oğlunuzdan gəlib. (Zərfi ona verərək) Poçtalyon məni yamanca tanıyıb... Bura gələndə... qapıda gördüm...

Lakin Həsənzadənin artıq onu dinləməyərək, məktubu açıb nəzərdən keçirdiyini görüb susur. Həsənzadə məktubu oxuyub qurtararaq, ehtiyatla qatlayıb zərfa qoyur.

Nargilə. Nə yazır?

Həsənzadə. Yaxşıdır. Neft mədənlərindən birində baş mühəndisdir.

Nargilə. Ev tutub?

Həsənzadə. Tutub.

Nargilə. Yaxşı olar. Ağıllı oğlandır.

Həsənzadə. Bu adyalı mənim üstümə siz salmışınız?

Nargilə («hə» mənasında başını tərpadir). Başqa kim salaçaqdı ki?

Həsənzadə. Dedim bəlkə Ayna xala salıb... O bu gün gəlib paltar yuyası idi. Niyə oturmursunuz? Gəlin əyləşin.

Nargilə (acıqlı). Oturmuram.

Həsənzadə. Nə üçün?

Nargilə. Çünki siz məni istəmirsiniz...

Həsənzadə (səmimi təccüblə). Mən sizi istəmirəm?..

Nargilə. O cür istəmək demirəm.

Həsənzadə. Bəs, nə cür deyirsiniz?

Nargilə (acıqlı). Mənim kimi!

Həsənzadə (zarafatlı). Mən sizin kimi istəyə bilmərəm... Siz cavansınız...

Nargilə. Siz qocasınız?

Həsənzadə. Hər halda, sizdən iyirmi altı yaş böyüyəm.

Nargilə (acıqlı). İyirmi altı yox, iyirmi beş! Mən srağagün on doqquzu bitirdim.

Həsənzadə. Demək, biz bir gündə anadan olmuşuq... srağagün mən də qırx altıya adladım.

Nargilə. Nə olsun? Qırx altı nədi ki... (Birdən acıqlanaraq) Heç bilmirəm bu nə yaş məsələsidir, salmışınız ortalığa.

Həsənzadə (gülümsəyir). Yaş faktıdır. Faktla hesablaşmaq olmaz.

Nargilə. Sevən adam yaşa baxmaz.

Həsənzadə. Cavanlıqda adama elə gəlir... Mən də on səkkiz-on doqquz yaşlarında olduğum zaman özümdən iyirmi dörd yaş böyük bir qadına vurulmuşdum.

Nargilə. Bəs, sonra nə oldu?

Həsənzadə. Sonra... (Qısa pauza.) Sonra Aydının anası ilə evləndim.

Nargilə. Sevib evləndiniz?

Həsənzadə. Bəli.

Nargilə. Demək... əvvəlki qadına olan məhəbbətiniz əslində sabun köpüyü imiş...

Həsənzadə. Bilmirəm... Bəlkə də...

Nargilə. Bəs, o qadın necə oldu?

Həsənzadə. Durur, indi yetmiş yaşlı bir qarıdır.

Nargilə (qısa pauzadan sonra birdən özündən çıxaraq). Siz bununla nə demək istəyirsiniz?

Həsənzadə. Heç nə... Söz-sözü gətirdi.

Nargilə (gəlib onun yanında oturaraq, mehriban tərzədə). Siz məni istəməsəniz də, mən sizi həmişə... yetmiş yox, lap yüz yaşınız da olsa sevəcəyəm. Özü də mən sizdən tez qocalıb öləcəyəm. Özünüç görəcəksiniz... (Qısa pauza.) Xahiş edirəm bir də bundan sonra mənimlə yaş barədə danışmayasınız... Yaxşımı?

Həsənzadə. Yaxşı. Danışmaram. (Papiros yandırır və bu zaman bayırda ürəyə yatan bir səsə oxunan «Qaragilə» məhmüsü eşidilir. Nargilənin üzü soyuq bir ifadə alır. Həsənzadə dinləyir.)

Gəlmişəm otağına oyadam səni,
Qaragilo, oyadam səni.
Nə gözəl xalq eləyib yaradan səni,
Qaragilo, yaradan səni.

H ə s ə n z a d ə. Bizim ekskavatorçu Rəşiddir.
N a r g i l ə (*soyuq tərzdə*). Tanıyıram.
H ə s ə n z a d ə. Haradan tanıyırsınız?
N a r g i l ə. Zavodda görmüşəm. Özündən müştəbehin biridir.
H ə s ə n z a d ə. Özündən müştəbeh? Yox, onda tanıyırsınız.
N a r g i l ə. Tanıyıram. İki dəfə onun üçün naryad yazmışam.
Bir az yaraşıqlıdır, bir az da səsi var deyən, elə bilir alqacıq dağları
bu yaradıb.

Mahnı davam edir.

Qızıl gül əsdi,
Səbrimi kəsdii...

N a r g i l ə (*mahnunun qurtarmasını gözləməyərk qalxır*). Ba-
yaq dediniz ki, yuyuləsi şeyləriniz var.

H ə s ə n z a d ə. Siz zəhmət çəkməyin. Ayna xala gəlib aparar.
Bir dəfə tünd bir türk kafesi hazırlarsınız, içərik.

N a r g i l ə (*sevinclə*). İstəyirsiniz lap bu saat hazırlayım.

H ə s ə n z a d ə. Yox, zavodda istehsalat müşavirəsi çağır-
mışam.

N a r g i l ə. Həmişə mən gələndə sizin ya işiniz olur, ya iclası-
nız. (*Gülür.*) Məktəbdə «iclas var» deyən kimi «C»-nin yanına «T»
qoyurdum.

H ə s ə n z a d ə. Neyləyirdiniz?

N a r g i l ə (*bərkədən gülərək*). Qaçırdım!.. (*Rəşidin oxuduğu
mahnunun ardı eşidilir. Nargilənin üzü dərhal soyuq və ciddi ifadə
alır.*) Deyəsən, bu ekskavatorçu bu gün bizə konsert vermək fikrin-
dədir.

H ə s ə n z a d ə. Cavan oğlandır, kefi gəlir, oxuyur.

N a r g i l ə. Bah... bah... cavan oğlan...

H ə s ə n z a d ə. Bəs necə... gənclik – nəgmə deməkdir.

N a r g i l ə (*tutqun halda*). Bilmirəm! Belə obrazlı ifadələr ba-
rəsində fikirləşməmişəm. Hələlik. (*Gəlmək istəyir.*)

H ə s ə n z a d ə. Dayanın. Nə üçün acıqlanırsınız?

N a r g i l ə (*sərt şəkildə*). Çünki siz mənim sözlərimi bir qəpi-
yin yerində qoymursunuz.

H ə s ə n z a d ə. Nə danışırırsınız!.. Hansı sözlərinizi?

N a r g i l ə. Hansı sözlərinizi... Mən sizə dedim ki, bu cavanlıq-
qocalıq məsələsini az ortaya salın! Siz də söz verdiniz...

H ə s ə n z a d ə. Bağışlayın, yadımdan çıxdı... Skleroz...

N a r g i l ə (*yamb tökülərək*). Bax, görürsünüz?! Siz düzəlməz-
siniz, vəssalam. Necə sklerozsuzunuz ki, zavodda olan səkkiz yüz
işçinin hamısını uşaqlarına qədər adbaad tanıyırsınız?!

H ə s ə n z a d ə. Nə bildiniz?

N a r g i l ə. Camaat danışır, mən də eşidirəm. Qulaqlarımı tu-
tum?

H ə s ə n z a d ə. Yox, qulaqlarımızı nə üçün tutursunuz? Ya xşı
sözü həmişə eşitmək lazımdır.

N a r g i l ə (*birdən qəhqəhə ilə gülərək*). Görürsünüz... Ya xşı ol-
duğunuzuz özünüz də təsdiq edirsiniz...

H ə s ə n z a d ə. Mən, ümumiyyətlə, deyirəm...

N a r g i l ə. Qurtardıq! Bir də bu mövzuya qayıdanı qurd yesin.
Mən getdim.

Sürətli addımlarla qapıya tərəf yönəlir. Birdən geri dönərək Həsənzadəyə ya-
xınlaşır. Qarşısında dayanıb, ona baxır... Nəhayət, nəzərlərini endirərək Həsən-
zadənin əlini sol əli ilə bərk-bərk sıxıb tələsik çıxır. Həsənzadə qızın sıxması oldu-
ğu əlini qeyri-iradi bir hərəkətlə qaldırıb baxır. Lakin onun fikrinin uzaqlarda ol-
duğu görünür. Birinci şəkildəki musiqinin ardı davam edir. İşıq yavaş-yavaş zəif-
ləyir, nəhayət sönür. Yananda Nargilənin otağı görünür. Qız öz mahnısını züm-
zümə eləyə-eləyə stolun üstündə xəmirdən yuxa açır, sonra doğrayıb nə işə hazır-
layır. Onun üzündə xoş bir ifadə var. Telefon zəng vurur. Nargilə yüyürüb dəstə-
yi götürür. İndi işıq yalnız onun və telefon xəttinin o biri ucunda olan Sarısaç qız-
la

tanış	iki	oğlanın	üzərinə
-------	-----	---------	---------

düşür.

S a r ı s a ç q ı z. Salam, Nana. Harda itib-batmışan?

N a r g i l ə. Harada olacağam, zavodda... evdə... indi mən iş
adamıyam.

S a r ı s a ç q ı z. Bah... bah... iş adamı.

N a r g i l ə (*zarafatçıya*). Bəs necə?

S a r ı s a ç q ı z. Nana, doğrudurmu ki, deyirlər sən sement za-
vodunun direktoru Həsənzadə ilə gəzirsən?

N a r g i l ə. Gəzmirəm, mən onu istəyirəm... sevirəm, aydın-
dırmı?

S a r ı s a ç q ı z (*işyə ilə*). Başa düşürəm, Nana, gülmüşü saç-

lar... hələ tərəvətini itirməmiş çöhrə!... Maşın... vəzifə... pul... bir sözlə: xalis Amerika zövqü! (*Səsinə alçaldaraq.*) Naverno, on bolşoy razvratnik...

N a r g i l ə (*ciddi şəkildə*). Mən onun haqqında sənə belə danışığına icazə vermirəm.

S a r ı s a ç q ı z (*eyni işvəkarlıqla*). Yox a... deyəsən, gerçəkləmişən. Bəlkə sən ona ərə getmək istəyirsən?

N a r g i l ə. Əlimdə işim yarımçıq qalıb, xahiş edirəm sonra zəng edəsən...

Oğlanlar, Sarısaç qıza mətləbə keçməyi him edirlər.

S a r ı s a ç q ı z. Nana, bu gün dənizçilər evində tans var.

N a r g i l ə. Tans?

S a r ı s a ç q ı z. Ahaa... (*Qısa pauza.*) Gəlirsən?

N a r g i l ə. Yox, gələ bilməyəcəyəm.

S a r ı s a ç q ı z (*ikinci oğlana baxaraq işvə ilə*). O hələ də göz-
ləyir ha...

N a r g i l ə. Kim?

S a r ı s a ç q ı z. O gün demədim?..

N a r g i l ə. Gələ bilməyəcəyəm...

S a r ı s a ç q ı z. Ah, sən nə qədər staromodni olmusan, Nana!
Yaxşı... hələlik...

Nargilə ilə görüşmək istəyən oğlan ağzını telefon dəstəyinə tutaraq.

İ k i n c i o ğ l a n. Əlvida, Nana!

Çapıq Davud işə dişlərini bir-birinə sürterek vəhşi görünüşlə ağzını uzadıb Sarısaç qızın qulağını dişləyir. Qız qışqıraraq dəstəyi asır. Onların üzərinə düşən işıq sönmür. Nargilə dəstəyi yerinə qoyaraq, işinin üstünə qayıdır. Nəzakət xanım, əlində

şalfetə bükülmüş qab gəlir.

N ə z a k ə t (*qabı stolun üstünə qoyaraq*). Salam, qızım.

N a r g i l ə. Salam, ana.

N ə z a k ə t. Sənin üçün kotlet gətirmişəm.

N a r g i l ə. Fərəc ezamiyyəyə gedib? (*Nəzakət nəzərlərini ondan qaçıraraq, başının hərəkəti ilə təsdiq edir.*) Nə zəhmət çəkirdin...

N ə z a k ə t. Nə üçün belə sözlər danışırsan? Məndən qisas alırsan?

N a r g i l ə. Mən heç bir zaman səndən qisas almaq fikrində olmamışam, ana. Əgər, belə bir qüvvəm olsaydı...

N ə z a k ə t. Hələ əvvəlcə öz həyatın haqqında düşün, qalsın dünyanı düzəltməyin. Fərəcin rəisi, oğlu üçün sənə elçi gəlmək istəyirmiş. Həsənzadə ilə olan əhvalatı eşidəndən sonra gəlməyib.

N a r g i l ə. Bunu sənə Fərəc dedi?..

N ə z a k ə t. Tutaq ki, o deyib, nə olsun?

N a r g i l ə. Heç... Elə-belə soruşuram...

N ə z a k ə t. Fərəc and içib, rəisi andırıb ki, heylə şey yoxdur.

N a r g i l ə. Nə üçün Fərəc məndən öləri yalan danışdı?

N ə z a k ə t (*mülayim tərzdə*). İnsan cavanlıqda səhv eləyə bilər, ancaq bu dərəcədə yox. Mən bura sənənlə söz güləşdirməyə gəlməmişəm... Ağlım başına yığ, cavanlığının, gözəlliyinin qədrini bil. Ola bilsin ki, Fərəcin rəisi bu günlərdə bizə gəlsin... Oğlunu da tanıyrsan, pis oğlan deyil. Ali təhsilli, əlində yaxşı işi...

N a r g i l ə. Əgər, o yaxşı oğlan idisə, bəs, niyə cavan arvadını iki uşağı ilə qovub salırdı küçəyə?

N ə z a k ə t. Qovmaq nə üçün... istəməyib, boşayıb... Bu, tək onun başında görünməyib ki... Ailə sirlirinə əl aparmaq çətinidir.

N a r g i l ə. Surik onun dabbəqada gönünə bələddir.

N ə z a k ə t. Sən mənə o vəziyyətdə gətirəcəksən ki, gedib özümü atacağam poyezdin-zadın altına.

N a r g i l ə (*səmimi təəcüblə*). Məndən öləri?

N ə z a k ə t. Sən mənə qızımsan... Səni mən doğmuşam.

N a r g i l ə (*kədərlə*). Eh, ay ana... Mən doğulmaya da bilərdim. Görək ki, uşaq olub-olmaması çox zaman insanların iradəsindən asılı olmur. Yaxşısı budur, Fərəcə deyəsən ki, mən onun rəisindən oğluna getməyəcəyəm!

N ə z a k ə t (*şəbi halda qalxaraq*). Getmə... Əgər, bu qəşəbədə bir oğlan sənəni üzünə baxsa, mən adımı dəyişərəm.

N a r g i l ə (*bərkədən güllər*). Bir gör sən mənə nə ilə qorxutmaq istəyirsən...

N ə z a k ə t. Yaxşı... Axırını görürük...

Çıxır. Nargilə işinə davam edir. Səhnə yavaş-yavaş qarənliqləşir. İşıqlananda Nargiləni Həsənzadənin evyanında görürük. O, yemək stolunun üzərinə ağ süfrə çəkir. Qrafını su ilə doldurur. Balaca vazaya çiçək qoyur. Bu zaman qapı zəngi vurulur. Qız yüyürüb açır. Həsənzadə daxil olur. O, çox yorğundur. Lakin bunu

büruzə vermək is-

təmir.

H ə s ə n z a d ə (*yemək stoluna nəzər salaraq*). Bu nə dəsgahdır...

N a r g i l ə. Mən sizin üçün türk kafesi hazırlamışam. (*Yüyrüb gətirir.*)

H ə s ə n z a d ə (*ürəkdən*). Yaxşı qızınsız.

N a r g i l ə. Nə barədə?

H ə s ə n z a d ə. Hər barədə: ağilda, gözəllikdə, hazırcavablıqda...

N a r g i l ə (*ona iti bir nəzər salaraq, həyəcanla*). Yalvarıram, oğlunuzun əziz canına and verirəm: siz bu sözləri ürəyisizlik bir qız olan mənim xətrim xoş olmaq üçün deyirsiniz, yoxsa, doğrudan da, belə düşünürsünüz?

H ə s ə n z a d ə (*ciddi*). Mən həmişə düşündüyümü deyirəm... Bir də, sizin kimi həyatın isti-soyuğunu görmüş mərd bir qızın baş sığallanmasına nə ehtiyacı var?..

N a r g i l ə (*çox mütəəssir*). Sağ olun, çox sağ olun!

Rəşidin mahnısı eşidilir:

Gəlmişəm otağına oyadam səni,
Qaragilo, oyadam səni.
Nə gözəl xəlq eləyib yaradan səni,
Qaragilo, yaradan səni.

Nargilo düksinərək bayıra sarı əsəbi bir nəzər salır.
Onun bu ani hərəkəti Həsənzadənin diqqətindən qaçmır.
Qısa pauza. Mahni davam edir...

H ə s ə n z a d ə (*qızın üzünə baxmaqdan çəkinərək*). Bu gün Rəşidin bayramıdır.

N a r g i l ə (*dalğın*). Qəzətlərdə şəkli çıxdığına görə?

H ə s ə n z a d ə. Yalnız buna görə deyil... Dünən ona, güllə atmaqda respublika çempionu adı veriblər.

N a r g i l ə. Bah... bah... (*Mahnı davam edir.*) Siz bu mahnımı oxumağı ona qadağan eləyin!

H ə s ə n z a d ə. Niyə?

N a r g i l ə. Çünki o bunu oxumaqla mənə sataşır...

H ə s ə n z a d ə. Nə bilirsiniz?

N a r g i l ə (*acıqlı halda*). Yüz dəfə ona demişəm ki, mənim adım Nargilədir... Yenə də başlayır. Qaragilo, Qaragilo...

H ə s ə n z a d ə. Nə olar ki, qoyun Qaragilo desin.

N a r g i l ə. İstəmirəm.

Mahnı davam edir.

Qızıl gül əsdi,
Səbrimi kasdı...
SİL gözün yaşın, Qaragilə,
Ağlama, bəsdü...

H ə s ə n z a d ə (*öz-özü ilə danışmış kimi*). Yaxşı oğlandır.

N a r g i l ə. Məncə, sərrast güllə atmaq və ya bir gündə dörd günün işini görmək hələ tamam yaxşı adam olmaq deyildir...

H ə s ə n z a d ə (*ciddi şəkildə*). Doğrudur. Lakin Rəşidin yaxşılığı eyni zamanda onun insanlara münasibətindədir. Bizim ümumi işimizə, dövlətə sədəqətindədir. (*Zarafatyana*) Bunun üzərinə onun gözəl nəğmələrini, igidliyini də gəldikdə...

N a r g i l ə. Bah... bah, saxlayın, yoxsa, özümdən gedərəm.

H ə s ə n z a d ə (*xəyal içində*). Bəlkə də mən, onda öz keçmiş gəncliyimi gördüyüm üçün bu qədər xoşuma gəlir.

N a r g i l ə (*gərgin istehza ilə*). Yoxsa, siz də onun kimi oxuyardınız?

H ə s ə n z a d ə (*gülməsayir*). Siz satışırsınız, amma mən, doğrudan da, oxuyardım...

N a r g i l ə (*eyni istehza ilə*). Bəs, indi niyə heç oxumursunuz?

H ə s ə n z a d ə (*dərindən nəfəs alaraq*). Yadırgamışam. Mənim nəğməmin susduğu vaxtdan xeyli zaman keçibdir.

N a r g i l ə (*əşabi halda*). Belə sentimental sözlər sizə yaraşmır.

H ə s ə n z a d ə. Doğrudur. Ancaq, görünür, həmişə susmaq da mümkün deyil. Siz o gün doğru deyirdiniz: insanların içində Robinzon Kruzo kimi yaşamaq olmaz.

Rəşid oxuyur:

Boynuma salmışan zülfündən zəncir,
Qaragilə, zülfündən zəncir.

N a r g i l ə (*təkrar əsəbiləşərək*). Xahiş edirəm, bir də onu mənim yanımda tərifləməyiniz...

H ə s ə n z a d ə. Söz düşdü, dedim... Bir də, tərifləyəndə nə olar?

N a r g i l ə. İstəmirəm. Sizin üçün yenə kofe tökümmü?

H ə s ə n z a d ə. Bəsdür. (*Qəsdən*) Təşəkkür edirəm. (*Pauza.*

Nargilənin üzü düşkün və pərişan bir ifadə alır.) Nə üçün birdən-birə bikiələdiniz?

N a r g i l ə. Çünki siz məni sevmirsiniz! (*Həyəcanla*) Qətiyyənlə sevmirsiniz! Mən həmişə bu barədə söhbət salanda siz araya söz qatırsınız... Elə bilirsiniz ki, mən bunu başa düşmürəm. (*Pauza. Həsənzadə papiros yandırır.*) Əlbəttə, istəmək, sevmək sifarişlə qəbul olunan bir şey deyil. Mən ancaq öz bəxtimdən küsməliyəm.

H ə s ə n z a d ə. Bayaq siz məni təqsirləndirdiniz... Amma indi özünüz bəxtinizdən şikayətlənirsiniz.

N a r g i l ə. Çünki mən haqlıyam. (*Qızgınlıqla*) Nə təfəvütü var ki, əvvəllər mənim günümü Fərəc qara eləmişdi, indi siz eləyirsiniz?.. Nə şəkildə? Bunun əhəmiyyəti yoxdur... Heç olmazsa, Fərəcin əsarətindən bir gün xilas olacağıma ümidim var idi... (*Qısa pauza. Həsənzadə papiros çəkir.*) Papirosu az çəkin, zəhərlənərsiniz! (*Pauza.*) Sizi başa düşmək mümkün deyil... Bəzən elə bil ki, siz də məni sevirsiniz... Ancaq söhbət ciddi hal alanda...

H ə s ə n z a d ə. Siz ağıllı qızınsınız... Səbəbini...

N a r g i l ə. Xahiş edirəm, bu köhnə havaları qoyun dursun. Mən əvvəl də sizə demişəm, indi də deyirəm: yaş məsələsinin buna dəxli yoxdur. Həqiqi sevgi belə boş şeyə baxmaz. (*Birdən həyəcanlanaraq*) Nə üçün siz özünüzü fədakar olmağa layiq bilirsiniz, başqalarını yox?

H ə s ə n z a d ə. Həyatda hər şey kimi fədakarlığım da öz yeri var... (*Qısa pauza.*) Sevgi də canlı bir orqanizm kimi qocalır... və bir gün ölür...

N a r g i l ə. Yəni, demək istəyirsiniz ki, mən gələcəkdə sizi sevməyə də bilərəm? Qorxmayın, belə şeylər ömründə olmaz.

H ə s ə n z a d ə (*gülməsayərək*). Mən özüm üçün qorxmuram...

N a r g i l ə. Mənim üçün isə heç qorxmayın... Sizin həsrətinizi o qədər çəkmişəm ki... (*Onun əlindən tutaraq*) Mənim əzizim! Mənim qəhrəmanım!..

H ə s ə n z a d ə (*əlini nəzakətlə çəkərək*). Gəlin əyləşin. Sizdən bir şey soruşmaq istəyirəm.

N a r g i l ə (*çox şən və gülməli bir əda ilə stulu çəkib onun qabağında oturur*). Hə... soruşun!..

H ə s ə n z a d ə. Adamların söz-hərəkətindən, tənəsindən qorxmursunuz?

N a r g i l ə (*eyni şən və gülməli bir əda ilə*). Yox, qorxmuram!

H ə s ə n z a d ə. Nə üçün?

N a r g i l ə. Heç «nə üçün»ün yeridir?! Yaxşı adamlar yaxşı hissləri söz-hərəkət elməzlər. Pisləri isə qoy cəhənnəm olsunlar!

H ə s ə n z a d ə (*bərkdən gülərək*). Bəzən elə ağıllı söz deyirsiniz ki...

N a r g i l ə (*bərk inciyərək*). Bəzən?!.. Dəmək... Bəzən dəlidən doğru xəbər, heyləmi?

H ə s ə n z a d ə. Bəzən yox, həmişə!

N a r g i l ə (*onu dinləyərkən öz-özü ilə danışmış kimi*). Bəlkə Fərəc haqlı imiş?.. Bəlkə, doğrudan da, mən dəliyəm?

H ə s ə n z a d ə (*həyəcanla*). Mən zarafat eləyirdim...

N a r g i l ə (*eyni fikri dağımqlıqla*). Sizin zarafatınız havayı olmaz.

H ə s ə n z a d ə (*böyük bir nədəmət hissi ilə*). Nə üçün olmur? Bəzən ən ağıllı adamlar belə, ən axmaq sözlər danışa bilərlər... (*Nargilə gözləri onda olduğu halda «yox» mənasında ağır-ağır başını bulayır və Həsənzadəyə elə baxır ki, elə bil, onun ağarmış saçlarını, gözünün ətrafındakı qırışları yalnız indi görür. Elə bil ki, Həsənzadə onun nəzərləri altında saniyə-saniyə qocalır.*) Min dəfə üzr istəyirəm. Mən, sadəcə olaraq, ehtiyatsızlıq elədim.

N a r g i l ə (*kədərli gülümsəyərkən*). Ehtiyatsızlıq...

H ə s ə n z a d ə (*özünü büsbütün itirərək*). İnanın ki, siz mənim nəzərimdə həmişə ağıllı... həssas bir qızınsınız.

Rəşid oxuyur.

Mən sənin əsirinəm, bir məni dindir,
Qaragilo, bir məni dindir...

N a r g i l ə (*qulaqlarını tutaraq qışqırır*). Çıxın onu susdurun! (*Və bərkdən hönkürərək divana yıxılır. Həsənzadə özünü itirmiş halda ona su verir. Qız suyu alıb ürək yanığı ilə içir. Sonra dikəlib eyni həyəcanla bayıra qulaq asır və nəğmənin susması ilə yavaş-yavaş sakit olur. Nəhayət, gözünün yaşını silərək, ayağa qalxıb paltarını düzəldir.*) Bağışlayın... Sizin qanınızı qaraltdım, hələlik...

H ə s ə n z a d ə (*həyəcanla*). Dayanın, nə tələsirsiniz... Gedirsiniz...

N a r g i l ə. Özümü çox yorğun hiss edirəm. Gedim bir az dincəlim. Sağ olun. (*Çıxır.*)

İşıq, gah dayanıb həyəcanla baxan Həsənzadənin, gah da sürətlə səhnəni dolanıb evinə tələsən Nargilənin üzünə düşür və bütün bu müddətdə Rəşidin oxuduğu məhni yenidən eşidilir. Adama elə gəlir ki, bu məhni qızı hər yerə addım-addım təqib edir. Qız gözəndən itib, məhni uzaqlaşdıqca, işıq da azalır və nəhayət, sö-

nür. Yananda isə, biz Həsənzadəni eyni həyəcanlı vəziyyətdə dayanıb pəncərədən baxan görürük. Bu zaman dalbadaq şimşək çıxır. Göy guruldayır. Və birdən bu göy gurultusu telefon zəngi ilə əvəz olunur. Həsənzadə hövnlək gedib dəstəyi götürür. Sanki o, bu telefon zəngindən, nə isə, xoş bir şey gözləyirdi. Lakin işıq telefon xəttinin o biri ucunda əsəbi görünüşlə dəstəyi qulağına tutmuş Nazakət xanımı və onun yanından dayanmış Fərəc işıqlandırır.

H ə s ə n z a d ə. Eşidirəm.

N ə z a k ə t. Özünüzi yığışdırın!

H ə s ə n z a d ə. Neccə?

N ə z a k ə t. Mən sizdən xahiş etmirəm, mən sizə əmr edirəm: özünüzi yığışdırın!

H ə s ə n z a d ə. Danışan kimdir?

N ə z a k ə t. Danışan Nargilənin anasıdır.

H ə s ə n z a d ə. Ah, anası...

N ə z a k ə t. Sizin ondən böyük oğlunuz var. Mən sizi biabır edərdəm.

H ə s ə n z a d ə. Nə üçün xanım, mən neyləmişəm?

N ə z a k ə t. Neylədiyinizi yaxşı bilirsiniz! (*Fərəc başı ilə təsdiq edir.*) O uşaqdır, ağıl kəsmir, sizə nə düşüb? Nə üçün öz mövqeyinizdən, vəzifənizdən istifadə eləyib cavan qızı yoldan çıxarırsınız? (*Fərəc başı ilə təsdiq edir.*) Utanın! Əgər vicdanınız yoxdursa, qorxun. Mən şikayət edərdəm! Sizi küçənin ortasında daşa basaram!

H ə s ə n z a d ə. Sizin belə danışmağınız mənasızdır. O çox ağıllı qızıdır. Mən də heç bir zaman onun haqqında pis fikirdə olmamışam.

N ə z a k ə t. O sizə uyduğu üçün bütün elçiləri geri qaytarır.

H ə s ə n z a d ə. Ürəyi istəyən adam olanda geri qaytarmayacaq.

N ə z a k ə t. Nə üçün siz onu evə dəvət edirsiniz? (*Qısa pauza.*) Görürsünüzmü, cavab verə bilmirsiniz!

H ə s ə n z a d ə (*sakit*). Siz bu barədə qızın özü ilə söhbət eləmisiniz?

N ə z a k ə t. Siz onu elə yoldan çıxarmamısınız ki, mənə bir söz danışa...

H ə s ə n z a d ə. Əgər, siz yaxşı ana olsaydınız, o, sizdən heç bir şey gizlətməzdi...

N ə z a k ə t. Mənim yaxşı-pis ana olmağımın sizə dəxli yoxdur.

Fərəc başı ilə təsdiq edir.

H ə s ə n z a d ə. Yox, dəxli var. Çünki mən onun taleyi ilə maraqlanıram.

N ə z a k ə t. Axı, siz kimsiniz, onun taleyi ilə maraqlanırsınız?

H ə s ə n z a d ə (özünü saxlaya bilməyərk). Bəs, siz kimsiniz?

N ə z a k ə t. Mən onun anasıyam! Eşidirsənizmi! Anası!

H ə s ə n z a d ə. Yalnız ona görəmi ki, onu siz doğmusunuz?

Əgər, belə düşünürsünüzsə, səhv edirsiniz... Uşağı doğmaq hələ işin lap başlanğıcıdır. Əsl məsələ onu böyütmək, insan arasına, həyata çıxarmaqdır. Siz isə, onu, həyatının köməyə, insan ünsiyyətinə möhtac olduğu ən vacib dövründə, ərinizlə dilbir olub, atasının evindən bayıra salmısınız!

N ə z a k ə t. Bunu sizə o özü deyib?

H ə s ə n z a d ə. Kimin deməsinin əhəmiyyəti yoxdur... Əgər, Nargilənin atası birdən dirilib gəlsəydi, siz ona nə cavab verərdiniz? Onun üzünə necə baxardınız? Əlbəttə, siz cavab idiniz... Bütün ömrünüz boyu dul oturmayacaqdınız... Heç kəs, hətta, onun özü də bunu sizdən tələb eləyə bilməzdi. Ancaq ərə getmək analıq hüququnu, analıq məsuliyyətini tapdalamaq, atasız, köməksiz bir qız uşağını illərlə dindirməmək, axırda da əsəblərini korlayıb qapılara salmaq demək deyildi? Əgər, əriniz yanınızdadırsa, qoyun özü də eşitsin. Siz də, o da ədalət qarşısında cavabdehsiniz!.. (Əsəbi halda) Bir az açıq desəm, cinayətkarsınız... Öz uşağını öldürmək istəyənlərlə sizin heç bir fərqliniz yoxdur. Bəziləri bunu birdən-birə edirlərsə, siz tədricən eləmisiniz! Aydındırımı? Siz, onda özünə inam hissini məhv eləmişiniz!

Nəzakət telefon dastəyini yerinə çırparaq, hönkürüb ağlayır, bərkədən yanayana ağlayır. Fərəc arvadına qəzəbli bir nəzər salır və o biri otağa keçir. Nəzakət xanımın üzünə düşən işıq sönür, Həsənzadənin üstünə düşən işıq güclənir. Bayırda şiddətli göy gurultusu eşidilir. Şiravan yağış tökülür. Tez-tez şimşək çaxaraq gah Həsənzadəni, gah da öz balaca evinin pəncərəsinin qabağında dayanmış Nargiləni işıqlandırır. Və birdən sanki qız nədən isə vahiməyə gəlir. Pəncərə qabağından çəkilərək öz otağına qorxmuş, ürkək bir nəzər salır. Sonra cəld irəliləyib radionu açır, otağa gurultulu bir musiqi dolur, qız cihazı eyni sürətlə də bağlayaraq, bir an sükut içində dayanıb qulaq asır. Tufan eyni şiddətlə davam edir. Qız telefon aparatına yaxınlaşaraq dastəyi götürüb nömrəni yığır. Həmin anda işıq hələ də bayıra tamaşa eləyən Həsənzadəni işıqlandırır. Həyəcanlı telefon zəngi. Həsənzadə çevrilib dastəyi götürür.

H ə s ə n z a d ə. Eşidirəm. (Qız dastəyi qulağına tutmuş halda susur. Lakin onun üzündəki vahimə getdikcə mülayim bir ifadəyə çevrilir.) Eşidirəm. (Qız susur.)

Həsənzadə eyni səbrlə telefon dastəyini asır və onun üzünə düşən işıq sönür.

Nargilə, istar-istəməz, dastəyi yerinə qoyur və onun çöhrəsi birdən-birə ümitsiz, pərişan bir ifadə alır. Göy bir də guruldayır, lakin Nargilə daha qorxmur... Artıq dünya dağılsa da, dağılmasa da, onun üçün birdir. O, ağır-ağır irəliləyib divanda oturur. Pauza. Bayırda tufan eyni şiddətlə davam edir. Telefon zəngi. Nargilə diksinərək qalxıb dastəyi götürür. Işıq eyni zamanda telefon xəttinin o biri ucunda dastəyi əlində tutmuş sarısaç qızı və onun olduğu otağı işıqlandırır. Patefondan son dəbli bir oyun havası çalınır. Sarısaç qızın biza tanış oğlan dostlarının hələri bir qızla, iki başqa oğlan isə bir-biri ilə rəqs edir. Stolun üzərində şarab şüşələri və başqa şeylər görünür. Sarısaç qız telefon dastəyini elə tutmuşdu ki, Nargilə musiqini eşitsin. Nargilə qulaq asır.

S a r ı s a ç q ı z. Nana, hello...

N a r g i l ə. Salam.

S a r ı s a ç q ı z. Eşidirsən?

N a r g i l ə. Eşidirəm.

S a r ı s a ç q ı z. Sənin sevdiiyin tansdır.

N a r g i l ə. Bilirəm.

S a r ı s a ç q ı z. Çapıq Dodikgildə yığışmışıq.

N a r g i l ə. Nuş olsun.

S a r ı s a ç q ı z. Sən də gəl!

N a r g i l ə. Mən də?

S a r ı s a ç q ı z. Ahaaaa...

N a r g i l ə (zəif müqavimətlə). Yox...

S a r ı s a ç q ı z. Vallah, sənin dərdin az qalıb məni dəli eləsin...

N a r g i l ə. Mənim nə dərdim var?..

S a r ı s a ç q ı z. Hələ bir soruşursan da. (Mütəəssir halda) Nanacan. Nə üçün belə edirsən? Nə üçün qızıl vaxtını o cür keçirirsən? Biz nə qədər cavab olacağıq?.. (Gözləri yaşarmış) Vicdansız! Bilir-sən sənə nə qədər ürəyim yanır?! İndi də ha istədim zəng eləməyim, bacarmadım... Sənsiz heç nə canıma yatmır... Başa düş...

N a r g i l ə (eyni zəif səslə). Sağ ol, Surik.

S a r ı s a ç q ı z. «Sağ ol»u qoy bir kənara, özün dur gəl bura.

N a r g i l ə (tarəddüdlə). Bayırdan xəbərini var?

S a r ı s a ç q ı z. Mənim bu saat heç nədən xəbərim yoxdur, olmasını da istəmirəm... Sənə dedim, dur gəl! (Qısa pauza.) Nə oldu?..

N a r g i l ə (yavaş səslə). Yaxşı...

S a r ı s a ç q ı z. Gəlirsən?

N a r g i l ə (qəti şəkildə). Gəlirəm.

S a r ı s a ç q ı z. Öpürəm səni, Nanacan! (Dastəyi asır, sevinclə yoldaşlarına xəbər verir.) Nana gəlir!

O ğ l a n l a r (bir yerdə). Gəlir?!
— 47 —

Onların üzərinə düşən işıq sönür, indi yalnız Nargilə görünür. O dəstəyi yerinə qoyur və geyinməyə başlayır. Üzünə pudra, dodaqlarına pomada sürür. Redikülünü götürüb otaqdan çıxmaq istərkən, telefon təkrar zəng çalır. Qız qayıdıb dəstəyi

rür. Telefon xəttinin o biri ucunda Həsənzadə görünür.

Həsənzadə. Nargilə...

Nargilə (*hayəcənım boğmağa çalışaraq*). Buyurun.

Həsənzadə. Təksiniz?

Nargilə. Bəli. (*Acıqlı halda*) Başqa kim olacaqdı ki?

Həsənzadə (*olduqca mehriban*). Dedim, bəlkə yoldaşlarıңызdan-zaddan...

Nargilə (*nəfəsini dərəək*). Heç kəs yoxdur.

Həsənzadə. Qorxmursunuz?

Nargilə. Nədən?

Həsənzadə. Axı, deyirdiniz ki, uşaqlıqda həmişə göy gurultusundan qorxarmışsınız.

Nargilə. İndi ki, uşaq deyiləm.

Həsənzadə. Elədir... (*Pauza. Bayırda tufan davam edir.*)

Deyəsən, hələ də acığınız soyumayıb?

Nargilə. Soyumayanda nə olar ki...

Həsənzadə. Mən sizdən təkrar üzr istəyirəm. (*Pauza.*) Nə üçün dinnirsiniz?

Nargilə. Siz məni incitməmək üçün üzr istəyirsiniz?

Həsənzadə. Yox. Mən kobud bir səhv elədiyim üçün üzr istəyirəm.

Nargilə. Yaxşı... Daha bu bərdə danışmayaq.

Həsənzadə. Deməli, bağlılaşırsınız.

Nargilə (*mülayim tərzdə*). Siz də təksiniz?

Həsənzadə (*zarafatlı*). Mən elə anadangəlmə təkəm.

Nargilə (*mehribancasına*). Darıxmırsınız?

Həsənzadə. İnsan hər şeyə öyrəşir.

Nargilə (*mütəəssir halda*). Yenə də sentiment...

Həsənzadə. «Sentiment» nə üçün... Demək istəyirəm ki, darıxmamağa öyrəşmişəm.

Nargilə (*daha da mütəəssir*). Bilirəm... Sizin belə sözləriniz mənə çox pis təsir edir... Mən sizin özünüzdə tək hiss etməyə dözməyibmişəm.

Həsənzadə. Təşəkkür edirəm.

Nargilə. Oh... (*Qışqırır*). Mən sizdən təşəkkür istəmirəm, başa düşürsünüzmü, istəmirəm!..

Həsənzadə (*zarafatlı*). Yavaşın, qulağım batdı...

Nargilə. Qoyun batsın...

Həsənzadə (*eyni zarafatlı*). Nə üçün? Axı, onda sizin səsinizi eşitməzdim...

Nargilə. Yoxsa ki, eşitmək istəyirdiniz...

Həsənzadə. Mən sizin səsinizi həmişə... dünya durduqca eşitmək istərdim...

Nargilə. Bəsdirin... Bəsdirin... Mən belə ümumi... müccərad sözlər eşitmək istəmirəm. (*Təmkinlə*) İyirminci əsr qəti hərəkət tələb edir... Bildinizmi?! (*Pauza. Sanki Həsənzadə qəflətən Çin səddi qarşısında qalır. Onun üzünü birdən-birə sarsılmış, düşkün bir ifadə alır. Bəlkə o, ömründə ilk dəfə həyatının nə qədər kədərli olduğunu, ta uzaq üfurlarına qədər görür...*) Nə oldu? Nə üçün susdunuz?

Həsənzadə (*dərindən nəfəs alaraq*). Heç... Mən sizə qulaq asıram...

Nargilə. Mən sözümdə dedim, eşitmədiniz?

Həsənzadə. Eşitdim...

Qısa pauza.

Nargilə. Yaxşı... Sağ olun...

Dəstəyi asır. Həsənzadə dəstəyi gözünün qabağına tutaraq ona uzun və ümid-siz bir nəzər salır və yerinə qoyur... Onun üzərinə düşən işıq sönür. Nargilə telefon aparatından aralanaraq otağın ortasında dayanır. Bayaقدan bəri alində tutmuş olduğu redikülü qeyri-süuri bir hərəkətlə qaldırıb baxır. Nəyi işə xatırlayır və ani əsəbi hərəkətlə onu kənara tullayır, sonra eyni qəzəblə plajını, jaketini çıxarıb tullayaraq divana yuxulub, əllərilə üzünü tutur. Işıq sönür. Digər işıq yanında Həsənzadə kağızları bir-bir oxuyub dərəkən yazır... Uzaqdan Rəşid oxuduğu «Qaragilə» məhnisi eşidilir. Həsənzadə bir an əl saxlayaraq məhniyə qulaq asır. Sonra yenə işinə davam edir.

Birdən məhni kəsilir.

Pauza. Fərəcov tələsik gəlir.

Fərəcov. Yo... yoldaş direktor... O... qız...

Həsənzadə (*başını kəskin hərəkətlə qaldırır*). Hansı qız?

Fərəcov. O günü işə götürdüyümüz... Nargilə...

Həsənzadə. Hə, neyləyib?...

Fərəcov. İ...İ... indicə az qalmışdı Rəşidi öldürsün!..

Həsənzadə. Nə üçün?

F ə r ə c o v. De... De... deyir niyə oxuyursan... Rəşid də bi... bi... bilirsiniz, zarafatçı oğlandı... De... deyir sizin kimi qə...qəşəng qız da mahniyə daralarımı? Qız bayağıdı çilingörün bıçağını... götürüb düz oğlanın üzünə atasan!.. Ba... başını qaçırmasaydı... bi... bi... birtəhər olacaqdı...

H ə s ə n z a d ə (sakit). Sonra?

F ə r ə c o v. Sonra da qız... yaman pərt oldu... Az qaldı ağlasın...

H ə s ə n z a d ə. Bəs, Rəşid nə dedi?

F ə r ə c o v. Nə desin... Əvvəl bir xəyli durub baxdı... So... Sonra «bağışlayın, Nargilə xanım, – dedi. – Vaxta ki, mənim mahnim sizi bu dərəcədə əsəbiləşdirir, bir də ömrümdə oxumaram...» Çox... çox xatalı qızıdı...

Pauza. Həsənzadə papiros çıxarıb yandırır.

H ə s ə n z a d ə. Yaxşı, siz gedin... (Fərəcov çıxır. Həsənzadə qalxıb kabinetdə var-gəl edir. Telefon zəngi. Həsənzadə dəstəyi götürür.) Eşidirəm...

Telefon xəttinin o biri başında Nəzakət xanım görünür.

N ə z a k ə t. Yəqin ki, danışanın kim olduğunu tanıdınız.

H ə s ə n z a d ə. Tanıdım.

N ə z a k ə t. Siz bizim söhbətimizi Nargiləyə demisiniz?

H ə s ə n z a d ə. Xeyr, deməmişəm. Necə məgər?

N ə z a k ə t. Xahiş edirəm deməyəsizin... Son günlər o tez-tez əsəbiləşir... Qorxuram...

H ə s ə n z a d ə. Qorxmayın, heç nə olmaz.

N ə z a k ə t. Mən sizin işinizə mane olmuram ki?

H ə s ə n z a d ə. Xeyr. Mane olmursunuz.

N ə z a k ə t. Srağagün sizinlə kobud danışdım...

H ə s ə n z a d ə. Eybi yoxdur.

N ə z a k ə t. O gündən bəri mən sizə kin bəsləyə bilmirəm. Sizin səsində elə bir doğruluq, elə bir ürək yanğısı hiss edirdim ki...

H ə s ə n z a d ə (səbrsiz halda). Bu sözlər artıqdır...

N ə z a k ə t. Siz məni məzəmmət eləməkdə haqlısınız. Mən qəddar və qorxaq olmuşam. (Qısa pauza.) Ancaq... Doğrudanmı, mən ona qarşı analıq haqqımı itirmişəm?

H ə s ə n z a d ə (sərt şəkildə). Bilmirəm... Bəlkə də itirməmişiniz...

N ə z a k ə t. Onun ürəyi mənə qarşı buz kimi soyuqdur... O mənim onu yaddan çıxarmağımı tələb edir!.. Ancaq and içirəm ki, mən onu həmişə o üç uşağımın üstündən də çox istəmişəm.

H ə s ə n z a d ə. Mən buna inanıram. Gəlin biz bir də bu barədə danışmayaq. «İstəmək» çox sürtülmüş sözdür.

N ə z a k ə t (göz yaşları içində). Bu dünyada mənim ən böyük arzumu onun xoşbəxtliyi olmuşdur. Mən heç bir zaman ona gözünü üstündə qaşın var deməmişəm.

H ə s ə n z a d ə (əsəbi halda onun sözünü kəsir). İş də orasıdır ki, siz ona heç nə demirdiniz... Onun isə insanla danışmağa ehtiyacı var idi... Başa düşürsünüzmü, insanla?! Siz ana idiniz... Siz ona çox şey deyə bilərdiniz... (Qısa pauza. Bu sözlərlə sanki Həsənzadənin üzərindən ağır bir yük götürülür. Yavaş səslə) O hələ insan həyatının isti-soyuğunu görməmişdi... Xudpəşənd deyildi. Qanadları hələ bərkiməmişdi. O özüne qarşı başqalarında qayğı, fədakarlıq görmək istəyirdi... (Qısa pauza.) Lakin siz ərinizin yanında onunla danışmağa belə, qorxurdunuz...

N ə z a k ə t. Mən zəif bir qadın idim. Mən azad deyildim.

H ə s ə n z a d ə. Nə üçün? Sizi zirzəmiyə salıb ağzınızı bağlamışdılar ki?..

N ə z a k ə t. Mən həmişə qorxu içindəydim.

Bu zaman Fərəc arxadan daxil olur. Nəzakətin son sözlərini eşidib ayaq saxlayır. Nəzakət onu görmür.

İndinin bu saatında da mən bütün ciddi-cəhdimə baxmayaraq, özümü onun əsarəti altında hiss edirəm.

H ə s ə n z a d ə. Nə üçün? Bəyəm o sizi döyüb-incidirdi?

N ə z a k ə t. Yox...

H ə s ə n z a d ə. Bəlkə... Açıq danışdığım üçün üzr istəyirəm, bəlkə siz onu çox sevirsiniz?

N ə z a k ə t (qəti). Yox. Mən, sadəcə, olaraq qorxurdum. Mənə elə gəlirdi ki, əgər, bu adam məni tərək edərsə, əlim yerdən, göydən üzülür!

H ə s ə n z a d ə (əsəbi). Çünki siz əsl həyatdan kənardə idiniz. Ölkə, xalq ağır günlər keçirdiyi halda, siz yalnız özünüzlə məşğul idiniz! Yalnız öz canınız üçün titrəyirdiniz! Əgər, iş daha bərkə düşsəydi, bəlkə siz körpə qızınızı da atıb qaçardınız!

N ə z a k ə t (qəzəblə). Siz nə haqla bu cür sözlər deyirsiniz?

H ə s ə n z a d ə. Nə üçün hirsələnirsiniz? Siz ki, doğrudan da, onu atdınız!

Fərəc öskürür. Nəzakət diksinərək geri çevrilib onu görür.
Qeyri-iradi bir hərəkətlə dəstəyi arxasında gizlədir.

Fərəc. Söhbət kimlə və nə haqqındadır? (*Nəzakət iri-iri açılış gözləri ilə ona baxıb durur. Fərəc eyni əda ilə təkrar edir.*) Söhbət kimlə və nə haqqındadır?

Nəzakət. Söhbət... Mənim qızım haqqındadır...

Fərəc. Trubkanı qoy yerinə!

Nəzakət (*birdən təsəvvürə gəlməz bir qəzəblə*). Qoymuram!..

Bəsdir eybəcər kabus kimi məni gecə-gündüz təqib elədiyini! O mənim qızımdır! Onu mən doğmuşam! O mənim dünyada əvvəlinci və axırınıca dəfə sevdiyim bir adamın yadigarıdır!

Fərəc. Necə?

Nəzakət. Mən sənə nifrət edirəm!

Fərəc. Nifrət edirsən?

Nəzakət. Mən heç bir zaman səni istəməmişəm!..

Fərəc. Trubkanı qoy yerinə!

Nəzakət (*dəstəyi ağzına daha da yaxın tutaraq*). Qoymuram!

Nəçə illərdi sən məni analıq hüququndan məhrum eləmişən! (*Göz yaşları içində*) Sən məni məcbur eləmişən öz qızımı onun doğma atasının evindən çıxarıb bayıra salım... Sən!..

Bu zaman Nargilə, Həsənzadənin kabinetinə daxil olur. Həsənzadə dərhal dəstəyi yerinə qoyur. Nəzakət xanımla Fərəcin üzünə düşən işıq sönür.

Nargilə. Deyin mənim haqq-hesabımı versinlər, daha zavodda işləmək istəmirəm.

Həsənzadə. Nə üçün? Rəşid ki, sizə söz verib bir də o məhənni oxumasın...

Nargilə. Mən onunla bir yerdə işləyə bilməyəcəyəm.

Həsənzadə. Axı, nə üçün?

Nargilə (*həyəcanla*). Çünki mən sizdən başqa heç kəsi sevmək istəmirəm!..

Həsənzadə (*gülümsəyir, zarafatlyana*). Heç kəsi sevmək istəmirsiniz, yoxsa, sevmirsiniz?

Nargilə (*Həsənzadəyə uzun və diqqətli bir nəzər salır*). Mən sizdən başqa heç kəsi sevmirəm və sevmək də istəmirəm. İndi aydındır mı?

Həsənzadə (*üzü ciddi və kədərli ifadə alır. Güclə eşidilən yavaş səslə*). Aydındır!..

Bu zaman üç nəfər cavan işçi daxil olur.

Birinci işçi (*Nargiləyə*). Doğrusu, biz sizdən heylə hərə-kət gözləmərdik.

İkinci işçi. Bəs, adam da Rəşid kimi oğlana bıçaq atar?

Üçüncü işçi. Bəlkə siz onu yaxşı tanımırsınız?.. Bütün zavod onun başına and içir...

Birinci işçi. Bu neçə ilin ərzində birinci dəfədir ki, bizim kollektivdə belə hadisə baş verir.

Nargilə (*əsbəhi halda*). Axı, sizə nə dəxli var?

İkinci işçi. Necə yəni sizə nə dəxli var?

Həsənzadə. Nargilə xanım təzə gəlmiş zavod həyatı ilə yaxşı tanış deyil... (*İşçiləri göstərərək*). Bunlar Rəşidin yoldaşlarıdır. Bir briqadada işləyirlər. Ona görə də maraqlanırlar...

Birinci işçi. Bəlkə, o sizi təhqir eləyib?

Nargilə (*acıqlı halda*). Yox!

Birinci işçi. Bəlkə onun məhnisi nəyi isə sizin yadınıza salıb?

Nargilə (*özündən çıxaraq*). Siz burada mənə məhkəmə qurmağa gəlmisiniz, nədir?

Birinci işçi. Məhkəmə də qurmaq olar. Siz onu öldürə bilərsiniz!..

Həsənzadə (*stuldan qalxaraq*). Yaxşı, uşaqlar, ümid edirik ki, o hadisə bir də təkrar olmayacaq. İndi isə, gəlin bununla qurtaraq. Mən özüm Rəşidlə danışıram. (*Zarafatlyana*) Hələ desəniz üzrə də istərəm.

Nargilə (*həyəcanla*). Necə? Üzrə istərsiniz? Heç vaxt!

Həsənzadə (*eyni zarafatlyana ifadə ilə*). Madam ki, sizi işə mən götürmüşəm, demək, hərəkətlərinizə mən də cavabdehəm. Elə deyilmi?

Qısa, gərgin pauza.

Nargilə (*yavaş səslə*). Mən özüm üzrə istərəm...

Birinci işçi. Vaxta ki, öz günahımızı hiss etməyə başlayırınsız, üzrə istəmək lazım deyil...

İkinci işçi (*Nargiləyə*). Siz gələcəkdə görəcəksiniz ki, Rəşid də, onun dostları da necə oğlanlardır...

Üçüncü işçi (*zarafatlyana*). Onda siz Rəşidə bıçaq yox, gül atarsınız.

İşçilər çıxmaq istəyərkən birinci işçi ayaq saxlayır və Nargiləyə sarı dönür.

Birinci işçi. Ancaq onu bilin ki, Rəşid ömründə heç bir kəsi sizin qədər istəməyib!

Nargilə kəskin hərəkətlə başını döndərüb, oğlana, nə isə, acıqlı bir şey demək istəyir, lakin cavan işçilər çıxırlar. Gərgin pauza.

Nargilə (yavaş və təqsirkar ifadə ilə). Bağışlayın. *(Çevrilib tələsik çıxır.)*

Həsən zadə (qızın ardınca uzun bir nəzər salaraq). Nə üçün həmişə o gedəndən sonra mən özümü bu qədər yalnız, bu qədər qəmgin hiss edirəm? Elə bil ki, o bir də qayıtmayacaq... *(Qısa pauza.)* Əgər, bütün bunlar belədirsə, nə üçün mən qəti qərara gələ bilmirəm? Yoxsa, qarşımda açılan bu yeni bahar səhərinin qeyri-adi gözəlliyi məni qorxudur? Yoxsa, mən böyük insan məhəbbətinin qüdrətinə inanmağı yadırgamışam? Bəlkə mən işıqdan qorxub qaralığa çəkilirəm?

İşç yavaş-yavaş azalır və nəhayət, sönür. Işıq yanında Nargilənin otağı görünür. Nargilə nə isə tikir və radioda oxunan mahniyə qulaq asır. Qapının zəngi çalır.

Nargilə (işindən ayrılmayaraq). Gəl.

Sarısaç qız daxil olur.

Sarısaç qız. Salam, Nana... *(Onu öpür.)* Vicdansız... Görürsənmi, ürəyim durmadı, yenə də mən səni axtarıb tapdım. *(Ətrafa göz gəzdirərək.)* Nə qəşəng mənzilin var!

Nargilə. Xoş gəlmisən, əyləş...

Sarısaç qız. Bu nədi, yoxsa, özünə cihaz düzəldirsən?

Nargilə (gülümsəyərək). Aha...

Sarısaç qız. Nana, sən doğrudan Həsənzadəyə gedirsən?

Nargilə. Sən bu sualı bir dəfə də mənə vermişən. Bəli, mən onu istəyirəm!

Sarısaç qız. Görürsən ki, sizin aranızda mənim bilmədiyim, başa düşmədiyim nə isə var...

Nargilə. Ola bilər...

Sarısaç qız. Yaşlı da olsa, çox yaraşıqlıdır. Yerişi, duruşu... sifəti...

N a r g i l ə. Məsələ yalnız yaraşıqda deyil...
S a r ı s a ç q ı z. Yaraşıqda deyil, yaşda deyil, pulda, varda deyil, bəs nədədir?

N a r g i l ə. Bilmirəm.

S a r ı s a ç q ı z (*mənəli bir təbəssümlə*). Çox yaxşı bilirsən. Dünnən zavoddan çıxıb evinə gədirdi... Kişi məni nə cür cəlb etmişdisə, Dodik bayağıdı özündən çıxdı. (*Bərkdən gülərək*) Sən qısqanmırsan ki?

N a r g i l ə. Əksinə... Mən istəyirəm ki, bütün qızlar, qadınlar onu görəndə yerlərində quruyub qalsınlar... Çünki o buna layiqdir.

S a r ı s a ç q ı z. Doğru sözüdür?

N a r g i l ə. Mən indiyə qədər onsuz necə yaşadığıma təəccüb edirəm. Çünki o mənim üçün havadır, sudur, bütün bir həyatdır. (*Sarısaç qızım üzüb birdən-birə qüssəli bir ifadə alır.*) Səninlə Dodikin əhvalatı nə yerdədir?

S a r ı s a ç q ı z. Eh...

N a r g i l ə. Necə «eh?»...

S a r ı s a ç q ı z (*yavaş səslə*). Mən ondan büsbütün tənəgə gəlmişəm... Hər gün eyni anekdotlar, eyni şit zarafatlar...

N a r g i l ə. Bəs, evlənmirsiniz?

S a r ı s a ç q ı z. Əvvəllər o, gündə qulağımı dəng elədi ki, «evləmək», indi isə susur. Mənə nə düşüb, yoxsa ki, ondan ötrü gözümlə uçurdu... (*Pauza. Nargilə tikir. Sarısaç qız pəncərədən bayıra baxır.*) Nana...

N a r g i l ə. Eşidirəm.

S a r ı s a ç q ı z. Həsənzadəyə de, zavodda mənim üçün də bir iş düzəltsin.

N a r g i l ə. Doğru sözüdür?

S a r ı s a ç q ı z (*başı ilə təsdiq edir*). Düzəldər?

N a r g i l ə (*həyacanla*). Əlbəttə. Ancaq... bilirsənmi, ordakılar çox ciddi adamlardır...

S a r ı s a ç q ı z (*gülümsəyərək*). Qorxma... Özün bilirsən ki, istəyəndə mən də ciddi olmağı bacarıram.

N a r g i l ə (*zarafatçıyana*). Görək işə gecikməyəsən...

S a r ı s a ç q ı z. Bilirəm... Onsuz da hər gün saat on ikiyəcən yatmaqdan bezərəm.

N a r g i l ə (*tikişi bir kənarə qoyaraq, aludəlilə*). Həsənzadə mütləq düzəldər. Bir yerdə işləyərək... Elə maraqlıdır ki, adam heç bilmir gün necə gəlib-keçir.

Qısa pauza.

S a r ı s a ç q ı z. Nar, mən çox bədbəxtəm.

N a r g i l ə. Nə üçün? Sənə nə olub ki?

S a r ı s a ç q ı z. Bilmirəm, gecələr gəzmək... tans... şərab... Elə bil ki, yaşamaqda heç bir fərah, heç bir mənə yoxdur... Ata-ana işdə... Ev bomboş... qalırım avara, bilmirəm neyləyim. Bir donu necə dəfə söküüb təzə modaya salarsan?! (*Ağlamsınır.*) Çapıq Dodiklə nə qədər öpmüşəm olar?... Birdən az qalırım onun da baş-gözünü vuram əzəm, özümü də atam dənizə.

N a r g i l ə. Bir az yavaş...

S a r ı s a ç q ı z. Sən zarafata salma, Nar... (*Pauza.*) Ah... Məktəb nə gözəl idi. Nar... Heç olmasa, səhər nə iş görəcəyini, nə edəcəyini bilirdin... Qarşında onilliyi qurtarmaq kimi bir məqsəd var idi... İndisə...

N a r g i l ə. Məktəb ona görə gözəl idi ki, bizi bir-birimizə hələ pozulmamış, təhrif olunmamış duyğular bağlayırdı... Evdə günümüz nə qədər qara olsa da, məktəbdə hər şeyi unudurduq...

S a r ı s a ç q ı z. Bizi kəsib ali məktəbə girməyə qoymayan o qızın qanımı içərdim.

N a r g i l ə. Bir gün gələcəkdə ali məktəbi də qurtaracaqdıq, məsələ onda deyil.

S a r ı s a ç q ı z. Bəs nədədir?

N a r g i l ə. Həsənzadə deyir ki, bizim quruluşumuzda insan cəmiyyətdən, onun mübarizəsindən kənar qalarsa, heç bir zaman xoşbəxt ola bilməz.

S a r ı s a ç q ı z (*qulaqlarını tutur*). Oh, yenə də təbliğat...

N a r g i l ə. Yox, mən indi hiss edirəm ki, bu, doğrudan da, belədir... Axı, hamı, bütün xalq böyük bir məqsədə doğru irəliləməkdə ikən sən bu axından necə kənarə qala bilərsən?

S a r ı s a ç q ı z (*dalğın*). Mən heç nə istəmirəm. Heç nəyi sevə bilmirəm, Nar... Atom əsri hara, sevgi hara... Əgər, bir düyməni basmaqla yüz milyonlarla insanı bir anda külə döndərə bilərlərsə, onda nə sevgi?

N a r g i l ə. Boşla bu bədbin fikirləri. Səni inandırırım ki, hər şey yaxşı olacaq. Bir yerdə işləyərək, məktəbdəki kimi yenə də hər gün görüşərək... Zavodun yaxşı klubu da var... Hər gecə film göstərirlər. Lap qiyabi instituta da girərik. Həsənzadə kömək eləyər. (*Qürurla*) İndi biz daha əvvəlki kimi köməksiz deyilik!

S a r ı s a ç q ı z. Heç kəsə ürəyim qızdır, Nar... Mənə elə gəlir ki, adamlardan milyon verst uzağa düşmüşəm. Atam işdən sonra

bütün günü aşnasının yanında olur. Anamı da qısqançlıq öldən salıb, gündə qanqaralığı, gündə dava, eh...

N a r g i l ə. Darıxma, biz onlar kimi yaşamırıq... Biz özümüz üçün tamam yeni bir həyat qurarıq. İstəyirsən Həsənzadəyə deyək, zavodda Dodik üçün də bir iş düzəltsin.

S a r ı s a ç q ı z. Qoy cəhənnəm olsun. Bəyəm, o, işləyəndir?

N a r g i l ə. Nə vaxtacan atasının ölinə baxacaq?

S a r ı s a ç q ı z. Narahat olma. O, darmayedliyə öyrənib. *(Qalxır.)* Mən getdim, Nar...

N a r g i l ə. Nə tələsirsən?

S a r ı s a ç q ı z. Partnixaya gedəcəyəm.

N a r g i l ə. Təzə paltar tikdirirsən?

S a r ı s a ç q ı z. Sən də, təzə paltar üçün pul hardadır... Qırımızi donumu sökdürüb ayrı formada tikdirirəm... Demək mənim məsələmi çuvakınla danışırsan...

N a r g i l ə. Surik!

S a r ı s a ç q ı z. Bağışla... Zəhrimar dilim öyrənib... *(Güzgüdə özünü salıqəyə salaraq)* Nar, üçüncü dəfədir ki, qiyamət bir oğlanla qabaq-qabağa çıxıram. Üzünə baxıram, az qalır yerişini itirsən. Məni gülmək tutur, o isə qulaqlarının dibinə qədər qızarır. Görünür, çox üzüsulu uşaqdır... *(Qəhqəhə ilə gülür. Nəzakət gəlir. Sarısaç qız soyuq bir nəzər salır. Sarısaç qızın gülüşü arvadın bu soyuq nəzərləri altında donur.)*

S a r ı s a ç q ı z. Yaxşı, Nar. Mən getdim. Sağ olun.

N a r g i l ə. Xoş gəldim. *(Sarısaç qız çıxır.)* Sən nə üçün onunla salamlamadın?

N ə z a k ə t. Sən bunlarla əlaqəni kəs, o günü də dedim... *(Gərgin pauza.)* Özün də qayıt evinə.

N a r g i l ə. Mən bir də Fərəcin yanına qayıdım?

N ə z a k ə t. Dedim ki, öz evinə!

N a r g i l ə. Belə söhbətlər daha nəyə lazımdır? Hər şey olub keçib.

N ə z a k ə t. Mən onun stol-kürsüsünü sənin otağından çıxarmışam.

N a r g i l ə. Soruşmaq ayıb olmasın, bu gün hardan doğub?

N ə z a k ə t. Sən mənə cəhənnəm əzabı verirənsən! Heç yerdə qərar tuta bilmirəm... Mən Fərəcə də, özümə də nifrət edirəm. Mən bunu ona demişəm... Daha neyləməliyəm?! *(Göz yaşları içində)* On iki ildən artıq idi ki, mən sənin atanı yuxuda görmürdüm. Amma indi hər gecə görürəm. Mənimlə bir kəlmə danışmır. Siz məndən nə is-

təyirsiniz? Bir canım var, əgər, onu verməklə bu əzabdan qurtara bilərəmsə, alın, vallah sizə minnətdar olaram. Heç olmasa, qəbirdə rahat yataram. Mən pişəm... ancaq mən, heç bir şeyi bilə-bilə, öz iradəmlə eləməmişəm. Heç olmazsa, sən bunu başa düş.

N a r g i l ə *(yaxınlaşıb əlini onun başına çəkir)*. Sakit ol, ana!

N ə z a k ə t. Qızım! *(Ona qışılır.)*

N a r g i l ə *(mütəəssir halda)*. Sakit ol, ana!

N ə z a k ə t. Mən sənin məhəbbətini qaytarandan sonra ayrı cür yaşamaq istəyirəm...

N a r g i l ə *(mehribancasına)*. Belə ürəynaziklik nəyə lazımdır...

N ə z a k ə t. Yox, qayıtmalısan... Mən sənin nəfəsini atanın evində, öz yanımda hiss etməyincə rahat ola bilməyəcəyəm.

N a r g i l ə *(zarafatlı)*. Elə fərz elə ki, ərə getmişəm.

N ə z a k ə t. Ərə getmək başqa, mən səni bir ana kimi bütün fayda-qanun ilə köçürmək istəyirəm. Mən bunun üçün illər uzununu Fərəcdən gizlin, öz maaşından qəpik-qəpik kəsib pul yığışam. Mən səni ləyaqətlə ərə verəcəyəm.

N a r g i l ə *(zarafatlı və ya həqiqətmi olduğu bilinməyən bir sevinclə)*. Demək, mənim cezhim də olacaq. *(Anasını öpür.)*

N ə z a k ə t *(təəccüblü bir ruhi sakitliklə)*. Bu neçə ilin ərzində birinci dəfədir ki, sən ananı öpürsən... Mən də sənə analıq xeyir-duası verirəm, qızım... Səni görəndə dünyalarca xoşbəxt olasan.

N a r g i l ə *(ürəyinin dərinliklərindən qopub gələn bir istək və ehtiramla)*. Amin! *(Pauza. Nərgilə anasına qışılır və indi işıq yalnız onların üzünə düşür. Sanki hər ikisinin gözü nəhayətsiz uzaqlara... eyni machul nöqtəyə zillənmişdir. Hər ikisinin çöhrəsində eyni sakit ifadə vardır.)* Yadındadırımı, mən dörd-beş yaşlarımda olduğum zaman qıcımı it tutmuşdu. Fərəc kurorta getmişdi...

N ə z a k ə t *(pıçiltı ilə)*. Yadındadır.

N a r g i l ə. Yaram simlədiyi üçün sən neçə gecə yuxusuz qalmışdın. Mən isə hey sənə nağıl dedirdirdim. Yorulub əldən düşmüşdün. Bir gün də mahnı oxumağımı tələb elədim... Sən oxudun... Birdən susdun... Baxdım ki, yuxuya getmişən... *(Pauza. Anasına daha da qışılaraq)* O mahnının yadında qalan yerlərini mənim üçün oxu.

Qısa pauza. Birinci şəkkədəki musiqi davam edir. Ananın xəyalı uzaqlara uçur. Yənə də zaman dayanmışdır.

N ə z a k ə t. Yox, o mahnını yadıma sala bilmirəm.

N a r g i l ə (ürəkdən). Fikir eləmə, ana... Hər şey yaxşı olacaq...
N ə z a k ə t. Mən ömrümə on ömür calayıb sənin xoşbəxtliyin
üçün dişimlə-dırnağımla çalışacağam.

N a r g i l ə. Sağ ol ana. (Onu öpür.) Neçə illərdir ki, mən sənin
nəfəsini belə yaxından hiss etməmişdim.

N ə z a k ə t (qalxır). Bu gün yığışib gələrsən. Sabah gedərik
dəriyə.

N a r g i l ə. Nə var ki?

N ə z a k ə t. Sənin üçün də, özüm üçün də kostyumluq almışam.

N a r g i l ə (ürəkdən, lap uşaq kimi sevinir). Nə danışırsan?..
Yaxşı materialdır?

N ə z a k ə t. Gərək xoşuna gəlsin... Məncə, çox yaxşıdır...

N a r g i l ə (eyni uşaq sevinci ilə). Axır ki, mənim də əynim bir
təzə kostyum üzün görər...

N ə z a k ə t. Anan sənin üçün hələ ayrı şey də alıb.

N a r g i l ə. Nə?

N ə z a k ə t. Gələrsən, görərsən...

N a r g i l ə. Bəlkə... (Məzəli bir əda ilə ayağına işarə edir.) Dü-
nənə univərmağa gələn tufillərdəndir? (Nəzakət başı ilə təsdiq edir.)
Sağ ol, ana. Bir gün mən də heylə bahalı tufli ayağıma geyəcəyimi
heç ağlıma da götürməzdim. Ancaq... ana, bir məsələ var...

N ə z a k ə t. Yəni nə məsələdir?

N a r g i l ə. Axı, mən o kişinin üzünü bir də görmək istəmirəm.
N ə z a k ə t. Sən onun üzünü görməyəcəksən. Mən aralıq qapı-
nı bağlamışam.

N a r g i l ə. Qoy elə mən burda qalım.

N ə z a k ə t. Təzədən başlayırsan?

N a r g i l ə. Yaxşı...

N ə z a k ə t. Hələlik...

N a r g i l ə. Hələlik, ana!

Nəzakət çıxır. Nargilə onun ardınca uzun bir nəzər salır. İşıq təcridcən azalır,
nəhayət, Nargilənin həyəcanlı, xoşbəxt nəzərləri altında sönür. Həsənzadənin ey-
vanı. Ətrafda bir tör-töküntülük nəzərə çarpır. Həsənzadə şeylərinin çamadanlarına
yığır. Telefon zəngi. Həsənzadə dəstəyi götürür. İşıq eyni zamanda telefon xətti-
ninin

ucunda dəstəyi qulağına tutmuş Nəzakətin üzünə düşür.

H ə s ə n z a d ə. Eşidirəm.

N ə z a k ə t. Sizi bir də narahət elədiyim üçün üzr istəyirəm.

H ə s ə n z a d ə. Eybi yoxdur, buyurun...

N ə z a k ə t (həyəcanını güclə boğaraq). Bilirsinizmi, biz barı-
rışdıq...

H ə s ə n z a d ə. Təbrik edirəm... Mən bunu gözləyirdim...

N ə z a k ə t. İcazə verin sizə dünyalar qədər təşəkkür edirəm.

H ə s ə n z a d ə. Məna?

N ə z a k ə t. Əlbəttə... Sizin təsiriniz olmasaydı, biz ana-bala
arasındakı əhvalat kim bilir haralara gedib çıxardı... Bəlkə də heç
ölenəncən barışmazdıq. (Qısa pauza.) Ancaq sizdən böyük bir xahi-
şim var.

H ə s ə n z a d ə. Buyurun...

N ə z a k ə t (həyəcan içində). Deməyə cəsarət eləmirəm.

H ə s ə n z a d ə. Ürəyinizə nə gəliрсə, deyin.

N ə z a k ə t. Elədiyiniz yaxşılığın axıra qədər aparın.

H ə s ə n z a d ə. Başa düşürəm.

N ə z a k ə t. Siz nə qədər yaxşı insan olsanız da, mən onun si-
zə ələ getməsinə razı deyiləm.

H ə s ə n z a d ə. Mən bunu bilirəm.

N ə z a k ə t. Siz Allah inciməyin...

H ə s ə n z a d ə. İncimirəm...

N ə z a k ə t. Özünüz deyin, insafdırmı ki, o cür gənc qız...

H ə s ə n z a d ə (səbrsiz onun sözünü kəsir). Aydıdır.

N ə z a k ə t. Rica edirəm, mənə səhv başa düşməyin... Biz çalı-
şmalıyıq ki, övladlarımızın xoşbəxtliyi bütöv olsun. Elə deyilmi?

H ə s ə n z a d ə. Eladır... Əlbəttə, eladır...

N ə z a k ə t. Biz xoşbəxt olmadıq, heç olmasa, onlar olsunlar...

Yalvarıram, bir vasitə ilə onu özünüzdən uzaqlaşdırın. Elə edin ki,
bir də sizin barənizdə düşünməsin... Siz alicənab adamsınız... Siz
bunu bacararsınız...

H ə s ə n z a d ə. Mən o barədə fikirləşərəm. Ancaq siz öz səh-
vinizi işdə düzəldin... Nargilə sizin bilib-tanıdığınızdan çox-çox
yüksək bir qızıdır. (Pauza. Dərin böhran içində) Siz onun xoşbəxt
olmasına çalışın!.. Bunun üçün, əgər, bir çətinliyə rast gələrsəniz, mənə
müraciət etməyi unutmayın!.. (Qısa pauza.) Mənim ünvanımı
zavoddan soruşsanız, deyərlər...

N ə z a k ə t. Nə bəyəm, siz bir yerə gedirsiniz?

H ə s ə n z a d ə. Bəli, gedirəm.

N ə z a k ə t. Neçə vaxta?

H ə s ə n z a d ə. Həmişəlik.

N ə z a k ə t. Nə danışırsınız...

H ə s ə n z a d ə (artıq danışmaq onun üçün çətindir). Başqa sö-
zünüz yoxdur ki?

N ə z a k ə t (*mütəəssir halda*). Gedin, işiniz həmişə avand olsun. Siz dəyərli insanınız.

Həsənzadə dəstəyi asır və dərhal papiros yandırır. O, heç bir zaman indiki qədar həyəcanlı görünməmişdir. Birinci şəkiləki musiqi yenidən qalxır. Pauza. Həsənzadə papiros çəkdikcə onun həyəcanı sonu görünməyən bir kədərlə çevrilir. Yaşlı bir kişi, Fərəcöv və keçən dəfə Həsənzadənin kabinetində gördüyümüz üç cavan oğlan

daxil olurlar.

Yaşlı kişi. Salam.

Həsənzadə. Əleykəssalam, buyurun, əyləşin...

Gələnlər oturlurlar.

Yaşlı kişi. Bu nə əhvalatdır, əşi, deyirlər gedirsən?
Həsənzadə (*zarafatlı*). Elə deyirlər.
Yaşlı kişi. İyirmi ildir bir yerdə işləyirik, üzümüz-gözümüz öyrəşib...

Fərəcöv. Ba...a... balaca bir sexi böyüdüb o cür zavod eləmisiniz... I...i... indi ən ya... ya... yaxşı vaxtında qoyub gedirsiniz.

Birinci işçi. Harada işləyəcəksiniz?

Həsənzadə. Gəncə tərəfdə təzə zavod tikmək lazımdır.

Yaşlı kişi. Deyir, özün ərizə vermişən?

Həsənzadə (*qəsdən kişinin sözünün üstündən keçərək*). Eh, ay Muradxan dayı, sənə mənə bu dünyada tikməkdən başqa ayı nə qalıb ki...

Yaşlı kişi. Tikmək yaxşı şeydir. Ancaq sən niyə özünü mənimlə bir tutursan?.. Mən yetmiş vurub keçmişəm. Amma sən.

Birinci işçi. Rəşid bayaq kəndlərdən zəng eləmişdi. Sizin getməyinizi biləndə yaman pərt oldu...

Həsənzadə. Məzuniyyətini nə cür keçirir?

Birinci işçi. Deyir darıxıram... Sabahda, birigündə qayıdacaq...

İkinci işçi (*mənalı təbəssümlə*). Darıxmağının səbəbi var.

Həsənzadə (*gülümsəyir*). Nədi eylə?

Birinci işçi. Bilmirsiniz?

Həsənzadə (*qəsdən*). Yox, bilmirəm, nə olub bəyəm?

İkinci işçi. Naryadçı qız gələndən bəri nə gecəsi gecədi, nə gündüzü gündüz...

Üçüncü işçi. Lap Məcnun olub.

Həsənzadə. Nargiləni deyirsiniz?

Birinci işçi. Ancaq qızın onunla ulduzu barışmır ki, barışmır... Rəşidi görəndə, elə bil, cini qalxır. İllah da ki, oxuyanda.

İkinci işçi (*mənalı təbəssümlə*). Bunlar Rəşidin xeyrinədir.

Birinci işçi. Xeyrinədir?

İkinci işçi (*filosofanə bir görkəm alaraq*). Bəs necə...

Üçüncü işçi (*hərərətə*). Sən də ağ eləmə! Nəyi xeyrinədir, az qalmışdı kişini vurub öldürsün...

İkinci işçi. Siz hələ uşaqsınız. Mən belə romanları çox oxumuşam.

Üçüncü işçi. Qız nervinnidi, vəssalam...

İkinci işçi. Xeyr a... nervin bura dəxli yoxdur. (*Bilici ədəsi ilə*) Psixoloji!

Pauza. Həsənzadə ikinci işçiyə baxır. Sonra gözlərini ondan çəkrək papiros yandırır. O öz dərin kədərinə qalib gəlməyə çalışır.

Birinci işçi. Biz gərək onu həmkarlar ittifaqına götürək.
İkinci işçi. Götürməyinə götürək, ancaq həmkarlar ittifaqının məhəbbətə nə dəxli var?

Birinci işçi (ötəm). Çox dəxli var!.. Əgər, o, bir təşkilatın üzvü olsa, kollektivə daha tez isinişər. Adamlara dəvə nəlbəndə baxan kimi baxmaz.

Üçüncü işçi. Təzə gələn vaxt söz demək olmurdu. İndi xeyli dəyişib.

Yaşlı kişi. Qızın ağılsa, çəm-xəm eləməz. Bu mahalda Rəşid kimi oğlan yoxdur.

İkinci işçi. Əlbəttə.

Fərəcov. Rəşidi vu... vu... vurur, öldürür... Də... dəli şeydir.

Həsənzadə (sərt). Bura bax, Fərəcov, əgər, bir də sənin o qız barəsində bu cür sözlər danışdıqın qulağıma çatsa, birinci növbədə, mənə cavab verməli olacaqsan... Elə bilmə ki, mən ayrı planetə köçürəm. Həmişə zavodla əlaqə saxlayacağam.

Yaşlı kişi. Əlbəttə... zavod sənin balandır.

Həsənzadə. Əgər, mənim xatirimi istəyirsinizsə, o qızdan muğayat olun. Ağıllı qızıdır. Çalışın xoşbəxt olsun. (*Qısa pauza. Papiros çəkir.*) O, başqa fəraitdə böyümüşdür.

Yaşlı kişi. Sən bizə pis adam tapırmazsan. O qızı gözümüz üstə saxlayacağıq.

İkinci işçi. Lap arxayın olun.

Həsənzadə (qısa pauza. Həsənzadə ağır düşüncədən başını qaldıraraq). Bilirsiniz ki, Rəşidi mən də çox istəyirəm.

Birinci işçi. Siz onu politexnik institutunacan aparıb çixarmısınız.

Həsənzadə. Əgər, Nargilə ilə ulduzları barişsa, mən də şad olaram.

Birinci işçi. Yəni demək istəyirsiniz ki...

Üçüncü işçi. Hə... də...

Həsənzadə (birinci oğlana xitabən). Mənə də elə gəlir ki, bu mümkündür və sizdən xahiş edirəm o barədə mənim də rəyimi Rəşidə bildirəsiniz.

Birinci işçi. Baş üstə.

Qısa pauza.

Həsənzadə. Mən taleyə inanıram. Mənə elə gəlir ki, bizim xoşbəxtliyimiz əksər hallarda bir-birimizdən asılıdır.

Yaşlı kişi. Elədir, qardaş, elədir. Əgər, hamı sənin kimi düşünsəydi, dünya cənnət olardı. (*Qısa pauza.*) Yaxşı adamlar həmişə yaxşı işlər yadigar qoyub gedirlər. (*Əvvəl o, sonra da o birilər qalxırlar.*) Sənin bizim boynumuzda haqqın çoxdur. Get, işin həmişə avand olsun...

Həsənzadə. Sağ olun...

Yaşlı kişi. Sənə yaxşı yol...

Həsənzadə hamı ilə əl tutuşur. Adamlar çıxırlar. Həsənzadə bir neçə saniyə hərkətsiz dayanır. Onun görünüşü çox kədərli. Birinci şəkiləki musiqi yenidən başlayır. Həsənzadə şeylərini yığışdırmaqda davam edir. Otağın işığı azalır və yarırlıqdan Xurşid çıxır. İşiq onun və Həsənzadənin üzərinə düşür.

Xurşid. Nə üçün evlənmədin? Axı, o səni sevir.

Həsənzadə. Doğrudur... Lakin bu, qeyri-adi bir məhəbbətdir. (*Qısa pauza.*) Təbiət sevənlər arasında qəribə tənəsüb yaradır; bu tənəsüb pozulduqda isə, ikisindən birində məhəbbət daha tez qocalır. Daha tez məhv olur ki, bu da çox kədərli bir həldir...

Xurşid. Sən cavanlıqda məhəbbət barəsində bu cür sakit, bu cür soyuq mühakimə yürütmədin...

Həsənzadə. O zaman bu duyğular hamısı torpaqdan təzə-təzə baş qaldıran körpə otlar üzərinə düzülmüş bahar şəhləri idi. Yay günəşi onları çoxdan qurudub! Qışda düşən şəh isə donub buz olur...

Xurşid. Sən gedirsən, bəs, o yaziq qızın halı necə olacaq? Məgər, bu, sənin tərəfindən xudpəsəndlik deyil?

Həsənzadə. Yox! Mənim getməyim ədalətin hökmüdür. (*Qısa pauza.*) Dünyada ata-ana nəvəsi görməyən o gənc qız mənə göydəndüşmə bir məxluq, bir Allah kimi baxır. (*Zərəfatyana*) İndi, əgər, bu «Allah» öz qüdrətindən sui-istifadə eləyib onun səadətini oğurlasa, bəs, insafi harda qaldı?

Xurşid. Axı, o öz xoşbəxtliyini sənə görür...

Həsənzadə. Doğrudur... Lakin bu duyğunun ömrü o qədər qısadır ki... (*Pauza.*) Yox, sonrakı peşmanlıqdan indiki əzab min dəfə yaxşıdır! (*Qısa pauza.*) Bir vətəndaş olaraq mənim üçün əsas məsələ onun həyatı, insanları düzgün dark etməsidir!

X u r ş i d. Sən bu məsələni artıq həll etmiş olduğunu güman edirsən?

H ə s ə n z a d ə. Mən bunun üçün əlimdən nə gələ bilirdisə, hamısını elədim. Ardını isə... həyat özü davam etdirəcək! Mən onu yaxşı insanlar arasında qoyub gedirəm!

Maşın sığnaltı. Qapı zəngi. Şofer daxil olur. Xurşid çəkilir.

Ş o f e r. Hazırsınız?

H ə s ə n z a d ə. Bəli, hazırım.

Şofer iki çamadanı götürüb çıxır. Həsənzadə pencəyini geyərək, boş otağa nəzər salır. Işıq təcridən sönür. Işıq yanında isə, Nargilənin otağı görünür. Nargilə eyni həvəslə tikir. Qapının zəngi çalınır. Qız yüyürüb qapını açır. Həsənzadə otağa daxil

olur. Nargilə bir an donub qalır.

N a r g i l ə. Gözlərimə inana bilmirəm. Siz də mənim otağıma gələmişsiniz. (Özünü Həsənzadənin üstünə ataraq, hər iki əli ilə öndən yapışıb, üzünü sinəsinə yapışdırır.) Ay Allah... Mən nə qədər xoşbəxtəm!.. Mənim əzizim, həyatım... (Sevincdən gah güllür... gah gözləri yaşarır.) Bu gün mənim nə xoşbəxt gündümdür!.. Sizdən bir az qabaq da anam gəlmişdi.

H ə s ə n z a d ə (birdən canlanaraq). Doğrudanmı?

N a r g i l ə. Bəs necə!.. Uzun işdir... Elə indiçə sizə zəng edəcəkdim. Anam təkidlə mənim geri qayıtmağımı istəyir. Hətta, Fərəcin stul-mustulunu da mənim otağımdan çıxarıb, aralıq qapını bağlayıb.

H ə s ə n z a d ə. Bəs, sən nə cavab verdin?

N a r g i l ə. Mən sizinlə məsləhətləşmək istədim... Qayıdım, yox...

H ə s ə n z a d ə. Əlbəttə, qayıtmaq lazımdır...

N a r g i l ə. Fərəcin acığına mən də qayıtmaq istəyirəm.

H ə s ə n z a d ə. Fərəcin acığına nə üçün? Ananın xatirinə qayıtmaq lazımdır. Madam ki, peşman olub...

N a r g i l ə. Eh... bilirsiniz necə peşman olub... Deyir, mən səni öz ata evindən gəlin köçürmək istəyirəm, yaman dəyişilib.

H ə s ə n z a d ə. Belə də gözləmək olardı... Ana anadır.

N a r g i l ə. Görünür, elədir. (Qısa pauza. Həsənzadəyə həyəcanla baxaraq) Mən sizi bu kiçik, yoxsul otağıma heç yarasdıra bilmirəm. Elə bil ki, Aydan gəlmisiniz. Gəlin əyləşin... Mənim Aydan

gələnlər əzizim. (*Hər ikisi oturur.*) Mən evimizə qayıdandan sonra da tez-tez gələrsiniz... Eləmi?

H ə s ə n z a d ə. Vaxt olar gələrəm.

N a r g i l ə. Vaxt olar nədir... hər gün gələcəksiniz. (*Bir sirr açmış kimi yavaşca dan*) Anam daha sizin kölgənizi qılınclamır...

H ə s ə n z a d ə (*mükəddər bir təbəssümlə*). Doğrudanmı?

N a r g i l ə. Bir kəlmə də pis söz demir.

H ə s ə n z a d ə. Mən buna çox şadam.

N a r g i l ə. Mən bilirdim ki, anam, əvvəl-axır, başa düşəcək... (*Onun əlindən yapışaraq*) Axı, sizə necə pis demək olar? Eh... bu gün... Surik də gəlmişdi...

H ə s ə n z a d ə. Nə deyirdi?

N a r g i l ə. İşləmək istəyir. Zavodda onun üçün bir iş tapılar?

H ə s ə n z a d ə. Tapılar.

N a r g i l ə. Onda düzəldin. Vallah, pis qız deyil.

Həsənzadə bloknot və qələm çıxarıb nə isə yazaraq kağız çıxarıb Nargiləyə verir.

H ə s ə n z a d ə. Verərsiniz Fərəcova, düzəldər...

N a r g i l ə. Məktub nə üçün? Sabah özünüz çağırıb tapşırırsınız...

H ə s ə n z a d ə (*özünü toplayaraq*). Özüm gedirəm.

N a r g i l ə (*birdən tutularaq*). Hara? (*Yalnız indi Həsənzadənin yol paltarında olmasının fərqinə vararaq*) Olmaya Aydını görməyə gedirsiniz? (*Həsənzadə «yox» mənasında başını bulayır.*)

H ə s ə n z a d ə. Təzə iş yerinə.

N a r g i l ə. Başa düşmürəm, necə «təzə iş yerinə»?

H ə s ə n z a d ə. Gəncə tərəfdə böyük sement zavodu tikilməlidir, mən ora dəyişiblər...

N a r g i l ə (*qeyri-ixtiyari*). Bəs mən?!

H ə s ə n z a d ə (*onun əlindən tutaraq*). Siz burada qalırınsınız...

N a r g i l ə (*dəhşət içində əlini Həsənzadənin əlindən qopararaq qışqırır*). Yox... yox... İstəmirəm! Qalmaq istəmirəm! Mən... Sizsiz yaşaya bilmirəm. (*Birdən böhran içində gülərək*) Yoxsa? Siz mənə sınamaq istəyirsiniz?

H ə s ə n z a d ə. Sizin sınaqmağa ehtiyacınız yoxdur.

N a r g i l ə (*öz-özünə danışmış kimi*). Demək, gedirsiniz...

Qısa və gərgin pauza.

H ə s ə n z a d ə (*onun əlindən tutaraq*). Qulaq asın, görün mən nə deyirəm.

N a r g i l ə (*əlini onun əlindən qopararaq*). Lazım deyil!.. Heç nə deməyin!.. Heç nə... (*Gözlərindən sakit-sakit yaş axır.*) Siz getməli idiniz... Siz həddindən artıq yaxşı adamsınız. Siz qala bilməzdiniz...

H ə s ə n z a d ə. Elə deməyin...

N a r g i l ə. Yox, narahat olmayın. (*Göz yaşları sakit-sakit axır.*) Siz getsəniz də, hər şeyi özünüzlə aparmırsınız... Siz mənim həyatımda çox şey qoyub gedirsiniz.

H ə s ə n z a d ə. Rica edirəm həyəcanlanmayın.

Göz yaşları daha da şiddətli tökülür.

N a r g i l ə. Dedim ki, narahat olmayın... Madam ki, siz belə edirsiniz, demək, belə də lazımdır. Qoy mənim göz yaşlarım sizin səfərinizi kədərli eləməsin. Siz onsuz da bu dünyada az dərd çəkməmişsiniz. (*Göz yaşları içində gülümsəyir.*) Mən Səməndər quşu kimi sizin odunuza yanmaq istəyirdim. Siz bunu istəmədiniz. Çünki siz həddindən artıq yaxşı adam idiniz... (*Bayırda maşın signalı. Həsənzadə qalxır.*) Yox, birçə dəqiqə də dayanın... Əgər, bu dünyada insaf, ədalət varsa, qoy sizin birçə oğlunuz yer üzünün ən xoşbəxt adamı olsun. Sizin qəlbiniz bir də qəm görməsin. Siz həmişə... gəcə də, gündüz də mənim yanımda olacaqsınız. Mənimlə olacaqsınız. (*Şiddətli göz yaşları içində gülümsəyir.*) Axı, mən sizsiz necə yaşaya bilərəm?

H ə s ə n z a d ə (*həyəcanla*). Nargilə...

N a r g i l ə. Yox, susun. Siz öz sözlünüzü demisiniz. Mənim isə sizə sözlüm çox idi... Sizin vaxtınız yoxdur... Lakin siz harda olursunuz-olun, mən hər gün bu sözləri sizə deyəcəyəm.

H ə s ə n z a d ə. Rica edirəm həyəcanlanmayın.

N a r g i l ə (*göz yaşları içində gülümsəyir*). Kim deyir ki, mən həyəcanlanıram?! Əksinə... Mən heç bir zaman özümü bu qədər sakit hiss etməmişəm! Mənim məhəbbətim əbədiyyətə qovuşmuşdur! Mən onun sabitliyini, gözəlliyini, əbədiyyini heç bir zaman bu qədər aydın hiss etməmişdim... (*Onun qollarından yapışaraq*) İndi isə gedin, qatara gecikirsiniz...

Həsənzadə çıxır. Birinci fəskildəki musiqi yenidən başlayır. Işıq təcridlə azalır və sönrür...

Pərdə

1963

Unuda bilmirəm

İŞTİRAK EDİRLƏR

Möhsünzadə – professor
Səadət – onun arvadı
Nərmin – onun qızı
Kamran
Cəmil
Kərəm
Gürcü mayor
İrşad
Muradov

N ə r m i n. Var idi, axırncı mühazirəyə qalmadım.
S ə a d ə t. Nə üçün?
N ə r m i n. Elə-belə. Darıxdım. (*Qısa pauza. Güzgüdə saçlarını düzəldir.*) Kamrangilin bu gün axırncı imtahanıdır.
S ə a d ə t (*dərindən nəfəs alır*). Bilirəm.
N ə r m i n. Nə üçün mən onun imtahanları barədə danışanda sənin üzün tutulur?
S ə a d ə t. Fikir eləyirəm ki, Kamran universiteti qurtarandan sonra sizin vəziyyətiniz necə olacaq? O, Bakıda qalmaq istəmir.
N ə r m i n. Neyləsin? Özü ilə deyil ki!
S ə a d ə t. Özü ilədir, istəsə, kişi düzəldər.
N ə r m i n. O, heç kəsin vasitəçiliyini istəmir.
S ə a d ə t (*əsəbi halda*). Çünki səninə sığışdırmır. Ömrümdə bu qədər lovğa oğlan görməmişəm.
N ə r m i n (*zarafatlyana*). Əgər, Kamran onun-bunun ətəyindən yapışan oğlanlardan olsaydı, mən heç onun üzünə də baxmazdım.

S ə a d ə t. Əvvəla, sənin atan professor Möhsünzadə «o-bu» deyil. İkincisi, özünü uca tutmaq o vaxt yaxşıdır ki, başqasının sevincini, səadətini ölündən almasın. (*Mütəəssir halda*) Sən mənim təkəbə balansan.

N ə r m i n (*zarafatlyana*). Uşaqlıqda həmişə plov bişirəndə toyuğun qanadlarını mənim boşqabıma qoyub deyirdin: «Qanadı qızımın, çünki ata evindən uçub gedəcəkdir...»

S ə a d ə t. Mən özümdən çox atanın dərdini çəkirəm. O, iki uşağımı, bütün qohum-əqrəbasını Arazin o tayında qoyub gəlib. İndi sən də çıxıb belə getsən...

N ə r m i n. Fikir eləyəndə ki, xarici ölkədə mənim bacım-qardaşım var, adama qaribə gəlir.

Qısa pauza. İkisinin də gözü yol çəkir.

S ə a d ə t. Atanın dərdi böyükdür. Siz gənclərsə ancaq özünüzdü düşünürsünüz.

N ə r m i n (*zarafatlyana*). Ay dünyalar maralı, birdəfəlik bil ki, sızsız mənim üçün heç bir xoşbəxtlik yoxdur. Mən çalışsam Kamranı burada qalmağa razı salam. Di kefin kökəlsin! (*Ağzında bir hava çalaraq, Səadət xanımı da özü ilə hərləyir.*)

S ə a d ə t. Yavaş, qız, başım gicəlləndi.

N ə r m i n (*eyni zarafatla*). Səninlə ürəyim düzəlməz.

S ə a d ə t. Nə üçün?

laq asır... (*Bərkədən gülür.*) Ancaq, sən demə, kişinin bütün fikri mənim qulağımda imiş...

K ə r ə m. Danışanlar dissertantı təriflədikcə, professor da eynən sol gözüünü qıyıb, sağ qulağının dibini qaşıyırdı. (*Eyni zamanda göstərir.*)

Gülüş.

M ö h s ü n z a d ə. Kərəmin canı üçün, bu müdafiə mənə o qədər ləzzət verdi ki, tay bu sözdən deyil.

K ə r ə m. Amma qoçaq oğlan imiş. O danışdıqca dodağımı çeynəyən alimlərin dərsini yaxşı verdi. Mənə elə gəlir ki, o kişi çox paxıl adamdır.

M ö h s ü n z a d ə. Nədən bildin?

K ə r ə m. Hiss eləyirdim ki, qərəzini zorla boğur. Gicgahları qıpqırmızı olmuşdu.

M ö h s ü n z a d ə. Eh, dostum Kərəm, heylə şeylərə fikir vermə; bizim üçün maraqlı o idi ki, oğlan yaxşı müdafiə etdi. Bu mənim alimlik dərəcəsi alan o səkkizinci aspirantımdır.

K ə r ə m. On doqquzuncu.

M ö h s ü n z a d ə (*ona baxır*). Hə?

K ə r ə m. Bəli, on doqquzuncu! Hamısının adını, familiyasını yazmışam. (*Qoltuq cibindən balaca dəftərçə çıxarıb göstərir.*) Yadırgadır.

M ö h s ü n z a d ə. Elədir, Kərəm, onlar bizdən yadırgadırlar. Biz qocalıb gedirik. Onlar isə gəlirlər. Çayın sən dəmləyirsən, mən?

K ə r ə m. Mən. Sən bu gün çox yorulmusan.

S ə a d ə t. Olmaz ki, bu dəfə də biz dəmləyən çaydan içəsiniz?

K ə r ə m. Səadət xanım, sizin qabiliyyətinizə sözümdü yoxdur. Ancaq bilirsiniz ki, otuz ildir bizim çayımızı ya mən dəmləyirəm, ya da professor. Xahiş edirəm, bu səlahiyyəti bizdən almayasınız. Sizdən gizlini yoxdur, ayrı adamın çayını içəndə elə bilirəm qürbətə düşmüşəm. (*O biri otağa keçir.*)

S ə a d ə t (*onun ardınca*). Çaynıq qaynardır.

M ö h s ü n z a d ə (*Nəriminə*). Gərəkdir, Kamranın bir imtahanı qalmışdı?

N ə r m i n. Bu gün verəsiniz, ata.

M ö h s ü n z a d ə (*gizli narahatlıqla*). Eləmi?! Çox gözəl. (*Pauza.*) İşləmək barədə fikri nədir, burada qalmaq istəyir, yoxsa...

N ə r m i n. Hələlik o barədə qəti qərara gəlməmişik, ata!

K a m r a n. Bilirsinizmi, Səadət xanım, bizlərdə deyərlər ki, hər kəs bir ulduz altında doğulur. Hər kəsin bir qisməti var. Mən gecə yatanda da Borçalı meşələri yuxuma girir.

S ə a d ə t. Sənə yaxşı yol.

O biri otağa keçir.

K a m r a n. Deyəsən, ananın xoşuna gəlmədi.

N ə r m i n (*onun əlindən tutaraq*). Mənim getməyim onlara çox ağır gəlir.

K a m r a n (*yarızarafat, yarıciddi*). Bəlkə sən qalasan?

N ə r m i n. Sənsiz? Çox sağ ol. (*Əlini buraxır.*)

K a m r a n. Yaxşı. Zarafat eləyirəm.

N ə r m i n. Axı, sənin üçün nə təfəvüti var? Nə üçün sən mütləq Gürcüstana getmək istəyirsən? Məgər, burada işləmək olmaz?

K a m r a n. Olar... Özün bilirsən ki, mən «vicdan-vicdan» deyib, bağıran yalançı millət qəhrəmanlarına nifrət edirəm. Namuslu adam hər yerdə öz xalqının oğludur, ancaq mən oxuyub qurtarandan sonra oraya qayıdacağıma söz vermişəm. Mən bilirəm ki, orada yaşayan azərbaycanlıların mənim kimi adamlara ehtiyacları çoxdur. Mən beş il oraya qayıtmaq həvəsilə oxumuşam. Mənim orada dostlarım, yoldaşlarım var. Onlar məni əsl kişi hesab edirlər. İndi mən bütün bunları bir yelləncəyə qurban eləsəm, onlar nə deyərlər?

N ə r m i n. Yelləncək nədir?

K a m r a n (*bərkədən gülür*). Sizin yaylağımızdakı bəzəkli qamqlarda saatlarla uzanıb yellənə-yellənə istirahət elədiyimiz yaddından çıxıb?

N ə r m i n (*ona diqqətlə baxaraq*). Kamran, mən bərk inciyə bilirəm, ha!

K a m r a n (*mülayim*). İnciməzsən. Mənimlə universiteti bitirən yoldaşlarımla hərəsi bir uzaq kəndə getdiyi halda, mən, bir qorxaq kimi, başqasının qanadı altında gizlənərsəm, özüm-özümə nifrət edərdəm. Mənim ata-babalarım da həyatda öz gücləri ilə özlərinə yol açılar. Mən çətin yollardan keçmək istəyirəm. Mən qalib gəlmək, firtunlara, tufanlara qalib gəlmək istəyirəm! Məni bundan məhrum edərlərsə, dönüb bir əsgəri parçası olaram. Sən buna dözsən?

N ə r m i n (*onun əlindən yapışaraq*). Mənim əzizim, mənim qəhrəmanım! Mən səni elə belə də sevmişəm. Mən sənsiz yaşaya bilərəm.

K a m r a n (*əllərini şalvar cibinə qoyaraq, xəfif istehza ilə*). Borçalı!!!

C ə m i l. Bağışlayın, birdən-birə tanıya bilmədim.

K a m r a n. Ola bilər.

C ə m i l. Siz professorun qohumusunuz?

K a m r a n. Qohumu olmaq istəyirəm.

C ə m i l. Nə cürə?

K a m r a n. İndi sizə qapı açan qızı gördünüz?

C ə m i l. O, professorun qızıdır?

K a m r a n. Bəli.

C ə m i l. Təbrik edirəm!

K a m r a n. Tələsməyin.

C ə m i l. Necə? Bəs...

K a m r a n. Hələ rəsmi bir şey yoxdur.

C ə m i l. Bir-birinizi istəyəndən sonra nə rəsmiyyət?

K a m r a n. Orası elədir.

C ə m i l. Mən professorun yaxşı bir qızı olduğunu eşitmişdim.

Amma özünü görməmişdim. Doğrudan da, gözəlmiş!

K a m r a n (*zarafatla*). Kompliment demək indi dəb deyil.

Yoxsa, mən sizin tərifiyəni ona çatdırardım.

C ə m i l (*ona diqqətlə baxaraq*). Çatdırmasınız da olar.

K a m r a n. Onda nə üçün deyirdiniz?

C ə m i l. Elə-belə.

K a m r a n. Mən onun «elə-belə» söhbətlərin hədəfi olmasını istəmirəm.

C ə m i l (*gülümsəyir*). Aydındır.

Möhsünzadə, ardınca Kərəm, Səadət və Nərimin daxil olurlar.

M ö h s ü n z a d ə. Ol... Təzəbəy, xoş gəlmisən! (*Ailə üzvlərinə*) Tanış olun, bu gün özünü böyük bir cəsarətlə müdafiə eləyən qəhrəman budur.

Cəmil Səadət, Nərimin və Kərəmlə tanış olur.

M ö h s ü n z a d ə (*Cəmilə*). Bəs, Kamranla?

K a m r a n. Biz tanışıq.

M ö h s ü n z a d ə. Hə... belə de... (*Cəmilə*) Yaxşı, əyləş görək.

C ə m i l. Yox, professor, tələsirəm, oturmayaçağam. Gəldim, sizi bütün ailənizlə bu gecəki məclisimizə dəvət edim.

M ö h s ü n z a d ə. Bugünkü qalibiyyət şərəfinə, eləmi?

K ə r ə m. Xeyr.
M ö h s ü n z a d ə. Nə üçün?
K ə r ə m. Maşını yuyacam. Axşam qonaqlığa təmiz getmək lazımdır.

Möhsünzadə o biri otağa keçir. Kərəm və Səadət də yan otağa keçirlər.

N ə r m i n (*Kamrana*). Sən bu oğlanla haradan tanışsan?
K a m r a n (*qəsdən*). Hansı oğlanla?
N ə r m i n. Necə hansı oğlanla? Aspirantla.
K a m r a n. Aspirant nə üçün? O ki, artıq elmlər namizədidir.
N ə r m i n. Hələ təsdiqi gələndən sonra. Eh, Kamran... Yəni sənə nə olub, başlamısan söz güləşdirməyə.

K a m r a n. Mən onunla Gürcüstanda, Borçalı meşələrində tanış olmuşam.

N ə r m i n. Məgər, o da Borçalıdandır?
K a m r a n. O, görək ki... Bilmirəm haralıdır.
N ə r m i n. Bəs, sizin meşələrdə nə gazirdi?
K a m r a n. Tbilisidə yaşayan bir dostuğ ilə qonaq gəlmişdi. O da bunu meşəyə ova aparmışdı.

N ə r m i n. Sonra?
K a m r a n. Sonrasını ondan soruşarsan.

N ə r m i n (*təaccüblə*). Ondən nə üçün?
K a m r a n. Çünki mən danışmaq istəmirəm.
N ə r m i n. Sən Allah, danış.

K a m r a n. Cənin üçün həvəsim yoxdur.
N ə r m i n. Görünür, aranızda, nə isə, inciklik olub?
K a m r a n. Aramızda onun inciyə biləcəyi heç bir şey olmayıb.
N ə r m i n. Bəs, sənin?

K a m r a n. Mənim də.
N ə r m i n. Elə isə, ona qarşı niyə belə kinlisən?
K a m r a n. Mənim ona qarşı heç bir kinim yoxdur.
N ə r m i n. Bəs, rəğbətini?

K a m r a n. Rəğbətım də yoxdur!
N ə r m i n. Qəribədir.
K a m r a n. Nə üçün bu qədər maraqlanırsən?
N ə r m i n. Çünki o, pis oğlana oxşamır.

K a m r a n. Bəlkə də, mən onunla cəmisi on gün bir yerdə olmuşam.

N ə r m i n. Mən istəyirəm ki, biz geri qalmış, zövqsüz adamlar kimi görünməyək.

K a m r a n. Əlbəttə.

N ə r m i n (*ona diqqətlə baxaraq*). Kamran, sən istehza eləyirsən?

K a m r a n. Yox. (*Birdən canlanaraq*) Axı, nə üçün bizim fikirlərimiz, duyğularımız çox vaxt özümüzdən asılı olmayaraq, həyatın xırdalıqları içində itib gedir?!

N ə r m i n. Bu sözlər mənə aiddir?

K a m r a n. Yox, mənim özümə aiddir.

N ə r m i n. Başa düşürəm, nə üçün sən özünə qarşı həmişə bu qədər amansızsan?

K a m r a n. Çünki mən həyatın zir-zibilləri arasında eşlənməyi fikirlərimə qadağan edə bilmirəm, nə qədər özümü istədiyim ucalıqda saxlamağa çalışırımsa, olmur. Bir də ayılıb görürəm ki, dərin bir quyunun dibinə düşmüşəm, üst-başım, üz-gözüm hamısı üfunətli çamura batmışdır. Belə anlarda özüm-özümədən qaçıb xilas olmaq istəyirəm.

N ə r m i n (*tuğun*). Yəqin ki, bunun bir səbəbi var.

K a m r a n. Bilmirəm. Hətta, sevən adamlar da fikirlərini, hisslərini bir-birilərləndən gizlədirlər. Buradan da ikiüzlülük, qorxaqlıq meydana çıxır.

N ə r m i n (*pərt halda*). Başa düşürəm ki, sən bu sözləri nə üçün deyirsən? Ancaq indiyə qədər mənim səndən gizlin heç bir...

K a m r a n. Mən buna inanıram. Ancaq mən istəyirəm ki, bu, biz insanların arasında bir qanuna çevrilsin. Biz bir-birimizin ürəyini ayna kimi görək. Bəlkə bu bizim daxili qüsurlarımıza qalib gəlməyimizə kömək edər. Axı, biz bir-birimizi sevirik.

N ə r m i n. Yoxsa, sən buna şübhə edirsən?

K a m r a n. Şübhə etmirəm. Lakin mən bu hissini cəbhəsini möhkəmləndirmək istəyirəm. O zaman bizim mübarizəmizin miqyası böyüyür. Sevgi nə qədər köhnəlmiş, məhdud bir məfhum olsa da, mənası öz qüvvəsində qalır. Əgər, mən səni sevirsəmsə, demək sənə

olan hansı cəhətlərsə mənə xoş gəlir, mənə cəlb edir və mən bu hissini gözəlliyinə dalaraq, ürəyimə dərinliklərdə sənə əleyhinə baş qaldıran duyğuları özümə də, səndən də gizləyirəm. (*Gülümsəyir.*) Lakin necə deyərlər, cədanı cəvalda gizlətmək olmaz. Bu dünyada, hər şey kimi, sevgi də həmişə eyni hərərətdə qalır. Onun temperamenti bir balaca azalan kimi, sənə düşməni duyğular güclənib mənə öz

murta kimi. (*Nərimin qəhqəhə ilə gülür.*) Qızı canı, pisliklə demədim.

N ə r m i n. Bura bax, Kərəm dayı, sən istəyərdin, o necə olsun?

K ə r ə m. Eh, insanlar mənim istəyimə görə yaransaydılar, dünya ayrı cür olardı.

N ə r m i n. Mən bilirəm, sən istəyərdin ki, o Kamran kimi olsun, qüvvətli, ötkəm. Əsl kişi!

K ə r ə m. Nə bilmək olar, bəlkə də, o, əsl kişidir, amma başlı olmağına söz yoxdur.

N ə r m i n. Eh, Kərəm dayı, sən də çox şişirtmə. Bu saat aşpazlar da dissertasiya yazırlar.

K ə r ə m (*bərkədən gülür*). Bunu yaxşı dedin. Amma, qız, aşpazlıq balaca sənət deyil. Binəqədidə bir kababçı var, ona lap professorluq vermək lazımdır. Köhnə, donmuş əti təzə et adı ilə adama ələ yeridir ki, deyirsən, bəh-bəh, bu təzə ətəndən 4 – 5 şiş də lülə çək.

N ə r m i n. Kərəm dayı, sən onu bil ki, Kamran istəsə, altı aya namizəd ola bilər.

K ə r ə m. Bilirəm. Kamran nə oğlandır. Yaxşı, mən gedim, paltarımı dəyişim. (*O biri otağa keçir.*)

Nərimin bir neçə saniyə qeyri-şüurlu olaraq onun ardınca baxır. Sonra eyni fikri dağınıqlıqla pianinoya yaxınlaşıb oturmada nə işə çalır. Işıq sönmür. Işıq yandıqda Cəmilgilin evi görünür. Arxa planda musiqi, rəqs, qonaqlar. On planda yaşıl ağaclarla əhatə olunmuş artırmə. Professor Möhsünzadə ilə Kərəm danışa-danışa səhnənin qa-

bağına gəlirlər. Hiss olunur ki, papiros çəkmək üçün içəridən çıxırlar.

M ö h s ü n z a d ə. Məclisə baxıram, ürəyim dağa dönür. Nə qədər gözəl alimlərimiz var.

K ə r ə m. Çoxu da sənənin yetirmələridir.

M ö h s ü n z a d ə (*dərindən nəfəs alaraq*). Mənim atamı xatırlayırsanmı?

K ə r ə m. Rəhmətlik yaxşı bağban idi. Kərbəlayi Hüseynin bağının meyvəsi bütün Təbrizdə məşhur idi.

M ö h s ü n z a d ə. Əkib-becardiyi hər bir ağac ilk bar verəndə, kişi uşaq kimi sevinirdi. Hər dəfə də bizi inandırmağa çalışardı ki, bunun meyvəsi o birilərininkindən şirindir. İndi mənim də hər bir yeni tələbəm alimlik dərəcəsi alanda, ələ bilirmən bunun işığı o birilərininkindən güclüdür. Amma heyf ki, qocalıq, Kərəm.

K ə r ə m. Cən mənim canım, qocalığı yaxına gətirmə. Bizə nə

N ə r m i n. Ata, elə bütün məclislərdə olanlar alimlər deyil ki.
(*Kamrana*) Kam, nə üçün mənə kömək eləmişsən?

M ö h s ü n z a d ə. Yox, Kərəm, görünür, bizim nədə isə səhvimiz var.

N ə r m i n. Ata, siz bura qonaqlığa gəlmisiniz, yoxsa, mənim üç qədəh şampanski içməyimi müzakirə eləməyə?

Səadət gəlir.

S ə d ə t. Hamınız bura nə üçün yığılmısınız? Ayıbdır, Cəmi-
lin anası da deyir, bəlkə darıxırlar. (*Professora*) Sənin aspirantının
nə mədəni ailəsi varmış. Ev-əşiklərinə fikir verirsiniz. Hər şey öz ye-
rində, hər şey ən son dəbə uyğun, hər şey müasir. Kamran, sən niyə
elə qaşqabaqlı oturmuşdun? Mən sənin yerinə utanıram.

K a m r a n. Nə üçün siz mənim yerimə utanırsınız?

C ə d ə t. Çünki... çünki sən bizimlə gəlmisən...

K a m r a n. Ah... sizinlə gəlmişəm...

S ə d ə t. Xətrinə dəymək üçün demirəm...

K a m r a n. Qətiyyəən xətrimə dəymir.

N ə r m i n. Ana!

S ə d ə t. Bilirsən, belə məclislərdə hər şeyə fikir verirlər.

adam sezdim. «Kimsən?» deyər ayaq saxlayıb bərkədən soruşdum. Səs çıxmadı. O zaman cib fənərini yandırıb düz üzünə saldı, gördüm, mən boyda bir oğlandı. «Niyə dinmərsən?» deyər bir də səsləndim. O, zorla anladı ki, azıb. Mən minbir əziyyətlə dörd saatdan sonra onu gətirib evimizə çıxartdım. Dili söz tutmurdu, on gün bizdə qalıb özünə gələndən sonra maşına qoyub apardım Tbilisidəki dostu ilə.

K ə r ə m. Həmin bu Cəmil?

K a m r a n. Bəli.

K ə r ə m. Demək, sən rast gəlib evinizə aparmasaydın, indi biz də burada kefə baxmazdıq? Yaxşı, bəs, indi ondan niyə zəhlən gedir? Oğlan təqsirkardır ki, sən onu ölümdən qurtarmısan?

K a m r a n. Yox, o başqa şeydə təqsirkardır. Mənim qoca anam neçə gün, neçə gecə səhərə qədər onun yastığının yanında oturaraq, keşiyini çəkib, amma o, bir dəfə olsun anamı soruşmadı.

K ə r ə m. Nankor!

K a m r a n. Məsələ onda deyil. Nə mənim, nə anamın onun bizim yaxşılığımızı bilib-bilməməyinə ehtiyacımız yoxdur. Lakin məsələ insanın insanlara münasibətindədir. (*Əsəbiləşir.*) Adamlara bu qədər yuxarıdan aşağı baxmaq... Səadət xanımına istəyir ki, mən bu yalançı aristokratın evində tələklilik edim.

K ə r ə m. Amanın günüdür, əsəbiləşmə.

K a m r a n. Mən gərək bura gəlməyəydim.

K ə r ə m. Yaxşı ələyib gəlmisən. Vaxt olar, o da öz səhvini başa düşər. Biz, adamların üzərindən dərhal qələm çəkə bilmərik. Keçək içəri.

K a m r a n. Siz gedin, mən gələm.

Kamran papirosunu külqabına basır. Sonra plajını aslıqandan alaraq gedir.
Musiqi davam edir. Nərmin yüyürərək gəlir.

N ə r m i n (*ora-bura*). Kamran!

Aslıqana baxır və onun üzündəki şən ovqat birdən-birə yox olur.

C ə m i l (*gəlir*). Nə olub, Nərmin xanım?

N ə r m i n. Kamran gedib!

C ə m i l. Məncə, məclisdə ona toxunacaq bir şey olmayıb, elə deyilmi?

N ə r m i n. Bilmirəm.

N ər m i n. Doğrudan da. İkincisi və ən əsası ona görə ki, mən səni, yalnız səni sevirəm!

K a m r a n (*gülümsəyir*). Yalnız məni...

N ər m i n (*onu başa düşməyərək*). Yalnız səni! Sağ ol. (*Axıra qədər içərək, qədəhi yerə qoyur.*) İnan ki, sənin mənə bir dəfə acıqlanmağın, başqasının min dəfə «qadan alım» deməsindən əzizdir. Sənin acığm da, gülüşün də mənim xoşuma gəlir. İlk dəfə səni görəndə ürəyimdə demişdim: «Bu oğlan mənim olmalıdır!» Ona görə də, özüm zəng eləyib səninlə tanış oldum. (*Onu qucaqlayır.*) Nə üçün mənim bütün varlığım, bütün bədənim səninlə birləşib bir vücud olmur... Ah, nə üçün?!. De, məni çoxmu sevirsən?

K a m r a n (*mehribanlıqla*). Özün bilirsən ki, mənim «sevirəm» sözümdən acığm gəlir.

N ər m i n (*zarafatlyana*). «Nə sevirəm» deyirsən, nə də məni öpürsən. Bəs, nə olsun?

Kamran bərkdən gülür. Onu ehtirasla öpür və yerdən qaldıraraq sürətlə fırlayır. Qızın bundan dərin bir zövq duyduğu hiss olunur. Sonra oğlan onu yerə qoyaraq,

qədəhlərə şampanski tökür.

N ər m i n (*gözlərini yarı yumaraq*). İndi bir an mənə elə gəldi ki, ikimiz də uzaqlara... kosmosa uçuruq.

K a m r a n (*gülümsəyir*). Buradan Borçalıya təyyarə ilə yarım saatlıq yoldur.

N ər m i n (*tutularaq*). Başa düşdüm, mən ölüm, gəl bu gecə o barədə danışmayaq. (*Pianinoya işarə ilə*) Bunu sən almısan?

K a m r a n (*gülümsəyir*). Mənim o qədər pulum haradaydı? Ev sahibi qızına cihaz alıb.

N ər m i n. Çalsaq, acıqları tutmaz ki?

K a m r a n. Yox. (*Qədəhini götürür.*) Sənin sağlığına. (*İçir.*)

N ər m i n (*pianinonun qabağında oturaraq*). Nə çalım?

K a m r a n. Özün bilirsən.

N ər m i n (*Kamranın xoşladığı havanı çalıb oxuyur*).

Məni sənə bağlayan
Eşqin, məhəbbətidir,
Yollarında saxlayan
Sənin sdaqətindir.

N ə r m i n. Zənənə gözəl?! (Bərkdən gülür.)

K a m r a n (birdən açıqlanaraq, əlini stola çırpıb qışqırır). Bəsdir! (Gərgin pauza.) Biz insanlar heç zaman yaxamızı daxilimizdəki saxtakarlıqdan qurtara bilməyəcəyik! (Gərgin pauza. Susurlar. Kamran olduqca pərtidir. Birdən Nərmən heç bir söz demədən jaketini, koftasını soyunmağa başlayır.) Nə edirsiniz? (Qız cavab vermədən soyunmağına davam edir.) Niyə soyunursan?

N ə r m i n. Burada qalacağam!

K a m r a n (hayəcanla). Sən dəli olmusan, nədi?

N ə r m i n (eyni sakitliklə). Dəli nə üçün oluram. Məni istəmirsən?

K a m r a n (hayəcanla). Çox da istəyirəm. Sən özbaşına deyilsən, sənin atan-anan var.

N ə r m i n (əsbəli halda geyinir). İndi ki, olmaz, təhqir etmə!

K a m r a n (onun əlindən tutaraq). Yaxşı, bağışla.

N ə r m i n (qışqırır). Burax!

Kamran onun əlini buraxır, qız iti addımlarla çıxır.

K a m r a n. Səni ötürməyim?

N ə r m i n. Lazım deyil.

Nərmən otaqdan çıxır. İşq sönür. Yananda Möhsünzadəgilin evi görünür. Səadət qaranlıq otaqda bərk narahatlıq keçirir. Saat ikini vurur. Nərmən astaca otağa daxil olur. Səadətə görmür. Səs salmaq üçün tufllərini çıxarır və birdən stula
ilişib
yixilir. Səadət ona yaxınlaşır.

S ə a d ə t. Bu vaxtacan haradasan?

N ə r m i n. Kamranla idim.

S ə a d ə t. Kamranla? Gördük qanacağını! Məclisin ortasında, heç kəsə bir söz demədən, həтта, ev sahibləri ilə belə, xudahafizləşmədən səni də götürüb gedir.

N ə r m i n. Məni o aparmadı. Mən özüm onun ardınca getdim.

S ə a d ə t. Bəs, heç olmasa, məclisdəkilərdən utanmadın? Axı, o hələ sənə heç nişanlın da deyil!

N ə r m i n. Çox da... Biz bir-birimizə söz vermişik.

S ə a d ə t. Söz vermişik! İş də orasıdadır ki, söz vermişiniz. Əgər, ondan sənə ər olsa, mən adımlı dəyişərəm. Onun kimi adamlar arvad istəyə bilməzlər. O, Don Kixot kimi yeldayırmanları ilə vuruşur.

N ə r m i n. Böyük fikirlərlə yaşayan adamların taleyi həmişə

C ə m i l (gül dəstəsini təqdim edir.) Siz axşam Kamrana bu rəng qızılgülərdən çox xoşunuz gəldiyini söyləyirdiniz.

N ə r m i n. Dediniz ki, bunlar sizin bağınızda bitir?

C ə m i l. Bəli. Mənim yetirdiyim sortdur. Şəhərdə təkə bizim bağımızdadır.

N ə r m i n (qoxlayır). Gözəl güllərdir. Təşəkkür edirəm. Ancaq niyə zəhmət çəkirdiniz.

C ə m i l. Zəhmət?.. Nə danışırsınız, bu kiçik kəşfimin sizin xoşunuza gəlməsi mənim üçün çox qiymətlidir.

N ə r m i n (gülləri vaza qoyaraq). Niyə məhz mənim xoşuma gəlməsi? Axşam bu gülləri mənim yanımda oturan o gözəl qız da tərifləyirdi ki... Eşitmədiniz?

C ə m i l. Eşitdim. Ancaq məni maraqlandıran yalnız sizin qiymətiniz idi.

N ə r m i n (qəsdən). Axı, nə üçün yalnız mənim?

C ə m i l (cəsarətlə). Çünki siz mənim xoşuma gəldiniz.

N ə r m i n (zarafatlıca). Mən çox adamın xoşuna gələ bilmərəm. Nə olsun?

C ə m i l. Bilmirəm. Ancaq mən bütün gecəni sizin haqqınızda düşünmüşəm.

N ə r m i n. Başa düşürəm. Lakin.. Məncə siz hər şeyi bilirsiniz.

C ə m i l (dərinədən nəfəs alır). Doğrudur. (Qısa pauza.) Ancaq bircə şeyi də bilmək istərdim.

N ə r m i n. Nəyi?

C ə m i l. Bilmək istərdim ki, biz «ondan» əvvəl tanış olsaydıq, siz mənə gələrdiniz?

N ə r m i n. Əvvəla, xahiş edirəm «onun» adını deyəsiniz?

C ə m i l. Bağışlayın.

N ə r m i n. İkincisi, qərībə sual verirsiniz. Siz ağıllı adamsınız, bilirsiniz ki, hər zamanın bir hökmü olur.

C ə m i l. Təşəkkür edirəm.

N ə r m i n (gülür.) Mənim sözlərimdə sizin təşəkkür edəcəyiniz nə var ki?

C ə m i l (gülümsəyir). «Hər zamanın bir hökmü olur...»

N ə r m i n. İndiki zamanın hökmü artıq verilmişdir.

C ə m i l (dərinədən nəfəs alaraq). Yəqin ki...

N ə r m i n. Yoxsa, siz buna şübhə edirsiniz?

C ə m i l. Qətiyyətlə.

N ə r m i n. Demək, hər şey aydındır?

C ə m i l. Görünür, belədir...

S ə a d ə t. Məncə, sizin belə deməyinizə heç bir əsas yoxdur.

C ə m i l. Təəssüf ki, var.

S ə a d ə t. Nədir, mənə demək olmaz?

C ə m i l. Nə üçün olmur. Bizim sirlərimizi sizin kimi nəcib insanlar da bilməyəndən sonra, kim biləcək. Ancaq, mən özüm demək istəmirəm. (*Saatına baxır.*) İndi isə, icazənizlə, mən gedim. Laboratoriyada gözləyəcəklər. Nə olursa-olsun, mən əvvəlki kimi sizin ailənizin pərəstişkarı olaraq qalacağam.

S ə a d ə t (*gülümsəyir*). Siz məni lap təşviş içində qoydunuz.

C ə m i l (*gülümsəyir*). Təşviş ediləcək heç bir şey yoxdur, hələlik.

S ə a d ə t. Rica edirəm, tez-tez gəlin.

C ə m i l. Çox sağ olun.

Çıxır. Səadət onun ardınca baxır. Pauza.

S ə a d ə t. Mən öz dərdimi heç kəsə deyə bilmirəm, hətta, professor da deməmişəm. Mən ata-anamı itirəndən sonra həmişə tək qalmaqdan qorxuram. Bəzən hövlnak yerimdən qalxıb professorun nəfəsinə qulaq asıram. Deyirəm, görüm bəlkə... Mən bilirəm ki, heç kəsin qızı axıracan anasının dizinin yanını kəsdirib oturmayıb. Ancaq, bununla belə, onun məndən ayrılıb başqa yerə getməsinə düşündükdə, dəhşət məni götürür. O gedərsə... (*Qorxmuş halda qışqırır.*) Yox, mənim qızım heç yerə getməyəcək! (*Qapıya yaxınlaşıb çağırır.*) Nərmin!

N ə r m i n (*gəlir*). Nədir, ana?

S ə a d ə t. Nə olub, belə niyə baxırsan? Yaxşı, gəl, barışaq, mənim dəli balam. (*Nərmini qucaqlayıb öpür.*) Cəmil niyə gəlmişdi?

N ə r m i n. Bu gülləri götürmüşdi.

S ə a d ə t. Professor üçün?

N ə r m i n. Yox, mənim üçün.

S ə a d ə t. Sonra?

N ə r m i n. Sonra da məni sevdiyini, mənimlə evlənmək istədiyini söylədi.

S ə a d ə t. Bəs, sən nə cavab verdin?

N ə r m i n. Səncə, nə cavab verməliydim?

Ağır pauza. Kamran daxil olur.

K a m r a n. Salam!

S ə a d ə t (*soyuq*). Salam.

içində o qədər batıb qalır ki, bədəninizlə bərabər ruhumuz da piylənir. (*Nərminə yaxınlaşır.*) Qızım, sən bizə görə ürəyinin əleyhinə getmə.

K ə r ə m. Aranı Araz kəsməyib ki, bir də gördün Kərəm dayı qijilti ilə çıxdı böyüdüən.

M ö h s ü n z a d ə. Hələlik, qızım.

S ə a d ə t (*tələsik gəlir*). Hara gedirik?

M ö h s ü n z a d ə. Araz qırağına.

S ə a d ə t. Nəyə?

M ö h s ü n z a d ə (*dərindən nəfəs alaraq*). Elə-belə gəzməyə. (*Çıxır.*)

K ə r ə m (*gedə-gedə qızım qulağına*). Gedirik Arazın o tayına tamaşa ələyək. (*Çıxır. Səadət yan otağa keçir. Bayırda maşının səslərinə uzaqlaşdığı eşidilir.*)

K a m r a n (*vazadakı güllərə işarə ilə*). Bunlar yəqin ki, Cəmil-gildəndir.

N ə r m i n (*başı ilə təsdiq edərək*). Nə bildin?

K a m r a n (*gülümsəyir. Zarafatçıya*). Həqiqi qəhrəmanlar sən kimi gözəl qızların diqqətinə qarşı laqeyd qalmazlar. Axşam sən məclisdə bu gülləri tərifləyəndə Cəmil eşidirdi.

N ə r m i n (*birdən tutularaq*). Nə olsun? Qadına qarşı diqqətli olmaq heç də pis əlamət deyil.

K a m r a n. Əlbəttə.

N ə r m i n (*əssəbi halda*). Nə demək istəyirsən?

K a m r a n. Heç nə.

N ə r m i n. Axı, mən bilirəm sənənin ondan zəhlən gedir.

K a m r a n. Bunun dəxli yoxdur.

N ə r m i n (*sərt*). Dəxli olmasa, deməzsən! (*Ağır pauza. Birdən ona sarılaraq*) Kamran, gəl biz atamgilin arzusunu yerinə yetirək. Axı, doğrudan da, mən onların bircə övladıyam.

K a m r a n. Mənə elə gəlir ki, professor razıdır.

N ə r m i n (*onun sözünü kəsir*). Bu razılıq ona baha oturur.

K a m r a n. O, kişidir.

N ə r m i n. Bəs, anam?

K a m r a n. O da tezliklə alıxır.

N ə r m i n. Demək, sən fikrindən dönməyəcəksən?

K a m r a n. Yox.

N ə r m i n. Mən getmək istəməsəm?

K a m r a n. Qalarsan.

N ə r m i n. Bu sənə təsir etməz?

K a m r a n. Eləyər.

N ər m i n. Əlvida?! (*Birdən sanki yuxudan ayılaraq*) Yox! Yox! Kamran!

Nərmin qışqıraraq qapıya tərəf atılır və elə bu zaman daxil olan Cəmillə qarşılaşaraq, qorxmuş kimi, dahi-dahi geri çəkilir. Işıq söner. Yananda Möhsünzadə ilə Kərəm Araz kənarında dayanaraq o taya baxırlar.

M ö h s ü n z a d ə. Biz gələndə o taydakı o iydə ağacı lap bala-cə idi. İndi böyüyüb. (*Qısa pauza.*) Oğlum İsmayıl da yəqin belə boy atıb. Biz gələndə onun iki yaşı var idi.

Uzaq xəyallardan, xatirələrdən danışan bir musiqi səslənir.

M ö h s ü n z a d ə. O yaşıl təpədəki çılpaq atı görürsən? Qulaqlarını şəkəlyə bizi baxır.

K ər ə m (*kövrək hissə*). Yazıq heyvan... nə bilir biz kimik! (*Qısa pauza.*) O ağaran yol birbaş Təbrizə gedir.

M ö h s ü n z a d ə. Elədir.

O taya tamaşa eləyə-eləyə qədim bir Azərbaycan mahnısı oxuyurlar və elə bil, o taydakı iydə ağacın budaqları, zəmilər bu mahnının ahəngi ilə dalğalanır.

K ər ə m. Eh, nə isə.. Mən bir çay dəmləyim, o taya tamaşa eləyə-eləyə içək.

Yol çantasını götürüb ağacların arasında girir. Sahnə yavaş-yavaş qaranlıqlaşır. Işıq güclənəndə Möhsünzadənin evi. Nərmin təkdir. Conra Səadət görünür. *Qısa pauza.*

S ə a d ə t. Mən sizin məhəbbətinizə xəyanət elədiyimi bilirəm. Lakin sənin xoşbəxtliyin üçün belə lazım idi. (*Qısa yaxınlaşaraq məhribanlıqla*) Öz həyatını boş xəyallara qurban vermə. Əgər, o səni sən düşündüyün qədər istəyəydi, tikə-tikə doğrasaydılar da getməzdi.

N ər m i n. Onu heç kəs doğramırdı.

S ə a d ə t. Bilirsən qızım, dünyada elə bir məhəbbət yoxdur ki, onun ömrü iki-üç ildən artıq olsun. İyirminci əsr, bir çox həqiqətlər kimi, bunu da aydınlaşdırdı. Ona görə də, ən düzgün yol sakit, əqilli ailə həyatı qurmaqdır. Bu dünyada səadəti yalnız məhəbbətdə axtaranların heç biri xoşbəxt olmamışdır.

N ər m i n. Məncə, sevanlər öz məhəbbətlərində heç nə axtarmırlar. Heç bir səadət-filan haqqında düşünmürlər.

O biri otağa keçir. Qısa pauza.

N ə r m i n. Bu gülləri nə üçün götürmüşsünüz? Mən ki, sizi sevmirəm.
C ə m i l (*yarızarafat*). Amma mən sizi sevirəm. Ona görə də, ürəyim istəyən hər bir şeyi, hətta, öz canımı da sizə bağışlamağa ixtiyarım vardır!..

N ə r m i n. Mən qəbul eləməsəm necə?

C ə m i l. Heç nə. Nə deyə bilərəm ki...

N ə r m i n. Mən onu unuda bilmirəm, başa düşürsünüzmü?

C ə m i l. Əlbəttə.

N ə r m i n. Bəs, onda məndən nə istəyirsiniz?

C ə m i l. Heç bir şey. Məgər, o gündən sonra mən öz hisslərim barədə sizə bir söz demişəm? (*Pauza*.)

N ə r m i n. Mənim onu unuda bilməməyim sizin mənliliyinizə toxunmur?

C ə m i l. Yox, biz əvvəl bir-birimizə rast gəlsəydik, bəlkə siz məni ondan da artıq sevdərdiniz.

N ə r m i n. Nə üçün siz özünüz haqqında bu qədər yüksək fikirdəsiniz?

C ə m i l (*tamamilə ciddi*). Nə üçün də olmayım?

N ə r m i n. Mən özünə inam hissinə sevirəm. Ancaq sizinlə onun cəsarəti arasında çox mühüm bir fərq vardır.

C ə m i l (*təmkinlə*). O fərq nədən ibarətdir?

N ə r m i n. Bilmirəm. Lakin...

C ə m i l. Lakin?

N ə r m i n. Bu, hər halda, sizin xeyrinizə deyil.

C ə m i l (*eyni təmkinlə*). Mən sizin mənim barəmdə belə düşülməyinizdən də incimirəm. (*Qısa pauza*.) Siz ki, məni sevmirsiniz...

N ə r m i n (*birdən canlanaraq*). Ona görə də, mənim sizin haqqınızda nə fikirdə olduğum vecinizə deyil, eləmi?

C ə m i l. Yox, demək istəyirəm ki, madam ki, sevmirsiniz, mən sizə necə yaxşı görünə bilərəm?

N ə r m i n (*yarızarafat*). Mən o qədər də ədalətsiz deyiləm. Sizin əqlinizə, ciddi adam olmağınıza söz yoxdur.

C ə m i l (*kəskin təbəssümlə*). Lakin bunların heç biri də sizə xoş təsir bağışlamır.

N ə r m i n. Siz istehza edirsiniz?

C ə m i l. Qətiyyətlə. Mən sizin fikrinizi tamamlamaq istədim.

N ə r m i n. Sizin həqiqətin gözüne belə düz baxmağınız mənim xoşuma gəlir.

M ö h s ü n z a d ə (*qıza uzun bir nəzər salaraq*). Gərək Kamranla gedəydin, qızım.

N ə r m i n. Mən heç nədən peşman deyiləm, ata.

M ö h s ü n z a d ə. Başa düşürəm. Qiymətləndirirəm, ancaq ananın göz yaşları olmasaydı, mən səni getməyə məcbur edərdim.

N ə r m i n. Bəs, sən mənsiz darıxmazdın?

M ö h s ü n z a d ə. Sənin atan o taydakı qardaşlarının, bacılarının dərdinə biganə olub?

N ə r m i n. Yox, mən hiss eləmişəm ki, sənin fikrin həmişə onlardır.

M ö h s ü n z a d ə. Mən hər dəfə onları düşünəndə xəcalət çəkirəm.

N ə r m i n. Birinci dəfədir ki, səni belə ümitsiz görürəm, ata.

M ö h s ü n z a d ə. Neçə illərdir ki, atan ümidlə yaşayıb. Ümidlə oxuyub, doktor olub. İndi isə ömür qurtarır. Kim bilir, daha nə qədər belə ömürlər qurtaracaq.

Möhsünzadə dərindən nəfəs alaraq, o biri otağa keçir. İşıq sönmür. Yananda Kamran Borçalıda öz otağında oturub məktub oxuyur. O, gözünü kağız üzərində gəzdirdikcə biz Nərmnin səsinə eşidirik.

N ə r m i n i n s ə s i. Neçə gün bundan qabaq sənin harada işlədiyini və ünvanını öyrənib mənə deməsini Cəmildən xahiş etdim. O, əvvəl təəccüb elədi. Sonra soruşdu: «Bəlkə sən mənə verdiyini vədə peşman olmusan?» «Yox» dedim. Peşman olmamışam. Ancaq, mən Kamrana məktub yazmaq istəyirəm. Daha bir söz demədi. O, bilir ki, mənim ürəyim həmişəlik sənə bağlıdır. Lakin onu da bilir ki, mən heç bir zaman öz ərimə xəyanət eləməyəcəm. Dünən Cəmilgildən mənə nişan gəldi. Sənin göz yaşlarından acığın gəldiyini bilirəm. Ona görə də ağlamadım. Ancaq mənim üçün çox çətin keçir. Sənin həmişəlik məndən ayrıldığını düşündükcə, damarlarımda qanımda donur. Bəlkə mən hər şeyi atıb səninlə gedəydim, Kamran?

Kamran dərindən bir ağrı ilə gözlərini yumur. İşıq sönmür. Musiqi. İşıq, əlində məktub oxuyan Nərmnin üzünə düşür və o oxuduqca, biz Kamranın səsinə eşidirik.

K a m r a n ı n s ə s i. Sənsiz mənim üçün də çətin keçir, Nərmnin. Harda olursansa, sənin xəyalın daima... daima mənimlədir. Həyatın dəhşətli hadisələri ilə uğraşan bir prokuror üçün bu, bəlkə də, zəif-

C ə m i l (*siqaret yandıraraq*). Onun olduğu rayon bura yaxındır. İstəyirsən, gedək. (*Nərmən «yox» mənasında başını bulayır.*) Nə üçün?

N ər m i n. O bizim gəlişimizi gözləmir.

C ə m i l. Gözləməyəndə nə olar? Bizi qəfil görəndə diksinib özündən getməyəcək ki...

N ər m i n (*alınaraq, eyhamla*). Onu sən yaxşı bilirsən.

C ə m i l. Doğrudur, onun ürəkli oğlan olduğunu bilirəm.

N ər m i n. Elə isə, istehza lazım deyil.

C ə m i l. Bağışla.

Kərəm balaca dikdirin üstündən uzaqlara baxır.

M ö h s ü n z a d ə (*ona yaxınlaşaraq*). Üç gün buradan tərpon-di yoxdur. Çadırı o palıdın altında quraq.

K ər ə m. Professor, o ağaran dağı görürsən?

M ö h s ü n z a d ə (*dərindən nəfəs alaraq*). Mən Savalanı necə görməyə bilərəm?

K ər ə m (*dərindən nəfəs alaraq*). Hələ qarı ərimeyib.

M ö h s ü n z a d ə. Radioların xəbər verdiyinə görə, o tayda halalar yağıntılıdır.

K ər ə m. Allah eləsin. Yağıntılı keçsə, qoyun-quzunun vəziyyəti yaxşı olar... Orada camaat həmişə quraqlıqdan korluq çəkir.

M ö h s ü n z a d ə. Elədir...

K ər ə m. Ah, Savalan!.. Başlı qarlı Savalan!..

Bir tərəfdən Cəmil ilə Nərmən, digər tərəfdən Səadət daxil olurlar.
Cəmil çox tutqundur.

S ə a d ə t. Bu bulağın üstündə kabab pis olmazdı. Heyf ki, ət yoxdur... Bəlkə Kərəm gedib alsın?

M ö h s ü n z a d ə. Kərəm altı saatdır məşin sürür.

C ə m i l (*tutqun halda Kərəmə*). Açağı ver.

K ər ə m (*professora*). Bəlkə mən özüm gedim?

M ö h s ü n z a d ə. Eybi yoxdur, Cəmil getsin, cavan oğlandı. (*Kərəm məşinin açarını verir Cəmilə.*) Gəlin, biz də odun yıgaq.

Kərəm, Möhsünzadə və Səadət meşəyə girirlər.

C ə m i l (*Nərminə*). Sən də gedək, Kamranla da görüşürük.
N ər m i n (*taləsik*). Yox, istəmirəm.

K ər ə m. Bilirsən, qardaş qızı, çətini bir nəvəmiz olanacdır. Ondan sonra hər şey düşəcək yerinə.

N ər m i n. Yəni mənim uşağım olandan sonra?

K ər ə m. Hə də... Mən bir az utandım açıq deməyə. Məsəl var, deyərlər, ayının minbir oyunu var bir armudun başında. Bütün məhəbbət oyunlarından, küsüb-barışmalardan təbiətin gizlicə bir tələbi var: uşaq! Övlad! Elə ki o, dünyaya gəldi, sonra özünü bilirsiniz. İstəyirsiniz bir-birinizi əzizləyin, istəyirsiniz gündə hərəni bir ağac götürüb, dəyənək davasına çıxın. Daha onun təbiətə daxil yoxdur. Ona yeni insan lazımdır. Nə üçün? Bu insan təbiətin nəyinə gərəkdir? Orasını nə Loğman bildi, nə də mən.

N ər m i n. Çürük fəlsəfədir. Yer üzündəki sonsuz gözəlliklər, həyəcanlar, sevgilər, nifrətlər, arzulər, faciələr, komediyalar, vuruşmalar yalnız övlad yetirmək üçün ola bilməz.

K ər ə m. Elə təbiət də istəyir ki, siz elə bilirsiniz! Yoxsa, ipə-sapa yatmazdınız.

N ər m i n. Bəs, indi ki, belədir, nə üçün arvadından sonra evlənmirdin?

K ər ə m. Evlənmədim, təbiət də məni cəzalandırdı.

N ər m i n. Sənə nə olub ki?

K ər ə m (*dərindən nəfəs alaraq*). Nə olacaq... Gecələr otağıma çəkilib qarını örtəndə vahimə məni basır. Elə bil ki, hər şey mənə yabançıdır. Həyatda heç bir əsər-islamət qoymadan bir gün bu dünyadan çıxıb gedəcəyimi düşündükcə hər şey gözümə qaralır.

M ö h s ü n z a d ə (*gəlir*). Şeyləri, hələlik, bu qayanın altına yığmaq lazımdır. Yağacaq.

K ər ə m. Demək, məşini bura sürməkdə yaxşı bir iş görmüşəm.

M ö h s ü n z a d ə (*çamadanlardan birini qayanın altına götürərək*). Ona görə də, buranın adını qoydum – Kərəm qayası.

K ər ə m (*səmimi sevinclə*). Doğrudan? (*Nərminə*) Məndən sonra buradan keçəndə, bu qayaya baxıb, Kərəm dayını yada salarsan.

M ö h s ü n z a d ə. Nə olub, yenə ürəyin kövrəldi?

K ər ə m. Sağlığma, ürəyim niyə kövrəlir. (*Yüyürüb çamadanlardan birini götürərək*) Maşallah, özümü quş kimi hiss edirəm.

Bərk yağış başlayır. Səadət gəlir. Hamısı qayanın altına yığılır.

S ə a d ə t. Sel-su dünyanı götürəcək. (*Kərəmə*) Gərəkdir Cəmili tək buraxmayaydın.

N ər m i n. Cəmil balaca uşaq-zadə deyil ki? Nə olacaq?

Madam ki, Kamran sizin də, mənim də dostumuzdur, içək onun sağlığına! (İçirlər.) Tbilisidə Kamran üçün gözəl bir gürcü qızı seçmişik. Xoşuna gəlsə, toy eləyəcəyik.

N ə r m i n. Kamran hələ qızı görməyib?

G ü r c ü m a y o r. Xeyr, amma qız onu görüb. Görən kimi də vurulub. Bu qədəhləri də qaldıra qanımların sağlığına! (İçirlər, satma baxır.) Bu saat Tbilisidən yaxşı konsert var. İcazə versəydiniz, tranzistoru açardıq. (Narmin tranzistoru açır. Pianinoda bir gürcü melodiyası çalır. Gürcü mayor onun ahənginə uyaraq oxuyur.) Eh, professor, dünya gözəldir, amma heyf ki, (paqonlarına işarə edir.) hələlik, bunlarsız keçmir.

M ö h s ü n z a d ə. Yoxsa, vəzifəni xoşunuza gəlmir?

G ü r c ü m a y o r. Məsələ onda deyil. Mən istəyordim ki, insanlara milis, inzibati orqanlar heç lazım olmayaydı.

M ö h s ü n z a d ə. Demək istəyirsiniz ki, şüurlar o qədər inkişaf edaydı ki...

G ü r c ü m a y o r. Bəli, şüurlar... vicdanlar...

Tranzistorda başqa bir hava çalır. Cəmil məclisdən aralanıb, işarə ilə Kərəmi çağırır.

C ə m i l. Kərəm dayı, mən bayaq rayon mərkəzindən qayıdanda maşınla adam vurmuşam. Əgər, bu mayor ondan ötrü gəlmiş olsa, işi sən boynuna götür.

K ə r ə m. Yəni, mən nə cür boynuma götürürəm?

C ə m i l. Denən, adamı mən vurmuşam. Biz səni qurtarıq. Qoymaq həbsxanada bir gün də qalasan. Amma mən aləmdə bəbir olaram. Elmi işim tökülüb qalar. Özün də bilirsən ki, Kamran mənimlə düşməndir, bu iş də onun əlinə keçsə...

K ə r ə m. Vurduğun adam sağdır?

C ə m i l. Bilmirəm.

K ə r ə m. Necə bilmirsən?

C ə m i l. Bilmirəm də.

K ə r ə m. Yolda adam var idi?

C ə m i l. Heç kəs yox idi. Sən tərəddüdsüz boynuna götürə bilirsən.

K ə r ə m (ona uzun bir nəzər salaraq). Hə... demək, mən boynuma götürürəm ki, maşınla basdığım adamı yağışda-tufanda, yolun ortasında yiyəsiz qoyub qaçmışam? Mən, o taylı Kərəm bu qədər alçaq iş tutmuşam?

C ə m i l. Yaxşı, bağırma.

K a m r a n. Nə üçün?
N ə r m i n. Maşınla adam basıb.
K a m r a n. Nə vaxt?
N ə r m i n. Bu gün.

K a m r a n (*sanki yalnız indi yuxudan ayılaraq, canlı, qıvraq bir görkəm alıb, cold dəstəyini götürür*). Allo, Muradov, deyirlər, sizin işçilər bu gün Azərbaycandan gəlmiş bir «Volqa» tutublar? Aha... aha... Yaralının vəziyyəti necədir? Müqəssir haradadır? Yaxşı... (*Dəstəyi asır. Nərmində.*) Sən də maşındaydın?

N ə r m i n. Yox. Mən atamgillə meşədə qalmışdım. Cəmil tək çıxmışdı ki...

K a m r a n. Bəs, professorgil indi haradadır?

N ə r m i n. Həmin yerdə. Meşədə. Biz Kislovodskiyə gəirdik. Bir az dincəlmək üçün yolda dayanmışdıq.

K a m r a n (*pəncərəyə yaxınlaşaraq, bayıra qışqırır*). Kərəm dayı, çıx yuxarı. (*Sonra telefonun dəstəyini götürür.*) Qarajı ver. Allo! Mənim şoferimi tez göndərin bura. (*Dəstəyi asır.*)

K ə r ə m (*gəlir*). Salam, Kamran!

K a m r a n. Salam, Kərəm dayı, gəl, əyləş.

K ə r ə m. Otura bilmərəm. Professorgil tək-tənha qalıblar meşədə.

K a m r a n (*Kərəmə.*) Nə əcəb, maşını özün sürmədin?

K ə r ə m. Kamran, oğul, günahkaram, görək maşını özüm sürəydim. Cəmil qoymadı. Özü gəlmək istədi.

N ə r m i n (*Kamrana*). Sən bilirsən ki, Cəmil çox yaxşı sürücüdür.

K ə r ə m. Hətta, avtomobil yarışlarında mükafat da alıb.

Bayırda maşın səsi. Kamran başını pəncərədən çıxararaq.

K a m r a n. İrşad!

İ r ş a d ı n s ə s i. Eşidirəm, yoldaş prokuror.

K a m r a n. Meşədə adamlar qalıb. Kərəm dayı ilə gedib gətirərsiniz.

İ r ş a d ı n s ə s i. Baş üstə.

K ə r ə m. Hələlik. (*Çıxır.*)

K a m r a n (*Nərmində*). Get, şifonerdə təmiz pijama var, gey, azarlayarsan.

Nərmnin qalxıb o biri otağa keçir.

N ə r m i n. Görək yaralı buraxmayaydın. Öldürəydin!
K a m r a n. Tapa bilmədim.

Qısa pauza. Birdən Nərmnin oğlanın əlindəki yara yerini dodaqlarına sıxaraq gözlərini yumur.

N ə r m i n (*Kamranın əlini buraxmayaraq*). Yuxum gəlir.
K a m r a n (*qalxıb, divana yastıq qoyur*). Uzan, yat.

N ə r m i n. Atamgil indi gələcək.

K a m r a n. Gələndə oyadaram.

N ə r m i n (*yavaş səslə*). İstəmirəm. (*Gərgin pauza.*) Cəmilə yorğan-döşək göndər.

K a m r a n. İndi şofer gələndə deyərəm, evlərimdən aparar.

N ə r m i n. Yemək də.

K a m r a n. Bilirəm. (*Qısa pauza.*)

N ə r m i n (*kəskin istehza ilə*). Bura gəlmək sənəin «borc», «fə-dakarlıq» haqqındakı coşğun arzularını təmin elədi, yoxsa, onlar hamısı boş bir romantika imiş?..

K a m r a n. Yox! Boş romantika deyilmiş. Mən işlədikcə, insanlara nə qədər çox lazım olduğumu daha dərindən hiss edirəm.

N ə r m i n (*eyni kəskin istehza ilə*). Cinayət ələyan cəza çəkməlidir, prokuror ya sən oldun, ya da bir başqası, nə təfəvütü varmış ki...

K a m r a n. Təfəvütü olub-olmadığını bilmirəm. Ancaq mən öz işimi yalnız cəza verməklə bitmiş hesab eləmirəm. Axı, mən prokuror olmazdan əvvəl bir vətəndaşam. Mənim birinci vəzifəm cinayəti törədən səbəblər haqqında düşünmək, onunla mübarizə etməkdir.

N ə r m i n (*dərindən nəfəs alaraq*). Beləliklə də, özünü tamamilə xoşbəxt hiss edirsən?

K a m r a n (*ona sərt bir nəzər salaraq*). Bilirsen ki, elə deyil.

N ə r m i n (*gülümsəyir*). Çoxdan idi ki, sənəin acıqlanmağımı görməmişdim.

K a m r a n (*zarafatlyana*). Ərköyün professor qızı!

N ə r m i n (*ciddi*). Mən heç bir zaman sənəin yanında özümü ərköyün hiss eləməmişəm. (*Qısa pauza.*) İstərdim ki, bizim bir-birimizi gördüyümüz dəqiqədən ta bu ana qədər başımıza gələn əhvalatların hamısı bir yuxu, bir əfsanə olaydı... Sən də... Mən də bir xəyal olaydıq... Bir xəyal... Bir yuxu...

Nərmnin yavaş-yavaş yuxulayıb, nəhayət, yatır. Kamran adyal gətirərək

C ə m i l. Onun ağır yaralandığından xəbərim olmayıb.
K a m r a n (*qışqırır*). Olub, yalan deyirsən, xəbərim olub.
C ə m i l (*gülümsəyir*). Məndən qisas almaq üçün əlinə yaxşı
fırsət düşüb.

K a m r a n. Sənin kimi namərdlərdən tale özü qisas alır.
C ə m i l (*kinli-kinli*). Elm, mədəniyyət aləmi mənim kosmosa
aid apardığım riyazi işlərdən böyük ümidlər gözlədiyi bir zamanda,
ömrünü, onsuz da, başa vurmuş bir qoca üçün öz ayağımla gedib
həbsxanaya girə bilməzdim!

K a m r a n. Heç bir xidmət insanları tapdalayıb keçməyə haqq
vermir. Sənin kimilərin elmi bizə lazım deyil.

C ə m i l. Elm sizə lazım olub-olmadığını soruşmur.

K a m r a n. Elm insanın xoşbəxtliyinə xidmət etməlidir. Sənin
kimilərin nəzərində isə elm, vəzifə, daha çox şöhrət və pul qazan-
maq üçün bir vasitədir. (*Qəzəblə*) Mən isə, bu donuz səadətində nif-
rət edirəm!

C ə m i l. Sən bu sözləri mənə indi, dustaq olduğum bir zaman-
da nə üçün deyirsən?

K a m r a n. Çünki bu son hadisə göstərdi ki, sənin kimilər üçün
sallaqxanaya gedən qoyunla insanın fərqi yoxdur.

C ə m i l. Papiros çəkmək olar?

K a m r a n (*siqaret qutusunu qoyur onun qabağına*). Buyur!

C ə m i l (*papiros yandırır çəkarək*). Əgər, sənin məqsədin mə-
nə iş verməkdirsə, bu hücumlar artıqdır.

K a m r a n (*öz-özünə danışmış kimi*). Tək səninlə iş bitsəydi
nə vardı. (*Dərindən nəfəs alaraq*) Çox təəssüf ki, sənin kimi na-
mərdlər çoxdur və biz hələ uzun müddət sizi dahlımızda gözdirməyə
məcburuq.

C ə m i l. Nə üçün məcbursunuz?

K a m r a n. Çünki siz bir-birinizin qanınızı içməyə hazır oldu-
ğunuz halda, lazım gəldikdə, kürək-kürəyə verirsiniz. Ona görə də,
sizi ifşa etmək o qədər də asan deyil.

C ə m i l. «Siz» kimsiniz, «biz» kimik?

K a m r a n. Siz millətsiz, vətənsiz, qansız eqoistlərsiniz! Biz isə,
sizin gizli yırtıcılığımızı hor addımda duyuruq, görürük, lakin bunu
sübut edəyə bilmirik. (*Pauza.*) Heyf ki, Nərmən sənin əsl simanı bir
dəfə də olsun görməyib.

C ə m i l (*tələsik*). Sən mənim qocanı maşına götürmədiyimi
Nərminə demisən?

K a m r a n (*ona dərin nifrətlə baxaraq*). Yox! (*Papiros yandı-*

Ağır pauza.

C ə m i l. Mən səni məmnuniyyətlə duələ çağırırdım.
K a m r a n. O zaman mən səni bir dovsan kimi öldürə biləcə-
yim halda gülləmi havaya atardım.

C ə m i l. Nə üçün?

K a m r a n. Çünki mənə sənin ölümün yox, sağalmağın lazı-
mıdır.

C ə m i l. Necə yəni sağalmağın? Mən xəstə-zadam?

K a m r a n. Xəstəsən! Sənin qanına işləmiş zəhərdən xəbərin
yoxdur!

Ağır pauza. Cəmil yavaş addımlarla çıxır. Kamran onun ardınca uzun
bir nəzər salaraq, siqaret yandırır. Işıq sönmür. Yananda yenə də Kamranın evi.
Möhşüzadə ilə Kərəm danışa-danışa gəlirlər.

M ö h s ü n z a d ə. Bu da mənə bir dərd oldu, Kərəm.

S ə a d ə t. Bəs Nərmən hanı?

K ə r ə m. Bu yana, dağa tərəf qalxdı. Dedi darıxıram.

S ə a d ə t. Bu qızın işindən baş açə bilmirəm. Bura gələndən
qızdırmalı adam kimidir. Nə üçün darıxır? Nişanlısını o cür işdən
qurtardıq. Daha nə istəyir?

Çamadanı götürüb o biri otağa keçir.

M ö h s ü n z a d ə (*Kərəmə*). Səadət xanıma elə gəlir ki, kü-
kəninin buraxılması ilə yara sağaldı.

K ə r ə m. Nə yaxşı ki, Cəmilin qaçmaq əhvalatını Nərmindən
gizlədə bildik.

M ö h s ü n z a d ə. Nərmən bilməsə də, mən ki, bilirəm. Sən özün
söylə, Cəmilin bu hərəkəti ilə adam öldürməyin nə təfəvütü var?

K ə r ə m. Həmişə ona şükür eləyirəm ki, vicdanımız təmizdir.
Yoxsa, bu dünyada yaşamaq çətin olardı.

M ö h s ü n z a d ə. Bəla da orasıdadır ki, yaxşı adamlar ancaq
öz yaxşılıqları ilə təsəlli tapırlar. Ancaq özləri ilə kifayətlənirlər.

Qapının zəngi çalır. Səadət gedib açır. Kamran gəlir.

S ə a d ə t. Salam! Salam! İndicə səndən danışdıq. Bizə elə bir
yaxşılıq elədin ki...

zəhərlənmişəm. Mən xəstəyəm! (Əlində tutmuş olduğu üzüyə baxır.
Sonra onu tullayaraq səhnədən çıxır.)

Gərgin pauza. Nərimin Kamrana yaxınlaşır.

N ə r m i n. Mən bilirəm ki, bütün bu hadisələrdən sonra sən məni qəbul etməzsən. Heç mən özüm də bunu sənənin şənini sığışdırmazdım, Kamran. Sən həqiqi məhəbbətin çətin sınağından əsl qəhrəman kimi çıxdın, mənə sənə insanlardan tələb elədiyən mərdliyi özümdə tapa bilmədim. Mən sonradan başa düşdüm ki, səndən ayrılmaq üçün gətirdiyim səbəblər adi bir bəhanə imiş, axı, doğrudan da, Borçalı dünyanın o başı deyil.

K a m r a n. Bədir, Nərimin. Heç bir izahat lazım deyil.

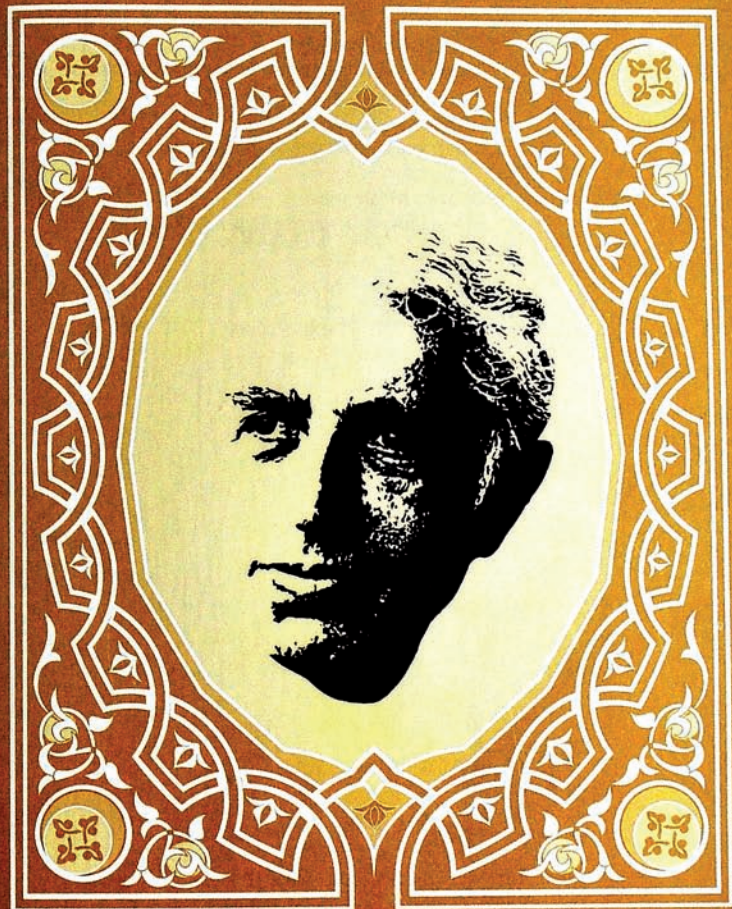
N ə r m i n. Elədir. Mən gedirəm, Kamran, lakin ürəyimi bu dağlarda qoyub gedirəm. Sağ ol, mənim əzizim. (Ağır addımlarla çıxır.)

Kamran hələ də yerində dayanmışdır. Sonra dərinədən nəfəs alaraq saatına baxır və nəhayət, yerindən qopub, qəti addımlarla gedir.

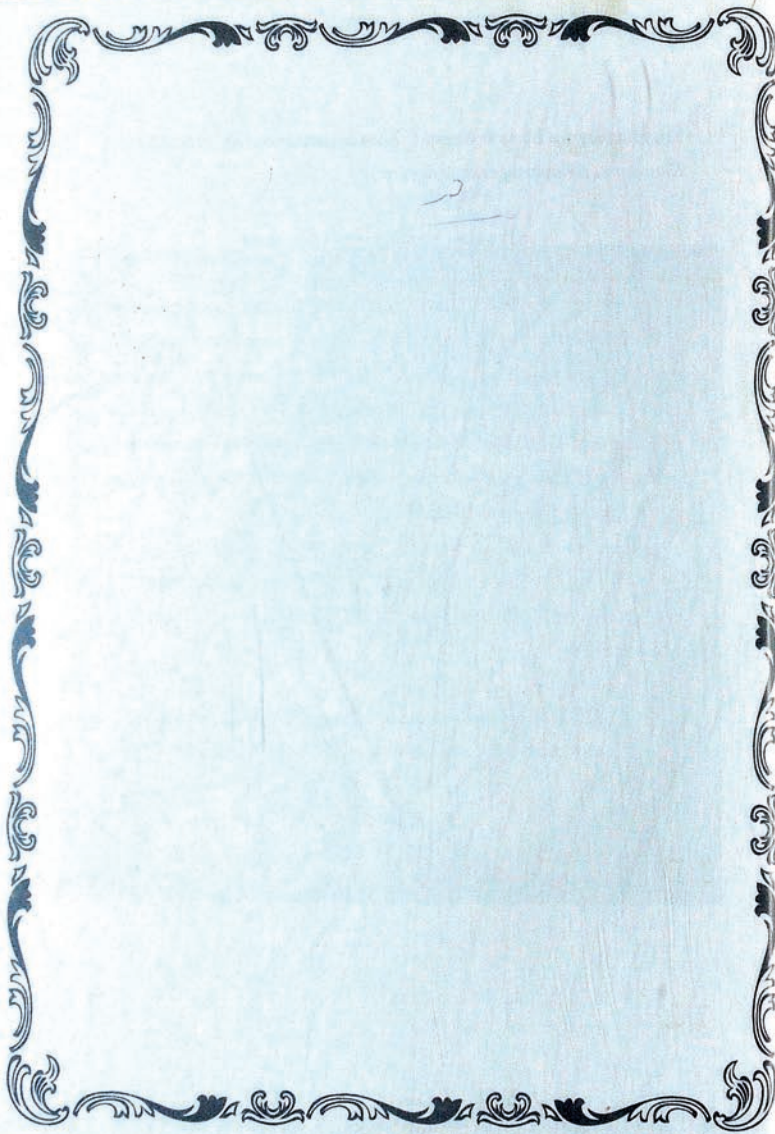
Pərdə

1968

Ильяс Эрендиев

100

Составитель: Турал Эфендиев
доктор философии по искусствоведению

Редактор: Вафа Ханоглан
доктор философии по искусствоведению

Художник: Ханум Мамедова
Член Союза Художников Азербайджана

Ильяс Эфендиев “Избранное”, Баку, 2013

Мы всегда со мной

*Печатается Международным Фондом Ильяса Эфендиева
к 100-летию юбилею писателя*

ДЕЙСТВУЮЩИЕ ЛИЦА

Гасанзаде	– директор завода.
Хуршуд	– его покойная жена.
Айдын	– его сын.
Наргиля	– молодая девушка.
Назакят	– ее мать.
Фарадж	– муж Назакят-ханум.
Фараджев	– начальник отдела кадров.
Блондинка	
Рабочие	– молодежь.

Вокзал. Через минуту отойдет поезд. Провожачие уже вышли. На переднем плане Гасанзаде. Он кому-то улыбается, это очень грустная улыбка. Мимо проходит Наргиля. Увидев Гасанзаде, девушка останавливается, но Гасанзаде ее не замечает. Для него не существует сейчас ничего и никого, кроме человека, на которого устремлен его взгляд.

А й д ы н. Иди, отец. Жарко.

Г а с а н з а д е. Будешь ложиться, закрой окно.

А й д ы н. Не беспокойся.

Г а с а н з а д е. Не пей холодной воды, ты ведь только после ангины.

А й д ы н. Я же сказал... будь спокоен.

Г а с а н з а д е. Не забудь...

А й д ы н. Хорошо, хорошо, отец... Иди. *(Поезд трогается.)*
Приеду, дам телеграмму... Береги себя, отец!

Гасанзаде молча машет рукой. Стук колес постепенно затихает. Гасанзаде, глубоко вздохнув и опустив голову, направляется к выходу в город. Наргиля вся подается вперед, словно хочет сказать ему что-то очень важное, но Гасанзаде проходит мимо.

Наргиля провожает его долгим, печальным взглядом.

Сцена меняется... Гасанзаде проходит к себе на веранду, останавливается. Достает папирсы. Курит глубокими, частыми затяжками, задумчиво поглядывает на с в н с а ю щ и е над верандой веточки ивы...

Наргиля стоит на балконе напротив веранды Гасанзаде и смотрит на него. Гасанзаде ее не видит. Он погружен в свои невеселые думы. Где-то вдалеке возникает тихая музыка.
Кажется, что звучит она с незапамятных времен и будет звучать вечно.

На сцене темнеет. Музыка стихает. В прозрачном, голубоватом свете появляется Хуршуд.

Х у р ш у д. Ну что ты такой грустный? Айдын уже не ребенок...

Г а с а н з а д е. Мы расстались впервые... За двадцать два года...

Х у р ш у д. Дети вырастают... дети уходят...

Г а с а н з а д е. Да, это так.

Х у р ш у д. Знаю, трудно тебе одному.

Г а с а н з а д е. Что делать?

Х у р ш у д. Ты должен был жениться.

Г а с а н з а д е. В ту последнюю ночь ты сама сказала: не надо.

Х у р ш у д. Я ошиблась.

Г а с а н з а д е. Все равно, я бы не смог.

Х у р ш у д. Ты должен был жениться.

Короткая пауза. Снова музыка.

Тебе трудно с Айдыном. Он такой беспокойный.

Г а с а н з а д е. Он часто белеет.

Х у р ш у д. Бессонные ночи...

Г а с а н з а д е. Это естественно. Потом школа. Шалости. Жалобы учителей. Вспомнить страшно. Но все это в прошлом. Он оправдал наши заботы.

Х у р ш у д. Наши? Нет, твои. Ему было два года, когда вы остались вдвоём.

Г а с а н з а д е. Но я не мог заменить тебя. Я часто нервничал, срывался... Он ждал тебя, плакал... А раз пришел: «Я маму видел у ворот. Она наверное, не знает, где мы живем».

Х у р ш у д. Не надо... Ты всегда был сильным... Не надо.

Г а с а н з а д е. Человек меняется.

Х у р ш у д. Женись.

Г а с а н з а д е. Поздно.

Х у р ш у д. Сорок шесть лет – не старость! *(Короткая пауза.)*

Г а с а н з а д е. Я слышком любил тебя.

Х у р ш у д. Говорят, любовь, как человек: живет, старится и умирает.

Г а с а н з а д е. Может быть... Но, наверное, двадцати лет для этого мало. Я понимал – ему нужна мать. Но не смог... Не сумел...

Звонок в дверь. Музыка умолкает. Свет, падающий на Хуршуд, меркнет. Гасанзаде открывает дверь. Входит Наргиля, в руках у нее газеты и журналы.

Н а р г и л я *(стараясь справиться с волнением)*. Вот ваши газеты. Почтальон просил передать... Вас не было дома... Ну и вот... Поэтому принесла я.

Г а с а н з а д е. Да, да... Спасибо. *(Берет газеты и журналы.)*
Вы – дочь соседа?

Н а р г и л я. Нет, не дочь. Он мой отчим.

Г а с а н з а д е. Учитесь в школе?

Н а р г и л я. Школу окончила, а в институт не попала.

Г а с а н з а д е. Почему?

Н а р г и л я. Не хватило одного балла. По английскому. Противная такая, вместо четверки тройку вкатила.

Г а с а н з а д е. Мне кажется, так говорить о педагоге не очень хорошо.

Н а р г и л я *(смущенно)*. Простите...²

Г а с а н з а д е. Ничего. Хорошо подготовитесь, на следующий год попадете.

Н а р г и л я. Да уж, попаду!

Г а с а н з а д е. Ну... духом падать не следует. А сейчас чем занимаетесь?

Н а р г и л я. Ничем.

Г а с а н з а д е. Работать не хотите?

Н а р г и л я. Ходили с мамой к вам на завод. Сказали не требуется.

Короткая пауза.

Г а с а н з а д е. Нарядчицей пойдете?

Н а р г и л я. Если вы советуете... Пойду...

Г а с а н з а д е. А вы действительно хотите работать?

Н а р г и л я. Хочу.

Г а с а н з а д е *(снимает трубку)*. Алло, Фараджев! *(Свет падает на Фараджеву, держащего телефонную трубку.)* К тебе придет одна девушка, ее зовут... Как вас зовут?

Н а р г и л я. Наргиля... Гусейнова.

Г а с а н з а д е. Наргиля Гусейнова. Оформите ее нарядчицей.

Ф а р а д ж е в. С-слушаю, товарищ директор. *(Гасанзаде кладет трубку. Свет, падающий на Фараджеву, гаснет.)*

Н а р г и л я. Вот видите, а нам сказал, что мест нет.

Г а с а н з а д е. Завтра выходите на работу. Ваш оклад шестидесять рублей.

Н а р г и л я. Это не имеет значения.

Г а с а н з а д е. Вы так богаты?

Н а р г и л я. Я получаю пенсию... За отца.

Г а с а н з а д е. Ваш отец умер?

Н а р г и л я. Он погиб на фронте, когда мне и года не было. *(Гасанзаде закуривает.)* Куда уехал ваш сын?

Г а с а н з а д е. В Башкирию. На работу.

Н а р г и л я. Навсегда?

Г а с а н з а д е. Кто знает. Пока на три года.

Н а р г и л я. Он инженер?

Г а с а н з а д е. Инженер-нефтяник.

Н а р г и л я. Вы скучаете?

Г а с а н з а д е. Скучаю.

Н а р г и л я. Может, вам чем-нибудь помочь?

Г а с а н з а д е. Спасибо. Я привык управляться сам.

Н а р г и л я. Знаю. Вы всегда вставали раньше сына и готовили ему завтрак..

Г а с а н з а д е. Верно.

Н а р г и л я. Я наблюдала за вами, а вы не замечали.

Г а с а н з а д е. Замечал.

Н а р г и л я. Правда? А мне казалось, вы и не подозреваете, что я существую.

Г а с а н з а д е. Ну почему же? Разве мы не соседи?

Н а р г и л я. Конечно... Соседи... *(Короткая пауза.)* Я всегда радовалась, когда приезжал ваш сын.

Г а с а н з а д е *(шутливо)*. Правда?

Н а р г и л я *(уловив иронию Гасанзаде)*. За вас радовалась.

Г а с а н з а д е. За меня?

Н а р г и л я. Ну да. Вы сразу становились разговорчивым, шутили, смеялись. А без него вы все сидели в этом кресле, курили. Что-то все думали...

Г а с а н з а д е. Что еще остается делать старикам?

Н а р г и л я. Вы – старик?

Г а с а н з а д е. Конечно.

Н а р г и л я. Вы считаете меня глупой девчонкой?

Г а с а н з а д е. Ни в коем случае.

Н а р г и л я. Так почему же вы так со мной говорите?

Г а с а н з а д е. Но ведь я сказал о себе, почему это вас обидело?

Н а р г и л я. Не обидело, а просто... Вы не должны со мной так говорить.

Г а с а н з а д е. Простите.

Н а р г и л я. Не стоит извиняться...

Г а с а н з а д е. Вы много читаете?

Н а р г и л я. Почему вы спрашиваете?

Г а с а н з а д е. Просто интересно.

Н а р г и л я. Последний роман, который я одолела, был «Муха-цокотуха». Я люблю математику. Ничего из того, что относится к математике и физике, я не пропускаю.

Г а с а н з а д е. Ах, вот как!

Н а р г и л я. Никак не могу убедить эту противную англичанку, что английский мне ни к чему.

Г а с а н з а д е *(смотрит на нее)*. Ну-ну...

Н а р г и л я. Не буду... Не буду. Честное слово. *(Гасанзаде курит, незаметно наблюдая за ней.)*

Н а р г и л я. Господи, до чего же вы на сына похожи!

Г а с а н з а д е. Скорее, он на меня.

Н а р г и л я *(смеется)*. Да, конечно. Он даже курит так же, как вы. *(Показывает, как именно.)*

Г а с а н з а д е. А разве он курит?

Наргиля *(спохватившись)*. Нет, нет... Я только раз видела. Наверное, не всерьез. Он тут же закашлялся, бросил... Правда.

Гасанзаде. Раз вы говорите...

Наргиля *(внимательно смотрит на него)*. Нет! Я обманула вас. Он докурил папиросу до конца.

Гасанзаде *(шутливо)*. И не закашлялся?

Наргиля. Нет. Ну какой вред может быть такому огромному парню от маленькой папиросы? Не думайте об этом.

Гасанзаде. Ладно. Постараюсь.

Наргиля. У него все будет хорошо, просто замечательно. Он же счастливый.

Гасанзаде *(воодушевляясь)*. Вы так думаете?

Наргиля. Конечно. Здоровый, умный, красивый. И имеет такого отца. Что еще нужно для счастья?

Гасанзаде. Многое... Очень много нужно для счастья. Если говорить всерьез, то прежде всего знать, что ты нужен людям...

Наргиля. Людям?

Гасанзаде. Вы не согласны?

Наргиля. Нет. Просто я их ненавижу. Всех.

Гасанзаде. Всех?

Наргиля. Кроме вас, конечно. И этих двух несчастных...

Гасанзаде. Кто эти несчастные?

Наргиля. Сурик и мама. Сурик моя подруга. Мы вместе кончили школу. Правда, она немного легкомысленна... А мама... Мама моя несчастна, потому что безвольна. Божьлива. Прошу вас, не надо больше говорить об этом. Не хочу портить вам настроение.

Гасанзаде. Ничего. Я не такой уж чувствительный.

Наргиля. Я знаю. Вы...

Гасанзаде. Поговорим лучше о вас.

Наргиля. Если бы моя жизнь чего-нибудь стоила...

Гасанзаде. Кто сказал, что ваша жизнь ничего не стоит?

Наргиля. Мама. Отчим. Пошлые мальчишки, эта уродливая англичанка, которая вlepила мне тройку. Все, все. *(Бросается в кресло и, закрыв лицо руками, плачет.)*

Гасанзаде. Ну, вот... Только этого не хватало.

Наргиля. А вам, правда, интересна моя жизнь?

Гасанзаде. Конечно.

Наргиля. Представьте, я была очень счастливой девочкой. А когда мама вышла замуж, стала смеяться все реже и реже.

Музыка смолкает. На сцене совсем темно, из темноты доносятся слова Наргили.

Наргиля. Я жила тоскливо, безрадостно...

Сцена освещается, она разделена на две части: столовая в доме Наргили и ее комната. Наргиля хлопочет по хозяйству. Она все делает быстро, но равнодушно. Чувствуется, что это ей бесконечно надоело. Назакят-ханум накрывает на стол.

Наргиля ставит на стол графины.

Назакят. Ну какая же ты неловкая. Опять придется менять скатерть.

Наргиля. Из-за одного пятнышка?

Назакят. Ты же знаешь его характер. Господи, соленья забыли!

Выходит. Девушка грустно смотрит ей вслед и вздыхает. Включает приемник. Играть музыка. Входит встревоженная Назакят.

Назакят. Что ты делаешь? *(Выключает приемник.)* Ты же знаешь, он не выносит музыки... Особенно на голодный желудок. *(В коридоре слышны тяжелые мужские шаги.)* Идет. *(Умоляюще смотрит на дочь. Наргиля уходит к себе.)*

Входит Фарадж. В глазах Назакят, устремленных на мужа, напряженное ожидание. Фарадж снимает соломенную шляпу, передает жене и выходит на кухню... Назакят идет за ним. Слышно, как Фарадж умывает, громко фыркает. Наргиле невыносимо слышать эти звуки. Назакят входит с кастрюлей и осторожно ставит ее на стол. Появляется Фарадж, помахивая мокрыми руками.

Фарадж. Полотенце!

Назакят быстро приносит. Фарадж, утершись, возвращает полотенце, а Назакят уносит, возвращается и стоит, ожидая. В ее позе – покорность и страх.

Фарадж. Перец!

Назакят. Видишь... Опять забыла... *(Быстро приносит перец. Пауза.)*

Наргиля в своей комнате. Пытается читать, это ей не удается. Чувствуется, что все происходящее в соседней комнате мучительно для нее.

Фарадж. Компот. *(Назакят приносит. Фарадж, отхлебнув, поднимает на жену сердитый взгляд.)* Теплый!

Назакят. Я сегодня поздно пришла с работы.

Фарадж. А она что делала?

Назакят. Она ходила к подруге заниматься.

Фарадж. Живет, как в гостинице.

Назакят. Сейчас поставлю в холодильник.

Фарадж. Чаю!

Назакят. Сейчас вскипачу.

Фарадж *(зло)*. Вскипачу! Ты ей сказала?

Назакят. Нет еще.
Фарадж. Скажи. Сейчас же.

Уходит. Назакят смотрит ему вслед. Лицо у нее жалкое, растерянное.
Наргиля выходит из своей комнаты.

Наргиля. Что ты мне должна сказать?
Назакят. Ничего.

Наргиля. Неправда. Ну говори же, чего ты молчишь?

Назакят. Поттише!

Наргиля. А я не хочу тихо. Разве я не у себя дома? Не в доме своего отца?

Назакят. Доченька...

Наргиля. Никогда. Никогда я этого не пойму. Ты красивая, молодая. Как ты могла полюбить его!

Назакят. Нет. Я его не люблю. И никогда не любила. Ты уже выросла, девочка, и я могу тебе это сказать.

Наргиля. Так почему же ты вышла за него замуж?

Назакят. Я была так одинока.

Наргиля. Одинока? Ты работала!

Назакят. Днем. А ночью... Одна и та же мысль сверлила мне мозг. Его нет, он больше никогда не придет. Одна во всем мире. Одна. Везде, во всем я чувствовала его отсутствие. Мне казалось... Вся жизнь ушла вместе с ним. Каждую ночь он звал меня, и я просыпалась в холодном поту. А ты... тогда еще совсем несмышлениш. Ты улыбалась, а меня охватывал страх. Я боялась потерять и тебя. Одиночество сводило меня с ума. Я не могла так жить. Пойми...

Наргиля. Не надо... мама...

Назакят. Если бы не это, я бы никогда не изменила память твоего отца.

Пауза. Слышна музыка. Постепенно она затихает. На сцене темно. Когда зажигается свет, мы видим Гасанзаде. Он курит, слушая Наргилю.

Наргиля *(вздыхая)*. Я верила маме. Она часто плакала тайком над фотографией отца. Мне было жаль ее, но ее рабская покорность бесила меня. И вот однажды...

Затемнение. Когда сцена освещается, мы видим столовую в доме Наргили. Вечер. Фарадж и Назакят разговаривают, стоя друг против друга. Наргиля в своей комнате полужележит на кровати. Она заснула, уронив на грудь книгу.

Фарадж. Ну, ты сказала?

Назакят. Это же дом ее отца. Просто взять и сказать —ходи?!

Ф а р а д ж. Брось чушь молоть. Какая разница, где жить. Пусть идет к тетке.

Н а з а к я т. Я не могу... Не могу.

Ф а р а д ж. Конечно, она тебе дочь, а остальные дети – чужие!

Н а з а к я т. Что ты говоришь...

Ф а р а д ж. Ты о них не думаешь. Девчонка одна занимает целую комнату. А мы влятером ютимся в двух клетушках. Детям заниматься негде. *(Зло.)* Это тебя не касается?

Н а з а к я т. Они всегда учат уроки у Наргили. Она им помогает...

Ф а р а д ж. Брось ты эти сказки. Я не хочу, чтобы она здесь оставалась! Понимаешь, не хочу, и все! Или она, или я!

Быстро выходит из комнаты. Назакят долго смотрит ему вслед. Потом идет в комнату Наргили, садится около дочери и, не открываясь, смотрит на нее. Опять слышна та же музыка. Время как бы останавливается. Наргиля, проснувшись, затуменными глазами смотрит на мать. Ей не хочется расставаться со сном.

Н а р г и л я *(садится)*. Какие бывают удивительные сны!

Н а з а к я т. Что же ты видела?

Н а р г и л я. Иду я по лесу... Куда-то спешу. И вдруг навстречу мне – военный. Седой весь. И ты вдруг откуда-то появилась. Он остановился и смотрит на меня, а глаза у него грустные. Ты говоришь: «Не узнала? Твой отец?» А я думаю, какой красивый...

Н а з а к я т. Когда он уходил на фронт, ему было 23 года. Он не был седым...

Наргиля встает, подходит к зеркалу. Внимательно разглядывает себя, поет.

Не с тишиной, а с ветром был знаком
Ты, словно сокол, устремившись к цели.
Недаром же вослед тебе тайком
Весною ранней девушки глядели...

С врагом ты бился, не жалея сил.
Покуда пуля не пронзила сердце.
И над тобой степной орел парил,
Как будто потерял единоверца.

Под деревом раскидистым тебя
Похоронили в тихий час рассвета.
Бессонный ветер, листья теребя,
Оплакивал ночами горе это.

Разбив врага, знакомою тропой
Друзья твои приходят понемногу...
А тот орел все кружит над тобой,
И все зовет, зовет тебя в дорогу.

В соседней комнате появляется Фарадж. Песня Наргили выводит его из себя.

Ф а р а д ж *(кричит)*. Назакят! Дай мне боржом! *(Не глядя на нее.)* Сказала?

Назакят, вздрогнув, бежит за бутылкой.

Н а з а к я т. Нет.

Ф а р а д ж. Почему?

Н а з а к я т. Я не могу сказать.

Фарадж спокойно пьет боржом, поднимается, подходит вплотную к жене, и, отчетливо выговаривая каждое слово, произносит.

Ф а р а д ж. Еще раз повторяю – или я, или она! Ночевать не буду. Утром позвонишь на работу, скажешь, как решила. *(Надевает шляпу и торжественно выходит.)*

Н а з а к я т *(замерла на месте)*. Ох...

Н а р г и л я *(входит)*. Чего это он опять?

Н а з а к я т. Наргиля! Доченька! Переезжай к тете, она одинокий человек...

Н а р г и л я. Ага... Значит, так...

Н а з а к я т. А я... все равно... я буду заботиться о тебе по-прежнему.

Н а р г и л я. Нет, я никуда не уйду. Это дом моего отца. Уходите вы...

Н а з а к я т *(растерянно)*. Ты одна, а нас пятеро...

Н а р г и л я. Нас?! Ты же говорила, что ты его не любишь!

Н а з а к я т *(кричит)*. У нас дети!

Н а р г и л я. У нас!

Н а з а к я т. Как ты смеешь? Ты разговариваешь с матерью.

Н а р г и л я. Нет, я разговариваю с женой Фараджа.

Н а з а к я т *(мягко)*. Ты уже взрослая, ты должна понять...

Н а р г и л я. Я тебя не обвиняю в том, что ты вышла замуж.

Н а з а к я т. Может быть, ты сомневаешься, что я люблю тебя?

Н а р г и л я. И в этом я не сомневаюсь.

Н а з а к я т. Так в чем же ты обвиняешь меня?

Н а р г и л я. В рабстве.

Н а з а к я т. Чья я раба?

Н а р г и л я. Этого негодяя. Он запугал тебя. Сколько лет уже ты не осмеливаешься заговорить со мной в его присутствии – боишься разгневать повелителя. Еще, чего доброго, бросит.

Н а з а к я т. Подумай, что ты говоришь! Вместо того, чтобы посочувствовать матери... Пожалеть...

Н а р г и л я. Жалеть можно калеку, больного, убогого! Но того, кто сам делает себя несчастным...

Н а з а к я т. Ты презираешь меня?..

Н а р г и л я. Прости.

Н а з а к я т. Если бы не война... Если бы не война, все было бы по-другому.

Н а р г и л я. Об этом говорить поздно... Значит, ты и твой муж хочте, чтобы я ушла из этого дома?

Н а з а к я т. Я? Нет... Пойми...

Н а р г и л я. Я поняла. Ты не можешь себе представить, как хорошо я все поняла.

Н а з а к я т. Он ушел. Если ты останешься, он не вернется. У меня трое детей...

Н а р г и л я. Не надо о детях... Прикрываться детьми, когда совершаешь подлость! Достаточно того, что этим занимается он.

Н а з а к я т. Я виновата перед тобой.

Н а р г и л я. Прошу тебя, умоляю тебя, перестань говорить об этом. Ты говоришь – уйди... Я ухожу.

Укладывает чемодан.

Н а з а к я т (*сквозь слезы*). Один Бог знает, как мне тяжело. Ты – мой первенец, его дочь.

Н а р г и л я (*кричит*). Перестань! Я же сказала, не смей об этом.

Пауза. Слышится негромкая музыка. И снова кажется, что звучит она со дня сотворения мира и будет звучать всегда. Наргиля снимает со стены портрет отца, кладет в чемодан. Достает из шкафа несколько галстуков, стряхивает с них пыль.

Н а з а к я т. Оставь мне один его галстук.

Н а р г и л я. Тебе останется его дом.

Н а з а к я т. Ты безжалостна.

Не слушая матери, Наргиля медленно окидывает взглядом стены.

Н а р г и л я (*как бы сама с собой*). Бабушка говорила, что папа родился в этой комнате... Потом здесь был его кабинет...

Н а з а к я т. Был...

Музыка умолкает.

Н а р г и л я (*с угрозой*). Если вы вздумаете устроить здесь спальню, я по суду отберу у вас дом. А теперь прощай. (*Уходит.*)

Назакят в отчаянии смотрит ей вслед. Темнеет. Кажется, что стены сдвигаются, идут на нее. И вместе с ними к ней в полумраке приближается Фарадж.

Назакят со страхом смотрит на него.

Н а з а к я т. Ушла!

Свет гаснет. Когда сцена освещается снова, видна полутемная комнатка. Наргиля в новом доме. Железная кровать, прикрытая ветхим, но очень чистым покрывалом. Рядом – старый диван. Над кроватью портрет молодого офицера – отца Наргили. Небольшой столик под белой скатертью, рядом два стула. Наргиля в халатике прибирает комнату. Звонит телефон. Наргиля берет трубку, одновременно свет выхватывает из темноты телефонную будку. В будке молоденькая крашеная блондинка, очень модно одетая, возле нее два не менее современных юнца; один из них держит девушку за руку.

Б л о н д и н к а. С новосельем, Нана!

Н а р г и л я. Стоит ли поздравлять с таким новосельем?

Б л о н д и н к а. О чем ты говоришь? Ты теперь свободна, как птичка. Никто у тебя не спросит: почему рано ушла, почему поздно пришла. Блеск! Я просто умираю от зависти!

Н а р г и л я. Правда?!

Б л о н д и н к а. Клянусь! Нана...

Н а р г и л я. Что?

Б л о н д и н к а. Быстренько одевайся, мы ждем тебя у кафе «Наргиз».

Н а р г и л я. Кто это мы?

Б л о н д и н к а. Придешь, увидишь. (*Глядя на молодого человека.*) Тебя ждет сюрприз.

Н а р г и л я. Какой сюрприз?

Б л о н д и н к а. Я сказала: придешь – увидишь.

Н а р г и л я. Ты с кем?

Б л о н д и н к а. Я с Додиком.

Н а р г и л я. С каким Додиком?

Б л о н д и н к а. Ты что, не знаешь этого оболтуса?

Н а р г и л я. Как тебе не стыдно, Сурик!

Б л о н д и н к а. А что с ним стесняться... Ой! (*Молодой человек больно сжимает ей руку.*)

Н а р г и л я. Что случилось?

Б л о н д и н к а. Ты же знаешь, какой он дикарь. Ну вот, у «сюрприза» уже лопнуло терпение.

Второй парень берет трубку и поет:

Время мчится,
Дни – как птицы.
Мы становимся мудрей!
Жизнь – стакан воды,
Который
Нужно выпить поскорей.

Может, завтра вспышка света
Озарит проем дверей,
И – к чертам планета
Эта...
Жизнь – стакан воды,
Который
Нужно выпить поскорей!

Блондинка подхватывает:

Ах, ужасная картина!
Больше чуда ждять нельзя.
Нам кинемора вкатили
Всем по трючке,
Друзья!
Плакал вуз,
Как там ни сетуй,
Как душою ни криви!..
Отомстим уродке этой –
Пей до дна
Бокал любви!

Блондинка. Нана, быстрее! Ждем!

Будка погружается в темноту. Сейчас освещена только комната Наргиля. Она медленно снимает халатик, достает нарядное платье. В нерешительности вынимает из сумочки помаду, подкрашивает губы. Подумав, резким движением стирает помаду.
Р а с с ч е с ы в а е т
волосы, закалывает их и выходит.

Сцена темнеет. Когда она вновь освещается, зритель видит декорацию первого действия. Веранда в доме Гасанзаде, вечернее солнце золотит ветви ивы, склонившейся над верандой. Гасанзаде курит. Наргиля стоит перед ним, нервно перебирая веточку ивы...

Гасанзаде. Так вы не пошли к ним?

Наргиля (не глядя ему в лицо). Я пришла сюда. (Пауза. Бросив веточку.) Почему вы не спрашиваете – зачем?

Гасанзаде. Разве гостю задают такие вопросы?

Наргиля. Я не в гости пришла. Просто я не могла не прийти. Мне захотелось услышать ваш голос. Вы – самый лучший из людей.

Гасанзаде (удивлен ее порывом). Вы так думаете? Спасибо. Но... Не слишком ли поспешно вы судите о людях... Вы еще так мало знаете их.

Наргиля. Я знаю достаточно. Конечно, я столько наболтала здесь, что дала вам повод считать меня глупой и наивной девчонкой.

Гасанзаде. Нисколько. Я считаю вас умной девушкой.

Наргиля (испытующе смотрит на него). Правда?

Гасанзаде. Правда.

Наргиля. В первый раз мне сказала это бабушка. И вот вы. Обычно я слышу совсем другое.

Гасанзаде. От кого?

Наргиля. Хотя бы от моего отчима. Он всегда говорит, что я глупая, ленивая, распушенная. Когда мне исполнилось шестнадцать лет, он стал уговаривать маму побыстрее сбить меня с рук... Пора, мол, замуж...

Гасанзаде. И он это говорил при вас?

Наргиля. Он это говорил мне. При маме.

Гасанзаде. Что же мама?

Наргиля. Она боится его.

Гасанзаде. В жизни и такое бывает... Я бы на вашем месте не торопился осуждать маму.

Наргиля. Если бы он был человеком, а то ведь хуже не бывает: скупой, мелочный, завистливый.

Гасанзаде. Спокойнее. Не надо так... Вы же обещали.

Наргиля. Простите, но я не могу спокойно.

Гасанзаде. Начнете работать. Познакомитесь с новыми людьми. И все это отойдет на второй план... И постепенно забудется.

Наргиля. Я никого не хочу видеть, кроме вас. Ни видеть, ни слышать – никого!

Гасанзаде. Ну, зачем же так?

Наргиля. Я никому не верю!

Гасанзаде. Почему же вы верите мне?

Наргиля. Не знаю. (Пауза.) Но это так. Если бы все эти годы я не видела вас каждый день, не знаю, что бы я натворила. А насчет почтальона я тогда все наврала. Он и не думал болеть. Я сама подкраулила его и попросила, чтобы он отдал мне ваши газеты.

Гасанзаде. Ну что ж, так или иначе, рад с вами познакомиться.

Наргиля. Спасибо. (Смотрит на Гасанзаде. Короткая пауза.) Таким я вас себе и представляла.

Гасанзаде. А почему, собственно, я должен быть другим?

Наргиля (с улыбочкой). Действительно. (Оглядывает комнату.) Можно, я здесь немножко приберу?

Гасанзаде. Право, не хочется вас затруднять.

Наргиля. Мне хочется сделать для вас... Хоть что-нибудь. И не отказывайте мне в этом.

Гасанзаде. Ну, ладно. Раз уж вам так хочется. Приведите в порядок мои книги. А мне пора на завод. Будете уходить, захлопнете дверь.

Наргиля. Хорошо.

Гасанзаде уходит в другую комнату. Наргиля идет к книжному шкафу, одну за

другой достает книги, в беспорядке лежащие на полках, просматривает названия. Из книги, выпадает засохший цветок. Девушка наклоняется, поднимает его, нюхает.

С
пакетом в руках входит Гасанзаде.

Что это за цветок?

Гасанзаде. Это эдельвейс. Он растет высоко в горах.

Наргиля. Какой странный. Уже совсем сухой, а пахнет. Будто только что сорвали.

Гасанзаде. Да. Уж такой это цветок. Аромат остается навсегда.

Уходит. Наргиля задумчиво кладет цветок между страницами, осторожно закрывает книгу. Вытирает пыль, ставит на плиту чайник. Она все время напевает, весело и бездумно.

Звонкок. Наргиля радостно бросается открывать.
Входит Назакят. Напряженная пауза.

Назакаят (*строго*). Что ты здесь делаешь?

Наргиля. Просто так... Пришла...

Назакаят. Просто так? Девушка в доме у холостого мужчины?

Наргиля (*спокойно*). Он устраивает меня на работу.

Назакаят. Что это вдруг? Откуда он тебя знает?

Наргиля. Я сама с ним познакомилась.

Назакаят. Ты сошла с ума. У него сын такой, как ты.

Наргиля (*спокойно*). Ошибаешься. Его сын на три года старше меня.

Назакаят. И давно ты с ним познакомилась?

Наргиля. Нет... Всего час назад.

Назакаят. Немедленно убирайся отсюда.

Наргиля (*улыбаясь*). Я не уйду, пока не уберу здесь.

Назакаят. Ты что, издеваешься над матерью? Подумай, что скажут люди.

Наргиля. Мне все равно.

Назакаят. Мне говорили, что ты сумасшедшая, я не верила.

Наргиля. Напрасно.

Назакаят. Если ты сейчас же не уйдешь отсюда, я вызову милицию.

Наргиля (*смеясь*). Что же ты не вызвала милицию, когда твой муж выгонял меня из дому?

Назакаят. То, что ты делаешь, безнравственно и непристойно.

Наргиля. А пристойно издеваться, заставлять работать на себя, а потом, как кошку, вышвырнуть на улицу! Мне и тринадцать не было, а я уже стирала белье, нянчила его детей. С утра до поздней ночи вертелась, как белка в колесе, лезла из кожи вон, чтобы

угодить. А в награду получала взгляды, от которых стыла кровь в жилах... Напрасно ты пришла, мама.

Назакаят. Что ты говоришь? Можно подумать, тебя морили голодом, избивали.

Наргиля. Разве обязательно бить, чтобы унизить? Есть много способов и пострашнее. С детства мне внушали, что я ничтожество, что я никому не нужна. Лишняя! На каждом шагу меня преследовали эти бельи, как у мороженого судака, глаза. Даже засыпая, я чувствовала на себе их взгляды... Ни одного доброго слова за всю жизнь! Так что ты хочешь мне сказать, мама?

Назакаят (*плачет*). Опомнись, доченька! Не делай меня несчастной.

Наргиля. Оставь меня в покое. Тебе хватает забот. Кроме меня, у тебя трое.

Назакаят. Наргиля, доченька!

Наргиля. Иди, мама.

Назакаят. Дай слово, что не будешь ходить сюда.

Наргиля. Я подумаю.

Назакаят. Дай слово!

Наргиля. Подумаю.

Назакаят. Ну, смотри, сама будешь во всем виновата.

Назакаят уходит. Пауза. Возвращается Гасанзаде.

Гасанзаде. Вы еще здесь? Что случилось? Почему вы такая грустная?

Наргиля. Я вот думаю: исчезнет ли когда-нибудь рабство?

Гасанзаде (*иутя*). По-моему, с рабством у нас давно покончено.

Наргиля. Я не о том. Я о душевном рабстве. Об этом унижительном чувстве страха, зависимости слабого перед сильным. Исчезнет ли это?

Гасанзаде. Конечно. Только не сразу. Это не просто — уничтожить то, что тысячелетиями жило в людях. На нашем заводе вы встретите ребят, которые никого не боятся, ни перед кем не унижаются. Узнаете их и поймете, что рабство, страх не имеют ничего общего с законами нашей жизни, с человеческой природой.

Наргиля. Потому что вы там директор!

Гасанзаде. Какое это имеет значение?

Наргиля. Огромное. Когда я, бывало, смотрела на вас... я думала: человек с такими сильными, красивыми руками ничего не боится, но он никогда не станет запугивать, подавлять других. Такие

руки могут быть только у самого сильного, доброго и смелого человека.

Короткая пауза.

Гасанзаде (*меняя тему разговора, осматривает комнату*). Вот это порядок!

Наргиля (*обрадованно*). Вам нравится?

Гасанзаде. Конечно.

Наргиля. Я и диван передвинула. Ничего?

Гасанзаде. Просто замечательно. Именно здесь его место. Лежи и поглядывай сквозь эти ветви – на небо, на звезды... Я бы никогда не сообразил.

Наргиля. Правда, красиво. Особенно в лунные ночи, когда все кругом... (*Спохватывается.*)

Гасанзаде. А вы позт...

Наргиля. Вы шутите.

Гасанзаде. Нет, не шучу.

Наргиля. Никто никогда этого во мне не замечал. Даже я сама...

Гасанзаде. А ваш друг?

Наргиля. У меня нет друга.

Гасанзаде. Почему?

Наргиля. Я встречалась с одним. Все ведь встречаются. Ну и я. Девчонкам он нравился... Оказалось – дурак. Корчил из себя Дон-Жуана... Выгнала. Это давно было, я вас еще не знала. Я говорю правду.

Гасанзаде. Верю.

Наргиля. Я никогда, никогда не скажу вам неправды. И вообще... Я ненавижу ложь. Ложь – это как страх. Ведь так?

Гасанзаде. Да, это так. Почти так.

Пауза.

Наргиля. Я чай заварила.

Гасанзаде. Неужели? Как же вы догадались, что мне хочется чаю?

Наргиля. Несите?

Гасанзаде. Несите.

Наргиля приносит чай, сахар, печенье.

Наргиля. Хороший чай?

Г а с а н з а д е. Отличный. А себе?
Н а р г и л я. Мне? Мне пить чай при вас?

Г а с а н з а д е. Ну, конечно. А что в этом такого? *(Пауза. Наргиля молчит.)* Принесите же себе.

Наргиля выбегает, приносит второй стакан чаю и, пододвинув стул, садится напротив Гасанзаде. Чувствуется, что все происходящее – для нее настоящий праздник. Девушка старается казаться серьезной, но губы ее сами собой складываются в улыбку. Она не знает, как вести себя. Гасанзаде это чувствуется.

Н а р г и л я. Вы не очень задумывайтесь... над тем, что я вам тут наговорила. Мне тоже иногда везет. Вот сейчас исполнилось самое заветное мое желание. Я сижу рядом с вами, слушаю вас. *(Опустив глаза, тихо.)* Последние два года я ни разу не ложилась спать раньше вас.

Г а с а н з а д е *(смеясь)*. Поздненько же вам приходилось улаживаться. *(Пауза.)*

Н а р г и л я. О чем вы думаете?

Г а с а н з а д е. Я думаю... Странная штука жизнь. Как бы ты ни был предан прошлому... дорогому, очень дорогому тебе прошлому, кем бы ты ни был, каким бы большим делом ни занимался, — узнаешь, что ты нужен кому-то, что кто-то думает о тебе, и душе становится теплее.

Звонит телефон. Наргиля вскакивает, снимает трубку.

Н а р г и л я. Гасанзаде? Сейчас.

Гасанзаде подходит к телефону. Наргиля протягивает ему трубку. Чувствуется, что девушке это очень приятно.

Г а с а н з а д е. Пусть выгружают. Через полчаса буду.

Н а р г и л я. С работы?

Г а с а н з а д е. Да. Прибыли новые станки.

Н а р г и л я *(нерешительно)*. Тогда я... пойду.

Г а с а н з а д е. Итак, завтра приступайте к работе. Смотрите, поначалу вам будет нелегко.

Н а р г и л я. Ну, что ж. Работают же люди. А вы мне разрешите иногда заходить к вам?

Г а с а н з а д е. Разумеется.

Н а р г и л я. Нет. Не иногда. Чаше. Каждый день!

Г а с а н з а д е. Пожалуйста.

Н а р г и л я. Только не думайте обо мне плохо.

Г а с а н з а д е. Почему я должен плохо думать о вас?

Н а р г и л я. Правда, почему?.. *(Короткая пауза.)* Верьте, я никогда не оставалась наедине с посторонним мужчиной.

Г а с а н з а д е. А если бы и оставались. Разве мужчины – людоеды?

Н а р г и л я *(смущенно)*. Нет, конечно... Но вообще-то плохих больше, чем хороших.

Г а с а н з а д е. Это не так, Наргиля. У плохого – короткий век.

Н а р г и л я. Неправда. Еще какой длинный! Вот мой отец. Умный, сильный, добрый – погиб. А Фарадж живет. И еще сто лет проживет.

Г а с а н з а д е. Да ведь дело не в том, кто сколько проживет. Помните эдельвейс. Весь высох, а аромата не потерял, и до сих пор способен доставлять радость. Так и люди. Некоторых даже нет в живых, а память о них помогает нам жить, думать, любить.

Н а р г и л я *(шепотом)*. Правда. Если бы я не помнила все время об отце. *(Плачет.)* Не знаю, что со мной было бы. Но я ничего, ничего не сделала такого, что могло бы оскорбить его память. А знаете, кто мне помог в этом? *(Гасанзаде вопросительно смотрит на нее.)* Вы! *(Короткая пауза.)* Я смотрела на вас... Мысленно беседовала... Советовалась с вами. И все мои горести, обиды становились такими маленькими... И я сама начинала удивляться, как могла придавать им такое значение.

Телефонный звонок. Гасанзаде берет трубку.

Г а с а н з а д е. Слушаю... Еду, еду.

Н а р г и л я. Я вас задержала. Извините.

Г а с а н з а д е. Ничего.

Н а р г и л я. Спасибо. Большое спасибо.

Г а с а н з а д е. И вам спасибо.

Н а р г и л я. До свидания.

Г а с а н з а д е. До свидания.

Наргиля уходит. На сцене темнеет, и в темноте слышен возмущенный голос Наргили.

Н а р г и л я. Я думала, на свете только один Фарадж.

Освещаются сцена, Наргиля и стоящий против нее Фараджев.

Н а р г и л я. Меня направил директор, Гасанзаде.

Ф а р а д ж е в. П-по-нимаю. Т-то-лько вы опоздали. Нужно бы в-в-чера прийти... Сегодня уже п-п-поздно.

Н а р г и л я. А я э-э-за-заболела. Я же вам сказала.

Ф а р а д ж е в. Это ваше дело.

Наргиля. Что мое дело? То, что я заболела?
Фараджев. А что, может быть, это мое дело, что вы заболели?

Наргиля. Именно. Ваше. Такие Фараджи могут довести не то, что до болезни, до могилы. С вами надо бороться.

Фараджев. Во-первых, я не Фарадж. А Бадал. Это моя фамилия Фараджев.

Наргиля. Все равно вы Фарадж!

Наргиля хватает телефонную трубку, Фараджев пытается ей помешать.

Фараджев. Не тро... трогайте, вам здесь не телефон-автомат.

Наргиля. Уберите руки! Я директору буду звонить. *(Фараджев отдергивает руку. Наргиля набирает номер.)* Извините. Я вас опять беспокою. Тут у вас в отделе кадров тоже нашлась Фарадж. Не допускает к работе! Говорит, место уже занято! Сейчас передам. *(Передает трубку Фараджеву.)*

Фараджев. С... с... слушаю, товарищ директор. Вы говорили, девушка придет... А эта... к... какая-то не... ненормальная!

Наргиля. Это вы ненормальный! *(Фараджев подносит трубку к ее лицу, чтобы директор мог слышать ее крик.)* Вы – Фарадж!

Фараджев. Меня зовут Бадал.

Наргиля. Нет. У таких, как вы, одно имя.

Фараджев *(в трубку)*. Слышали, т... товарищ директор? Что? Приказ! Слушаюсь...

Отнимает трубку от уха, но не решается опустить ее. Потом резко бросает на рычаг. Свет гаснет. Когда он зажигается, зрители видят комнату Гасанзаде. Звучит музыка первого акта. Гасанзаде стоит у окна и задумчиво смотрит вдаль. В руке у него папироса.

Он глубоко вздыхает и оборачивается. В дверях появляется Хуршуд.

Гасанзаде. От Айдына до сих пор ничего нет, только телеграмма, что доехал.

Хуршуд. Не волнуйся. Просто он еще не устроился.

Гасанзаде. Не могу не волноваться. В голову лезут разные мысли. *(Короткая пауза.)* Если бы ты была с нами...

Хуршуд. Ты сделал для сына все, что мог. Теперь Айдын должен думать о тебе.

Гасанзаде. У него достаточно своих забот. А что у меня на душе, об этом никто не знает... Только ты.

Хуршуд. Трудно одному.

Гасанзаде. Я не один. У меня завод, работа.

Хуршуд. Ты все тот же.

Гасанзаде устало опускается на диван.

Гасанзаде. Устал... Почти полтора плана! Что сегодня на заводе творилось!

Хуршуд. Всегда это был праздник и для меня. В такие дни ты весь будто светился радостью.

Гасанзаде. Еще бы! Работа и ты – из вас состоялась вся моя жизнь. *(Короткая пауза.)* Тебя нет. И все равно, все эти годы ты помогала мне. Казалось, ты все видишь, радуешься нашим успехам...

Он постепенно засыпает. Музыка становится чуть громче.

Да... Да... Я помню... Ты часто пела эту песню.

Свет меркнет и мелодия постепенно переходит в песенку, которую когда-то пела Хуршуд. Кажется, что эта песенка из другого мира. Свет становится ярче, и мы видим Гасанзаде лежащим на диване. Хуршуд уже нет возле него. Тихо открывается дверь, входит Наргиля с письмом в руке. Она останавливается, не отрывая глаз от лица Гасанзаде, осторожно приближается к нему и склоняется, чтобы прикоснуться губами к его лицу.

Он шевельнулся во сне, девушка испуганно отстраняется.

Гасанзаде спит. Наргиля приносит из комнаты одеяло и осторожно укрывает его. Берет со стола стакан с остывшим чаем, выносит на кухню. Снимает скатерть, встряхивает, стелет снова. Потом подходит к дивану и с величайшей осторожностью присаживается возле спящего. Вынимает из кармана письмо, аккуратно разглаживает. Взгляд Наргили прикован к лицу Гасанзаде. Она поднимает руку и осторожно касается его волос. Слышится музыка первого акта. Свет меркнет, за окном темнеет. Видны отдаленные вспышки молнии.

Наконец становится совсем темно, и вдруг яркая молния освещает фигуру Наргили. Она стоит в дверях с ребенком на руках. Гасанзаде подходит к ней. Наргиля отстраняется, грозит пальцем, знаками объясняет Гасанзаде, что ребенок спит и кладет его в кроватку...

Полузакрыв глаза, Наргиля приближает свое лицо к лицу Гасанзаде. Слышен раскатистый удар грома. Вспышка молнии. Наргиля в испуге вскакивает с дивана. Гасанзаде вздрагивает и открывает глаза. Увидев рядом Наргилю, он сначала ничего не понимает... Потом, оознан происходящее, с улыбкой смотрит на девушку. Откидывает одеяло, встает.

Гасанзаде. Бывают же такие счастливые сны.

Наргиля. Что же вы видели?

Гасанзаде *(шутя)*. Если сон расскажешь, он не исполнится. Расскажите лучше, где вы были, что делали?

Наргиля. Почему вы не хотите рассказать мне свой сон?

Гасанзаде зажигает папиросу. Сильный удар грома. Ветер рвет ветви ивы.

Гасанзаде. Будет ливень. А что это у вас в руках?

Наргиля. Письмо. Письмо от вашего сына. Только что я встретила почтальона.

Гасанзаде уже не слушает ее, он жадно читает письмо.
Прочитав, складывает и опускает в карман.

Н а р г и л я. Что он пишет?
Г а с а н з а д е. Все хорошо. Назначили старшим инженером нефтяного промысла.

Н а р г и л я. Квартиру дали?

Г а с а н з а д е. Дали.

Н а р г и л я. Все будет отлично. Он умный парень.

Г а с а н з а д е. Это вы меня укрыли?

Н а р г и л я (*кивает*). Я.

Г а с а н з а д е. Садитесь, пожалуйста.

Н а р г и л я. Не надо.

Г а с а н з а д е. Почему?

Н а р г и л я. Потому что вы меня не любите.

Г а с а н з а д е (*удивленно*). Я вас не люблю?

Н а р г и л я. Не в том смысле не любите.

Г а с а н з а д е. А в каком смысле?

Н а р г и л я (*зло*). Ну, как я!

Г а с а н з а д е (*шутливо*). Как вы, я любить не могу. Вы – малыды.

Н а р г и л я. А вы – стары?

Г а с а н з а д е. Во всяком случае, на двадцать шесть лет старше вас.

Н а р г и л я. Во-первых, не на двадцать шесть, а на двадцать пять. Мне позавчера исполнилось девятнадцать.

Г а с а н з а д е. Значит, мы с вами родились в один день. Позавчера мне стукнуло сорок шесть.

Н а р г и л я. Подумаешь, сорок шесть. Это совсем не много. И вообще... Я не понимаю, что это вы вдруг заговорили о возрасте?

Г а с а н з а д е (*улыбаясь*). Возраст – это факт. А факты, говорят, упрямая вещь.

Н а р г и л я. Для того, кто любит, возраст не имеет значения.

Г а с а н з а д е. Это так кажется. Я тоже в девятнадцать лет был влюблен в женщину, которая была старше меня на двадцать четыре года.

Н а р г и л я. Ну, а потом?

Г а с а н з а д е. Потом... Я женился на матери Айдына.

Н а р г и л я. Вы женились по любви?

Г а с а н з а д е. Да.

Н а р г и л я. Значит, первая любовь лопнула, как мыльный пузырь.

Г а с а н з а д е. Не знаю... Может быть...

Н а р г и л я. А как же та женщина?

Г а с а н з а д е. Ей сейчас семьдесят лет.

Н а р г и л я (*вдруг*). Что вы этим хотите сказать?

Г а с а н з а д е. Ничего... Так, к слову пришлось.

Н а р г и л я. Любите вы меня или не любите, я вас не то что до семидесяти, до ста лет буду любить. И потом... Я раньше вас состарюсь и умру. Вот увидите. (*Короткая пауза*). И прошу вас, никогда, слышите, никогда не говорите со мной об этом. Хорошо?

Г а с а н з а д е. Хорошо. Не буду. (*Закуривает.*)

С улицы слышна мелодия «Карагиля», сильный мужской голос поет с чувством, проникновенно. Лицо Наргили каменеет. Гасанзаде прислушивается.
Рашид поет.

Вы его знаете?

Н а р г и л я. Видела на заводе. Самодовольный мальчишка.

Г а с а н з а д е. Самодовольный? Вы его с кем-то путаете.

Н а р г и л я. Нет, не путаю. Смазливый, немножко поет и вообразает, что ему нет равных. (*Не слушая песню, встает.*) Вам нужно что-нибудь подогреть?

Г а с а н з а д е. Нет. Вы лучше как-нибудь сварите кофе по-турецки.

Н а р г и л я. Я быстро...

Г а с а н з а д е. Нет. Не сейчас... У меня совещание.

Н а р г и л я. Стоит мне прийти, и вы сейчас же уходите – то собрание, то совещание. А я вот в школе всегда удирала с собраний.

Снова слышна песня Рашида. Лицо Наргили снова становится ледяным.

Н а р г и л я. Кажется, этот электросварщик решил устроить целый концерт.

Г а с а н з а д е. Молодой парень... Хочется – поет.

Н а р г и л я. Подумаешь, если молодой, так нужно петь с утра до вечера?

Г а с а н з а д е. Пусть поет. Молодость сама – песня.

Н а р г и л я (*недовольно*). Не знаю. Ваши сравнения до меня не доходят. Пока! (*Хочет уйти.*)

Г а с а н з а д е. Подождите, вы обиделись? Почему?

Н а р г и л я. Потому что вы совсем, ну ни капельки не считаетесь со мной.

Г а с а н з а д е. Не понимаю.

Н а р г и л я. Что тут понимать? Я ведь просила вас не говорить о возрасте. Молодой – старый... Вы же обещали.

Г а с а н з а д е. Простите, забыл. Склероз.

Н а р г и л я. Вот видите, опять. Вы просто неисправимы. Хорош склероз, когда на заводе вы всех знаете по имени-отчеству.

Г а с а н з а д е. Кто вам сказал?
Н а р г и л я. Люди говорят. Не затыкать же уши!
Г а с а н з а д е. Нет, отчего же, хорошее нужно слушать.
Н а р г и л я (*смеется*). Вот видите, вы и сами признали, что хороший.

Г а с а н з а д е. Нет, я не в том смысле.
Н а р г и л я. Все. Кончили. Эту тему считаем исчерпанной. Я пошла.

Быстро идет к двери. Вдруг поворачивает, медленно приближается к Гасанзаде и, остановившись напротив него, смотрит ему в лицо... Потом опускает глаза, берет Гасанзаде за руку, крепко-крепко пожимает ее и быстро выходит. Гасанзаде поднимает руку, которую только что пожалла девушка, внимательно разглядывает ее. Мысли его далеко. Он опускается на диван и закрывает глаза. Сейчас он кажется и очень усталым и постаревшим. Слышится музыка первого акта. Свет постепенно гаснет. Сцена освещается – мы видим комнату Наргили. Мурлыча песенку, девушка возится с тостом. Лицо у нее счастливое. Звонит телефон. Наргиля быстро берет трубку. Сейчас освещена она и – на другом конце провода – блондинка с двумя ультрараэлегантными молодчиками.

Б л о н д и н к а. Здравствуй, Нана. Ты куда пропала?
Н а р г и л я. Почему пропала? Я же работаю.
Б л о н д и н к а. Скажите пожалуйста. Она работает.
Н а р г и л я. А что, нет?
Б л о н д и н к а. Говорят, ты встречаешься с директором цементного завода?

Н а р г и л я. Не встречаюсь. Я его люблю... Понимаешь, люблю.
Б л о н д и н к а. Понимаю: серебряные волосы, волевое, не потерявшее свежести лицо! Машина, положение, деньги. (*Шепотом.*) Наверное, он большой развратник.

Н а р г и л я (*строго*). Я запрещаю тебе так говорить о нем.
Б л о н д и н к а. Может, ты собралась за него замуж? Ну, что ты молчишь?

Н а р г и л я. Извини, Сурик. Мне сейчас некогда. Позвони позже.

Парни делают блондинке знак, настаивая на чем-то.

Б л о н д и н к а. А сегодня в клубе моряков танцы. Придешь?

Н а р г и л я. Танцы?

Б л о н д и н к а. Ага...

Н а р г и л я. Нет, не приду.

Б л о н д и н к а. Ты становишься просто старомодной. Ну, ладно... Пока!

Парень отнимает у нее трубку, кричит: «Прощай, Нана!» Будка погружается

во мрак. Наргиля кладет трубку и возвращается к столу. Входит Назакят.
В руках у нее сверток в белой салфетке.

Назакят. Здравствуй, доченька!

Наргиля. Здравствуй, мама.

Назакят. Твои любимые пирожки.

Наргиля. Спасибо. Что, Фарадж в командировке?

Назакят, пряча глаза, утвердительно кивает.

Наргиля. Напрасно ты это делаешь.

Назакят. Зачем ты так? Мстишь мне?

Наргиля. Я не собиралась тебе мстить, мама.

Назакят. Ты о себе подумай. Сын начальника Фараджа хотел к тебе свататься, а как узнал твою историю с Гасанзаде, сразу передумал.

Наргиля. Тебе это сказал Фарадж?

Назакят. Какое это имеет значение?

Наргиля. Нет, я просто так.

Назакят. Фарадж клялся, убеждал его, что этого не может быть.

Наргиля. Зачем же Фарадж говорит неправду?

Назакят. Опомнись. Еще не поздно. Не буду читать тебе нотации. Я только прошу тебя, подумай, чем все это может кончиться? Ты молода, красива. Ты можешь быть счастливой. Он хороший парень, с высшим образованием.

Наргиля. Конечно. С высшим образованием. Ах, ах!

Назакят. Ты меня доведешь до того, что я наложу на себя руки.

Наргиля (*удивленно*). Из-за меня?

Назакят. Ты – моя дочь, я тебя родила.

Наргиля. Ну, что ж, я могла и не родиться. Ты скажи Фараджу, что мне не нужен сын его начальника.

Назакят. Ну, что ж! Знай – после этой истории ни один парень не захочет и взглянуть в твою сторону. За это я тебе ручаюсь.

Наргиля. Неужели ты этим хочешь меня испугать?

Назакят. Ладно. Увидим.

Она уходит. Наргиля продолжает возиться с тестом. Свет меркнет. Когда сцена вновь освещается, зрители видят веранду в доме Гасанзаде. Наргиля накрывает стол белой скатертью, расставляет посуду. Наливает в графины воду. Ставит цветы в вазочку. Раздается звонок. Девушка бежит к двери. Входит Гасанзаде. Он очень устал,

но
хочет этого показать.

Гасанзаде (*глядя на стол*). Вот это сюрприз.

Наргиля. Я для вас приготовила кофе по-турецки.

Гасанзаде. Удивительная вы девушка.

Наргиля. Это в каком же смысле?

Гасанзаде. В самом прямом. Вы – умная, красивая, внимательная.

Наргиля. Поклянитесь, что вы не шутите. И что это сказано не так... между прочим. И не оттого, что вы меня жалеете. Ну, скажите, вы и вправду так обо мне думаете?

Гасанзаде (*серьезно*). Я всегда говорю то, что думаю. А жалеть нет никакой необходимости. Вы сильный и смелый человек.

Наргиля. Спасибо. Большое вам спасибо.

С улицы доносится пение Рашида. Наргиля вздрагивает, слыша его голос, бросает сердитый взгляд на улицу. Ее нервные движения не ускользают от внимательных глаз Гасанзаде. Короткая пауза. Песня продолжается.

Гасанзаде (*стараясь не смотреть на нее*). Сегодня у Рашида праздник.

Наргиля (*язвительно*). Фотографию в газете поместили?

Гасанзаде. Не только это... Вчера занял первое место по стрельбе. Чемпион республики!

Наргиля. Ах, ах!

Рашид продолжает петь.

Запретите ему петь эту песню!

Гасанзаде. Почему?

Наргиля. Потому что это он меня дразнит!

Гасанзаде. С чего вы взяли? (*Как бы самому себе.*) Он хороший парень...

Наргиля (*язвительно*). Еще бы! Стреляет, выполняет в день по три нормы!

Гасанзаде (*серьезно*). Не только... Он вообще хороший. К тому же красив, мужествен...

Наргиля. Хватит! Перестаньте!

Гасанзаде. Может быть, он мне так нравится потому, что я вижу в нем свою юность...

Наргиля (*с издевкой*). Неужели вы так же распевали под чужими окнами?

Гасанзаде (*со вздохом*). Распевал...

Наргиля. И почему же вы бросили столь приятное занятие?

Гасанзаде. Отпелся. Прошло мое время. Отзвучали мои песни...

Наргиля (*нервно*). Вам не идет сентиментальность.

Г а с а н з а д е. Разумеется, не идет. Только... иногда почему-то тянет поговорить о таких вещах...

Слышна песня Рашида.

Ты на шею мне набросила цепь
Из своих шелковистых кудрей,
Карагиля, моя Карагиля...

Н а р г и л я (*не удержавшись*). Это невысказано! Я вас прошу: если нельзя запретить ему петь, то хоть не расхваливайте его при мне!

Г а с а н з а д е. А почему?

Н а р г и л я. Мне неприятно. Налить вам еще кофе?

Г а с а н з а д е. Не надо. (*Подчеркнуто.*) Большое спасибо. (*Пауза. У Наргили грустное и смущенное лицо.*) Что это вдруг у вас испортилось настроение?

Н а р г и л я. Вы меня не любите. Вы меня ни чуточки не любите. И каждый раз уходите от этого разговора. Вы думаете, я не понимаю?

Пауза. Гасанзаде закуривает папиросу.

Конечно. Насильно мил не будешь. Ну, почему я такая несчастная!

Г а с а н з а д е. Только что вы обвиняли меня в сентиментальности. А теперь жалуетесь на свою судьбу.

Н а р г и л я. Потому что я права. (*Горько.*) Какая разница? Прежде Фарадж омрачал мне дни, теперь вы! Чем? Это не важно. Но от Фараджа у меня хоть была надежда освободиться... (*Короткая пауза. Гасанзаде курит.*) Меньше курите. Отравитесь. (*Пауза.*) Вас трудно понять. (*Сердито.*) Иногда мне кажется, что вы... все-таки меня любите. Но если разобьетесь...

Г а с а н з а д е. Вы – умная девушка. Странно, что вы не понимаете.

Н а р г и л я. Возраст – не основание. Я говорила и повторяю, твержу вам снова и снова. Если человек любит, какое имеет значение возраст? Может быть, вы хотите сказать, что наступит время, когда я... не буду любить вас. Не бойтесь... такого никогда не случится.

Г а с а н з а д е. Я не за себя боюсь.

Н а р г и л я (*поспешно*). А за меня не бойтесь. Я столько думала о вас. (*Взяв его за руку.*) Мой дорогой!

Г а с а н з а д е (*осторожно оптимая руку*). Сядьте. Я хочу спросить у вас... (*Наргиля садится.*)

Н а р г и л я. Спрашивайте!

Г а с а н з а д е. А вы не бойтесь, что вас осудят?

Н а р г и л я. Нет, не боюсь. Хорошие люди – поймут, а на плохих плевать.

Г а с а н з а д е. Тоже правильно. (*Смеется.*) Как вы иногда разумно рассуждаете.

Н а р г и л я. Иногда! Значит, в остальное время я говорю глупости?

Г а с а н з а д е. Ну, что вы. Я пошутил...

Песня Рашида.

Н а р г и л я (*закрыв уши, кричит*). Заставьте его, наконец, замолчать! (*Наргиля, рыдая, падает на диван. Гасанзаде растерянно наливает ей воды. Девушка берет из его рук стакан и жадно пьет. Потом выпрямляется, прислушивается к песне. Постепенно пение затихает, и она успокаивается. Наконец, вытирает слезы и оправляет платье.*) Простите. Я вам доставила столько хлопот. До свидания.

Г а с а н з а д е. Постоите, не торопитесь.

Н а р г и л я. Я очень устала. Будьте здоровы.

Наргиля уходит. Свет падает то на Гасанзаде, взволнованно смотрящего ей вслед, то на Наргилю, торопящуюся домой. Песня Рашида не затихает. Кажется, она п р е с л е д у е т девушку. Как только Наргиля уходит, вместе с ней уходит и песня.

Г а с а н з а д е. Почему каждый раз после ее ухода я чувствую себя таким одиноким? Будто она ушла и больше никогда не вернется. Как же жил до нее! Почему я не могу ни на что решиться? Может, боюсь новизны какого-то невысказанного осеннего утра?.. Может, меня ослепил свет, и я, растерявшись, прячусь в темноту? Или просто потерял веру в любовь?

Свет слабеет и, наконец, гаснет совсем. Мы снова видим Гасанзаде, стоящего в волнении у окна. Сверкает яркая молния. Раскатисто гремит гром. Сквозь грохот прорывается телефонный звонок. Гасанзаде радостно бросается к телефону.

Г а с а н з а д е. Слушаю.

Н а з а к я т. Оставьте ее в покое!

Г а с а н з а д е. Что?!!

Н а з а к я т. Я не прошу, я требую – оставьте ее в покое.

Г а с а н з а д е. Кто это говорит?

Н а з а к я т. Мать Наргили.

Г а с а н з а д е. Ах, мать...

Н а з а к я т. У вас сын... старше Наргили. Я опозорю вас!

Г а с а н з а д е. За что? В чем я виноват?

Н а з а к я т. В чем? Вы сами хорошо знаете.

Фарадж кивает.

Она – ребенок. Глупый ребенок. А вы... Пользуясь своим положением, вы калечите ей жизнь. (*Фарадж кивает.*) Стыдитесь! Если у вас еще есть совесть.

Г а с а н з а д е. Не понимаю, о чем вы говорите? Ваша дочь – умная девушка. У меня и в мыслях не было сделать что-нибудь дурное.

Н а з а к я т. Для чего вы приглашаете ее к себе? (*Пауза.*) Что, молчите?

Г а с а н з а д е (*спокойно*). А с ней самой вы говорили об этом? Н а з а к я т. Вы так настраиваете ее, что она с матерью и говорить не хочет.

Г а с а н з а д е. Если бы вы были хорошей матерью, она бы от вас ничего не скрывала.

Н а з а к я т. Хорошая я или плохая, не ваше дело.

Фарадж кивает.

Г а с а н з а д е. Нет, это мое дело. Потому что мне не безразлично ее судьба.

Н а з а к я т. Кто вы ей, чтобы интересоваться ее судьбой?

Г а с а н з а д е (*не сдержавшись*). А вы ей – кто?

Н а з а к я т. Я мать. Слышите? Мать!

Г а с а н з а д е. Вы ошибаетесь. Родить – это еще не значит быть матерью. Это только начало. Главное – вывести в жизнь, к людям. А вы в самую ответственную пору ее жизни, когда ей, как воздух, нужны были ваше тепло, ваша ласка, оторвали ее от себя и вышвырнули из дому.

Н а з а к я т. Это она сама вам сказала?

Г а с а н з а д е. Какое это имеет значение? Если бы воскрес отец Наргили, что бы вы ему ответили? Как бы посмотрели ему в глаза? Никто не имеет права упрекнуть вас в том, что вы вышли замуж, но забыть свой материнский долг! Девочку, лишённую отца, лишить и матери? Если ваш муж стоит рядом, пусть он тоже слушает: вы и он в ответе за судьбу Наргили. Это вы и он день за днем убивали в ребенке веру в людей, в справедливость.

Назакят с рыданиями бросает трубку. Фарадж, метнув на жену бешеный взгляд, выходит. Свет, падающий на Назакят, слабее, ярче освещается фигура Гасанзаде. Он закуривает, открывает окно веранды. Сильный удар грома. Дождь льет, как из ведра. Вспышки молнии освещают то Гасанзаде, то Наргилю, стоящую у окна в
с
в
о
м
м
а
л
ь
н
ь
к
о
м
н
а
т
к
е.
с
й

Девушке страшно. Она отшатывается от окна, испуганно оглядывает свою комнату и бросается к репродуктору.

Комнату наполняет громкая, веселая музыка, но Наргиля сразу же выключает радио и снова прислушивается к буре. Гроза продолжается. Девушка подходит к телефону, набирает номер, и в тот же момент свет выхватывает из темноты стоящего у окна. Звонит телефон. Гасанзаде поворачивается, берет трубку.

Г а с а н з а д е. Слушаю.

Наргиля молча прижимает к уху трубку. Выражение страха исчезает, лицо становится спокойным, светлеет.

Слушаю! (*Девушка молчит.*) Слушаю. (*Девушка молчит.*)

Гасанзаде осторожно кладет трубку, свет, освещающий его фигуру, гаснет. Наргиля тоже приходит положить трубку. На ее лице – уныние и безнадёжность. Слова сильные раскаты грома, но девушка словно не слышит их. Ей все безразлично. Медленно подходит к дивану, садится. Пауза. Гроза усиливается. Телефонный звонок. Наргиля вздрагивает, берет трубку. Сейчас же из темноты возникает блондинка с телефонной трубкой в руке. Звучит мелодия модного твиста. Два уже знакомых нам парня с девушками. Еще двое танцуют друг с другом. На столе бутылка с вином, закуски... Блондинка держит трубку так, чтобы Наргиля могла слушать музыку.

Блондинка. Алло, Нана!

Наргиля. Здравствуй.

Блондинка. Ты слышишь? Твой любимый танец.

Наргиля. Слышу.

Блондинка. Мы у Додика собрались.

Наргиля. На здоровье.

Блондинка. Приходи и ты.

Наргиля. Не хочется.

Блондинка. Ты сведешь меня с ума своими фокусами.

Наргиля. Какие фокусы?

Блондинка. Ты еще спрашиваешь? Наночка, ну нельзя же так. Ты совсем замкнулась.

Наргиля. Замкнулась?

Блондинка. Теряешь золотое время. Не вечно же мы будем молодыми. Если бы ты знала, как я за тебя переживаю. Вот и сейчас не хотела звонить, а все-таки позвонила. Не могу без тебя, понимаешь?

Наргиля (*тихо*). Спасибо, Сурия.

Блондинка. Не нужно мне твое спасибо. Лучше приходи.

Наргиля. А знаешь, какая погода?

Блондинка. Не знаю и знать не хочу. Сказала: приходи и все. (*Короткая пауза.*) Ну как?

Наргиля (*тихо*). Хорошо.

Блондинка. Идешь?
Наргиля. Иду.
Блондинка. Наночка, целую тебя. *(Вешает трубку.)* Нана идет.
Ребята *(хором)*. Идет?!

Компания погружается в темноту. Освещена лишь Наргиля. Она кладет трубку и начинает одеваться. Пуаритс, подкрашивает губы. Берет сумочку и идет к двери. Телефонный звонок. Наргиля возвращается, берет трубку. На другом конце провода

Гасанзаде.

Гасанзаде. Наргиля...
Наргиля. Да.
Гасанзаде. Вы одна?
Наргиля. Кому же у меня быть?
Гасанзаде. Не бойтесь?
Наргиля. Чего?
Гасанзаде. Вы говорили, что в детстве очень боялись грома.
Наргиля. Я уже не ребенок.
Гасанзаде. Верно. *(Пауза.)* Вы все еще сердитесь на меня?
Наргиля. А если и сержусь?
Гасанзаде. Простите меня. *(Пауза.)* Почему вы молчите?
Наргиля. Вам просто стало жаль меня?
Гасанзаде. Нет. Я был не очень тактичен. Прошу прощения.
Наргиля. Ну, хорошо. Не будем больше об этом.
Гасанзаде. Значит, простили.
Наргиля. Вы тоже один?
Гасанзаде *(шутливо)*. Я всегда один.
Наргиля. Скучаете?
Гасанзаде. Человек ко всему привыкает.
Наргиля. Когда вы так говорите, мне становится не по себе.
Я не хочу, чтобы вы чувствовали себя одиноким.
Гасанзаде. Спасибо.
Наргиля. Ох, не хочу никаких спасибо. Понимаете, не хочу.
Гасанзаде *(шутливо)*. Тише, а то я оглохну.
Наргиля. Ну и пусть.
Гасанзаде. Тогда я не смогу услышать вас.
Наргиля. Можно подумать, вы очень хотите меня слышать.
Гасанзаде. Я хочу слышать вас всегда... Пока живу.
Наргиля. Пожалуйста, повторите это еще раз.

Пауза. Кажется, что Гасанзаде вдруг очутился перед глухой стеной. Лицо его мрачнеет. Может быть, только сейчас он ощутил, как сложна и запутанна жизнь.

Чего вы молчите?

Гасанзаде *(глубоко вздохнув)*. Я вас слушаю.
Наргиля. Я просила... Вы не слышали?
Гасанзаде. Я слышал. *(Короткая пауза.)*
Наргиля. Ну, что ж. До свидания.

Она кладет трубку. Гасанзаде смотрит на молчащую трубку долгим и печальным взглядом, наконец, кладет ее. Свет, падающий на него, гаснет. Наргиля стоит посреди комнаты. Поднимает сумочку, которую все еще держит в руке, смотрит на нее, словно что-то вспоминая, потом отбрасывает в сторону и с остервенением начинает сбрасывать с себя одежду. Плащ, жакет, шляпка – все это летит на стул. Девушка

опускается на диван и закрывает лицо руками. Свет гаснет. Телефонный звонок.

Гасанзаде. Слушаю.
Назакят. Вы меня узнаете?
Гасанзаде. Узнаю.
Назакят. Вы говорили Наргиле о нашем разговоре?
Гасанзаде. Нет, не говорил.
Назакят. Последнее время она такая странная. Я боюсь...
Гасанзаде. Не бойтесь. Ничего не случится.
Назакят. Я вам не помешала?
Гасанзаде. Нет, не помешали!
Назакят. Я была груба с вами.
Гасанзаде. Ничего.
Назакят. А вы были правы... Я стала безвольной и трусливой. *(Пауза.)* Неужели я навсегда ее потеряла?
Гасанзаде. Не знаю. Может быть, нет.
Назакят. Она холодна со мной. А для меня, клянусь вам, Наргиля дороже всех других детей.
Гасанзаде. Верю. Но не будем об этом говорить.
Назакят *(сквозь слезы)*. Больше всего на свете я желаю ей счастья. Я никогда не говорила ей ничего плохого.
Гасанзаде. Все дело в том, что вы с ней вообще не говорили. А ей это было нужно, очень нужно... Поговорить с человеком, понимаете, с человеком. Вы – мать. Вы могли ей сказать многое. *(Короткая пауза.)* Когда она еще не знала – что плохо и что хорошо. Когда у нее еще не окрепли крылья. А вы боялись... Его боялись. Его!
Назакят. Я слабая женщина. Я не всегда могу поступать так, как мне хочется...
Гасанзаде. Почему? Вы – свободный человек.
Назакят. Я боюсь. Я все время боюсь.

Входит Фарадж. Услышав последние слова жены, останавливается. Назакят не видит его.

И сейчас, сию минуту я чувствую себя целиком в его власти.
Г а с а н з а д е. Он что, бьет вас?
Н а з а к я т. Нет.
Г а с а н з а д е. Может быть... Простите, что я говорю об этом...
но, может быть, вы его очень любите?
Н а з а к я т. Нет! Я просто боюсь. Мне кажется, что если он
меня оставит...
Г а с а н з а д е. Все это потому, что вы заняты только собой... И
когда ради собственного благополучия понадобилось бросить ре-
бенка, вы пошли и на это!
Н а з а к я т. Кто вам дал право...
Г а с а н з а д е. Почему вы возмущаетесь? Вы же бросили дочь!

Фарадж кашляет. Назакят вздрагивает, оборачивается и видит мужа.
Неволью прячет трубку за спину.

Ф а р а д ж. С кем говорила? И о чем?

Назакят молчит, устремив на него испуганный взгляд.
Фарадж спокойно повторяет вопрос:

С кем и о чем?
Н а з а к я т. Я говорила о моей дочери.
Ф а р а д ж. Положи трубку.
Н а з а к я т (*вдруг, с неожиданным злостью*). Не положу! До-
вольно мне навязывать свою волю. Хватит! Она – моя дочь! Пони-
маешь – дочь! Дочь человека, которого я любила.
Ф а р а д ж. Что?!!
Н а з а к я т. Я тебя ненавижу!
Ф а р а д ж. Ненавидишь?
Н а з а к я т. Я никогда не любила тебя.
Ф а р а д ж. Положи трубку!
Н а з а к я т (*держит перед собой трубку*). Не положу! Ты лишил
меня права называться матерью. (*Плачет.*) Ты заставил меня выб-
росить девочку из дому. Ты!

Кабинет Гасанзаде. Входит Наргиля. Он поспешно кладет трубку.
Назакят и Фарадж погружаются в темноту.

Н а р г и л я. Скажите, чтоб мне дали расчет. Я не хочу больше
здесь работать.
Г а с а н з а д е. Почему? Ведь Рашид обещал вам больше не петь.
Н а р г и л я. Все равно. Я не смогу работать с ним вместе.
Г а с а н з а д е. Но почему?
Н а р г и л я. Потому что я не хочу любить никого, кроме вас.
Г а с а н з а д е (*шутливо*). Не хотите любить или не любите?

Наргиля (*смотрит долго и внимательно.*) Никого не хочу и не люблю, понятно?

Гасанзаде (*с трудом, чуть слышно.*) Понятно.

Пауза. Поспешно входят Фараджев и трое рабочих.

Фараджев. Т... т... товарищ директор... Вот эта девчонка.

Гасанзаде. Ну, что она натворила?

Фараджев. Она сейчас чуть не убила Рашида.

Гасанзаде. То есть... как это?

Фараджев. Э... э... зачем, говорит, поешь... А Р... Рашид в... веселый парень. Разве, говорит, такая красивая девушка... м... может на песню сердиться! А она хват пельницу и ему в г... г... голову... Если бы не уклонился... могла быть б... большая неприятность.

Гасанзаде (*спокойно.*) Потом?

Фараджев. А потом она очень испугалась... Чуть не плакала.

Гасанзаде. А Рашид что?

Фараджев. А что Рашид! Постоял, помолчал. Потом говорит: «Извините, Наргиля-ханум. Если вам моя песня так неприятна, в жизнь больше не буду...» Оп... пасная девчонка!

Первый рабочий (*Наргиле*). Честно говоря, мы не ожидали от вас такого.

Второй рабочий. Наверно, вы просто плохо его знаете. Весь завод его любит.

Наргиля. Ну, какое вам до всего этого дело?

Второй рабочий. То есть как это – какое?

Гасанзаде. Наргиля недавно у нас на заводе. Она еще не со всеми знакома. (*Наргиле.*) Это – товарищи Рашида. Они работают в одной бригаде.

Первый рабочий. Может, он вас чем-нибудь обидел?

Наргиля. Нет.

Второй рабочий. Может, его песни напомнили вам о чем-то тяжелом?

Наргиля (*выходя из себя*). Что вы мне тут допрос устраиваете?

Гасанзаде. Ну ладно. Надеюсь, это больше не повторится. Пока давайте на этом кончим. Я сам поговорю с Рашидом. (*Шутя.*) Если хотите, попрошу прощения.

Наргиля (*взволнованно*). Просить прощения? Вам? Никогда!

Гасанзаде (*шутливо*). Принял-то на работу вас я? Я и в ответе за ваши действия. Разве не так? (*Короткая напряженная пауза.*)

Наргиля (*тихо*). Я сама попрошу прощения.

Первый рабочий. Ничего, скоро убедишься, какой это парень.

Рабочие идут к двери. Первый рабочий задерживается и наклоняется к Наргиле.

Первый рабочий. Он же любит тебя, дура.

Наргиля вскидывает голову, намереваясь ответить резкостью, но парни уже вышли. Пауза.

Наргиля (*тихо и виновато*). Простите...

Быстро поворачивается и уходит. Сцена погружается в темноту. Когда свет зажигается, мы видим комнату Наргили. Она что-то шьет и слушает радио. В дверь звонят.

Наргиля (*не отрываясь от шитья*). Входите, открыто.

Входит блондинка.

Блондинка. Здравствуй, Нана! Видишь, я не выдержала и опять пришла к тебе. (*Осмотревшись.*) Какая у тебя милая квартира!

Наргиля. Добро пожаловать!

Блондинка. Это правда, что ты выходишь замуж за Гасанзаде?

Наргиля. Ты уже спрашивала.

Блондинка. Видно, между вами что-то есть. Только я не могу понять...

Наргиля. Может быть.

Блондинка. А он интересный... Такой старый, а как сохранил фигуру, походку. И лицо совсем без морщин. Нет, в самом деле интересный.

Наргиля (*поморщившись*). «Интересный»... Не в этом дело.

Блондинка. Дело не во внешности, не в возрасте, не в деньгах, не в положении. В чем же тогда дело?

Наргиля. Не знаю.

Блондинка. Очень хорошо знаешь. Я как-то встретила его случайно, так просто глаз не могла оторвать. Додик даже из себя вышел. Ты не ревнуешь?

Наргиля. Увидев его, женщины должны умирать от восторга.

Блондинка. Ты это серьезно?

Наргиля. Не могу понять, как я до сих пор без него жила. Сейчас он для меня и воздух, и вода, и вся жизнь.

Пауза. Блондинки вдруг мрачнеет.

Наргиля. Как у тебя с Додиком? Все в порядке?

Блондинка (*махает рукой*). А!..

Наргиля. Что «а»?

Блондинка (*устало*). Осточертел... Каждый день одно и то же... Те же остроты, те же анекдоты...

Наргиля. Вы же хотели пожениться.

Блондинка. «Хотели!» Все уши прожужжал: «Поженимся, поженимся», а теперь молчит. А мне что?..

Пауза. Наргиля шьет. Блондинка смотрит в окно.

Блондинка. Нана! Скажи Гасанзаде, может, и для меня на заводе найдется место?

Наргиля. Найдется.

Блондинка. Ты думаешь?

Наргиля. Я уверена. Только знаешь, там работают очень серьезные люди.

Блондинка. Не бойся. Ты знаешь, когда надо, я умею быть серьезной.

Наргиля (*иутя*). Придется рано вставать.

Блондинка. Ничего. Надоело каждый день валяться до двенадцати часов.

Наргиля (*отложив работу*). Он обязательно устроит. Будем работать вместе.

Короткая пауза.

Блондинка. Наргиля, я очень несчастна.

Наргиля. Что это ты?

Блондинка. Не знаю. Все осточертело – танцы, вино, поцелуи... А утром в пустой квартире... Все на работе, а ты от безделья готова биться башкой об стенку. Начинает казаться, что в жизни нет никакого смысла. Сколько можно перешивать одно и то же платье? (*Плачет.*) Сколько можно целоваться с этим Додиком? Иногда я готова убить его, а потом хоть в море бросайся. Господи, как хорошо было, когда мы учились. Все было просто и ясно. Впереди была цель – кончить школу. Чтоб она провалилась, эта англичанка. Если бы не она, мы бы сейчас учились в институте.

Наргиля. И институт мы закончили бы. А тогда что? Нет, дело не в этом.

Блондинка. А в чем?

Наргиля. Он говорит, что счастье – это когда ты нужен людям.

Блондинка. Ох, опять агитация...

Наргиля. Нет. Я теперь поняла, что это действительно так. Ведь в школе мы были все вместе, мы были нужны друг другу. Если дома было что-то неладно, придешь в школу, и все забывалось... И вот теперь мне хочется...

Блондинка. А мне ничего не хочется. Я ничего не хочу и ничего не люблю. Не знаю. Мне кажется, я так далека от всего, от всех, словно между нами и мной – тысячи, тысячи километров. Ну, хорошо, кончили бы институт, вышли замуж, а дальше? Посмотри на моих предков. Отец чуть не каждый вечер где-то... Скажем, неизвестно где. Мать от ревности совсем потеряла голову. Скандалы! Эх!

Наргиля. Мы так жить не будем. Мы будем жить совсем по-другому. Станем вместе работать и в институт поступим. Вот увидишь. Мы теперь не одиноки. Куда торопиться?

Блондинка. К портнихе.

Наргиля. Новое платье шьешь?

Блондинка. Скажешь – новое. Красное свое распорол... Перешиваю, чтоб помодней. Так ты поговоришь обо мне со своим чуваком?

Наргиля. Сурик!

Блондинка. Извини, привычка. Ты знаешь, Нар, в третий раз встречаю одного парня. Как только увидит меня – теряется, краснеет до ушей. Даже смешно. Совсем, видно, ребенок.

Усмехается. Входит Назакят. Не здороваясь с Сурик, бросает на нее холодный взгляд. Улыбка сползает с лица Сурик.

Ну, хорошо, Наргиля, я пошла, до свидания.

Наргиля. Счастливо.

Блондинка уходит.

Назакаят. Возвращайся домой.

Наргиля. Чтоб я еще вернулась к Фараджу!

Назакаят. Я сказала – к себе домой!

Наргиля. К чему все эти разговоры? Ведь все решено.

Назакаят. Я вынесла его стол из твоей комнаты.

Наргиля. Скажите, пожалуйста. Как ты осмелилась?

Назакаят. Я измучилась, Наргиля!.. Места себе не нахожу... И его презираю, и себя... Я это ему сказала в лицо. Ну, что я еще могу сделать? (*В слезах.*) Сколько лет я не видела твоего отца во сне, а теперь каждую ночь снится. Молчит, не говорит ни слова. Ну что вы

все от меня хотите? Жизнь? Возьмите. Только рада буду избавиться. Я плохая... Но я же ничего не делала по своей воле. Пойми хоть ты!..

Н а р г и л я (*подходит, осторожно прикасается к ее волосам*). Не надо, мама.

Н а з а к я т. Доченька! (*Обнимает ее*.)

Н а р г и л я (*печально*). Успокойся. Не надо.

Н а з а к я т. Ты простила меня, доченька? Простила?

Н а р г и л я (*с ласковой укоризной*). Ну, зачем ты так?

Н а з а к я т (*горячо*). Ты должна вернуться! Я не найду покоя, пока ты не будешь со мной.

Н а р г и л я (*шутливо*). Представь себе, что я вышла замуж.

Н а з а к я т. Нет, это совсем другое. Замуж я выдала бы тебя, как полагается... Я ведь скопила кое-что тебе на свадьбу, по копейке, тайком от Фараджа.

Н а р г и л я (*непонятно – шутя или всерьез*). Значит, у меня и приданое будет? (*Целует мать*.)

Н а з а к я т (*изумленно и горячо*). Как давно ты меня не целовала, доченька!.. Так хочется, чтоб ты была счастлива!

Н а р г и л я (*торжественно*). Аминь!

Пауза. Наргиля обнимает мать. Весь свет сосредоточен сейчас на двух женских фигурах. Лица у них спокойны, и выражение этих лиц одинаково – кажется, что обе смотрят вдаль, в какую-то одну точку.

Н а р г и л я. Помнишь, когда мне было пять лет... Меня укусила собака. Фарадж был тогда на курорте, и ты все время была со мной. Помнишь?

Н а з а к я т (*шепотом*). Помню.

Н а р г и л я. У меня поднялась температура. А я все заставляла тебя рассказывать сказки... А один раз я попросила тебя спеть. Ты пела... пела... И вдруг замолчала. Смотрю, а ты спишь.

Пауза.

Н а р г и л я (*обнимает мать*). Ты помнишь, что ты мне пела?

Короткая пауза. Слышится музыка первого акта. Мысли матери далеко. Время останавливается.

Н а з а к я т. Нет. Я не могу вспомнить.

Н а р г и л я. Ну, ничего. Все будет хорошо!

Н а з а к я т (*поднимаясь*). Переезжай сегодня же. А что тебе мама купила!

Н а р г и л я. Что?

Н а з а к я т. Вот придешь – увидишь.

Н а р г и л я. Неужели... (*Смотрит на ноги*.) Туфли? (*Назакят кивает*.)

Н а р г и л я (*целует мать*). Спасибо, мамочка. (*Напевает*.) У меня будут новые красивые туфли. Даже не верится... Но знаешь, мама... дело в том...

Н а з а к я т. В чем дело?

Н а р г и л я. Ведь я не могу видеть его.

Н а з а к я т. А ты его и не увидишь. Я уже дверь забила.

Н а р г и л я. Нет, лучше я останусь здесь.

Н а з а к я т. Опять ты за свое.

Н а р г и л я. Ну, хорошо, хорошо...

Н а з а к я т. До свидания.

Н а р г и л я. До свидания, мама.

Назакят уходит. Наргиля смотрит ей вслед. Свет гаснет. Веранда в доме Гасанзаде. Бросается в глаза непривычный беспорядок. Гасанзаде укладывает вещи в чемодан. Звонит телефон. Гасанзаде берет трубку, и сразу же на другом конце сцены освещается Назакят с трубкой в руке.

Г а с а н з а д е. Слушаю.

Н а з а к я т. Простите, опять я. Беспokoю...

Г а с а н з а д е. Ничего, ничего... Пожалуйста.

Н а з а к я т (*сдерживая волнение*). Вы знаете... Мы помирились.

Г а с а н з а д е. Я ждал этого.

Н а з а к я т. Я очень, очень вам благодарна!

Г а с а н з а д е. Мне?

Н а з а к я т. Да, вам. Если бы не вы, неизвестно, чем бы все кончилось. Кто знает, может быть, я и дочь навсегда остались бы чужими.

Г а с а н з а д е. Не надо. (*Короткая пауза*.)

Н а з а к я т. У меня к вам большая, огромная просьба...

Г а с а н з а д е. Пожалуйста.

Н а з а к я т. Даже не знаю, с чего начать.

Г а с а н з а д е. Я слушаю вас.

Н а з а к я т. Вы очень хороший человек, но поймите меня – вы не можете быть ее мужем. Только не обижайтесь! Ради Бога, не обижайтесь!

Г а с а н з а д е. Я не обижаюсь...

Н а з а к я т. Сами подумайте, разве это возможно, она почти ребенок...

Г а с а н з а д е (*нетерпеливо перебивая*). Понятно.

Н а з а к я т. Поймите меня правильно. Мы так хотим, чтобы наши дети были счастливы. Разве я не права?

Г а с а н з а д е. Да... конечно.

Н а з а к я т. Я не была... так пусть хоть она будет счастлива.

Прошу вас, сделайте что-нибудь... Отдалите ее от себя. Сделайте так, чтобы она больше не думала о вас. Вы благородный человек. Вы сможете это сделать.

Г а с а н з а д е. Я постараюсь. Ваша дочь умная, честная девочка. Напрасно я говорю об этом, вы и сами это знаете. Она видела много горя. Сделайте все, чтобы это не повторилось. И если когда-нибудь я ей... вам буду нужен, сообщите мне. Мой адрес вам дадут на заводе.

Н а з а к я т. Вы уезжаете?

Г а с а н з а д е. Да. Я уезжаю.

Н а з а к я т. Надолго?

Г а с а н з а д е. Надолго.

Н а з а к я т (растерянно). Что вы говорите?..

Г а с а н з а д е (ему трудно продолжать разговор). Что вы еще хотели мне сказать?

Н а з а к я т (печально). Спасибо.

Гасанзаде вешает трубку и сразу закуривает. Звучит музыка первого акта. Пауза. Гасанзаде курит. Входят пожилой рабочий, Фараджев и трое молодых ребят, которых мы уже видели в кабинете Гасанзаде.

П о ж и л о й р а б о ч и й. Здравствуй, директор!

Г а с а н з а д е. Здравствуйте, товарищи. Садитесь, пожалуйста...

П о ж и л о й р а б о ч и й. Что стряслось? Говорят, уезжаете?

Г а с а н з а д е (с улыбкой). Говорят...

П о ж и л о й р а б о ч и й. Двадцать лет вместе работаем... Привыкли.

Ф а р а д ж е в. Вот из т-такого крохотного цеха какой заводиче отгрохали и уезжать?..

П е р в ы й р а б о ч и й. Работать где будете? На кого вы нас променяли, не секрет?

Г а с а н з а д е. Недалеко от Гянджи строится новый завод.

П о ж и л о й р а б о ч и й. Говорят, сам и заявление подал?

Г а с а н з а д е (с нарочитым оживлением). Эх, дядя Мурад-хан, что нам с тобой на этом свете остается, как не строить!..

П о ж и л о й р а б о ч и й. Строить – дело хорошее. Только что это ты себя со мной сравниваешь? Мне уже за семьдесят...

П е р в ы й р а б о ч и й. Рашид вчера из дома отдыха звонил. Как узнал, что уезжаете, очень расстроился.

Г а с а н з а д е. Ну, как он отпуск проводит?

П е р в ы й р а б о ч и й. Скучает. Не выдержу, говорит, удержу!

В т о р о й р а б о ч и й. Ну, у него есть причина скучать.

Г а с а н з а д е. А в чем дело?

В т о р о й р а б о ч и й. Вы разве не знаете?

Гасанзаде. Нет.

Второй рабочий. С тех пор, как новая нарядчица появилась, он совсем покой потерял.

Второй рабочий. Меджнун, да и только!

Гасанзаде. Вы говорите о Наргиле?

Первый рабочий. А она видеть его не может. Злитесь. Особо, когда он поет...

Второй рабочий (с понимающей улыбкой). Ничего, это Рашиду на пользу.

Первый рабочий. На пользу? О чем ты говоришь? Она ведь его чуть не убила.

Второй рабочий. Вы еще дети, а я таких романов много читал.

Третий рабочий. Может, она просто нервная, вот и все.

Второй рабочий. Нервная! (Многозначительно.) Нервы тут ни при чем. Психология!

Пожилой рабочий. Главное, чтобы она перестала от людей шарахаться, научилась с ними разговаривать, понимать их.

Третий рабочий. Да, первое время она совсем дикая была, а сейчас здорово изменилась.

Пожилой рабочий. Ну, коли умная, разберется, что к чему. Ведь такого парня, как наш Рашид... на свете нет.

Первый рабочий. Конечно...

Фараджев. У... у... убьет она Рашида. В... в... вот увидите. Она же ненормальная.

Гасанзаде (строго). Вот что, Фараджев. Чтобы больше я этого не слышал. Ясно? Я ведь не на другую планету переселяюсь. О заводе я всегда и все буду знать.

Короткая пауза. Гасанзаде закуривает.

Пожилой рабочий. Конечно, ведь завод – твой.

Гасанзаде. Прошу вас, будьте внимательны к этой девушке. Она тяжело болела... Сейчас выздоровела. От вас зависит, чтобы болезнь не вернулась. Будьте ей друзьями. Она того стоит.

Пожилой рабочий. Мы тебе верим. Не волнуйся, глаз не спустим.

Второй рабочий. Будьте спокойны.

Короткая пауза. Гасанзаде, занятый своими мыслями, с трудом поднимает голову.

Гасанзаде. Вы знаете, что я и Рашида люблю. Если они будут вместе – я только...

Первый рабочий. Вы хотите сказать...

Второй рабочий. Ну, конечно.

Гасанзаде. Мне кажется, что так и будет. Передайте это Рашиду.

Первый рабочий. Обязательно.

Короткая пауза.

Гасанзаде. Я не верю в судьбу. Думаю, счастье каждого из нас зависит от того, кто рядом.

Пожилой рабочий. Верно, сынок. Если бы все так думали, давно бы коммунизм был! Хороший человек всегда оставит людям хорошие дела. Спасибо. За все. Счастливых тебе дел!

Гасанзаде. Спасибо. До свидания.

Пожилой рабочий. До свидания.

Гасанзаде машет им рукой. Рабочие выходят. Гасанзаде несколько минут стоит в той же позе. Ему очень тяжело. Звучит музыка первого акта. Гасанзаде продолжает складывать вещи. Свет слабеет, в полумраке появляется Хуриуд. Освещены две фигуры – она и Гасанзаде.

Хуриуд. Почему ты бежишь? Она любит тебя.

Гасанзаде. Нет, это ошибка. Природа – строгий судья, у нее свои законы. За нарушение их она наказывает.

Хуриуд. В молодости ты не рассуждал о любви так холодно и разумно.

Гасанзаде. В молодости все легче и проще... Как роса на весенней траве... Летний зной сушит росу, зимой она превращается в твердые льдинки...

Хуриуд. Уедешь... А что будет с ней? Тебе не кажется, что это похоже на предательство? Она видит свое счастье в тебе...

Гасанзаде. Надолго ли? (Пауза.) Когда она поймет свою ошибку, будет поздно. (Короткая пауза.) Она верит мне, и я должен решать за нее. Я не снимаю с себя ответственности за ее судьбу. Ты увидишь, она будет счастлива.

Хуриуд. Ты думаешь?

Гасанзаде. Я сделал все, что мог. Остальное сделает жизнь. Я оставлю ее с хорошими людьми.

Гудок машины. В дверь звонят. Входит шофер. Хуриуд исчезает. Шофер берет чемоданы, выходит. Гасанзаде снимает со стула пиджак, оглядывает комнату. Свет гаснет. Комната Наргилы. Она что-то шьет, весело напевая. Звонок в дверь. Девушка

жит отворять. Входит Гасанзаде. Наргилы ошеломлена.

Наргиля. Вы – у меня? *(Бросается к Гасанзаде и крепко обнимает, прижимается к его груди.)* Нет, нет, не верю. Господи, вы? Вы! Вы! *(Смеется сквозь слезы.)* Дорогой, дорогой мой. *(Рассматривает его, задумчиво склонив голову. Улыбается. Смеется, закрыв глаза.)* Откуда вы здесь? Вы не с луны? Садитесь, мой дорогой гость с луны, а я расскажу вам о том, что происходит у нас на земле. Сегодня приходила мама. Она зовет меня домой. Она любит меня. Я ей нужна!

Гасанзаде. Конечно, она – мать.

Наргиля. Я много говорила ей о вас. Она все поняла.

Гасанзаде. Я очень рад.

Наргиля. Вы будете приходить к нам каждый день, да?

Гасанзаде. Нет.

Наргиля. Вы шутите. Да?

Гасанзаде. Нет, я не шучу. Я не смогу приходить к вам, потому что уезжаю.

Наргиля. Не понимаю... Не понимаю...

Гасанзаде. Я говорю, что уезжаю. И надолго.

Наргиля. А я? Как же я?

Гасанзаде. А вы останетесь здесь.

Наргиля. Нет! Нет! Не хочу. Я не останусь. Я не могу... Я не могу жить без вас. *(Пауза. Смеется.)* Вы шутите, вы, конечно, шутите.

Гасанзаде. Нет, я не шучу.

Наргиля *(посветлев, с надеждой)*. А, понимаю. Вы, наверное, хотите испытать меня?

Гасанзаде *(нежно)*. Зачем мне вас испытывать?

Наргиля *(как бы сама с собой)*. Значит, едете.

Короткая и напряженная пауза.

Гасанзаде *(берет ее за руки)*. Выслушайте меня.

Наргиля *(вырывая руки)*. Не надо. Молчите. Не надо ничего говорить. *(Из глаз ее каплют слезы.)* Это должно было случиться... Вы не могли быть со мной...

Гасанзаде. Не надо так...

Наргиля. Ничего... Не обращайтесь внимания. *(Слезы одна за другой каплют по ее щекам.)* Все вы у меня не отнимете, не сможете отнять... Многое останется со мной... В моей жизни...

Гасанзаде. Не волнуйтесь.

Наргиля. Я все понимаю. Раз вы уезжаете, значит, так нужно. *(Автомобильный гудок. Гасанзаде встает.)* Нет, подождите, еще минутку. Если на свете есть справедливость, пусть ваш сын будет самым счастливым. Чтобы вы больше не знали горя. *(Она никак не мо-*

жет собраться с мыслями.) Вы... Вы всегда... днем, ночью будете рядом со мной. Всегда со мной. *(В отчаянии.)* Я же не смогу жить без вас!

Гасанзаде *(взволнованно)*. Наргиля...

Наргиля. Молчите... Вы уже все сказали. А я еще должна сказать. Где бы вы ни были, я каждый день буду говорить вам эти слова, и вы убедитесь... *(Плачет.)*

Гасанзаде. Не надо плакать, Наргиля!

Наргиля *(улыбается сквозь слезы)*. Кто вам сказал, что я плачу? Еще никогда я не чувствовала, как огромна, как всемогуща моя любовь... Она преодолет все... *(Берет его за руку.)* Идите, вам пора...

Гасанзаде выходит. Слышна музыка первого акта.

Свет медленно тускнеет и, наконец, гаснет.

1963

Не могу забыть

ДЕЙСТВУЮЩИЕ ЛИЦА

Мовсумзаде	— профессор.
Саадат	— его жена.
Нармина	— их дочь.
Кямран	
Джамиль	
Дядя Керем	
Майор	— грузин.

Кямран с небольшим чемоданчиком медленно идет вперед. Позади виднеются зеленые поля, вдали – горы. По небу плывут караваны облаков. Все вокруг выглядит сказочным. Кямран идет вперед, и мы слышим слова, сопровождающие его.

Я всегда с чувством глубокой благодарности принимал дары этой земли. Под знойным солнцем я усердно пахал и засеивал эту благодатную землю. Весенние дожди орошали мои поля. В первый месяц лета они колосились, как море. Мой комбайн пожинал янтарную пшеницу. Я пек из этой пшеничной муки ароматный хлеб и подносил его тебе. В жаркие летние дни я наполнял медный луженый кувшин студеной водой из родника под скалой Баба и подносил тебе. Ветры дули по ночам с горы Муров, убаюкивали тебя, навевали сладкие сны. Утром Полярная звезда звала тебя к радости, к жизни. Я много страдал, перенес много трудностей, но никогда не сетовал на свою судьбу, никогда не жаловался, никогда не был равнодушен к трудовому хлебу на своем столе. И никогда не склонял головы перед чужеземцами...

Голос постепенно замирает. За сценой слышен гудок автомашины.

К я м р а н (*голосует и кричит*). Эй, шофер, подвези меня! (*Убегает.*)

Свет гаснет и зажигается. Квартира профессора Мовсумзаде. Входит Нармина и встречается с выходящей Саадат-ханум.

Н а р м и н а. Кямран не приходил?
С а а д а т. Нет. А что, у вас нет сегодня занятий?
Н а р м и н а. Были. Я ушла с последней лекции.
С а а д а т. Почему?
Н а р м и н а. Да так. Скучно стало. (*Короткая пауза. Смотрится в зеркало, поправляет волосы.*) У Кямрана сегодня последний экзамен.
С а а д а т (*глубоко вздыхает*). Знаю.
Н а р м и н а. Почему, когда я говорю о его экзаменах, ты хмуришься?

С а а д а т. Я думаю о том, что с вами будет, когда Кямран закончит институт. Он не хочет оставаться в Баку.

Н а р м и н а. А что делать? Это не от него зависит.

С а а д а т. Почему же! Если он захочет, отец все устроит.

Н а р м и н а. Он не хочет, чтобы кто-то его устраивал.

С а а д а т (*нервно*). Считает ниже своего достоинства. В жизни не видела такого задавалу!

Н а р м и н а (*шутливо*). Если б Кямран был из тех, которые прчнутся под крылышком чужого дяди, я бы и не взглянула на него.

С а а д а т. Во-первых, твой отец, профессор Мовсумзаде, не чужой дядя. Во-вторых, держаться так независимо хорошо тогда, когда это не портит жизнь другим. (*Опечалено.*) Ты моя единственная дочь!

Н а р м и н а (*шутливо*). В детстве, подавая плов, ты всегда клала мне куриные крылышки и говорила: «Крылья доченьке, потому что она улетит из отчего дома».

С а а д а т (*глубоко вздыхает*). Тебе все шуточки...

Н а р м и н а. Грузия не на том конце света... Если даже поедем туда, каждое воскресенье будем у вас в гостях.

С а а д а т. Больше, чем за себя, я переживаю за твоего отца. Он оставил по ту сторону Аракса двоих детей и всех своих родных. Если и ты теперь уедешь...

Н а р м и н а. Когда я вспоминаю, что у меня за рубежом есть брат и сестра, мне становится как-то странно...

Короткая пауза. Обе задумчиво смотрят вдаль.

С а а д а т. Отцу очень тяжело. Вы, молодые, думаете только о себе.

Н а р м и н а (*шутливо*). Любимая, без вас мне счастья нет! Ладно, я постараюсь уговорить Кямрана остаться здесь. Ну, развеселись же! (*Напевает мелодию и кружит Саадат.*)

С а а д а т. Перестань, дочка, голова закружилась.

Н а р м и н а. Не будет нам с тобой мира!

С а а д а т. Почему?

Н а р м и н а. А почему ты не дала мне таких же глаз и бровей, как у тебя?

С а а д а т (*улыбается*). Глупышка! Ты красивее меня.

Н а р м и н а. Неправда! Когда мы идем рядом, прохожие больше на тебя засматриваются, чем на меня. (*Громко смеется.*) Но, между нами говоря, я не понимаю твоей тревоги о том, что я уеду. А что же делать матерям космонавтов?

С а а д а т. Опять сначала? (*Печально.*) Конечно, ты не можешь понять нас.

Нармина. Хорошо, я обещала, и все.
Саадат. Спасибо! *(Целует ее.)*
Нармина *(резко)*. Хватит, мама. Ты так говоришь спасибо, будто речь идет о жизни и смерти.
Саадат. А если Кямран не согласится?
Нармина. Этот вопрос я должна задать тебе. Что мне тогда делать?

Саадат *(нервно)*. Не знаю. Я ничего не знаю.

Собирается уйти. Нармина удерживает ее.

Саадат. Отпусти! Отпусти! Детям нельзя верить, им нет дела до нас!

Нармина. Ладно, ладно... Но, как и все на свете, слово «доверие» тоже изменило свой смысл. Хорошо, говорю! Что бы ни случилось, я не оставлю тебя и никуда не уеду. Думаю, что и Кямран не оставит меня. *(Слышится шум машины.)* Отец приехал.

Саадат. Сегодня один из его аспирантов должен был защищать диссертацию.

Нармина. Знаю, в газете было объявление. Джамил Зиядхан.

Саадат. Да, отец хвалит его.

Нармина. Слышала. Говорят, талантливый парень.

Саадат. А твой Кямран, как я ни уговариваю его, не хочет поступать в аспирантуру. Все мои советы обращает в шутку.

Нармина *(громко смеется)*. Разве это плохо? Сколько можно учиться, у нас уже глаза не видят.

Саадат. Сейчас на одном высшем образовании далеко не уедешь.

Нармина. Ну, это зависит от человека.

Входят профессор Мовсумзаде и Керем.

Керем. Дамам почет и уважение!
Мовсумзаде. Дамам почет и уважение!
Нармина. Дядя Керем, ты снова участвовал в защите?
Керем *(серьезно)*. Участвовал.
Мовсумзаде. Смотрю, Керем внимательно слушает... *(Громко смеется.)* Оказывается, все его внимание было обращено на мое ухо.

Керем. Выступающие расхваливали Джамилу, а профессор прищуривал левый глаз и непрерывно почесывал под правым ухом. *(Показывает.)*

Смех.

Мовсумзаде. Ей-Богу, эта защита доставила мне такое удовольствие, просто не могу описать.

Керем. Но смелый парень. Я видел, как ученый жевал губами, когда диссертант читывал его. Мне кажется, что тот ученый очень завистливый человек. Аж виски у него стали красными. По-моему, он завистник, этот старик.

Мовсумзаде. Эх, друг мой Керем, не обращай внимания. Для нас важно то, что парень хорошо защитился. Это мой восемнадцатый аспирант, получающий ученую степень.

Керем. Девятнадцатый.

Мовсумзаде *(смотрит на него)*. В самом деле?

Керем. Да, девятнадцатый! Я записал все имена и фамилии. *(Достаёт из кармана небольшую книжечку.)* Вот моя память.

Мовсумзаде. Да, Керем, это – память о нас. Мы старше и уходим. А они приходят на смену. Чай ты будешь заваривать или я?

Керем. Я. Ты сегодня устал.

Саадат. А нельзя, чтобы вы сегодня выпили чаю нашей варки?

Керем. Саадат-ханум, я нисколько не сомневаюсь в ваших способностях. Но вы же знаете, что вот уже тридцать лет наш чай заваривают или профессор, или я. Прошу вас не лишать нас этого удовольствия. Не стану скрывать от вас, когда я пью чай чужой заварки, мне кажется, будто я попал на чужбину. *(Проходит в соседнюю комнату.)*

Саадат *(вслед)*. Чайник вскипел.

Мовсумзаде *(Нармине)*. Кажется, у Кямрана остался один экзамен?

Нармина. Он сегодня сдает, отец.

Мовсумзаде *(с тайным беспокойством)*. Сегодня? Очень хорошо. *(Пауза.)* Что он думает о работе, намерен остаться здесь или...

Нармина. Пока мы не пришли к твердому решению, отец.
Саадат. И без вашего твердого решения все ясно. *(Мужу.)* Он хочет поехать в Борчалы.

Мовсумзаде. Вполне естественно. Там у него мать, сестры.
Нармина. Не только поэтому, отец.

Мовсумзаде *(задумчиво)*. Я понимаю. *(Короткая пауза.)* Нармина, ну, а ты как думаешь?

Нармина *(решительно)*. Я сказала маме...

Саадат. Она дала мне слово уговорить Кямрана остаться здесь.

Пауза.

К е р е м (*высовываясь из соседней комнаты*). Профессор, чай готов. М о в с у м з а д е (*глубоко вздыхает и поднимается*). Иду. (*Направляется в соседнюю комнату.*)

С а а д а т. Ты не смотри, что отец ничего не говорит, разлука с тобой будет для него очень тяжела. Ведь ты помогаешь ему сносить то горе... по оставшимся на той стороне Аракса.

Звонок. Нармина открывает. Входит Кямран. Это высокий, атлетически сложенный и красивый парень. На нем ладно сшитый спортивный костюм. Его движения быстры, решительны.

К я м р а н. Здравствуйте.

С а а д а т. Здравствуй.

Н а р м и н а. Ну что, Кямран?

К я м р а н. Четыре!

С а а д а т. Поздравляю!

К я м р а н. Спасибо. Через десять дней состоится выпускной вечер, и – прощай, университет!

С а а д а т (*шутливо*). Как ты спешишь проститься!

К я м р а н. Ох, Саадат-ханум, сколько же можно учиться?

Н а р м и н а (*смеется*). Ну ладно, Кям! Ты всегда так шутишь, что люди могут подумать, будто ты ненавидишь занятия и книги. Не смотри, что он так говорит, мама. Он, как кошка, не любит ложиться на спину. Нет романа, чтобы он не прочел. А теперь перешел на философию.

К я м р а н. Романы, философия – это другое. Они уведят мысль в другой мир. Они, попросту говоря, доставляют удовольствие.

С а а д а т. А наука? Значит, наука тебе в тягость?

К я м р а н. Знаете, Саадат-ханум, каждому свое. У каждого своя судьба. По ночам, когда я сплю, мне снится Борчалы.

С а а д а т. Счастливого пути.

Проходит в соседнюю комнату.

К я м р а н. Кажется, мои слова не понравились маме.

Н а р м и н а (*берет его за руку*). Для них мой предстоящий отъезд – большое горе.

К я м р а н (*полушутя, полусерьезно*). Может быть, тебе остаться?

Н а р м и н а. Без тебя? Спасибо! (*Выпускает его руку.*)

К я м р а н. Да ладно, я пошутил!

Н а р м и н а. Но какая тебе разница? Почему ты хочешь непременно ехать в Грузию? Разве ты не можешь работать здесь, в Азербайджане?

К я м р а н. Отчего же? Терпеть не могу, когда к этому делу припугивают национальные страсти. Как будто я там не могу остаться

сыном своего народа! В общем, я дал слово по окончании учебы вернуться туда. Я знаю, что живущие там азербайджанцы нуждаются во мне гораздо больше, чем здешние. Пять лет я жил мечтой о возвращении туда. У меня там остались друзья и товарищи. Они считают меня настоящим мужчиной. Что же скажут они, если я променяю все это на гамак?

Н а р м и н а. Какой гамак?

К я м р а н (*смеется*). А ты забыла, как вы на даче, часами лежали в гамаке и раскачивались из стороны в сторону?

Н а р м и н а (*внимательно смотрит на него*). Кямран, я могу сильно обидеться на тебя.

К я м р а н (*ласково*). Не обидишься! Весь наш выпуск едет в отдаленные села. Если я струшу и спрячусь под крылышком твоего отца, я возненавижу самого себя. Мой отец и дед тоже сами проложили себе дорогу в жизни. Я хочу пойти по трудным дорогам и выйти победителем. Если меня лишат этого, я превращусь в тряпку. Ты согласна? Согласна на трудности?

Н а р м и н а (*берет его за руку*). Мой дорогой, мой смельчак! Вот таким я и полюбила тебя. Не смогу без тебя жить!

К я м р а н (*шутливо*). Ого, постой, постой! Так ты собиралась жить без меня?

Н а р м и н а. Нет, не собиралась. Никогда! Мы вместе постараемся уговорить маму. Отец – человек сговорчивый.

К я м р а н. Это верно.

Н а р м и н а. Я буду учить детей английскому. А ты... (*Смотрит на него.*) Следователем или прокурором?

К я м р а н. Все равно кем, это не имеет значения.

Н а р м и н а. Да, отец поможет, купим машину.

К я м р а н. Опять помощь?

Н а р м и н а. Хорошо, мы сами купим. Будем часто приезжать в Баку.

К я м р а н. Конечно. Прежде мне казалось, что даже самый близкий человек далек и непонятен, как вечность. Я думал, что, если даже наши чувства так утончатся, что мы сможем читать мысли, и то один из нас останется для другого загадкой. Все равно каждый будет думать в первую очередь о себе. (*Шутливо.*) Но однажды во сне Бог мне шепнул, что покорители Луны и Венеры, всей галактики спасутся мыслью о других, помощью другим. И тогда мы пойдем друг друга. Когда-то великий Бетховен говорил: «О человек, помоги самому себе!» А я, Кямран, сын тетушки Салатын, живущей в далеких Борчалинских лесах, говорю: «О человек, помоги другим!» (*Шутливо вытягивается.*) Ну как?

Н а р м и н а. Я обиделась на тебя.

К я м р а н. Почему?

Н а р м и н а. Я целую тебя, а ты...
К я м р а н. Ах вот оно что! *(Целует ее.)*

Звонки. Нармина открывает. Входит Джамиль. Он примерно
одних лет с Кямраном. Красивый парень. Одет со вкусом.
Держится так же свободно и решительно, как Кямран.

Д ж а м и л ь *(входя)*. Простите, профессор дома?
Н а р м и н а. Да, пожалуйста, сейчас он придет. Присядьте.

Проходит в соседнюю комнату. Джамиль не садится. Кямран
внимательно присматривается, подходит и становится перед ним.

Д ж а м и л ь. Кажется, мы знакомы?

К я м р а н. Кажется!

Д ж а м и л ь. Борчалы!

К я м р а н *(сует руки в карманы брюк, с легкой иронией)*. Борчалы!

Д ж а м и л ь. Извините, я не сразу узнал вас.

К я м р а н. Ну, это не удивительно.

Д ж а м и л ь. Вы родственник профессора?

К я м р а н. Хочу стать родственником.

Д ж а м и л ь. Каким образом?

К я м р а н. С помощью девушки, открывшей дверь.

Д ж а м и л ь. Это дочь профессора?

К я м р а н. Да.

Д ж а м и л ь. Поздравляю!

К я м р а н. Не спешите.

Д ж а м и л ь. Как? Разве...

К я м р а н. Пока ничего официального.

Д ж а м и л ь. Какие официальности, если вы любите друг дру-
га?

К я м р а н. Что верно, то верно.

Д ж а м и л ь. Я слышал, что у профессора хорошая дочь. Но не
видел ее. Она действительно хороша.

К я м р а н *(шутливо)*. Сейчас не в моде комплименты. Иначе я
передал бы ей ваш отзыв.

Д ж а м и л ь *(внимательно смотрит на него)*. Можете не пере-
давать.

Входят Мовсумзаде, за ним Керем, Саадат и Нармина.

М о в с у м з а д е. О! Именинник! Добро пожаловать! *(Членам
семьи.)* Познакомьтесь, вот герой, который так смело защищал себя.

Джамиль знакомится с Саадат, Нарминой и Керемом.

М о в с у м з а д е. (*Джамиллю*). А с Кямраном?

К я м р а н. Мы знакомы.

М о в с у м з а д е. Ах вот как... (*Джамиллю*.) Ну, садись, пожалуйста.

Д ж а м и л ь. Нет, простите, профессор, я спешу... Забежал, чтобы пригласить вас с семьей на банкет по случаю защиты.

М о в с у м з а д е. В честь славной победы?

Д ж а м и л ь. Профессор, вы смущаете меня. Все было просто...

М о в с у м з а д е. Твоя диссертация не простое дело.

К е р е м. Выступавшие говорили, что кандидатской степени мало, надо дать докторскую.

Д ж а м и л ь. Да разве это можно!

К е р е м. Нет, они не зря предлагали.

Д ж а м и л ь (*улыбается*). Но профессор не согласился с этими предложениями.

М о в с у м з а д е. Ты обиделся на это?

Д ж а м и л ь. Нет, вы так это обосновали, что обидеться было невозможно.

М о в с у м з а д е. Я поступил правильно. Коль скоро у тебя есть талант и любовь к делу, ты сможешь разработать для докторской диссертации более важную тему. Так или нет?

К е р е м. Так, профессор.

М о в с у м з а д е. Сильный человек всегда должен браться за трудное дело. Тогда и жизнь становится интересной.

Д ж а м и л ь. Ваше слово закон для меня, профессор.

М о в с у м з а д е. Ну, это уж слушком. У тебя должно быть свое мнение. Если все станут думать одинаково и друг другу поддакивать, жизнь станет невыносимой.

К е р е м (*почему-то вздыхает*). Это верно, профессор.

Д ж а м и л ь. Профессор, с вашего разрешения я пойду.

М о в с у м з а д е. Хорошо. Ступай. Всего доброго.

Д ж а м и л ь (*выходя, приостанавливается, тихим голосом Кямрану*). Я думаю, нет надобности вас приглашать особо.

К я м р а н. Я тоже так думаю.

Д ж а м и л ь. Я буду ждать. (*Всем*.) До свидания.

М о в с у м з а д е. До свидания.

Джамиль выходит.

С а а д а т (*Мовсумзаде*). Какой красивый парень твой аспирант.

К е р е м (*серьезно*). Красота – хорошая вещь, только жаль, что у этого парня какая-то женская красота. Правда, теперь нет разницы между женщиной и мужчиной. У тех и у других одни и те же права.

М о в с у м з а д е (*Керему*). В нарды сыграем?

К е р е м. Нет.

М о в с у м з а д е. Почему?

К е р е м. Вымою машину. Вечером – на банкет...

М о в с у м з а д е. Ладно. А я просмотрю газеты.

Проходит в соседнюю комнату. Керем и Саадат тоже уходят.

Н а р м и н а (*Кямрану*). Откуда ты его знаешь?

К я м р а н (*непроницаемо*). Кого «его»?

Н а р м и н а. Как кого? Аспиранта.

К я м р а н. Почему же аспиранта? Он уже кандидат,

Н а р м и н а. Ну, еще не утвержденный. Эх, Кямран, что это ты меня разыгрываешь?

К я м р а н. Я познакомился с ним в Грузии, в лесах Борчалы.

Н а р м и н а. Разве он тоже борчалинец?

К я м р а н. Он? Кажется... Я не знаю, откуда он родом.

Н а р м и н а. А что же он делал в ваших лесах?

К я м р а н. Приезжал в гости к другу, в Тбилиси. А тот привез его на охоту в лес.

Н а р м и н а. А дальше?

К я м р а н. Дальше спроси у него.

Н а р м и н а (*удивленно*). Почему у него?

К я м р а н. Потому что я не хочу об этом говорить.

Н а р м и н а. Наверное, между вами произошло что-то?

К я м р а н. Во всяком случае, ничего такого, что могло бы обидеть его.

Н а р м и н а. А тебя?

К я м р а н. И меня тоже.

Н а р м и н а. Тогда почему ты так недоброжелателен?

К я м р а н. Я не питаю к нему дурного чувства.

Н а р м и н а. А симпатии?

К я м р а н. Симпатии тоже.

Н а р м и н а. Странно.

К я м р а н. А почему это тебя занимает?

Н а р м и н а. Мне кажется, он неплохой парень.

К я м р а н. Возможно. Я был с ним знаком всего десять дней.

Короткая пауза.

Н а р м и н а. Что ты наденешь на банкет?

К я м р а н. Почему ты спрашиваешь?

Н а р м и н а. Хочу, чтобы мы всем понравились.

К я м р а н. Я не пойду на банкет.

Н а р м и н а. Почему?

К я м р а н. Не пойду, и все.
Н а р м и н а. Вот видишь... *(Короткая пауза. Кямран закури-
вает.)* Тогда я тоже не пойду.
К я м р а н. Нет, ты иди.
Н а р м и н а *(с упрехом)*. Без тебя?
К я м р а н. А что особенного?
Н а р м и н а *(обиженно)*. Спасибо!

Напряженная пауза.

К я м р а н *(гасит папиросу в пепельнице)*. Хорошо, я тоже пойду.
Н а р м и н а *(радостно хватая его за руку)*. Спасибо!
К я м р а н. За что?
Н а р м и н а. Я знаю, что ты идешь только ради меня. *(Кямран снова закуривает. Нармина вырывает папиросу.)* Не кури столько! *(Делает одну затяжку, гасит папиросу.)* Ты наденешь черный костюм, хорошо?

Кямран кивает.

Н а р м и н а *(смотрит на его ноги)*. Теперь остроносые туфли не в моде, купи сегодня тупоносые.
К я м р а н. Такие, как были на Джамиле?
Н а р м и н а *(вспыхнув)*. При чем тут Джамиль? Сейчас все носят такие туфли.
К я м р а н. Не присматривался.
Н а р м и н а. Мама купила вчера отцу такие туфли. Если не найдешь, наденешь их. У вас нога одного размера.
К я м р а н *(иутиливо)*. Кажется, ты хочешь сделать из меня пиджона?
Н а р м и н а. Я хочу, чтобы мы выглядели, как нормальные современные ребята, только и всего.
К я м р а н. Ну еще бы!
Н а р м и н а *(внимательно смотрит на него)*. Кямран, ты иронизируешь?
К я м р а н. Нет. *(Вдруг оживляясь.)* Но почему наши мысли и чувства, зачастую независимо от нас самих, должны тонуть в чудовищной срунде?
Н а р м и н а. Эти слова относятся ко мне?
К я м р а н. Нет, скорей ко мне самому.
Н а р м и н а. Ну, а к себе ты почему так жесток?
К я м р а н. Потому что я не могу запретить своим мыслям копиться в мусоре жизни. Как ни пытаюсь быть выше этого, не могу. Вдруг спохватываюсь и вижу, что барахтаюсь на дне колодца.

Весь вымазан тиной... В такие минуты я хочу бежать, спастись от самого себя.

Н а р м и н а *(хмуро)*. Наверное, есть от чего.
К я м р а н. Не знаю. Даже любя, мы не во всем откровенны.
Н а р м и н а *(расстроено)*. Не понимаю, к чему ты это говоришь. У меня до сих пор не было от тебя никаких тайн.
К я м р а н. Я не о тайнах. Я о маленьких подлых секретах, которые скрывают даже от любимых. Ведь мы же любим друг друга?

Н а р м и н а. Ты сомневался в этом?
К я м р а н. Не сомневаюсь. Но я хочу закрепить позиции. Ведь чувство можно и усилить, и ослабить, ему можно помочь и помешать. Как все на свете, любовь тоже не всегда одинакова. Ей мешают мелочи...

Н а р м и н а. Кямран, дорогой! Зачем мы должны заниматься самоанализом? Мало ли у нас забот без этого? Ведь мы даже не вместе еще...

К я м р а н *(внимательно смотрит на нее, улыбается)*. Профиллактика!

Н а р м и н а. Честно говоря, когда ты так заводишься, я себя чувствую неважно. *(Смотрит на часы.)* До вечера остается мало, сходи переоденься и поскорей обратно.

К я м р а н *(словно возвращаясь к действительности, смотрит на часы)*. И правда, мало осталось. Ровно через два часа я в тупорылых туфлях буду весь к твоим услугам. У меня есть такие туфли, я давно купил их.

Н а р м и н а *(обиженно)*. Что же ты сразу не сказал? Мне хотелось идти на этот чертов банкет!

К я м р а н. Ничего, пойдешь. *(Целует ее.)* Пока.

Уходит.

Н а р м и н а *(ему вслед)*. Повяжи галстук, который я тебе купила.

Нармина становится перед зеркалом. Она с таким странным интересом и вниманием смотрит на себя, будто видит впервые.
Входит Керем по пути в соседнюю комнату.

Н а р м и н а. Дядя Керем!
К е р е м. Что, девочка?
Н а р м и н а. Как ты сказал об этом парне?
К е р е м. О каком парне?
Н а р м и н а. Который защитил сегодня диссертацию.
К е р е м. Я сказал, что он смельчак, крепко выдал тому ученому, который жевал губами.
Н а р м и н а. Я не об этом. Какая, ты сказал, у него внешность?

К е р е м (с умыслом). Не помню. (*Хочет уйти. Нармина презирает ему путь.*)

Н а р м и н а. Пока не скажешь, не пушу.

К е р е м. Клянусь тобой, я не со зла сказал.

Н а р м и н а. Знаю. Ну говори же!

К е р е м. Я сказал, что он красив женской красотой.

Нармина заливается смехом.

К е р е м. словно его глаза подвели сурьмой. А лицо белое и круглое, как яйцо. (*Нармина смеется.*) Клянусь тобой, я не со зла сказал.

Н а р м и н а. послушай, дядя Керем, а каким бы ты хотел видеть его?

К е р е м. Эх, если б люди создавались по моему желанию, мир сейчас был бы совсем иным.

Н а р м и н а. Я знаю, ты хотел бы, чтобы он был таким, как Кямран: сильный, крепкий, настоящий мужчина!

К е р е м. Как знать, может быть, и этот Джамиль – настоящий мужчина. котелок у него варит.

Н а р м и н а. Ну, дядя Керем, сейчас и повара диссертации пишут.

К е р е м (*хохочет*). Это ты хорошо сказала! Только, дочка, быть поваром не простое дело. В Бинагадах есть один шашлычник, так ему хоть сейчас звание профессора присваивай. Он так искусно выдает старое мороженое мясо за свежее, что люди пальчики облизывают и просят приготовить из этого свежего мяса еще несколько порций люля-кебаба.

Н а р м и н а. К твоему сведению, дядя Керем, если Кямран захочет, он за шесть месяцев станет кандидатом наук.

К е р е м. Знаю, знаю, Кямран – богатырь. Ну ладно, пойду переоденусь. (*Проходит в соседнюю комнату.*)

Нармина некоторое время смотрит ему вслед. Потом так же рассеянно подходит к пианино и, стоя, наигрывает. Свет гаснет. Когда он зажигается, – мы в квартире Джамиле. Музыка. На заднем плане – гости, многие танцуют. На переднем – веранда, обнесённая зелеными деревьями. Профессор Мовсумзаде и Керем, беседуя, выходят

на авансцену. Они вышли покурить.

М о в с у м з а д е. Смотрю на гостей – и сердце радуется. Сколько у нас прекрасных специалистов!

К е р е м. И многие – твои воспитанники.

М о в с у м з а д е (*со вздохом*). Ты помнишь моего отца?

К е р е м. Хорошим был садовником! Фрукты Кербалая Гусейна славились на весь Тавриз.

М о в с у м з а д е. Вырастет, бывало, дерево, даст первые плоды – он радовался, как ребенок. И каждый раз пытался убедить нас, что эти фрукты слаще, чем все прежние, тем более, из другого сада. Вот и мне теперь, когда кто-то из моих аспирантов получает ученую степень, кажется, что он светит ярче прежних. Только жаль, что мы стареем, Керем.

К е р е м. Прошу тебя, не говори о старости. Да и к чему бы? Ты легкий, как птица, а я, сам знаешь, на опасных поворотах так скручиваюсь, словно орел кружит. Верно?

М о в с у м з а д е (*улыбается*). Верно!

К е р е м. По ту сторону Аракса нас ждут родные, близкие. Стоит ли стареть, пока мы с тобой на этой голубой машине не поедем в гости в Тавриз!

М о в с у м з а д е (*печально и задумчиво*). Почему человеческая жизнь так коротка?

К е р е м (*глубоко вздыхая*). Жизнь человека коротка, зато жизнь мира долга. (*Пауза.*)

Музыка. Подходят Нармина и Кямран.

Н а р м и н а (*чересчур весело*). О, друзья тоже здесь!

К е р е м. Мы вышли покурить.

Н а р м и н а. Мы тоже вышли покурить.

К я м р а н. Нармина!

М о в с у м з а д е (*Кямрану*). Она шутит. Я знаю, что она не курит...

Н а р м и н а (*хохочет*). Отец, Кямран сердится на меня, потому что скрывает от тебя, что он сам курит. Взрослый парень! (*Смеется.*) Если б я курила, вовсе не стала бы скрывать этого. (*Кямрану.*) И ты-то без конца твердишь о мужестве...

К е р е м. Какое мужество в том, что младший будет дымить сигаретой в присутствии старших?

Н а р м и н а. Стеснение и робость остались в прошлом, дядя Керем. Ну что страшного в том, чтобы выкурить папиросу?

М о в с у м з а д е (*дочери, строго*). Больше не пей, слышишь?

Н а р м и н а (*обнимает и целует отца*). Или ты думаешь, я пьяна? Что я выпила? Всего три бокала шампанского. Будь это компания моих товарищей, другое дело. Тогда бы я на «белую головку» дяди Керема ответила пятью звездочками.

М о в с у м з а д е. Перестань глупить! Что за «белая головка»? Какие пять звездочек? Что это еще за новости?

К е р е м (*смеется*). Разве ты не знаешь шутки Нармины? Нынешняя молодежь называет водку «белая головка». Племяшка намекает на то, что я иногда пропускаю поток-другой.

Нармина (*хохочет*). Видите, дядя Керем сразу понял!
Мовсумзаде. Где ты научилась так разговаривать?
Нармина. Отец, не во всех же компаниях собираются одни ученые. (*Кямрану.*) Кям, почему ты мне не помогаешь?
Мовсумзаде. Нет, Керем, видно, мы чего-то не понимаем.
Нармина. Отец, вы сюда в гости пришли или обсуждать три бокала шампанского, выпитых мною?

Входит Саадат.

Саадат. Что вы здесь застряли? Неудобно, мать Джамиль беспокоится, может, вам скучно. (*Профессору.*) Какая интеллигентная семья у твоего аспиранта. Ты обратил внимание, какая у них обстановка? Все на своем месте, все по последней моде, все современное. Кямран, ты что весь вечер такой хмурый? Мне просто стыдно за тебя.

Кямран. Почему вам стыдно за меня?
Саадат. Потому! Потому что ты пришел сюда с нами.
Кямран. Вот как!
Саадат. Я не для того говорю, чтобы обидеть тебя.
Кямран. Я не обижаюсь.
Нармина. Мама!
Саадат. Знаешь, в таких компаниях на все обращают внимание.

На заднем плане звучит музыка.
Танцуют гости, поспешно подходит Джамиль.

Джамиль. Профессор, гости ждут вас. Прошу в комнату.
Мовсумзаде. Пошли.
Керем. С вашего разрешения я еще одну папиросу выкурю.

Мовсумзаде и Саадат-ханум уходят.

Джамиль. Нармина-ханум, прошу вас.
Нармина. Кямран, ты идешь?
Кямран. Я хочу покурить.

Джамиль и Нармина уходят. Видно, как они танцуют.
Керем и Кямран курят. Пауза.

Керем. Не подумай, что я рассуждаю, как Саадат-ханум, но ты и мне не нравишься сегодня вечером. Какая муха тебя укусила?
Кямран. Я не хотел приходить сюда.
Керем. Почему?
Кямран. Потому что мне противен хозяин дома.

Керем. Который: отец или сын?
Кямран. Отца я не знаю. Сын.
Керем. Чувствую. (*Короткая пауза.*) А причину не скажешь?
Кямран. Тебе скажу.
Керем. Спасибо.
Кямран. Три года назад, после зимней сессии, я поехал в родные края. Шел сильный снег. В такое время у нас ходят в лес охотиться на горных коз.
Керем. Говорят, ты хороший охотник.
Кямран. Кто говорит?
Керем. Нармина...
Кямран. Однажды я взял ружье и отправился на охоту. Снег лежал выше колен, в наших краях леса густые.
Керем. Знаю.

Кямран. Долго бродил я, но так ничего и не нашел. На обратном пути началась такая метель — в двух шагах ничего не видно. Вдруг натыкаюсь на человека. Смотрю, прижался к дереву и стоит. Я спрашиваю: «Кто ты?» Человек не откликается. Я зажег карманный фонарик и направил свет прямо ему в лицо. Это был парень моего возраста. «Ты что молчишь?» — спрашиваю. Он еле языком ворочает, но кое-как объяснил, что заблудился. Я с трудом, с мучениями часа через четыре притащил его домой. Он свалился и десять дней лежал у нас, приходил в себя. Потом я посадил его в машину и отвез в Тбилиси, к его другу.

Керем. Это был Джамиль?

Кямран. Он самый.

Керем. Значит, если бы ты не натолкнулся на него и не притащил к себе домой, мы сейчас не гуляли бы здесь? Ну ладно, а что тут худого? Разве парень виноват, что ты его спас?

Кямран. Нет, он виноват в другом. Мать-старуха столько дней и ночей сидела у его изголовья, поила, кормила, выхаживала его, а он за три года ни разу о ней не справился.

Керем. Вот скотина!

Кямран. Но дело даже не в этом. Ни я, ни мать не нуждаемся в его благодарности. Дело в отношении к людям вообще. (*Нервно.*) Он смотрит на нас свысока, этот хлыщ! А Саадат-ханум желает, чтобы я вел себя в доме этого аристократишки, как шут!

Керем. Только не нервничай!

Кямран. Не надо мне было приходить сюда!

Керем. Ты хорошо поступил, что пришел. Будет время, он все поймет. Стоит ли считать его чуть ли не врагом? Пойдем в комнату.

Кямран. Вы идите, я сейчас приду.

Керем уходит. Кямран гасит папиросу в пепельнице, снимает с вешалки

плащ и уходит. Музыка продолжает играть. Вбегает Нармина.

Н а р м и н а (*оглядывается*). Кямран!

Смотрит на вешалку, и выражение радости исчезает с ее лица.

Д ж а м и л ь (*входит*). Что случилось, Нармина-ханум?
Н а р м и н а. Кямран ушел.
Д ж а м и л ь. Но, кажется, здесь его никто не обидел?
Н а р м и н а. Не знаю.

Короткая пауза.

Д ж а м и л ь. Прошу вас, не огорчайтесь. (*Берет ее за руку.*)
Пойдемте.

Нармина вздрагивает, отнимает руку.

Н а р м и н а. Я уйду, Джамиль.
Д ж а м и л ь. Как же так? А ваши родители? Вы не подождете их?

Н а р м и н а. Нет.
Д ж а м и л ь. Нехорошо. Неудобно перед гостями. И наши могут обидеться. (*Снова берет ее за руку.*)

Н а р м и н а. Не надо обижаться. Вы за нас извинитесь перед ними. Скажите, ушли по делу. Пока! (*Насилу вырывает руку.*) Пока, Джамиль!

Торопливо уходит. Джамиль смотрит ей вслед, сует в рот сигарету, чиркает спичкой. Свет гаснет. В темноте некоторое время светится спичка, потом и она гаснет, и тут же снова зажигается свет. Кямран стоит в своей комнате перед окном, курит. Вдруг дверь распахивается. Входит Нармина. У нее в руке завернутая в бумагу бутылка.

Н а р м и н а. Прости меня!

К я м р а н. За что?

Н а р м и н а. За то, что заставила тебя туда пойти.

К я м р а н. А что случилось?

Н а р м и н а. Ничего. Но ты же не хотел...

К я м р а н. Напрасно ты оставила честную компанию и ушла.

Н а р м и н а. Нет, не напрасно. (*Снимает плащ.*) Мы продолжим эту вечеринку у тебя. (*Показывает бутылку.*) Шампанское! (*Достает из буфета два фужера, протягивает бутылку Кямрану.*) Открывай! (*Кямран открывает бутылку, разливает по бокалам. Нармина поднимает свой бокал.*) Твое здоровье!

К я м р а н. Наше!

Н а р м и н а. Нет, этот бокал я пью только за тебя.

К я м р а н. Почему?

Н а р м и н а. Во-первых, потому что там за твое здоровье не шли.

К я м р а н (*нервно*). Оставь, пожалуйста! Какой вздор!

Н а р м и н а. Верно. Во-вторых, и главным образом потому, что я люблю тебя, только тебя одного!

К я м р а н (*усмехается*). Только меня!..

Н а р м и н а (*не понимая его*). Только тебя! Будь здоров! (*Пьет до дна*). Поверь, мне важнее, если ты хоть раз рассердишься на меня, чем если кто-то другой сотни раз назовет меня душой. И злость твоя, и смех – я все люблю. Когда я впервые тебя увидела, я себе сказала: «Этот парень должен стать моим!» Поэтому я сама позвонила и навязалась на знакомство. (*Обнимает его*.) Ах, почему мы еще врозь, и не стали единой плотью, как говорилось в старину, не слились в одно существо! Ну, почему? Скажи, ты меня очень любишь?

К я м р а н (*ласково*). Ты же знаешь, что я терпеть не могу слово «люблю».

Н а р м и н а (*шутливо*). А не скажешь, так и не сделаешь. Как же быть?

Кямран смеется. Страстно целует ее, потом вдруг отрывает от земли и быстро крутит. Осторожно ставит на пол и наполняет бокалы.

Н а р м и н а (*полуприкрыв глаза*). Мне на мгновение показалось, что мы летим куда-то вдаль, в космос.

К я м р а н (*улыбаясь*). Если отсюда в Борчалы пойдет самолет, то это полчаса лету.

Н а р м и н а (*помрачнев*). Поняла. Прошу тебя, давай сегодня не говорить об этом. (*Указывая на тишино*.) Это ты купил?

К я м р а н (*улыбается*). Откуда у меня такие деньги? Хозяйка купила дочери в приданое.

Н а р м и н а. Они не рассердятся, если мы поиграем?

К я м р а н. Нет. (*Поднимает бокал*.) Твое здоровье. (*Пьет*.)

Н а р м и н а (*садится к тишино*). Что тебе сыграть?

К я м р а н. Что хочешь.

Нармина играет и поет песню, которую любит Кямран.

Меня удержит близ тебя
Твоя любовь.
И то, что ты верна, любя,
Удержит вновь.

Пусть дождь идет и сыплет снег,
Кругом бело,
Твоя любовь – она навек,
И с ней тепло.

Не нужно мне одних цветов, –

С тобой в пути.
По горным тропам я готов
Всю жизнь идти.

К я м р а н. Сегодня у тебя удивительные глаза!

Н а р м и н а. Чем же?

К я м р а н. Твои мысли словно волнами налетают, ударяются о берег, разбиваются и откатываются назад.

Н а р м и н а. Я тебя боюсь, Кямран.

К я м р а н. Почему?

Н а р м и н а. Ты читаешь чужие мысли...

К я м р а н. А разве у тебя есть тайные мысли?

Н а р м и н а. Тайных нет, но иногда непроизвольно такое подумаешь, что сама себя испугаешься. (*Берет бокал*.) Ты видишь счастье в победе добрых чувств, не так ли?

К я м р а н. Так.

Н а р м и н а. За победу наших лучших чувств друг к другу!

К я м р а н (*улыбается*). Ура!

Н а р м и н а (*улыбается*). Полетели?

К я м р а н. В космос?

Н а р м и н а (*улыбается*). В космос!

Пьют.

К я м р а н. Какое впечатление произвел на тебя новый кандидат наук?

Н а р м и н а. Женственный красавец. (*Хочет*.)

К я м р а н (*ударив рукой по столу, кричит*). Не ври!

Напряженная пауза.

К я м р а н. Видно, мы никогда не сможем не врать...

Напряженная пауза. Кямран крайне расстроен. Вдруг Нармина, не говоря ни слова, начинает снимать жакет и кофту.

К я м р а н (*удивленно*). Что ты делаешь?

Нармина, не отвечая, продолжает раздеваться.

К я м р а н (*хватает ее за руки*). В чем дело?

Н а р м и н а (*высвобождая руки, спокойно*). Я останусь здесь.

К я м р а н. Ты что, с ума сошла?

Н а р м и н а (*спокойно*). Почему я сошла с ума? Разве ты не любишь меня?

К я м р а н (*взволнованно*). Мало ли что! Ты не можешь так самовольничать, у тебя есть родители.

Н а р м и н а (*нервно одевается*). Ну, а раз так, не кричи на меня.

К я м р а н (*берет ее за руку*). Прости меня!

Н а р м и н а (*кричит*). Отпусти!

Кямран выпускает ее руку, девушка поспешно уходит.

К я м р а н. Проводить тебя?

Н а р м и н а. Нет!

Уходит. Свет гаснет. Когда он зажигается, мы в доме Мовсумаде. Саадат при свете ночника встревоженно ходит из угла в угол. Бьет два часа. Нармина тихо входит, не видя матери. Снимает туфли, чтобы не шуметь, но задевает за стул, стул падает.

а дат подходит к ней.

С а а д а т. Где ты была?

Н а р м и н а. Я была с Кямраном.

С а а д а т. С Кямраном! Ничего себе, воспитание блестящее. В разгар застолья, никому ни слова не сказав, даже не попрощавшись, ушел сам и тебя увел.

Н а р м и н а. Он меня не уводил. Я сама пошла за ним.

С а а д а т. Как же вам не стыдно?! Ведь он тебе даже не жених еще!

Н а р м и н а. Ну и что? Мы дали друг другу слово!

С а а д а т. Дали слово! В том-то и беда, что дали слово! Если из него получится хороший муж, я буду не я! Такие, как он, не могут любить! Он, как Дон-Кихот, любит выдумку, призрак, а не живую женщину... и сражается с ветряными мельницами.

Н а р м и н а. Люди с высокими стремлениями всегда казались Дон-Кихотами.

С а а д а т. Не декламируй, ради Бога! Он просто пустозвон. Говорит о звездах, чтобы заморочить тебе голову и сбить с толку. Ты не можешь его любить!

Н а р м и н а. Я люблю его!

С а а д а т. Ты обманываешь себя. Я женщина, я не чувствую в тебе огня.

Н а р м и н а. Я только что от него.

С а а д а т (*в ужасе*). Что? Ты была у него? Дома? Значит...

Н а р м и н а. Нет!..

С а а д а т (*хватает ее за ворот, кричит*). Поклянись!

Н а р м и н а. Отпусти, мама, отпусти. Он порядочный человек.

С а а д а т. Порядочный человек не может быть таким бесстыжим. В два часа ночи девушка выходит от холостого парня! Что скажут люди?

Н а р м и н а (*хохочет*). Не беспокойся, никто не видел.

С а а д а т. Что тут смешного?

Н а р м и н а. А то, что ты не обо мне думаешь, а о том, что скажут.

С а а д а т (*шокирована*). Но уважать надо и себя, и окружающих!

Н а р м и н а. Так ведь уважать, а не бояться молвы. Уважать, а не лицемерить, притворяться, подлаживаться к чужому мнению!..

С а а д а т. Хвати! Нечего трезвонить, как твой Кямран-бех! Совесть надо иметь! И стыд!

Н а р м и н а. Да почему любовь между парнем и девушкой, их встречи и беседы должны служить поводом для подлых и низких сплетен?

С а а д а т. Потому что любовь – это еще не брак, ясно тебе?!

Н а р м и н а. Нет, не ясно!

С а а д а т. У-у, чтоб тебя разорвало! (*Бьет ее по щеке*.) Убирайся с глаз моих долой!

Нармина хватается за щеку и убегает в другую комнату. Саадат идет за ней. Входит Мовсумаде. Тяжело бродит по комнате. Садится в кресло и закуливает. Утро. Звонок в дверь. Нармина открывает. Входит Джамиль с букетом цветов.

Д ж а м и л ь. Здравствуйте, Нармина-ханум.

Н а р м и н а. Здравствуйте.

Д ж а м и л ь. Вчера вечером вы сказали Кямрану, что вам нравятся такие розы...

Н а р м и н а. Вы говорили, что они растут в вашем саду?

Д ж а м и л ь. Да, этот сорт вырастил я. В городе только у меня такие!

Н а р м и н а (*нюхает*). Хорошие цветы. Спасибо. Но зачем вы беспокоились?

Д ж а м и л ь. Беспокоился?! Что вы! Мне очень приятно, если они вам нравятся...

Н а р м и н а (*ставит цветы в вазу*). Почему же вам приятно, что они мне нравятся? Ведь эти цветы хвалили и та красивая девушка, что сидела рядом со мной. Разве вы не слышали?

Д ж а м и л ь. Слышал. Но меня интересовало, как вы их оцените.

Н а р м и н а. А почему?

Д ж а м и л ь (*смело*). Потому что вы нравитесь мне.

Н а р м и н а (*шутливо*). Я многим нравлюсь. Что с того?

Д ж а м и л ь. Знаю. Но я всю ночь думал о вас.

Н а р м и н а. Понимаю... Только... По-моему, вы все знаете.

Д ж а м и л ь (*глубоко вздыхает*). Знаю. (*Короткая пауза.*) Но я хотел бы знать еще об одном.

Н а р м и н а. О чем?

Д ж а м и л ь. Я хотел бы знать: если б мы были знакомы до него, вы вышли бы за меня замуж?

Н а р м и н а. Во-первых, прошу вас называть «его» по имени.

Д ж а м и л ь. Извините.

Н а р м и н а. Во-вторых, вы задаете странный вопрос. Вы умный человек, и не можете не знать, что время необратимо.

Д ж а м и л ь. Благодарю вас.

Н а р м и н а. За что? *(Смеется.)* Я не сказала ничего, заслуживающего благодарности.

Д ж а м и л ь *(улыбается)*. Время необратимо...

Н а р м и н а. Значит, все ясно?

Д ж а м и л ь. Выходит, так.

Н а р м и н а. И вы знаете, что Кямран лучше вас?

Д ж а м и л ь. Нет. Этого я не знал. А чем он лучше меня?

Н а р м и н а. Он мужественный.

Д ж а м и л ь. Почему вы так считаете?

Н а р м и н а. Он никогда не стал бы признаваться в любви вашей невесте.

Д ж а м и л ь. Возможно. Однако ваши представления о мужестве несколько старомодны. Если б я стал скрывать свои чувства, то обманывал бы и вас, и себя. Может быть, ваши отношения с Кямраном были ошибкой? Может быть, он не тот человек, которого вы ждали? Я должен был это знать.

Н а р м и н а. Теперь вы поверили, что он действительно тот человек, которого я ждала?

Д ж а м и л ь *(решиительно)*. Нет. Не поверил.

Н а р м и н а *(потрясённо)*. Правда? Почему?

Д ж а м и л ь. Я не могу этого объяснить, но так чувствую.

Н а р м и н а. Сожалею, но ваши чувства вас обманывают.

Входит Саадат. Нармина уходит в соседнюю комнату.

С а а д а т. О... Джамиль... Добро пожаловать! *(Пожимает ему руку.)* Что ж вы стоите? Садитесь.

Саадат-ханум замечает, что он смущен.

Д ж а м и л ь. Благодарю вас. *(Продолжает стоять.)* Вчерашний банкет не угомил вас?

С а а д а т. О чем вы говорите? Разве можно было устать от такого милого общества?

Д ж а м и л ь. Очень рад, если так.

С а а д а т. Ваши родители просто очаровали меня. Какие тонкие люди! *(Шутливо.)* Когда я впервые увидела вас, я подумала, от

кого у парня такая красота? Оказывается, от матери. *(Так же шутливо.)* Судьба ничем вас не обделила.

Д ж а м и л ь *(улыбается)*. Увы, Саадат-ханум, как видно, полное счастье на этом свете все-таки невозможно.

С а а д а т. По-моему, у вас нет никаких оснований так говорить.

Д ж а м и л ь. К сожалению, есть.

С а а д а т. Какие же? Можно узнать?

Д ж а м и л ь. Отчего же? Если не вам, кому ж еще об этом сказать? Только вы спросите лучше у Нармины, она вам скажет. *(Смотрит на часы.)* А теперь, с вашего позволения, я пойду. Буду ждать в лаборатории. Что бы ни случилось, я навсегда останусь другом вашей семьи.

С а а д а т. Вы меня встревожили.

Д ж а м и л ь. Ну что вы, никаких причин для тревоги нет. До свидания.

С а а д а т. Прошу вас, приходите чаще.

Д ж а м и л ь. Спасибо.

Уходит. Саадат смотрит ему вслед. Пауза.

С а а д а т. Я ни с кем не могу поделиться своим горем, даже профессору не говорила. После того, как осталась сиротой, я всегда боюсь остаться одна. Порой я просыпаюсь в страхе и прислушиваюсь к дыханию профессора. Боюсь, что он... Я знаю, что никакая дочь не будет вечно сидеть возле матери. И все-таки, когда я думаю о том, что она уйдет от нас, меня охватывает настоящий ужас. Если она уйдет... *(Испуганно кричит.)* Нет, нет, ни за что! *(Спешит к двери, зовет.)* Нармина! Нармина!

Н а р м и н а *(входит)*. Что такое, мама?

С а а д а т. Что случилось, почему ты так смотришь? Подойди поближе, давай помиримся, моя сумасшедшая дочка. *(Обнимает ее и целует.)* Зачем приходил Джамиль?

Н а р м и н а. Принес цветы.

С а а д а т. Для профессора?

Н а р м и н а. Нет, для меня.

С а а д а т. А потом?

Н а р м и н а. А потом признался, что любит меня и хочет жениться.

С а а д а т. И что же ты ответила?

Н а р м и н а. А что, по-твоему, я могла ответить?

Тяжелая пауза. Входит Кямран.

К я м р а н. Здравствуйте!

С а а д а т *(холодно)*. Здравствуй.

К я м р а н *(радостно)*. Я кончил все бакинские дела. Осталось только уехать.

С а а д а т. Ты твердо решил ехать?

К я м р а н. Да.
С а а д а т (*нервно*). И я твердо решила, что Нармина отсюда никуда не уедет.

К я м р а н. Нармине уже двадцать три года, Саадат-ханум.
С а а д а т. Нармина – моя дочь, слышишь?
К я м р а н. Слышу.

Шум подъехавшей машины. Входят Мовсумзаде и Керем.

М о в с у м з а д е (*уловив напряжение в комнате*). Что происходит?

С а а д а т. Что может произойти? Меня хотят лишиться зеницы ока, единственной дочери! (*Кямрану*.) Если ты непременно хочешь ехать в район, разве мало районов близ Баку? Керем сможет каждый день отвозить тебя и привозить домой...

К я м р а н. Саадат-ханум, дело вовсе не в том, чтоб это был район или село. Я с удовольствием остался бы в городе. Но Грузия потому и послала меня сюда на учебу, что азербайджанцы, живущие там, нуждаются в специалистах, знающих родной язык.

М о в с у м з а д е. Грузины правильно поступили. Благородно.

С а а д а т. Я ничего не имею против благородства грузин. Но после отъезда Нармины ты совсем лишишься сна. Ведь ты и так не засыпаешь без снотворного.

М о в с у м з а д е (*шутливо*). Мы привыкли бодрствовать, Саадат-ханум.

К е р е м. Подумаешь, не поспать разок-другой. Не заберет же он с собой и нас.

С а а д а т. Я свою дочь никуда не пушу!

Нервно выходит в соседнюю комнату. Свет следует за ней. Саадат плачет.
Свет возвращается к Мовсумзаде, Керему и стоящим в сторонке от них Кямрану и Нармине.

М о в с у м з а д е. Пойдем, друг мой Керем. Ты видишь, как сложна жизнь.

К е р е м. Кямран нравится мне все больше и больше. Замечательный парень. Прямой и острый, как меч.

М о в с у м з а д е. Что-то тут есть чрезмерное. Меня он как-то беспокоит. Может, это и хорошо. А то мы порой так погрязаем в обыденщине, что, кажется, мозг, и то жиреет. (*Нармине*.) Дочка, ты из-за нас не иди против веления сердца.

К е р е м. Ведь не Аракс нас разделит. Глядишь, дядя Керем лихо подкатит на машине...

М о в с у м з а д е. Пока, дочка.

С а а д а т (*торопливо входит*). Куда вы?

М о в с у м з а д е. На берег Аракса.

Саадат. Зачем?

Мовсумзаде (*глубоко вздыхает*). Просто так, прогуляться.

Выходит.

Керем (*уходя, Нармине на ухо*). Поедем полюбуйся на родные места...

Выходит. Саадат идет в соседнюю комнату.
Слышен шум отъезжающей машины.

Кямран (*указывая на цветы*). Это, наверное, от Джамиля.

Нармина (*кивает*). Как ты узнал?

Кямран (*улыбается*). Истинные герои не могут оставаться безразличными к вниманию красавиц. Вечером Джамиль слышал, как ты хвалила эти розы.

Нармина (*хмуро*). Ну и что ж? Внимание – это ведь хорошо.

Кямран. Конечно.

Нармина (*нервно*). Что ты хочешь сказать?

Кямран. Ничего.

Нармина. Но я же знаю, что ты ненавидишь его.

Кямран. Это не имеет значения.

Нармина (*резко*). Не имело б – ты не стал бы так говорить.

(*Напряженная пауза. Вдруг прижмается к нему.*) Кямран, давай выполним желание отца. Ведь я действительно их единственная дочь.

Кямран. Мне кажется, профессор согласен...

Нармина (*перебивает его*). Это согласие дорого обойдется ему!

Кямран. Он мужчина!

Нармина. А мама?

Кямран. Она свыкнется.

Нармина. Значит, ты не изменишь решения?

Кямран. Нет.

Нармина. А если я не захочу ехать?

Кямран. Останешься.

Нармина. Это ничего для тебя не значит?

Кямран. Значит.

Нармина. И все-таки ты поедешь?

Кямран. Послу.

Нармина. А как же твоя любовь?

Кямран. А как твоя любовь?

Нармина. У меня на пути стоят мои родители.

Кямран. А у меня на пути – мой народ. (*Тягостная пауза.*) Если б ты знала, какие бывают трагедии! В школе вместе со мной

училась девушка по имени Марал. Однажды ее отца арестовали, а потом осудили на десять лет. Он заболел и скончался в тюрьме. А позже выяснилось, что истинный виновник преступления совсем не он, а другой.

Нармина. Девушка была красива?

Кямран. Красивая и славная.

Нармина. Что же стало с ней?

Кямран. Оставшись без родителей, она вышла за нелюбимого человека.

Нармина. Откуда ты знаешь, что за нелюбимого?

Кямран (*хмуро*). Да уж знаю.

Нармина (*с детским эгоизмом, полушутя*). Может быть, она любила тебя?

Кямран (*резко*). Я тоже любил ее. Но это была молчаливая, тайная, бессловесная любовь.

Нармина (*иронически*). Как любовь духов?

Кямран (*хмуро*). Может быть. Духов-то придумали люди.

Нармина. А я думала, что единственная девушка в твоей жизни – это я. Значит, можно любить и не однажды. (*Потрясено.*) А почему ты до сих пор не говорил мне об этом?

Кямран. Потому что каждый раз, вспоминая о ней, я думал только о возмездии виновным.

Нармина. Можно подумать, что все дело в возмездии. Наверное, сама Марал давно забыла эту историю.

Кямран (*холодно*). Если даже она забыла, я помню.

Нармина (*с упреком и иронией*). Кого же ждет возмездие?

Кямран. Тех, кто продает человеческую жизнь за деньги.

Нармина. Дон-Кихот!

Кямран (*холодно*). Может быть. Во всяком случае, надо действовать! Прощай!

Решительно выходит. Нармина на минуту застывает на месте.

Потом невольно шепчет про себя.

Нармина. Прощай? (*Вдруг, словно очнувшись.*) Нет, нет Кямран!

С криком бросается к двери, но, увидев входящего Джамиля, испуганно пятится назад. Джамиль медленно идет к ней. Свет гаснет. Когда зажигается, мы видим Мовсумзаде и Керема. Они стоят на берегу Аракса и смотрят на противоположный, и р а н е с к к н и берег.

Мовсумзаде. Когда мы уезжали, та ива была совсем маленькой. А теперь большое дерево. (*Короткая пауза.*) Мой сын Исмаил, наверное, тоже так вырос и вытянулся. Когда мы уезжали, ему

было всего два года. Видишь, там, на зеленом холме, лошадь. Навострила уши и смотрит на нас.

К е р е м (*растрогапно*). Бедная скотина, откуда ей знать, кто мы такие. (*Пауза*.) А вон та белая дорога ведет прямо в Тавриз.

М о в с у м з а д е. Да...

Любуясь заречьем, поют старинную азербайджанскую песню.

К е р е м. Эх, заварю-ка я чай. Попьем, глядя на ту сторону.

Берет свою дорожную сумку и скрывается за деревьями. Свет медленно гаснет. Когда зажигается, мы в доме Мовсумаде. Нармина одна. Входит Саадат. Короткая пауза.

С а а д а т. Я знаю, что сломала твою любовь. Но, поверь, это ради твоего же счастья. (*Подходит к девушке, ласково.*) Не приноси жизнь в жертву пустым мечтаньям. Если б он любил тебя так, как ты думаешь, он ни за что не уехал бы, даже под угрозой смерти.

Н а р м и н а (*задумчиво*). Ему никто не угрожал.

С а а д а т. Знаешь, дочка, на свете нет такой любви, которая выдержала бы больше двух-трех лет. Двадцатый век не побоялся этой истины, так же как и многих других. И потому самый верный путь — спокойно и разумно строить семейную жизнь. Никто из тех, кто искал счастье только в любви, не нашел его.

Н а р м и н а. По-моему, любящие ничего не ищут в своей любви. И не требуют никакого счастья.

С а а д а т. Оно и естественно. Страсть затуманивает душу, мозг, не дает серьезно подумать о своей жизни, о своем будущем.

Н а р м и н а (*неприятно усмехаясь*). Значит, долой любовь?

С а а д а т. Не всякая любовь обещает счастье и благополучие. Умный человек не должен забывать об этом. Тем более женщина, для которой запоздалые сожаления особенно страшны.

Н а р м и н а (*глубоко вздыхает*). Для меня было бы счастьем жить с Кямраном в самом дальнем селении, в какой-нибудь хибарке. А запоздалое сожаление будет терзать меня теперь, когда он уехал.

С а а д а т. Это тебе кажется. Но жизнь возьмет свое. Мы с тобой не только мать и дочь, но и подруги. Поэтому я говорю так откровенно. И уверяю тебя, что любовное безумие, любовная горячка не продлятся долго. Они пройдут, как любая болезнь. Потому-то нам нужен умный и здоровый муж, крепко стоящий на ногах, умеющий жить. Смотри на жизнь трезво!

Н а р м и н а. Как бы я ни смотрела на жизнь, мне все равно видится Кямран. Только ради тебя и отца я попытаюсь забыть его. Я докажу вам, что я, как и он, умею терпеть и держать свое слово!

Звонок. Нармина открывает. Входит Джамиль.

У него в руках большой букет.

Д ж а м и л ь (*вручая букет*). Здравствуйте, Нармина-ханум, здравствуйте, Саадат-ханум!

С а а д а т. Здравствуй, Джамиль. Как здоровье родителей?

Д ж а м и л ь. Спасибо. Кланяются вам.

С а а д а т. Я влюблена в вашу мать.

Д ж а м и л ь (*улыбается*). То же самое она говорит о вас.

С а а д а т. Видно, мы понимаем друг друга.

Д ж а м и л ь. Видно, так.

С а а д а т. Вы беседуйте, а я займусь обедом. Старикам только и остается, что работать.

Д ж а м и л ь. Между вами и старостью еще целый век.

С а а д а т (*громко смеется*). Для тех, кто простился с молодостью, не может быть комплимента лучше. (*Указывает на накрытый стол.*) Садитесь, прошу вас.

Проходит в соседнюю комнату.

Короткая пауза.

Н а р м и н а. Для чего вы носите мне цветы? Я же не люблю вас! Д ж а м и л ь (*шутливо*). Но я вас люблю. Это дает мне право дарить вам все, что сердце подскажет, даже свою собственную жизнь.

Н а р м и н а. А если я не приму? Что тогда?

Д ж а м и л ь. Ничего. Что я могу сказать?

Н а р м и н а. Я не могу забыть его, понимаете?

Д ж а м и л ь. Конечно.

Н а р м и н а. Тогда чего же вы от меня хотите?

Д ж а м и л ь. Ничего. Разве после того дня я сказал вам хоть слово о своих чувствах?

Пауза.

Н а р м и н а. И ваше самолюбие не уязвляет то, что я не могу его забыть?

Д ж а м и л ь. Нет. Если б мы встретились до него, может быть, вы любили бы меня сильнее, чем его.

Н а р м и н а. Почему вы так уверены в себе?

Д ж а м и л ь (*совершенно серьезно*). А почему бы и нет?

Н а р м и н а. Я люблю веру в себя. Но есть какая-то разница между его верой и вашей.

Д ж а м и л ь. И в чем же она?

Н а р м и н а. Не знаю. Но... она есть.

Д ж а м и л ь. И?

Н а р м и н а. Во всяком случае сравнение не в вашу пользу.

Д ж а м и л ь. Я не обижаюю на то, что вы так обо мне думаете. *(Короткая пауза.)* Ведь вы же не любите меня!

Н а р м и н а *(вдруг оживляясь)*. И потому вам все равно, как я думаю о вас, не так ли?

Д ж а м и л ь. Нет, я хочу сказать другое. Вы не видите лучшее во мне.

Н а р м и н а *(полушутя)*. Ну, не так уж я необъективна. Нет слов, вы умный и серьезный человек.

Д ж а м и л ь *(сухо улыбается)*. И это вас не привлекает?

Н а р м и н а. Вы иронизируете?

Д ж а м и л ь. Отнюдь нет. Я констатирую.

Н а р м и н а. Мне нравится, что вы так прямо смотрите правде в глаза.

Д ж а м и л ь. Спасибо и на том. *(Короткая пауза.)* Можно задать вам один вопрос?

Н а р м и н а. Можно.

Д ж а м и л ь. Если вы так любите Кямрана, почему же вы не поехали с ним?

Н а р м и н а. Я принесла свою любовь в жертву великому горю моего отца. Двое его детей и вся родня остались по ту сторону Аракса. Если и меня не будет с ним, горе убьет его. *(Громко и резко.)* Чему вы улыбаетесь?

Д ж а м и л ь. Как вы сентиментальны, оказывается! Ваш отец не ребенок...

Н а р м и н а. Да, наверно, наверно! Но здесь есть и другая сторона. С этой жалостью, через которую мне не перейти, я не была бы достойна... Впрочем, это уже не ваше дело. Если это слабость, тем более...

Д ж а м и л ь. В таком случае разрешите задать второй вопрос.

Н а р м и н а. Валяйте.

Д ж а м и л ь. Вы выйдете замуж?

Н а р м и н а. Наверное. *(Шутливо.)* Какой смысл сидеть дома и оставаться старой девой?

Д ж а м и л ь *(полушутя)*. Когда до этого дойдет, смогу я выдвинуть свою кандидатуру?

Н а р м и н а *(с печальной усмешкой)*. После всего, что я вам сказала, вы все еще хотите баллотироваться?

Д ж а м и л ь. Без всяких колебаний!

Пауза.

Нармина словно сразу теряет силы.

Д ж а м и л ь. Почему вы молчите?

Н а р м и н а. Рана еще очень свежа, Джамиль. Я пока не могу

сказать, как будет. Придет время, посмотрим. А теперь до свидания. Я хочу побыть одна.

Д ж а м и л ь. До свидания.

Джамиль уходит. Пауза.
Входят Мовсумзаде и Керем.

М о в с у м з а д е *(пристально смотрит на дочь)*. Надо было тебе поехать с Кямраном, дочка.

Н а р м и н а. Я ни о чем не жалею, папа.

М о в с у м з а д е. Понимаю. Ценю. Но если б не слезы твоей матери, я заставил бы тебя поехать.

Н а р м и н а. А ты не скучал бы без меня?

М о в с у м з а д е. Я не стою такой самоотверженности.

Н а р м и н а. Что ты такое говоришь, отец?!

М о в с у м з а д е. Твой отец был равнодушен к горю своих братьев и сестер, оставшихся по ту сторону.

Н а р м и н а. Как равнодушен?! Твои мысли всегда с ними!

М о в с у м з а д е. Мысли, мысли! Что толку в мыслях? Мысли еще не дела...

Н а р м и н а. Впервые вижу тебя в таком отчаянии, отец.

М о в с у м з а д е. Сколько лет твой отец жил надеждой, с нею учился, стал доктором. А теперь жизнь на исходе. Кто знает, сколько еще таких жизней понадобилось бы, чтобы...

Глубоко вздыхает и проходит в соседнюю комнату. Свет гаснет.
Когда он зажигается, мы видим Кямрана в его комнате в Борчали.
Он читает письмо. Мы слышим голос Нармины.

Г о л о с Н а р м и н ы. Несколько дней назад я попросила Джамилу узнать твой адрес и место работы. Он сперва удивился. Потом спросил, не жалею ли я о данном ему обещании. Я ответила, что не жалею. Просто хочу написать Кямрану письмо. Он ничего не сказал. Ведь он знает, что сердце мое навсегда с тобой. Знает он и то, что я никогда не предаю своего мужа. Вчера было обручение. Я знаю, что ты ненавидишь слезы. Поэтому я не стала плакать. Но мне очень трудно. Когда я думаю о том, что мы расстались навсегда, кровь застыла в жилах. Может быть, мне надо было бросить все и ехать с тобой, Кямран.

Кямран с тоской закрывает глаза. Свет гаснет. Музыка. Высвечивается Нармина, читающая письмо. Слышится голос Кямрана.

Г о л о с К я м р а н а. Мне без тебя тоже очень трудно, Нармина. Где бы я ни был, мысль о тебе не покидает меня. Может быть, для прокурора, который должен бороться с мерзостями и ужасами, это слабость. Но это и единственное мое утешение – думать о тебе, Нар-

мина. Подумай о профессоре Мовсумзаде, о дяде Кереме! Наша тоска так же велика, как наша любовь. Когда я прочел о твоём обручении, мне показалось, что жизнь остановилась; и я провалился на дно глубокого колодца. Но я вспомнил твои глаза, увидел в них молчаливую, как море, тоску, и это дало мне силы выбраться из колодца. Вспомнил твой смех, посмотрел на вершины Муровдага. Вспомнил о своей матери Салатын, увидел борчалинские леса, и вид этих грустных просторов напомнил мне о жизни. Мы понимаем друг друга. Наша любовь была неполной. Она была как птица с одним крылом. Может быть, ты и поехала бы со мной. Но такая самоотверженность не принесла бы счастья ни тебе, ни мне. Журавли улетают, и я, видно, создан для того, чтобы стремиться вдаль. Вот и все, Нармина. Сейчас я ухожу на работу. Должен провести следствие по делу человека, которому предъявлено обвинение в тяжком преступлении. Есть основания думать, что он стал жертвой навета или ошибки...

Пауза. Нармина кладет письмо на стол и подходит к пианино. Начинает играть, сперва спокойно, потом взволнованно. Входит Джамиль.

Джамиль (*замечает письмо*). От кого?
Нармина (*не отрываясь от пианино*). Можешь прочесть.

Джамиль берет письмо, читает подпись, складывает и кладет его на место. Нармина играет. Джамиль закуривает. Чувствуется, что ему стоит больших усилий владеть собой. Нармина встает из-за пианино, чиркает спичкой, сжигает письмо. Оба смотрят на горящее письмо. Свет слабеет. Гаснет. Когда он зажигается снова, мы видим живописную местность вдоль дороги. Слышен шум подъехавшей машины.

Голос Саадат. Здесь очень приятно... Можно отдохнуть...

Входят Нармина и Джамиль, за ними Саадат, Мовсумзаде и Керем.

Джамиль (*Нармине*). Вот это и есть борчалинские леса, в которых охотится Кямран.

Нармина. Когда я смотрю на эти горы, мне кажется, будто я на другой планете.

Джамиль. Он где-то неподалеку. Если хочешь, можем захватить.

Нармина отрицательно качает головой.

Почему?

Нармина. Он нас не ждет.

Джамиль. Что он, в обморок упадет, если нас увидит?

Нармина (*встухнув*). Полно вздор молоть!

Джамиль. Извини.

Керем поднимается на холмик и смотрит вдаль.

Мовсумзаде. Красивое место. Палатку поставим под тем каштаном. И три дня проведем здесь.

Керем. Профессор, видишь ту седую гору?

Мовсумзаде (*глубоко вздыхает*). Как я могу не заметить Савалан?

Керем. Савалан еще в снегу...

Мовсумзаде. По радио сообщали, что там дожди...

Керем. Дай Бог. Если пройдут дожди, баранте будет чем кормиться. Вот уж где народ исстрадался от засухи.

Мовсумзаде. Что верно, то верно...

С одной стороны входят Джамиль и Нармина, с другой – Саадат. Джамиль очень ммур.

Саадат. У такого родника неплохо бы отведать шашлык. Жаль, мяса нет. Может быть, Керем съездит за мясом?

Мовсумзаде. Керем шесть часов сидел за рулем.

Джамиль (*хмуро*). Я поеду. (*Керему*). Дай ключ.

Керем (*профессору*). Может, мне поехать?

Мовсумзаде. Ничего, пусть Джамиль поедет, он молодой...

Керем передает Джамилю ключ от машины.

Мовсумзаде. Ну, а мы будем собирать хворост.

Керем, Мовсумзаде и Саадат уходят в лес.

Джамиль (*Нармине*). Поедем, повидаемся с Кямраном.

Нармина (*поспешно*). Нет. Не хочу.

Джамиль. Почему? Ты боишься встречаться с ним?

Нармина (*холодно*). Нет, не боюсь. Но и демонстрировать ему своего жениха тоже не хочу.

Джамиль (*гневно*). Тогда зачем же ты настаивала, чтобы мы непременно ехали по этой дороге?

Нармина. Не знаю. Наверно, из слабости. Извини...

Джамиль нервно уходит. Нармина смотрит, как машина стремительно срывается с места. Керем поспешно появляется из-за деревьев и смотрит вслед машине.

Керем (*насулившись*). Сто двадцать выжимает. Зря он так погнался!

Нармина молчит, продолжает смотреть.

Мовсумзаде (*выходя из-за деревьев*). Друг мой, Керем, чай ты будешь заваривать или я?

Керем. Я.

М о в с у м з а д е. Слушай, ты когда-нибудь дашь и мне заварить? Сегодня я буду заваривать! *(Скрывается за деревьями.)*

Грохочет гром, сверкают молнии. Керем подходит к Нармине.

Керем. Что случилось? Почему ты не в духе, девочка?

Нармина. Не надо было нам ехать этой дорогой.

Керем. Отчего же?

Нармина *(взволнованно)*. Дядя Керем, ты член семьи. С детства у меня не было от тебя секретов. Когда я думаю, что Кямран без меня живет в этих горах, у меня голова кружится. Боюсь, что я не просто ошиблась, а сделала подлость.

Керем. Это пустые слова. Мы готовимся к свадьбе.

Нармина. Я начала было привыкать к Джамилю. А теперь он вдруг словно опять отдалился от меня. Опять он чужой...

Керем. Пустое говоришь...

Нармина. Эх, дядя Керем, ты меня не понимаешь.

Керем. Девочка, разве тебя силком обручили?

Нармина. Дядя Керем!

Керем. Племяшка, не старайся меня провести. Если у тебя не лежала бы душа к этому парню, ты ни за что не обручилась бы с ним...

Нармина. Наверное.

Керем. Знаешь, племяшка, трудно будет до тех пор, пока у нас не появится внучек. Потом все образуется.

Нармина. То есть после того, как у меня родится ребенок?

Керем. Ну конечно!.. Сколько веревочке ни виться, а конец будет. Природа от всех этих любовных штук, ссор и перемирий требует одного: ребенка! Дитя! Пусть оно появится на свет, а дальше давайте что хотите. Хотите – милуйтесь и ласкайтесь, хотите – ссорьтесь и деритесь. На это уже природе наплевать. Ей нужен новый человек. Зачем? Этого никто не знает. Ни мудрецы, ни я, грешный.

Нармина. Гнилая философия! Вся красота земли, любовь, ненависть, мечты, трагедии, комедии, все эти битвы – только ради продолжения рода?

Керем. Вот-вот. Природа и хочет, чтобы ты думала иначе. А то с вами не сладить.

Нармина. Если так, почему же ты не женился во второй раз?

Керем. Не женился – природа и наказала меня.

Нармина. А что она сделала?

Керем. Да уж сделала! По ночам прихожу к себе, запираю дверь – и ужас охватывает. Кажется, будто все чужое, ненужное.

Когда я думаю, что скоро покину этот мир, не оставив после себя никакого следа, в глазах темнеет!

М о в с у м з а д е (*входит*). Вещи надо пока сложить под этой скалой. Дождь будет.

К е р е м. Значит, не зря мы свернули сюда.

М о в с у м з а д е (*ставит изд из чемоданов под скалой*). И я назвал это место скалой Керема.

К е р е м (*простодушно радуясь*). Правда? (*Нармине*.) Когда после меня будешь проходить здесь, посмотришь на эту скалу и вспомнишь дядю Керема.

М о в с у м з а д е. Что это еще за похоронное настроение?

К е р е м. С чего ты взял? (*Бежит, несет другой чемодан*.) Слава Богу, летаю, как птица.

Хлынул проливной дождь. Входит Саадат.
Все укрываются под скалой.

С а а д а т. Зальет все вокруг. (*Керему*.) Не надо было тебе отпускать Джамиля одного.

Н а р м и н а. Джамиль не ребенок, ничего с ним не будет.

Дождь усиливается. Темнеет. То и дело сверкают молнии, освещая попеременно лица Мовсумзаде, Саадат, Керема и Нармины, злые глаза Джамиля, сидящего за рулем. Заметно, что Джамиль ведет машину на большой скорости. В темноте раздаются грохот и вой... Снова молния высвечивает напряженный взор Джамиля, внимательно наблюдающие за Джамилем глаза Нармины. Наконец свет гаснет. Когда он зажигается, мы видим Мовсумзаде, Саадат, Керема, Нармину и Джамиля за складным столиком. Они едят и пьют.

Д ж а м и л ь (*чувствуется, что он сильно выпил, но не опьянел*.) Профессор, этот бокал я пью за вас и в вашем лице – за людей большой науки, за людей, ведущих вперед современную технику.

С а а д а т. Прошу присоединить к этому тосту и себя. Ты заря нашей науки.

Д ж а м и л ь (*улыбается*). Будь по-вашему, Саадат-ханум! (*Поднимает бокал*.) За светлые умы, за больших людей!

Пьет. Шум мотоцикла. Все удивленно переглядываются. К ним подходит майор-грузин в дождевике. Это приветливый молодой человек.

М а й о р. Привет дорогим гостям! Профессор Мовсумзаде, добро пожаловать в Грузию!

М о в с у м з а д е. Спасибо. Пожалуйста к столу.

М а й о р. За ваше здоровье с удовольствием выпью бокал. (*Садится. Джамиль хочет наполнить его бокал, но майор берет у него бу-*

тылку.) Вы не трудитесь. (*Наполняет бокал*.) Будьте здоровы, дорогой профессор! Здоровья вам! (*Пьет до дна*.)

С а а д а т. Откуда вы знаете профессора?

М а й о р. Кто же не знает профессора Мовсумзаде? Он трижды читал лекции в нашем университете.

М о в с у м з а д е. Вы окончили университет?

М а й о р. Да. А наш прокурор азербайджанец, он учился в Баку.

К е р е м. Вы имеете в виду Кямрана?

М а й о р. Да. Вы знаете его?

К е р е м. Очень хорошо.

М о в с у м з а д е. Это друг нашей семьи.

М а й о р. Смелый парень. Здесь и азербайджанцы, и грузины готовы ради него на все. (*Наполняет бокал*.) Поскольку Кямран и ваш, и мой друг, давайте выпьем за его здоровье. (*Пьют*.) Мы нашли здесь Кямрану хорошую невесту. Если сладится, устроим свадьбу.

Н а р м и н а. А что? Еще не решили?

М а й о р. Нет, он ее даже не видел. Зато девушка видела его и сразу влюбилась. Подыдем бокал за здоровье женщин! (*Смотрит на часы*.) Сейчас из Тбилиси передают хороший концерт. Если не возражаете, можно включить транзистор.

Нармина включает транзистор. Исполняется грузинская мелодия. Майор поет.

М а й о р. Эх, профессор, мир прекрасен, но жаль, что (*указывает на свои погоны*) без них пока не обойтись.

М о в с у м з а д е. Вам не нравится служить в милиции?

М а й о р. Я хотел бы, чтоб люди вообще не нуждались в милиции.

Из транзистора звучит другая мелодия. Джамиль поднимается, отходит в сторону и знаками подзывает к себе Керема.

Д ж а м и л ь. Дядя Керем, возвращаясь из районного центра, я сбил человека. Если майор приехал по этому делу, ты возьми случившееся на себя.

К е р е м. То есть как это взять на себя?

Д ж а м и л ь. Ну, скажи, что ты сбил человека. Мы тебя вырчим. Не дадим тебе и дня провести в тюрьме. А я-то опозорюсь на весь свет. И научная работа останется незавершенной. Кроме того, ты сам знаешь, Кямран враг мой, если это дело попадет в его руки...

К е р е м. Сбитый тобой человек жив?

Д ж а м и л ь. Не знаю.

К е р е м. То есть как не знаешь?

Д ж а м и л ь. Ну, не знаю.

К е р е м. А на дороге были люди?
Д ж а м и л ь. Никого не было. Ты без колебаний можешь взять вину на себя.

К е р е м (*долго и пристально смотрит на него*). Так... Значит, я должен заявить, что в этот ливень сбил человека и оставил его одного посреди дороги? Что я, Керем с того берега Аракса, совершил такую подлость?

Д ж а м и л ь. Ладно, не ори.
С а а д а т (*подходит, взволновано*). Что случилось, Джамиль? Что этому майору нужно?

Д ж а м и л ь. Не беспокойтесь, Саадат-ханум, ничего страшного. Когда я возвращался, машина задела прохожего.

М а и о р (*подходит к ним, Джамилю*). Прошу вас проехать со мной в отделение милиции.

Н а р м и н а (*подходит, Джамилю*). Я тоже с тобой поеду.

Д ж а м и л ь (*резко*). Не надо!

Н а р м и н а (*спокойно*). А я хочу поехать!

М о в с у м з а д е (*подходит*). Керем, ты тоже поезжай. Выясни, в чем дело.

К е р е м. Хорошо.

Майор, Джамиль, Нармина, Керем уходят. Свет гаснет.

Когда он зажигается, мы видим комнату Кямрана.

К я м р а н (*говорит по телефону*). Алло! Мурадов, срочно пошли людей, пусть остановят разрушение крепости. Заместитель председателя райисполкома собирается на ее месте строить себе дачу. Какая крепость? А вот какая. В конце XVIII века народный герой Шамкирли Эйвас с тремя сотнями удалцов оборонялся здесь от полчищ Ага-Мухаммед-шаха. Преградил ему путь и дрался до последнего дыхания. А этот крот хочет уничтожить последние следы орлов. Срочно пошли людей. Тех, кто санкционировал это, надо привлечь к ответственности. (*Кладет трубку. О чем-то думает.*)

Потом включает магнитофон. Звучит песня, которую когда-то пела Нармина. Звонок. Кямран открывает дверь. Входит совершенно мокрая Нармина. Короткая пауза.) Нармина! Как ты промокла! (Помогает ей снять плащ, усаживает на диван, потом, встав на колени, снимает с нее туфли. Проводит рукой по спине.) Ты вся мокрая!

Н а р м и н а (*кивает на магнитофон*). Наша песня! (Кямран выключает магнитофон.) Зачем ты выключил? Пусть играет, я хочу послушать до конца.

Кямран включает магнитофон. Музыка продолжается.

К я м р а н. Откуда ты одна, в такое время? Что-нибудь случилось?

Н а р м и н а. Я не одна. Дядя Керем внизу. Я пришла к тебе по делу.

К я м р а н. По какому делу?

Н а р м и н а. Сотрудники милиции задержали Джамиля.

К я м р а н. За что?

Н а р м и н а. Он задавил человека.

К я м р а н. Когда?

Н а р м и н а. Сегодня.

К я м р а н (*словно очувшись от сна, поспешно идет к телефону*). Алло, Мурадов, говорят ваши работники задержали сегодня машину «Волга» из Азербайджана. Ага, ага... Как состояние сбитого? А где задержанный? Хорошо... (*Кладет трубку.*) Ты тоже была в машине?

Н а р м и н а. Нет. Я с родителями оставалась в лесу. Джамиль ездил один, чтобы...

К я м р а н. А где же сейчас родители?

Н а р м и н а. Там же. В лесу. Мы ехали в Кисловодск. Остановились здесь отдохнуть.

К я м р а н (*подходит к окну, кричит вниз*). Дядя Керем, поднимайся! (*Берет трубку.*) Дайте гараж. Алло! Срочно мою машину. (*Кладет трубку.*)

К е р е м (*выходит*). Здравствуй, Кямран!

К я м р а н. Здравствуй, дядя Керем. Проходи, садись.

К е р е м. Не могу сидеть. Профессор... они там одни в лесу.

К я м р а н. Что же ты вел машину?

К е р е м. Кямран, сынок, это моя вина. Надо было, конечно, самому вести. Профессор не разрешил.

Н а р м и н а (*Кямрану*). Ты же знаешь, Джамиль хорошо водит машину.

К е р е м. Он даже получил приз на соревнованиях автомобилистов.

Снаружи шум машины. Кямран выглядывает в окно.

К я м р а н. Иршад!

Г о л о с И р ш а д а. Слушаю, товарищ прокурор!

К я м р а н. В лесу люди остались. Поедешь с дядей Керемом, привезешь.

Г о л о с И р ш а д а. Слушаюсь!

К е р е м (*выходя*). Ну, я не прощаюсь...

К я м р а н (*Нармине*). Пройди, там в шифоньере есть чистая пижама, переоденься. Простудишься.

Нармина выходит в соседнюю комнату.

К я м р а н (*берет трубку*). Алло! Мурадов, прошу тебя, не говори родственникам, что водитель оставил сбитого и сбежал!.. Причину объясню. (*Кладет трубку. Входит Нармина в пижаме. В глазах*

ее страх. Словно она ужаснулась чему-то. Кямран понимает ее душевное состояние.) Садись, Нармина, сейчас я принесу чаю.

Н а р м и н а (в необычном волнении). Нет. Не хочу. (Короткая пауза.) Зачем ты предложил мне надеть свою пижаму? Почему мы поехали этой дорогой? Почему этот ужасный случай произошел именно здесь, в районе, где ты прокурором? Почему сегодня Джамиль сам хотел править машиной? Случайности? Или перст судьбы?

К я м р а н (пытаясь шутить). Ну ладно, ладно... Когда-то ты смеялся над моей доморощенной философией. А теперь – «перст судьбы»!

Н а р м и н а (не слушая его). Чего ты ждешь? Почему не женишься?

К я м р а н. Не могу.

Н а р м и н а (резко). Почему?

К я м р а н. Не знаю. Как видно, еще рано.

Н а р м и н а. Женись, Кямран. Женись скорее. Пока ты не жонат, мне нет жизни. Я не могу принадлежать другому. Сердце, мысли мои с тобой. Всюду я вижу тебя. По ночам, когда ветер шуршит листвою, я слышу твой шепот. Мне кажется, будто ты зовешь меня. Я нигде не нахожу покоя. Невольно я все время предаю своего жениха. Ты понимаешь, предаю! Я поступаю бесчестно! (Она закрывает лицо руками и садится на диван. Кямран закуривает. Пауза. Нармина отнимает руки от лица и смотрит на Кямрана. Ее взгляд затуманен.) Садись, поговори со мной. Я хочу слышать твой голос.

К я м р а н (садится рядом с ней). О чем тебе рассказать?

Н а р м и н а. О чем-нибудь таком, что не имеет отношения к нашей планете. (Берет его руку, рассматривает.) Откуда этот шрам? Раньше его не было.

К я м р а н. Во время охоты на меня пошел медведь, и я свалился в пропасть.

Н а р м и н а. Что же ты не пристрелил его?

К я м р а н. Я стрелял. Да пуля не взяла его. Пока я выбирался из пропасти, он убежал.

Н а р м и н а. Не надо было отпускать раненого медведя. Надо было его убить!

К я м р а н. Он ушел.

Короткая пауза. Нармина прижимает руку Кямрана к губам и закрывает глаза.

Н а р м и н а (не выпуская руки). Спать хочется.

К я м р а н (поднимается, кладет на диван подушку). Спи...

Н а р м и н а. Сейчас мои родители приедут.

К я м р а н. Тогда я разбуду тебя.

Н а р м и н а (тихо). Не хочу.

Напряженная пауза.

Н а р м и н а (глубоко вздыхает). Пошли постель Джамилю.

К я м р а н. Сейчас вернется шофер – пошлю.

Н а р м и н а. И ды.

К я м р а н. Знаю. (Короткая пауза.)

Н а р м и н а. Ты осуществил здесь свои буйные мечты о «долге» и «самоотверженности», или все это было пустой романтикой?

К я м р а н. Нет, это не было пустой романтикой. Я нужен людям.

Н а р м и н а (так же иронически). Преступник все равно понесет наказание, будь прокурором ты или кто-либо другой. Какая разница...

К я м р а н. Разницы никакой. Но моя работа не сводится к наказанию. К тому же это дело суда. Моя же обязанность – думать о причинах, порождающих преступления, и бороться с ними.

Н а р м и н а (глубоко вздыхает). И ты счастлив?

К я м р а н (холодно смотрит на нее). Нет.

Н а р м и н а (улыбается). Давно не видела, как ты сердиться!

К я м р а н (шутливо). Балованная профессорская дочка!

Н а р м и н а (серьезно). Тобой я не избалована. (Короткая пауза.) Хотела бы я, чтобы все, что произошло с нами с первой и до нынешней встречи, все, все оказалось сном...

Нармина постепенно засыпает. Кямран приносит одеяло и укрывает ее. Закуривает сигарету. Свет гаснет. Когда он зажигается – та же комната. Здесь Саадат, Мовсумзаде, Керем и Нармина.

С а а д а т. Надо поговорить с родственниками пострадавшего... Предложить компенсацию. Восемьдесят лет старику! Он и так одной ногой в могиле...

М о в с у м з а д е (в ужасе). Что ты такое говоришь!

С а а д а т. Оставь ты свой вечный «гуманизм»! (Нервно хватается за плац.) Если у вас не хватает смелости, отойдите, стойте в стороне. Я все сделаю сама!

К я м р а н. Потерпите немного, Саадат-ханум!

С а а д а т. Нет времени терпеть. Пока этот старик еще жив, надо поговорить с его родней...

Хочет выйти.

М о в с у м з а д е (Кямрану). Может, мы пойдем в гостиницу? Ведь мы беспокоим тебя.

Саадат. По-моему, так будет лучше. Если мы останемся здесь, ты не сможешь принять меры по делу Джамиль.

Кямран. Гостиница у нас неважная. (Профессору.) А для меня – какое же беспокойство? Вы отдохните, я скоро вернусь. (Выходит.)

Саадат. Не верю я ему. Ни слова о деле!

Нармина. Не надо так говорить, мама. Если Джамиль виновен, он ответит – вот и все. (Проходит в другую комнату.)

Саадат. Я знаю, что Кямран не простил ему.

Керем. Кямран не поступит неблагородно, Саадат-ханум.

Мовсумзаде. Интересно, старика Джамиль отвез в больницу или...

Саадат (выходит из терпения). Ты говори о деле! Твоему зятю могут дать срок!

Мовсумзаде (упрямо). Как требует закон, так и должно быть.

Свет гаснет. Когда он зажигается, мы в кабинете Кямрана. Кямран и Джамиль.

Кямран (нервно). И не стыдно было тебе бросить старика без сознания, под дождем, одного на дороге?

Джамиль. Я не знал, что он тяжело ранен.

Кямран. Врешь, ты знал!

Джамиль (усмехается). Хороший повод для тебя, чтобы отомстить.

Кямран. Такие, как ты, мстят себе сами.

Джамиль (гневно). Наука возлагает на меня надежды, я работаю над исследованием космоса. Понятно? А ты хочешь, чтобы я сам пошел и засадил себя в тюрьму из-за старика, который давно отжил свое.

Кямран. По-моему, ты просто сумасшедший. Наука дает тебе право топтать другого человека?

Джамиль. Наука важнее всего.

Кямран. Чего – всего? Наука должна служить людям. Да что я с тобой разлагаюсь? Для таких, как ты, наука просто средство заработать славу и деньги. (Гневно.) А я ненавижу это свинское счастье!

Джамиль. Почему ты говоришь мне это сейчас, когда я арестован?

Кямран. Я говорю тебе это не потому, что ты арестован, а потому, что ты вполне проявил себя...

Джамиль. Можно закурить?

Кямран (кладет перед ним портсигар). Пожалуйста.

Д ж а м и л ь (*закуривает*). Если твоя задача передать дело в суд, то эти разговоры излишни.

К я м р а н (*словно разговаривая с собой*). Если б дело шло только о тебе, что за беда! (*Глубоко вздыхает.*) Но таких негодяев, как ты, много, и мы еще очень долго вынуждены будем таскать вас на своем горбу.

Д ж а м и л ь. Почему вынуждены?

К я м р а н. Потому что вы не всегда так легко саморазоблачаестесь, как ты сегодня.

Д ж а м и л ь. Кто это – «вы»? И кто «мы»?

К я м р а н. Вы – эгоисты, не имеющие ни чести, ни совести, ни человечности. А мы на каждом шагу чувствуем, видим вашу хищническую натуру, но не всегда можем доказать это! (*Пауза.*) Жаль, что Нармина ни разу не видела твоего истинного лица.

Д ж а м и л ь (*поспешно*). Ты сказал Нармине, что я не подобрал старика?

К я м р а н (*смотрит на него с презрением*). Нет! (*Закуривает.*) Только не подумай, что я не сказал ей об этом из жалости к тебе.

Д ж а м и л ь (*закуривает*). Ясно. Потому я и не благодарю тебя.

К я м р а н. Твоя благодарность была бы мне обвинением!

Д ж а м и л ь. Я никого не обвиняю. Я знаю, как сложна жизнь. А такие, как вы, упрощаете ее. (*Горько.*) Я не могу из эпохи феодализма, феодальной морали, нормативной морали смотреть на корабли, летящие в космос!

К я м р а н. В тебе сидит зверь, который гораздо хуже любого феодала!

Д ж а м и л ь (*выходя из себя*). Ты отправишь меня, наконец, в тюрьму или нет?

К я м р а н (*пристально смотрит на него*). Ты думаешь, мне не жаль твоего таланта, твоих способностей?

Д ж а м и л ь. Мне не нужно твоего снисхождения. Я не боюсь тебя. И без того ты, как тень, все время висеши над нами и не даешь нам покоя. Если б я не понервничал и не погнал машину, ничего бы не случилось. (*Зло и иронически.*) Но ты считаешь себя яснее луны!

Тягостная пауза. Кямран звонит.

К я м р а н. Мурадов, можешь закрыть дело. Старик чувствует себя хорошо, опасности никакой. И сыновья отказались от жалобы.

Г о л о с т р у б к е. Слушаю.

К я м р а н (*кладет трубку, Досамило*). Можете идти.

Д ж а м и л ь (*не двигаясь*). Я свободен?

К я м р а н (*холодно и решительно*). Да.

Долгая пауза.

Д ж а м и л ь. А я не отпустил бы тебя.

К я м р а н. Вы свободны.

Д ж а м и л ь. Так ты не задержишь меня?

К я м р а н. Вы свободны.

Тягостная пауза.

Д ж а м и л ь. Я с удовольствием вызвал бы тебя на дуэль!

К я м р а н. Я выстрелил бы в воздух, хотя мог бы пристрелить тебя, как зайца.

Д ж а м и л ь. Почему?

К я м р а н. Потому что я – это я... А не ты...

Тягостная пауза. Джамиль медленно выходит. Кямран долго смотрит ему вслед и закуривает сигарету. Свет гаснет. Когда он зажигается – мы в доме Кямрана. Входят, разговаривая, Мовсумзаде и Керем.

М о в с у м з а д е. Новое горе, Керем, новое горе!

Входит Саадат с чемоданами.

С а а д а т. А где же Нармина?

К е р е м. Пошла в сторону горы. Сказала, не сидится ей!

С а а д а т. Не могу я в ней разобраться. С того времени, как приехали сюда, она словно в бреду. Чего ради? Ее жених спасли от такого дела! Что ей еще нужно?

Берет чемодан, проходит в соседнюю комнату.

К е р е м. Хорошо, что мы не сказали Нармине, что Джамиль бросил старика и бежал.

М о в с у м з а д е. Нармина не знает, но мы-то знаем. Ну скажи сам, какая разница между поступком Джаминя и убийством?

К е р е м. Я всегда благодарю Бога, что у нас совесть чиста. Иначе на свете было бы жить еще труднее.

Звонок. Саадат идет открывать. Входит Кямран.

С а а д а т. Здравствуй, здравствуй! Только что мы говорили тебе. Ты сделал для нас такое дело!..

К я м р а н (*холодно*). Ваша машина готова. Можете ехать, когда захотите.

С а а д а т. Спасибо, спасибо. Будете в Баку, загляните к нам. (*Входит Досамиль.*) Молодые люди, я хочу, чтобы вы сейчас, у нас на глазах, поцеловались и навсегда стали друзьями. Ну же!

Джамиль молчит. Входит Нармина.
Короткая пауза.

Нармина (*неторопливо подходит к Джамилю и вдруг кричит*). Подлый трус!

Саадат. Нармина, что с тобой?

Нармина. Значит, вы все скрывали это от меня? Вы готовили обман. (*Пауза.*) Прости, отец, но тебя я отказываюсь понимать.

Мовсумзаде. Ты права, дочка.

Нармина (*со слезами на глазах*). Спасибо тебе за эти слова...

Мовсумзаде. Я виноват не меньше тебя. Мы ограничиваем себя только наукой, преподаванием. Мы забываем, что настоящий ученый должен быть прежде всего человеком. Должен жить интересами своего народа...

Пауза. Мовсумзаде медленно выходит. Саадат и Керем следуют за ним.
Нармина подходит к Джамилю.

Нармина. Джамиль, я виновата перед тобой. Я понимаю, почему ты гнал машину... Я знаю, что тебе тяжело. Прости меня. (*Снимает обручальное кольцо, отдает ему.*)

Джамиль. Ты ошибаешься только в одном, Нармина, я не трус. Я просто подлец! (*Смотрит на обручальное кольцо, потом отбрасывает его и выходит.*)

Тягостная пауза. Нармина подходит к Кямрану.

Нармина. Я знаю, что после всего ты не примешь меня. Да я и сама считаю, что это невозможно. Из трудных испытаний ты вышел героем, я же не нашла в себе мужества, которое ты так ценишь в людях. Я не достойна твоей любви...

Кямран. Полно, Нармина, не надо ничего объяснять.

Нармина. Ты прав. Я ухожу, Кямран, но оставляю свое сердце здесь. Будь здоров, мой дорогой. (*Медленно выходит.*)

Кямран долго стоит на месте. Потом глубоко вздыхает, смотрит на часы и, как бы спохватившись, решительно выходит.

1968

Çapa imzalanıb: 27.11.2013
Formatı: 60x90 1/16. Ofset çapı.
Həcmi 13. Tiraj: 300
Sifariş № 912.

mətbəəsində çap olunub

Ar 2013
1717

97583